

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЛУЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

ТИЩУК ІННА ВОЛОДИМИРІВНА

УДК 332.12:338.48(043.3)

ДИСЕРТАЦІЯ

РЕГІОНАЛЬНІ МЕХАНІЗМИ СТИМУЛЮВАННЯ ПІДПРИЄМНИЦТВА
У СФЕРІ СІЛЬСЬКОГО ЗЕЛЕНОГО ТУРИЗМУ

Спеціальність 08.00.05 – розвиток продуктивних сил і регіональна економіка

Подається на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

(підпис, ініціали та прізвище здобувача)

Науковий керівник: Матвійчук Людмила Юріївна, доктор економічних наук,
професор

Ідентичність усіх примірників дисертації

ЗАСВІДЧУЮ:

Вчений секретар

спеціалізованої вченої ради

/

/

Мукачево – 2018

АНОТАЦІЯ

Тищук І. В. Регіональні механізми стимулювання підприємництва у сфері сільського зеленого туризму. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.05 – розвиток продуктивних сил і регіональна економіка. Луцький національний технічний університет, Мукачівський державний університет, Мукачево, 2018.

Дисертаційна робота присвячена обґрунтування теоретико-методичних засад та прикладних положень формування та реалізації регіональних механізмів стимулювання підприємництва у сфері сільського зеленого туризму.

Сучасні наукові дослідження засвідчують, що прискорений розвиток сільського зеленого туризму може відіграти роль каталізатора структурної перебудови економіки регіонів, забезпечити демографічну стабільність та розв'язати соціально-економічні проблеми регіонів. Таким чином, окреслюється проблема пошуку перспективних напрямів стимулювання підприємництва у сфері сільського зеленого туризму в регіонах України.

У дисертаційній роботі досліджено розвиток сільського зеленого туризму та процесів стимулювання підприємництва у цій сфері які розподілені на теоретичні, пов'язані з напрацюванням науково-методичних засад територіальної організації використання природно-ресурсного потенціалу сільського зеленого туризму, та прикладні, основною метою яких є створення рекомендацій для підвищення рівня розвитку сільського зеленого туризму в регіонах та збільшення ефективності функціонування підприємств досліджуваного виду туризму.

Узагальнено наукові підходи до визначення поняття «сільський зелений туризм», під яким розуміється специфічний вид туристичної діяльності, що акумулює різні форми організації туризму, які реалізуються на базі села, що своїм наслідком здійснює соціо-еколого-економічний вплив на розвиток сільських територій регіону шляхом раціонального використання наявного природно-ресурсного та підприємницького потенціалу. Запропоновано комплексний

науково-методичний підхід дослідження сільського зеленого туризму на рівні регіону.

Виокремлено специфічні особливості сільського зеленого туризму: нездатність до збереження сформованої туристичної послуги; схильність до сезонного коливання попиту; значна статичність, нерозривність виробництва і споживання; неможливість попередньої оцінки у зв'язку з локалізацією на базі приватного підприємства; залежність якості туристичних послуг від природних та кліматичних умов сільського регіону; унікальність, що пов'язано з неповторністю природно-ресурсного потенціалу сільських дестинацій та самодіяльність, так як послуги переважно надаються не професіоналами.

Доведено, що становлення сільського зеленого туризму в регіонах на умовах розвитку підприємництва залежить від взаємоузгодженості інтересів туристів, які формують попит у даній сфері, та підприємців, які забезпечують реалізацію їх потреб. Обґрунтовано напрями та системно-структурні аспекти формування та реалізації організаційно-економічного механізму стимулювання і підтримки підприємництва у сфері сільського зеленого туризму, які передбачають забезпечення сприятливого середовища для підвищення рівня результативності функціонування підприємств сільського зеленого туризму та дозволяють врегулювати зазначені процеси на рівні регіону.

Розроблено концептуальну модель регіонального розвитку підприємництва у сфері сільського зеленого туризму та як наслідок регіону, основна ідея якої полягає у підвищенні рівня зацікавленості в такому розвитку бізнесу, влади та туристів, на основі визначених критеріїв, шляхом стимулювання підприємництва у сфері сільського зеленого туризму в регіонах, а також результатом реалізації якої є усунення протиріч соціо-еколого-економічного розвитку регіонів шляхом застосування організаційних та економічних важелів впливу.

Сформовано методологічний підхід до оцінки природно-ресурсного потенціалу розвитку сільського зеленого туризму регіонів, який базується на визначених методах дослідження та враховує оцінку як природних ресурсів, так і природних умов регіону, що слугує основою для розробки організаційно-

економічних заходів гарантування безпеки та результативності відтворення і збереження природно-ресурсного потенціалу регіону.

Зосереджено увагу на практичному розвитку сільського зеленого туризму, на об'єктовому рівні, що має три спрямування які базуються на формі заснування туристичного підприємництва в регіональній сфері сільського зеленого туризму.

Здійснено аналіз сучасних організаційно-правових засад стимулювання підприємницької діяльності в сфері сільського зеленого туризму в регіоні, що в свою чергу включає: вивчення законодавчої та нормативно-правової бази, яка регламентує розвиток сільського зеленого туризму регіонів України; обґрунтування шляхів вирішення правових проблем функціонування досліджуваного виду туризму. Важливою складовою при цьому виступає забезпечення інформаційної підтримки розвитку сільського зеленого туризму в регіоні, створення інформаційних комунікацій, розгортання сфери їхнього обслуговування

Обґрунтовано, що організаційно-економічний механізм стимулювання підприємництва у сфері сільського зеленого туризму на рівні регіону є органічною складовою загально-національного економічного механізму та перебуває у взаємодії з іншими економічними механізмами, що регулюють процеси розвитку як регіону, так і сільського зеленого туризму. Окреслено сутність поняття «організаційно-економічний механізм стимулювання та підтримки підприємництва сільського зеленого туризму на рівні регіону».

Розроблено організаційно-економічний механізм стимулювання підприємницької діяльності в сфері сільського зеленого туризму. Узагальнено та систематизовано інструменти механізму стимулювання підприємницької діяльності в сфері сільського зеленого туризму на рівні регіону. Узгоджено збалансованість економічних, екологічних та соціальних аспектів регіонального розвитку сільського зеленого туризму та систематизовано функції, принципи, методи, форми стимулювання та підтримки ефективного розвитку сільського зеленого туризму в регіоні, які забезпечують досягнення та підтримку оптимально необхідного рівня використання природно-ресурсного потенціалу

Удосконалено структурну модель інституційної інфраструктури стимулювання підприємницької діяльності в сфері сільського зеленого туризму на рівні регіону, яка складається з загальних, спеціалізованих, інформаційних та регламентуючих інституцій, що передбачають систему фінансово-економічного стимулювання підприємницької діяльності в сфері сільського зеленого туризму, забезпечують побудову чітких взаємовідносин, співробітництва між підприємствами в межах регіону та стимулювання їх діяльності в бік покращення соціо-еколого-економічної ситуації даного регіону.

Розроблено комплекс організаційно-економічних заходів, з метою ефективного впровадження в практику регіональних механізмів стимулювання підприємництва у сфері сільського зеленого туризму, які передбачають забезпечення сприятливого середовища для підвищення результативності функціонування підприємств сільського зеленого туризму на рівні регіону.

Запропоновано механізм інвестиційного забезпечення розвитку сільського зеленого туризму регіонів, елементами якого є вибір туристичних об'єктів та територій сільського зеленого туризму для інвестування залежно від рівня їх розвитку та забезпеченості природно-ресурсним потенціалом. При цьому пріоритетними напрямками для залучення інвестиційних ресурсів для реалізації можливостей розвитку сільського зеленого туризму з метою ефективного розвитку туристичних регіонів, визначено: розвиток сільського зеленого туризму, особливо в регіонах, які зберегли народні звичаї та традиції: Карпати, Полісся, Полтавщина, Поділля, Буковина та інші, що, в свою чергу дозволить розвантажити туристичні регіони, які перебувають в критичному стані; збільшення кількості об'єктів сільського зеленого туризму в регіоні; підвищення кваліфікації працівників, що зайняті у сфері туристичної галузі на селі; підвищення рівня свідомості туристів, зокрема екологорієнтована рекламна діяльність та просвітництво.

Запропоновані теоретико-методологічні положення, науково-практичні рекомендації та висновки використані для формування і реалізації державної та регіональної програми розвитку сільського зеленого туризму. Наукові результати,

висновки і рекомендації дисертаційного дослідження пройшли апробацію та прийняті до використання й впровадження: Департаментом інфраструктури та туризму Волинської обласної державної адміністрації під час формування та реалізації Стратегії розвитку Волинської області на період до 2020 року; Ківерцівською районною державною адміністрацією Волинської області, відділом культури та туризму обґрунтовано доцільність реалізації організаційно-економічного механізму стимулювання підприємництва у сфері сільського зеленого туризму, що дає можливість удосконалити умови його розвитку, а також підвищити конкурентоспроможність підприємництва у сфері сільського зеленого туризму; Жидичинською сільською радою села Жидичин Ківерцівського району Волинської області під час розробки напрямів стимулювання і підтримки сільського зеленого туризму на території сільської ради; Озерцівською сільською радою села Озерце Ківерцівського району Волинської області під час розробки схеми інвестиційного забезпечення розвитку сільського зеленого туризму в регіоні, що дає змогу обирати необхідні економічні інструменти, які обмежують негативний вплив та виконують стимулюючу функцію у сфері сільського зеленого туризму на території сільської ради; сільською радою в селі Княгининок Луцького району Волинської області під час розробки схеми взаємодії суб'єктів господарювання в сфері сільського зеленого туризму, що сприяє зростанню рівня зайнятості населення району.

Результати досліджень використовуються у навчальному процесі Луцького національного технічного університету під час викладання дисциплін «Сільський туризм», «Організація туризму», «Планування та організація туристичного бізнесу» та виконання дипломних робіт, які виконуються студентами економічних спеціальностей.

Ключові слова: сільський зелений туризм, регіон, садиба, підприємництво, організаційно-економічний механізм, інвестиції, розвиток.

ABSTRACT

Tyshchuk I. V. Regional mechanisms for stimulating entrepreneurship in the field of rural green tourism. - Qualifying scientific work on the rights of manuscripts.

The theses for obtaining of a scientific degree of candidate of economic sciences, specialty 08.00.05 – the development of productive forces and regional economics. Lutsk National Technical University, Mukachevo State University, Mukachevo, 2018.

This thesis is devoted to study of theoretical and methodological foundations and practical provisions for the formation and implementation of regional mechanisms of stimulation of entrepreneurship in the sphere of rural green tourism.

Modern scientific studies show that the rapid development of rural green tourism can play a catalytic role in structural adjustment of regional economies, to ensure the demographic stability and to solve social and economic problems of regions. Thus, the problem of finding prospective areas of stimulating of entrepreneurship in the sphere of rural green tourism in the regions of Ukraine is defined.

In this dissertation is investigated the development of rural tourism and processes of entrepreneurship in this area, which is divided into the theoretical, associated with the production of scientific and methodical bases of the territorial organization of the use of the natural resource potential of rural tourism, and applied, the main purpose of which is to create recommendations to improve the level of development of rural green tourism in the regions and increase of efficiency of functioning of enterprises of the studied tourism.

Scientific approaches to the definition of "rural green tourism" are summarized, respectively, rural tourism is understood as a specific kind of business, what unites all forms of tourism that take place in the village and resulted in implementing of socio-ecological-economic impact on the region's development through the rational use of available natural resource potential. Scientific and methodical approach of the study of rural green tourism in the region is proposed.

Specific features of rural tourism are highlighted: the inability to maintain existing tourist services; tendency to seasonal fluctuations in demand; significant immobility and

inseparability of production and consumption; inability of the preliminary assessment in connection with the localization on the basis of private enterprise; dependence of quality of tourist services from natural and climatic conditions of the rural area; the uniqueness that is associated with the uniqueness of the natural resource potential of rural destinations and the initiative, as services are mainly not professionals.

It is proved that the development of rural green tourism in the regions in terms of entrepreneurship development depends on the consistency of the interests of tourists who create demand in this field, and entrepreneurs that ensure the realization of their needs. Trends and systemic and structural aspects of the formation and implementation of organizational and economic mechanism of stimulating and supporting entrepreneurship in the sphere of rural green tourism is grounded, which include ensuring favourable environment for increasing the level of productivity of functioning of the enterprises of rural green tourism and allow to adjust these processes on the regional level.

Developed a conceptual model of regional development of entrepreneurship in the sphere of rural green tourism and as a result of the region whose main idea is to increase the level of interest in the development of business, government and tourists, based on certain criteria, through the promotion of entrepreneurship in the sphere of rural green tourism in the regions, as well as the result of which is the elimination of inconsistencies of socio-ecologic-economic development of regions by applying organizational and economic levers of influence.

Methodological approach to the assessment of natural resource potential of rural tourism regions is formed, which is based on certain research methods and takes into account the assessment of how natural resources and natural conditions of the region, which serves as the basis for the development of organizational and economic measures to ensure the security and efficiency of reproduction and conservation of the natural and resource potential of the region.

The focus is on practical development of rural green tourism, at the facility level that has three areas, based on the shape of the base of the tourism business of rural green tourism.

The analysis of modern institutional and legal framework for promoting entrepreneurship in the sphere of rural green tourism in the region, which in turn includes the study of legislative and normative-legal base, regulating the development of rural green tourism in Ukraine; supports solutions to the legal problems of functioning of the study of tourism. An important component of this is the provision of information support for the development of rural green tourism in the region, the creation of information communications and deployment of their service sector.

It is proved that the organizational and economic mechanism of stimulation of entrepreneurship in the sphere of rural green tourism in the region is an integral component of the overall national economic mechanism and is in cooperation with other economic mechanisms governing the processes of development of both the region and rural tourism. The essence of concepts "organizational and economic mechanism of stimulation and support of entrepreneurship rural green tourism in the region" is defined.

The organizational and economic mechanism of stimulation of entrepreneurial activities in the sphere of rural green tourism is developed. The tools of the mechanism of stimulation of entrepreneurial activity in the sphere of rural green tourism in the region are generalized and systematized. The balance of economic, environmental and social aspects of regional development of rural green tourism is agreed and functions, principles, methods, forms of stimulating and support of the effective development of rural green tourism in the region that achieve and maintain the optimally required level of use of natural resource potential are systematized.

Structural model of institutional infrastructure to encourage entrepreneurial activities in the sphere of rural green tourism in the region is improved, which consists of general, specialized, informational and regulatory institutions that provide for a system of financial and economic stimulation of entrepreneurial activities in the sphere of rural green tourism, provide a construction of clear relationships, the cooperation between enterprises within the region and promote their activities in the direction of improvement of ecological and social and economic situation of the region.

Developed a set of organizational and economic measures for the effective implementation in practice of regional mechanisms of stimulation of entrepreneurship in the sphere of rural green tourism, which include ensuring favourable environment for increasing the efficiency of functioning of enterprises of rural tourism in the regional level.

The mechanism of investment support for development of rural green tourism of regions is proposed whose elements are the choice of tourist sites and areas of rural green tourism for investments, depending on their level of development and availability of natural resource potential. The priority directions for attraction of investment resources for realization of possibilities of development of rural green tourism for the effective development of the tourism regions are defined: the development of rural tourism, especially in the regions that have preserved folk customs and traditions: the Carpathians, Polissia, Poltava, Podillia, Bukovyna, and the other, which in turn will relieve the tourist regions that are in critical condition; the increase in the number of objects of rural green tourism in the region; training of workers in the tourism industry in rural areas; increase the level of awareness of tourists, in particular ecologically oriented promotional activities and education.

The proposed theoretical and methodological concepts, scientific and practical recommendations and conclusions are used for the formation and implementation of state and regional programs of development of rural green tourism. Scientific results, conclusions and recommendations of the dissertation research have been tested and accepted for use and implementation by the Department of infrastructure and tourism of the Volyn regional state administration in the formation and implementation of Development strategy of Volyn region for the period till 2020; Kivertsi regional state administration of Volyn region, department of culture and tourism of the expediency of the organizational and economic mechanism of stimulation of entrepreneurship in the sphere of rural green tourism, which gives the opportunity to improve the conditions for its development, and enhance the competitiveness of enterprises in the sphere of rural green tourism; Zhydychynska village Council of the village of Zhydychyn of Kivertsi district of Volyn region in the development of ways of stimulation and support of rural

tourism on the territory of the rural Council; Ozertsivska village Council of the village Ozertse of Kivertsi district of Volyn region during the development of the scheme of investment support for development of rural green tourism in the region, which gives an opportunity to choose the necessary economic instruments that limit the negative impact and perform a stimulating function in the sphere of rural green tourism in the territory of village council; village council in the village of Kniahynynok of Lutsk district of Volyn region during the development of schemes of interaction of economic entities in the sphere of rural green tourism, which promotes the growth of employment in the district.

The results are used in educational process of Lutsk National Technical University while teaching courses in "Rural tourism", "Organization of tourism", "Planning and organization of tourist business" and the implementation of the diploma works by the students of economic specialties.

Key words: rural tourism, region, estate, entrepreneurship, organizational and economic mechanism, investment, development.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації

Монографії

1. Тищук І. В. Механізми створення геоінформаційної системи туристичних ресурсів: колективна монографія; за науковою редакцією д.е.н., професора Матвійчук Л. Ю. Луцьк: РВВ Луцького НТУ, 2016. 208 с.

2. Тищук І. В. Сільський зелений туризм як фактор регіонального розвитку: методологічний аспект та практичний досвід: монографія; за науковою редакцією д.е.н., професора Матвійчук Л. Ю. Луцьк: РВВ Луцького НТУ, 2017. 260 с.

Статті у колективних монографіях

3. Тищук І. В. Організаційно-економічний механізм сталого розвитку зеленого туризму в Україні. Сталий розвиток – ХХІ століття: управління, технології, моделі. Дискусії 2015: колективна монографія; за науковою редакцією проф. Хлобистова Є. В. Черкаси, 2015. С. 328–336.

4. Тищук І. В. Чинники впливу на стан та розвиток зеленого туризму в Україні. Перспективи розвитку туризму в Україні та світі: управління, технології, моделі: колективна монографія; за науковою редакцією проф. Волошина І. М. Луцьк: РВВ Луцького НТУ, 2015. С. 225–241

5. Тищук І. В., Матвійчук Л. Ю. Інституціональне середовище розвитку зеленого туризму в Україні. Перспективи розвитку туризму в Україні та світі: управління, технології, моделі: колективна монографія; за науковою редакцією проф. Волошина І. М. Луцьк: РВВ Луцького НТУ, 2015. С. 105–117.

6. Тищук І. В. Зелений туризм: сутність та визначення поняття. Перспективи розвитку туризму в Україні та світі: управління, технології, моделі: колективна монографія; за науковою редакцією проф. Волошина І. М. Луцьк: РВВ Луцького НТУ, 2016. С. 114–125.

7. Тищук І. В. Методика оцінки стану та перспективності розвитку сільського зеленого туризму в регіонах України. Перспективи розвитку туризму в Україні та світі: управління, технології, моделі: колективна монографія; за науковою редакцією проф. Матвійчук Л. Ю. Луцьк: РВВ Луцького НТУ, 2017. С. 105–117.

Статті у наукових фахових виданнях України

8. Тищук І. В., Матвійчук Л. Ю. Регіональні особливості поширення зеленого туризму в Україні. Зб. наук. праць «Економічні науки. Серія «Регіональна економіка. Вип. 11 (43). Луцьк: ЛНТУ, 2014. С. 149–158.

9. Тищук І. В. Концептуальні засади формування розвитку зеленого туризму в регіоні. Науковий журнал «Економічний форум», Луцьк: РВВ ЛНТУ, 2015. №2. 346 с. С. 146–155. (*Міжнародні наукометричні бази: Index Copernicus, Ulrich's Periodicals Directory, PИИЦ*).

10. Тищук І. В., Матвійчук Л. Ю. Інвестиційні основи розвитку зеленого туризму в Україні. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Економічні науки». 2015. Вип. 13. С. 98–102. (*Міжнародні наукометричні бази: Index Copernicus*).

11. Тищук І. В. Особливості розвитку зеленого туризму в розвинених країнах світу. Електронне фахове видання «Глобальні та національні проблеми економіки». 2016. №9. С. 571–576. Електронний ресурс. Режим доступу: <http://global-national.in.ua/issue-9-2016> (Міжнародні наукометричні бази: *Index Copernicus*).

12. Тищук І. В., Матвійчук Л. Ю. Економіко-екологічні засади раціонального використання туристичних ресурсів. Науковий вісник Одеського національного університету. Серія «Економіка». 2016. Том 21. Вип. 1. С. 129–132. (Міжнародні наукометричні бази: *Index Copernicus*).

13. Тищук І. В., Жук О. М. Туристичний маршрут історичним Луцьком ХІХ століття. Науковий журнал «Економічний форум», Луцьк: РВВ Луцький НТУ, 2016. №3. С. 138–143. (Міжнародні наукометричні бази: *Index Copernicus*, *Ulrich's Periodicals Directory*, *PIHЦ*).

14. Тищук І., Лужанська Т., Гобрей М. Організаційно-економічний механізм використання ресурсного потенціалу сільського зеленого туризму в регіоні. Науковий журнал «Економічний форум», Луцьк: РВВ Луцький НТУ, 2017. №3. С. 117–122. (Міжнародні наукометричні бази: *Index Copernicus*, *Ulrich's Periodicals Directory*, *PIHЦ*).

Статті в закордонних виданнях

15. Тыщук И. В. Анализ современного состояния развития сельского зеленого туризма в Украине. Современные технологии и инновации в туризме и гостеприимстве – Туризм и гостеприимство. Беларусь, Пинск, 2016. №2. С. 42–48.

16. Тищук І. В., Матвійчук Л. Ю., Лепкий М. І. Основні пріоритети побудови організаційно-економічного механізму використання і охорони туристичних ресурсів. International scientific conference «Modern transformation of economics and management in the era of globalization. Klaipedia: Baltija Publishing», 2016. С. 216–219.

ЗМІСТ

АНОТАЦІЯ	2
ЗМІСТ	14
ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ	16
ВСТУП	17
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ РЕГУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГО ЗЕЛЕНОГО ТУРИЗМУ	26
1.1. Методичні підходи дослідження сільського зеленого туризму, як специфічного сегмента ринку туристичних послуг	26
1.2. Теоретичні основи розвитку підприємництва в сфері сільського зеленого туризму регіону	51
1.3. Методичні підходи до оцінки природно-ресурсного потенціалу розвитку сільського зеленого туризму в регіоні	68
Висновки до розділу 1	83
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ТА ОЦІНКА ОСНОВНИХ ТЕНДЕНЦІЙ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГО ЗЕЛЕНОГО ТУРИЗМУ У ВОЛИНСЬКІЙ ОБЛАСТІ	85
2.1. Оцінка основних тенденцій розвитку сільського зеленого туризму	85
2.2. Економічна ефективність функціонування суб'єктів сільського зеленого туризму у Волинській області	108
2.3. Вплив сільського зеленого туризму на зайнятість сільського населення	116
Висновки до розділу 2	132

РОЗДІЛ 3. УДОСКОНАЛЕННЯ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ МЕХАНІЗМІВ СТИМУЛЮВАННЯ І ПІДТРИМКИ СІЛЬСЬКОГО ЗЕЛЕНОГО ТУРИЗМУ	135
3.1. Перспективні напрями удосконалення організаційно- економічного механізму стимулювання і підтримки суб'єктів сізьського зеленого туризму	135
3.2. Формування інституційної інфраструктури стимулювання і підтримки підприємницької діяльності в сфері сізьського зеленого туризму	168
3.3. Інвестиційне забезпечення розвитку сізьського зеленого туризму в регіоні	200
Висновки до розділу 3	224
ВИСНОВКИ	226
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	229
ДОДАТКИ	253

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

ВНЗ – вищі навчальні заклади

ВРУ – Верховна Рада України

ГІС – геоінформаційні системи

ДСНС – Державна служба надзвичайних ситуацій

ЗМІ – засоби масової інформації

КМУ – Кабінет Міністрів України

МЕРТ – Міністерство економічного розвитку і торгівлі

МОП – Міжнародна організація праці

ОТГ – об'єднана територіальна громада

США – Сполучені Штати Америки

ACCOR – Транснаціональна туристсько-готельна корпорація

EHL – Школа готельного менеджменту

IHTTI – School of Hotel Management (Французька школа готельного менеджменту)

SHMS – Swiss Hotel Management School (Швейцарська школа готельного менеджменту)

TSA: RMF 2008 – Tourism Satellite Account: Recommended Methodological Framework 2008 (Рекомендації по методології допоміжних рахунків індустрії туризму 2008)

UNWTO – World Tourism Organization (Всесвітня туристська організація)

WTTC – The World Travel and Tourism Council (Всесвітня рада з подорожей і туризму)

ВСТУП

Обґрунтування вибору теми дослідження. Ринкова трансформація економіки України та її регіонів супроводжується інституціоналізацією структурно-просторових змін, формуванням пріоритетних сфер господарювання, зорієнтованих на ефективне використання природного, виробничого та людського потенціалу в структурі яких вагоме місце посідає туристична діяльність, що включає такий важливий сегмент як сільський зелений туризм.

Без належної підтримки, незавершеності нормативно-правової бази регулювання, відсутності концептуального та інституціонального забезпечення державної регіональної політики, цей вид туристичної діяльності сьогодні функціонує винятково за рахунок особистої ініціативи та адаптивного ресурсу сільського населення, здійснюючи вагомий вплив на соціально-економічний розвиток сільських територій.

Розвиток і підтримка підприємницької діяльності в сфері сільського зеленого туризму є дієвим засобом диверсифікації сільської економіки, впровадження у сільський простір дедалі більшої кількості функцій несільськогосподарського призначення, що забезпечує рух монофункціональної економіки до поліфункціональної, підвищення рівня зайнятості і якості життя сільського населення. Це формує об'єктивну необхідність формування ефективних механізмів стимулювання та підтримки підприємництва в сфері сільського зеленого туризму.

Значний внесок у дослідження проблеми розвитку сільського зеленого туризму зробили українські вчені: О. О. Бейдик, Ю. А. Заставний, Ю. В. Зінько, М. М. Крачило, В. Ф. Кифяк, О. О. Любіцева, І. В. Смаль, Т. Г. Сокол, Н. В. Фоменко, Б. П. Яценко та інші. Економічні аспекти дослідження проблематики регіонального розвитку сільського зеленого туризму та стимулювання підприємництва у цій галузі відображені в працях провідних українських вчених: Б. В. Буркинського, Т. П. Галушкіної, З. В. Герасимчук, В. В. Гоблика, Г. О. Горіна, Л. С. Гринів, П. В. Гудзь, Л. П. Дядечко, В. С. Кравціва, С. П. Кузика, Т. Ю. Лужанскої, М. П. Мальської, Н. А. Мікули,

О. І. Мілашовської, С. Г. Нездоймінова, В. В. Паппа, М. І. Пітюлича, Т. І. Ткаченко, М. А. Хвесика, Є. В. Хлобистова, В. І. Цибуха, Л. М. Чепурди, І. М. Школи та інших. Широке коло питань проблематики сільського зеленого туризму досліджують зарубіжні вчені: К. Дронг, В. Котлінський, Я. Маєвський, С. Медлік, Я. Сікора та ін.

Відаючи належне науковим доробкам наведених авторів необхідно відзначити, що комплексне дослідження проблеми стимулювання і підтримки підприємництва у сфері сільського зеленого туризму нині відсутнє. Зазначене зумовлює необхідність формування ефективного механізму регулювання розвитком туристичної сфери, який на сьогодні не склався ні організаційно, ні функціонально, а існуючі напрацювання не доведені до рівня практичного використання. Актуальність зазначених проблем, необхідність їх комплексного та системного дослідження і вирішення зумовили вибір теми дослідження, мету та завдання дисертаційної роботи.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційну роботу виконано відповідно до плану науково-дослідних робіт Луцького національного технічного університету за темами: «Методологія створення геоінформаційної системи туристично-рекреаційних ресурсів» (номер державної реєстрації 0112U000291), де автором здійснено обґрунтування теоретико-методичних засад організаційно-економічного механізму підтримки суб'єктів сільського зеленого туризму; «Програма розвитку туризму транскордонних регіонів» (номер державної реєстрації 0108U001735), у рамках якої автор запропонував цільові напрями удосконалення організаційно-економічного механізму забезпечення регіонального розвитку підприємств сфери послуг.

Мета і завдання дослідження. Метою дослідження є наукове обґрунтування теоретико-методичних засад та прикладних положень, формування регіональних механізмів стимулювання підприємництва в сфері сільського зеленого туризму.

Для реалізації мети дослідження необхідно було вирішити низку взаємопов'язаних завдань:

– сформувати наукові підходи до формування механізму стимулювання та підтримки сільського зеленого туризму;

– поглибити поняття «сільський зелений туризм», розкрити його сутність та зміст, як специфічного сегмента ринку туристичних послуг;

– обґрунтувати концептуальні засади та специфіку функціонування підприємницької діяльності у сфері сільського зеленого туризму;

– удосконалити методiku оцінки природно-ресурсного потенціалу розвитку сільського зеленого туризму;

– проаналізувати економічну ефективність функціонування садиб сільського зеленого туризму у Волинській області та вплив сільського зеленого туризму на зайнятість сільського населення;

– обґрунтувати перспективні напрями формування регіонального організаційно-економічного механізму стимулювання і підтримки підприємництва в сфері сільського зеленого туризму, з'ясувати його компонентну будову та економічний інструментарій регулювання;

– окреслити проблеми та розробити пропозиції, спрямовані на розвиток регіональної інституційної інфраструктури стимулювання підприємницької діяльності у сфері сільського зеленого туризму;

– обґрунтувати пропозиції щодо залучення інвестицій у розвиток сільського зеленого туризму в регіоні;

– узагальнити міжнародний досвід стимулювання і підтримки підприємницької діяльності в сфері сільського зеленого туризму та його адаптацію для виявлення системних проблем, які гальмують його розвиток.

Об'єктом дослідження є процеси стимулювання і підтримки підприємництва у сфері сільського зеленого туризму на рівні регіону.

Предметом дослідження є теоретико-методичні положення та практичні рекомендації формування регіонального механізму стимулювання підприємництва в сфері сільського зеленого туризму.

Методи дослідження. Теоретико-методологічною базою дослідження стали положення економічної теорії, макро- та мікроекономіки, теорії управління, праці

провідних вітчизняних і зарубіжних науковців із питань стимулювання підприємництва в сфері сільського зеленого туризму.

З метою досягнення поставлених наукових завдань у роботі використовувалися такі методи дослідження: узагальнення та систематизації (для визначення сутності понять «сільський зелений туризм»); системний і комплексний аналіз (для визначення тенденцій розвитку сільського зеленого туризму в регіонах України); розрахунково-аналітичні та порівняльні методи (для дослідження сучасних тенденцій розвитку сільського зеленого туризму в регіонах); економіко-математичні методи (для розрахунку інтегрального показника розвитку забезпеченості природно-ресурсним потенціалом туристичних регіонів України); процесний підхід (для представлення територіальних механізмів стимулювання і підтримки підприємництва в сфері сільського зеленого туризму); програмно-цільовий підхід (для формування цілевих завдань реалізації програм розвитку підприємництва у сфері сільського зеленого туризму в регіоні); метод системного аналізу та синтезу (для розробки концепції розвитку сільського зеленого туризму); матричний метод (для визначення сили впливу чинників на стан та розвиток сільського зеленого туризму в регіонах); картографічні методи (для формування картосхем стану та розвитку природно-ресурсного потенціалу регіонів України, а також для геопросторового розміщення садиб сільського зеленого туризму в регіоні); графічні й табличні методи (для наочного зображення статистичного матеріалу, візуалізації теоретичних та практичних положень).

Інформаційно-нормативною базою дослідження стали закони України, Укази Президента України, нормативні документи Кабінету Міністрів України, офіційні матеріали Державної служби статистики України, офіційні матеріали Державної служби статистики України у Волинській області та Департаменту інфраструктури та туризму Волинської обласної державної адміністрації, офіційні матеріали та публікації міжнародних організацій, наукові публікації вітчизняних і зарубіжних учених, результати власних досліджень автора.

Наукова новизна одержаних результатів визначається особистим внеском автора у виконанні актуального наукового завдання в галузі регіональної економіки, що полягає у розробці й обґрунтуванні теоретичних і науково-методичних засад, а також практичних рекомендацій щодо формування організаційно-економічного механізму стимулювання підприємництва у сфері сільського зеленого туризму в регіоні, використанні його потенціалу з метою сталого розвитку сільських територій.

Виконання поставленого наукового завдання у дисертаційному дослідженні представлено сукупністю нових теоретичних положень, висновків і рекомендацій, наукова новизна яких полягає у тому, що:

вперше:

– обґрунтовано концептуальні підходи реалізації державної регіональної політики в умовах структурно-просторових змін сільської економіки, важливою складовою якої є формування організаційно-економічного механізму стимулювання і підтримки підприємницької діяльності в сфері сільського зеленого туризму, що враховує специфіку функціонування цього сегмента туристичної індустрії, з'ясовано його компонентну будову, принципи, форми і методи регулювання, розвиток інституційної інфраструктури, стимулювання самоорганізації та самозайнятості сільського населення, що забезпечить реалізацію потенціалу розвитку сільських територій;

удосконалено:

– структурну модель інституційної інфраструктури стимулювання підприємницької діяльності в сфері сільського зеленого туризму регіону, яка включає загальні, спеціалізовані, інформаційні і регламентуючі інституції та, на відміну від існуючих, дозволяє з'ясувати вплив кожної з них на активізацію підприємницької діяльності у сфері сільського зеленого туризму регіону та важливість такої діяльності для потенціалу розвитку сільських територій;

– науковий інструментарій дослідження розвитку сільського зеленого туризму в регіоні, який базується на основі побудованої матриці методів дослідження регіонального розвитку сільського зеленого туризму, що дозволяє

визначити пріоритетні просторові формування розвитку досліджуваного виду туризму та напрями вдосконалення організаційно-економічного механізму стимулювання підприємництва;

– напрями та системно-структурні компоненти організаційно-економічного механізму стимулювання та підтримки підприємництва у сфері сільського зеленого туризму, які передбачають формування сприятливого інноваційно-інвестиційного середовища функціонування підприємств сільського зеленого туризму та дозволяють підвищити ефективність управлінського супроводу сільського розвитку;

набули подальшого розвитку:

– наукові підходи до визначення та поглиблення сутності поняття «сільський зелений туризм», що дозволило ідентифікувати його як специфічний вид туристичної діяльності, що об'єднує різні форми організації туризму, які реалізуються на базі села, що своїм наслідком здійснює соціо-еколого-економічний вплив на розвиток сільських територій шляхом раціонального використання наявного природно-ресурсного та людського потенціалу;

– інструментарій оцінювання природно-ресурсного потенціалу розвитку сільського зеленого туризму регіону, який базується на визначених методах дослідження та враховує оцінку як природних ресурсів, так і природних умов регіону, а також, на відміну від існуючих, слугує основою для розробки організаційно-економічних заходів гарантування безпеки та результативності відтворення і збереження туристично-рекреаційного потенціалу;

– напрями інвестиційного забезпечення розвитку сільського зеленого туризму, що передбачають вибір туристичних об'єктів та територій сільського зеленого туризму для інвестування залежно від рівня їх розвитку та забезпеченості природно-ресурсним потенціалом, що, на відміну від існуючих, дозволить оптимізувати інвестиційні потоки, спрямовані як на розвиток сільського зеленого туризму в регіоні, так і на підтримку підприємництва у цій сфері, а також раціональне використання та збереження природно-ресурсного потенціалу регіону.

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає в тому, що запропоновані теоретико-методологічні положення, науково-практичні рекомендації та висновки можуть бути використані для формування і реалізації державної та регіональних програм розвитку сільського зеленого туризму. Наукові результати, висновки і рекомендації дисертаційного дослідження пройшли апробацію та прийняті до використання й впровадження: Департаментом інфраструктури та туризму Волинської обласної державної адміністрації під час формування та реалізації Стратегії розвитку Волинської області на період до 2020 року (довідка № 1105/1/8/8/2-17 від 30.08.2017 р.); Ківерцівською районною державною адміністрацією Волинської області, відділом культури та туризму обґрунтовано доцільність реалізації організаційно-економічного механізму стимулювання підприємництва у сфері сільського зеленого туризму, що дає можливість удосконалити умови його розвитку, а також підвищити конкурентоспроможність підприємництва у сфері сільського зеленого туризму (довідка № 151/01-15/2-17 від 18.10.2017 р.); Жидичинською сільською радою села Жидичин Ківерцівського району Волинської області під час розробки напрямів стимулювання і підтримки сільського зеленого туризму на території сільської ради (довідка № 1565 від 31.08.2017 р.); Озерцівською сільською радою села Озерце Ківерцівського району Волинської області під час розробки схеми інвестиційного забезпечення розвитку сільського зеленого туризму в регіоні, що дає змогу обирати необхідні економічні інструменти, які обмежують негативний вплив та виконують стимулюючу функцію у сфері сільського зеленого туризму на території сільської ради; сільською радою в селі Княгининок Луцького району Волинської області під час розробки схеми взаємодії суб'єктів господарювання в сфері сільського зеленого туризму, що сприяє зростанню рівня зайнятості населення району (довідка № 1424/02.14 від 19.10.2017 р.).

Результати досліджень використовуються у навчальному процесі Луцького національного технічного університету під час викладання дисциплін «Сільський туризм», «Організація туризму», «Планування та організація туристичного

бізнесу» та виконання дипломних робіт, які виконуються студентами економічних спеціальностей (довідка № 1091-19-33 від 28.08.2017 р.).

Особистий внесок здобувача. Усі отримані наукові результати, викладені в дисертаційній роботі, одержані автором самостійно і знайшли відображення в наукових публікаціях. Із наукових праць, опублікованих у співавторстві, у дисертації використано лише ті ідеї, положення та висновки, які є результатом власних розробок автора.

Апробація матеріалів дисертації. Основні результати дисертаційної роботи доповідались і були схвалені на конференціях та семінарах, зокрема, *міжнародних*: «Екологічний туризм – інтегруючий напрямок туризму» в рамках проекту «Створення інформаційного комплексу у сфері транскордонного екологічного туризму у Євросередині «Буг» » (м. Брест, Білорусь, 2015 р.), International scientific conference «Modern transformation of economics and management in the era of globalization» (Klaipedia, Baltija Publishing, 2016), «Современные технологии и инновации в туризме и гостеприимстве» (м. Пінськ, Білорусь, 2016 р.).

Всеукраїнських: «Стратегічні перспективи туристичної та готельно-ресторанної індустрії в Україні: теорія, практика та інновації розвитку» (м. Умань, 2014 р.), «Нова економічна політика на світовому, державному та регіональному рівнях» (м. Одеса, 2014 р.), «Проблеми сталого розвитку економіки України в умовах інтеграційних процесів» (м. Ужгород, 2014 р.), «Перспективи розвитку туризму в Україні та світі» (м. Луцьк–Світязь, 2015 р.), «Туристичний та готельно-ресторанний бізнес в Україні» (м. Черкаси, 2015 р.), «Розвиток національної економіки: теорія і практика» (м. Івано-Франківськ, 2015 р.), «Регіональні проблеми розвитку територіальних систем: теорія, практика, перспективи» (м. Ужгород, 2016 р.), «Туристичний, готельний і ресторанний бізнес: інновації та тренди» (м. Київ, 2016 р.), «Географічні особливості рекреаційно-туристичних ресурсів Полісся» (м. Луцьк, 2016 р.), «Актуальні проблеми та перспективи сталого розвитку підприємств та регіонів України» (м. Дніпропетровськ, 2016 р.), «Перспективи розвитку регіонів України в умовах

інтеграційних викликів» (м. Луцьк, 2016 р.), «Перспективи розвитку сільського та екологічного туризму в Україні» (м. Березне, 2016 р.), «Стратегічні імперативи розвитку туризму та економіки в умовах глобалізації» (м. Запоріжжя, 2017 р.).

Публікації. За темою дисертації опубліковано 38 наукових праць загальним обсягом 45,74 умовн. друк. арк., з яких 2 монографії, 12 статей (у тому числі 7 статей – у наукових фахових виданнях України, 5 статей – у колективних монографіях, 21 праця апробаційного характеру, 2 – статті в закордонних виданнях. Особисто автору належить 26,62 умовн. друк. арк.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається з анотації, вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел із 242 найменувань на 24 сторінках і 24 додатків на 39 сторінках. Загальний обсяг роботи складає 292 сторінки (36,5 умовн. друк. арк.), основний текст викладено на 196 сторінках (24,5 умовн. друк. арк.). Дисертація містить 56 таблиць та 88 рисунків.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ РЕГУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГО ЗЕЛЕНОГО ТУРИЗМУ

1.1. Методичні підходи дослідження сільського зеленого туризму, як специфічного сегмента ринку туристичних послуг

Розвиток сільського зеленого туризму, як специфічного сегмента ринку туристичних послуг знаходиться у тісному взаємозв'язку із такими ключовими секторами регіонального господарського комплексу, як сільське господарство, транспорт, зв'язок, торгівля, будівництво, виробництво товарів масового споживання та багато інших, виступаючи каталізатором комплексного розвитку сільських туристичних областей. Нині у туристичному бізнесі сільський зелений туризм займає свою визначену нішу на туристичному ринку. Сучасні наукові дослідження засвідчують, що прискорений розвиток сільського зеленого туризму може відіграти роль каталізатора структурної перебудови економіки регіонів, забезпечити демографічну стабільність та розв'язати соціально-економічні проблеми регіонів. Таким чином, окреслюється проблема пошуку перспективних напрямів стимулювання підприємництва у сфері сільського зеленого туризму в регіонах України.

Дослідження розвитку сільського зеленого туризму та процесів стимулювання підприємництва у цій сфері можна розподілити на теоретичні, пов'язані з напрацюванням науково-методичних засад територіальної організації використання природно-ресурсного потенціалу сільського зеленого туризму, та прикладні, основною метою яких є створення рекомендацій для підвищення рівня розвитку сільського зеленого туризму в регіонах та збільшення ефективності функціонування підприємств досліджуваного туризму.

Останнім часом з'явилися нові підходи у дослідженні розвитку сільського зеленого туризму, пов'язані з розширенням предмета дослідження, що охоплює регіональні особливості ведення туристичної діяльності. Цей розвиток досліджень польський учений А. Ковальчик пояснює такими причинами: відсутністю

відповідного масиву статистичних даних стосовно поведінки в туризмі; незначною кількістю фундаментальних праць у галузі туризму; міцними зв'язками туризму з соціологією та психологією; застосуванням нетрадиційних методів дослідження (інтерв'ю, спостереження, анкетування тощо); специфікою предмета дослідження, тісно пов'язаного і з природним, і зі суспільно-культурним середовищем [92]. Вагомим чинником, наш погляд, стали також зміни у самому туризмі – колись незначне використання ресурсного потенціалу в туризмі через його елітарність і малочисельний рух у середині ХХ століття перетворилося на переважно хижачке використання туристичних ресурсів, через масовість, багатомільйонність так як туризм охопив широкі верстви населення.

Зважаючи на те, що вчені по-різному трактують зміст сільського зеленого туризму, називають його різними термінами, при цьому вкладаючи в дане поняття схожий зміст, вважаємо за доцільне розпочати дослідження з вивчення дефініції сільського зеленого туризму шляхом аналізу підходів різних вчених до змісту даного поняття. Зміст поняття сільського зеленого туризму досліджуватимемо на предмет виявлення визначальних характеристик, сутності самої дефініції та специфіки його функціонування.

На жаль сьогодні не існує чіткого визначення терміна «сільський зелений туризм». У світовому туризмі одночасно співіснують поняття сільський, аграрний, екологічний та зелений туризм, зміст і сфера впливу яких деяким чином перетинаються.

Сьогодні, сільський зелений туризм – явище для України, яке трактується по-різному. У науковій літературі, як і на практиці, дані види туризму часто ототожнюються, при тому що вони мають як спільні, так і різнопланові риси. Саме тому між фахівцями в сфері туризму не склалося єдиного стандартизованого визначення поняття «сільський зелений туризм». Це пов'язано із різноманітністю наукових концепцій, які розглядають особливості розвитку сільського зеленого туризму. Основними із сукупності понять є: сільський зелений туризм, еко- та агротуризм, відпочинковий туризм, зелений туризм або ж сільський туризм. Різноманітність функціонального призначення «сільського зеленого туризму»,

відсутність уніфікації із змістовного наповнення обумовлюють необхідність ретельного вивчення та опрацювання стандартизації основної термінології даного виду діяльності.

На думку А. Ю. Гоцелюка, нині в Україні існує три різновиди сільського зеленого туризму, а саме: агротуризм, екотуризм і відпочинковий туризм. Головною фігурою в забезпеченні функціонування зазначених видів туризму виступає сільська родина, яка надає житло, забезпечує харчування і знайомить із сільською місцевістю. Агротуризм – вид сільського зеленого туризму, як пізнавального, так і відпочинкового характеру, пов'язаний із використанням підсобних господарств населення або земель сільськогосподарських підприємств, які тимчасово не використовуються в аграрній сфері. Екотуризм – науково-пізнавальний вид сільського зеленого туризму, переважно в сільській місцевості, розташованих у межах території національних парків, заповідних зон, природних парків, де передбачено обмеження щодо навантаження на територію та регламентовано види розважального відпочинку. Відпочинковий туризм – вид сільського зеленого туризму, базою розвитку якого є капітальний житловий фонд на садибах господарів та наявні природні, рекреаційні, історико-архітектурні й інші надбання місцевості [38, с. 174–177].

Як показують наукові дослідження В. Г. Іванової, сільський туризм, агротуризм і екотуризм відрізняються лише основними цілями використання вільного часу. Сільський туризм – це вид проведення вільного часу у формі стаціонарного відпочинку з можливістю недалеких радіальних виїздів чи походів. Натомість екотуризм – це вид проведення вільного часу у формі невинного руху, відкриття дикої природи, маршрутного ознайомлення з природними й історичними атракціями території, похідного пізнання традицій і місцевої культури. При цьому сільські оселі можуть використовуватися як база для ночівлі, так і харчування екотуристів [70, с. 119–125].

На думку Т. І. Ткаченко, характерною спільною рисою зазначених видів туризму є бажання туристів відпочити на лоні природи та пізнати її, а головними відмінностями зазначених видів туризму є характер занять на природі під час

відпочинку (виробництво сільськогосподарської продукції, ознайомлення із сільським побутом, збирання ягід, грибів і лікарських рослин), місце розташування туристів (фермерське господарство, садиба в сільському населеному пункті, об'єкти штучних і природних садів і парків), ступінь доступу до екологічно чистої продукції та рівень забруднення навколишнього середовища. Науковець вважає, що зелений туризм менш вимогливий до туристичної інфраструктури і характеризується меншою ресурсоемкістю, та відіграє важливу роль у поліпшенні соціально-економічного розвитку регіонів, сприяє охороні навколишнього природного середовища і культурних традицій, створенню нових робочих місць [200, с. 203–205].

На думку В. В. Паппа, поняття «сільський зелений туризм» близьке за змістом до поняття «екологічний туризм». Але між ними є різниця, тому що, по-перше, об'єктом екотуризму виступає дика природа (первинні, не порушені діяльністю людини ландшафти), а об'єктом зеленого туризму є вторинні ландшафти, тобто змінені в процесі господарської діяльності людини. По-друге, готельно-пізнавальний вид туризму зосереджений на сільських територіях, передбачає заняття різними формами активної і більшою мірою пасивної рекреації, без заподіяння шкоди природному навколишньому середовищу і не ставить під загрозу здатність майбутніх поколінь задовольняти їхні потреби [143, с. 17–22].

Хоча серед науковців існують різні погляди на трактування сільського зеленого туризму, на нашу думку, даний вид діяльності, незважаючи на свою специфіку, має однаковий ступінь розкриття їх змісту і охоплює такі організаційні форми:

– сільський зелений туризм – це вид сільського туризму, що передбачає перебування в оселі сільського господаря, який здійснює основну діяльність, пов'язану з веденням особистого селянського господарства, а також побічну – з використанням майна цього господарства для надання послуг у сфері сільського туризму, а саме: проживання, харчування, ознайомлення з місцевою культурою та традиціями;

– агротуризм – це вид сільського туризму, зосереджений на сільських територіях, який передбачає використання сільського (фермерського) господарства з метою рекреації, освіти чи активного залучення до традиційних форм господарювання. В агротуризмі селянське (фермерське) господарство становить одночасно і нічліжну базу, і головний предмет інтересу туриста;

– екотуризм – вид сільського туризму, що передбачає відвідування туристами сільських місцевостей, розташованих у межах територій національних, природних парків, заповідних зон, тобто таких, що мають природничу, культурологічну, етнографічну цінність. Тут передбачено відповідні обмеження щодо навантажень на територію та регламентовано види розважального відпочинку [186, с. 114–125].

Підтвердженням наведеному є і думка науковця В. Ф. Кифяка, який стверджує, що всі види туризму за метою поїздки тісно переплітаються між собою і виділити їх у чистому виді не завжди можливо. Наприклад, діловий туризм може поєднуватись з екскурсійним або спортивним, етнічний – із релігійним, екскурсійний – із рекреаційним і т.д. [78, с. 37–39].

Ключові особливості щодо вживання термінів наводить науковець С. П. Сонько, на її думку, часто вживане словосполучення «сільський зелений туризм» є дещо некоректним з онтологічної точки зору. Оскільки «сільський» означає прив'язку до сільської місцевості і сільського способу життя, а «зелений» – природу у самому широкому розумінні [175, с. 104–106].

В. А. Смолій, В. К. Федорченко, В. І. Цибух, вважають, що зелений туризм – це діяльність, яка проходить у контакті з природою, проживанням у таборах чи сільській місцевості та пов'язана з сільськогосподарськими роботами, знайомство з життям сільських мешканців, пішохідними екскурсіями, вивченням флори і фауни, зайняття річковим спортом та інше.

Чітке визначення у своїх дослідженнях подає А. В. Бабкін, який малобюджетні види туризму, зокрема: екологічний, маршрутно-пізнавальний, спортивно-оздоровчий, етнографічний, сільський та інші, відносить до «зеленого туризму» на підставі того, що, згідно з існуючими визначеннями, вони, наприклад, передбачають відпочинок у природних екологічно чистих зонах чи

регіонах, а також відвідування місць, які становлять культурний і пізнавальний інтерес, що сприяє (за рахунок отриманих доходів) збереженню (чи навіть поліпшенню) навколишнього природного середовища, зростанню добробуту місцевого населення тощо [7].

У законодавстві України сільський зелений туризм розглядається як одна із послуг, що може надаватися в рамках господарської діяльності особистих селянських господарств. Відповідно до ст. 6 Закону України «Про туризм» одним з основних пріоритетних напрямків державної політики в галузі туризму є: розвиток в'їзного та внутрішнього туризму, сільського, екологічного (зеленого) туризму [63]. Проте існують розбіжності у трактуванні самого поняття «сільський зелений туризм». Так, відповідно до ст. 4 Закону України «Про туризм» залежно від категорій осіб, які здійснюють туристичні подорожі (поїздки, відвідування), їх цілей, об'єктів, що використовуються або відвідуються, чи інших ознак існують такі види туризму: екологічний або зелений та сільський.

Крім того, на рівні нормативно-правових актів України термін «сільський зелений туризм», трактується як відпочинок у сільській місцевості. Згідно з Законом України «Про туризм» від 15.09.1995 р. сільський туризм – це самостійний вид туризму, який не ототожнюється з «зеленим», а «зелений туризм» – є синонімом екологічного туризму [63, с. 24–30]. Водночас під «сільським зеленим туризмом» у контексті статті 1 Закону України «Про особисте селянське господарство» (Закон № 742-IV, від 15.05.2003 року) слід розуміти специфічну форму послуг, що надаються щодо забезпечення відпочинку в приватних господарствах сільської місцевості з використанням майна та трудових ресурсів членів особистого селянського підсобного господарства, природно-рекреаційних особливостей місцевості та культурної, історичної й етнографічної спадщини регіону [61].

Як відзначається у пояснювальній записці [145], сільський зелений туризм розглядається як один із засобів отримання доходів сільським населенням, як компонент комплексного розвитку сільських територій і сільської

інфраструктури, а також як один із чинників стратегії подолання бідності у сільській місцевості (табл. 1.1).

Таблиця 1.1

Законодавче трактування поняття
«сільський зелений туризм» та його синонімів

Нормативно-правові документи	Трактування терміна «Сільський зелений туризм»
Проект Закону «Про сільський зелений туризм»	Сільський зелений туризм – відпочинковий від сільського туризму, пов’язаний з перебуванням туристів в власному житловому будинку сільського господаря, окремому (гостевому) будинку або на території особистого селянського (фермерського) господарства
Закон України «Про туризм»	Туризм – тимчасовий виїзд особи з місця проживання в оздоровчих, пізнавальних, професійно-ділових чи інших цілях без здійснення оплачуваної діяльності в місці, куди особа від’їжджає
Закон України «Про особисте селянське господарство»	Сільський зелений туризм – специфічний різновид господарської діяльності у формі сільської гостинності, що уявляє собою надання послуг із забезпечення відпочинку міських жителів в приватних господарствах в сільській місцевості з використанням майна та трудових ресурсів членів особистого селянського господарства, природно-рекреаційних особливостей місцевості, культурної, історичної та етнографічної спадщини регіону.
Проект Закону України «Про аграрний туризм та агротуристичну діяльність»	Аграрний туризм – вид туризму, як відпочинкового, так і пізнавального характеру, пов’язаний з використанням майна особистих селянських господарств, що передбачає здійснення агротуристичної діяльності під час тимчасового перебування туристів у сільській місцевості

Джерело: сформовано на основі [61, 63]

У законодавчому полі нашої держави термін «сільський зелений туризм» вжито у Законі України «Про особисте селянське господарство» щодо одного з видів діяльності особистих селянських господарств – надання послуг сільського зеленого туризму з використанням майна цих господарств. Члени особистих селянських господарств здійснюють діяльність на свій розсуд і ризик у межах встановленого правового господарського порядку, дотримуючись вимог законів України та інших нормативно-правових актів. Така діяльність пов’язана з веденням особистого селянського господарства, не належить до підприємницької діяльності, позиціонується як один із різновидів робіт і послуг в особистому

підсобному господарюванні та підлягає обліку, який здійснюють місцеві органи влади [61].

На жаль сьогодні чинний Закон України від 15 вересня 1995 р. «Про туризм» [63] фактично не регулює розвиток сільського зеленого туризму і, відповідно, не враховує його специфічні особливості, включаючи визначення організаційних форм та видів сільського зеленого туризму, врегулювання питань безпеки, фінансового забезпечення, відповідальності осіб, що надають такі послуги та інше. Крім того, специфіка відносин у галузі сільського туризму полягає в тому, що одним із основних об'єктів такої діяльності є землі сільськогосподарського призначення та сільських населених пунктів, які виступають просторовим базисом для здійснення сільського туризму.

Щодо міжнародного тлумачення, то у різних країнах світу сільський туризм називають по-різному. У Данії він характеризується як обслуговування відпочивальників, що приїжджають до сільської місцевості, завдяки чому місцеві жителі отримують додатковий дохід. Сільський туризм для Канади, це «процес за допомогою якого люди намагаються залучати відвідувачів у сільську місцевість обслуговувати їх і на цьому заробляти гроші». У Польщі, агротуризм (сільський туризм) – це широкий вибір послуг та обладнання, які властиві селу і господарству та надані для відпочинку і задоволення всіх потреб туриста. Все це здійснюють люди що проживають у селі [125, с. 200–201].

В офіційній публікації відділу по туризму Європейської комісії вказується, що «метою сільського туризму є місцевість, яка притягує туристів, що приїжджають помилуватися нею і пов'язана з нею діяльність. І все це є основним мотивом туристів» [237].

Проте, нині все ще складно виробити уніфіковану спільно європейську дефініцію, яка б стосувалася всіх країн, через існування певних проблем, а саме:

- міський туризм не обмежується тільки міськими територіями;
- не весь нині наявний туризм у сільських районах входить у поняття «сільський» (санаторії, пансіонати, бази відпочинку, автокемпінги, які розташовані в сільській місцевості, але зорієнтовані на експлуатацію не власне

«сільського» рекреаційного ресурсу, а ресурсів морського узбережжя, гірських ландшафтів чи запасів мінеральних вод тощо);

– визначення «сільські території» по-різному трактується у країнах світу;

– відмінні за принципами організації форми сільського туризму історично розвиваються у різних країнах і районах Європи. В одних місцевостях сільський туризм доповнює певний профілюючий вид рекреаційної діяльності, в інших – виступає різновидом туризму екологічного, в третіх – є формою високоприбуткового приватного підприємництва і в цьому розумінні майже не відрізняється від звичної для Європи практики малого готельного бізнесу, а в окремих країнах – має обмежений сезонний характер та виступає допоміжною формою діяльності у веденні родинного фермерського господарства [165, с. 13].

У Литовському Законі «Про туризм» зазначено, що сільський туризм – це послуги проживання. Литовські спеціалісти по туризму вважають, що «сільський туризм – це цілеспрямована рекреаційна діяльність у сільській місцевості та тимчасове проживання приїжджих людей у сільській садибі».

У британському словнику з подорожей, туризму та гостинності С. Медліка (1993) визначено таке: сільський туризм (rural tourism) – відпочинковий вид туризму, сконцентрований на сільських територіях. Він передбачає розвиток туристичних шляхів, місць для відпочинку, сільськогосподарських і народних музеїв, а також центрів із обслуговування туристів із провідниками та екскурсводами.

У Білорусії існує поняття «агрокотуризм», яке пов'язано з проживанням туристів тільки у сільських садибах (житлових будинках), але не більше п'яти кімнат [97, с. 246–258].

До прикладу, у Швеції відпочиваючі можуть займати частину будинку господаря, мати окремі кімнати або ж проживати в окремому будинку, або наметах на території маєтку, і називають такий відпочинок «сільська гостинність». [202, с. 68–75].

Як бачимо, на глобальному рівні загальна концепція або термінологічна єдність поки відсутні. Вчені по-різному трактують зміст сільського зеленого

туризму. Експерти Всесвітньої туристичної організації вважають, що сільський туризм – складна багатоаспектна діяльність.

Крім того, сільський зелений туризм є дійовим засобом вирішення соціально-економічних проблем сільських регіонів, шляхом створення нових робочих місць та надходження реального доходу регіонам України, а також дозволяє знайти методи для збереження природи.

У Німеччині становлення сільського зеленого туризму почалося з розробки концепції його розвитку у периферійних регіонах. У результаті на ринку нині представлені пропозиції дешевого відпочинку на природі, без використання дорогої інфраструктури, але з наданням комфортних умов проживання.

У Польщі на селян, які бажають розпочати діяльність у сфері зеленого туризму, та тих, котрі вже надають такі послуги, не поширюється дія закону, що регулює господарську (підприємницьку) діяльність. Тому, грошові винагороди за відповідні послуги не підлягають стягуванню податку на додану вартість. Законодавство також передбачає, за певних умов, звільнення отриманих доходів і від податку на доходи фізичних осіб. Закон зобов'язує сільських господарів реєструвати відпочивальників у спеціальному журналі. Причиною виникнення цивільної відповідальності може бути невиконання або ж неналежне виконання умов домовленостей між сторонами, а також заподіяння шкоди. Така відповідальність реалізується шляхом відшкодування вартості заподіяних збитків. Взаємні права та обов'язки сторін визначаються договором, укладеним між ними.

В угорському законодавстві регулювання «зелено-туристичних» відносин не підпадає під дію нормативних актів, якими регулюються відносини у сфері підприємництва. Відповідно, не підлягають оподаткуванню й особисті доходи, отримані селянами від використання для відпочинку власного житла. Існують також спеціальні пільги та переваги для сімейних господарств, які займаються діяльністю у сфері сільського туризму, якщо вони розміщуватимуться на території сільських поселень в економічно слаборозвинутих (визнаних економічно депресивними) регіонах. Отримати такі пільги та переваги можна на конкурсних засадах.

Значний законодавчий досвід у розвитку агротуризму має Латвія. Зумовлено це тим, що вже тривалий час основним контингентом туристів, які бажають відпочити в тамтешній сільській місцевості, є іноземці. Уряд вчасно звернув увагу на цей вельми перспективний вид туризму, здатний вирішити проблему безробіття на селі, і затвердив ряд відповідних нормативів [144].

Результати нашого дослідження щодо терміна «сільський зелений туризм» вітчизняних та зарубіжних авторів наведемо в таблиці 1.2.

Дослідивши дану дефініцію приходимо до висновку, що вчені підходять дещо поверхнево до трактування понять. До спільного знаменника вчені приходять лише говорячи про дві визначальні ознаки досліджуваного виду туризму, а саме: відпочинок у сільській місцевості та надання послуг проживання (при цьому не уточняється, які засоби розміщення для цього використовуватимуться). У більшості визначень є відсутні характеристики, за якими споживач послуг сільського зеленого туризму зможе зрозуміти його сутність та визначити переваги даного виду відпочинку в порівнянні з іншими.

Аналіз підходів вчених до розуміння досліджуваної дефініції дозволяє трактувати сільський зелений туризм як специфічний вид туристичної діяльності. Так, наукові дослідження специфіки розвитку сільського зеленого туризму дозволили виділити наступні особливості його функціонування в регіоні:

- нездатність до збереження сформованої туристичної послуги – у разі відсутності попиту, діяльність сільської зеленої садиби змінює своє функціональне призначення;
- схильність до сезонного коливання попиту – значна різниця в попиті в літній період та під час проведення святкувань (Різдво, Новий рік тощо);
- значна статичність – прив'язаність споживання туристичної послуги до сільського регіону;

Авторське трактування поняття «сільський зелений туризм»

Автор	Визначення
1	2
Кифяк В.	Сільський, зелений туризм – тимчасове переміщення туристів у сільську місцевість із метою відпочинку та ознайомлення з місцевим способом життя, культурою, традиціями, звичаями
Биркович В.	Сільський зелений туризм – специфічна форма відпочинку в приватних господарствах сільської місцевості з використанням майна і трудових ресурсів особистого селянського, підсобного або фермерського господарства, природно рекреаційних особливостей місцевості, культурної історичної і етнографічної спадщини
Ткаченко Т.	«Сільський туризм» – незмінний спосіб відпочинку в сільській місцевості в певній категорії людей незалежно від їх доходів; необхідність оздоровлення у певних кліматичних умовах за рекомендаціями лікарів; близькість до природи та можливість більше часу проводити на свіжому повітрі; можливість харчування екологічно чистими та дешевими продуктами; реальна можливість залучитися до сільськогосподарських робіт для власного задоволення; потреба у спокої та у розміреному ритмі життя; можливість залучення до іншої культури, звичаїв, участі в місцевих святах
UNWTO	Суттєвий сектор світового туристичного господарства, який найбільш динамічно розвивається.
Рутинський М.	Агротуризм – відпочинковий вид туризму, зосереджений на сільських територіях
Міжнародна спілка екотуризму	Сільський зелений туризм визначається як спрямована мандрівка в сільську місцевість із метою ознайомлення з місцевою культурою та історією природного середовища, яка не порушує цілісності екосистеми, при цьому робить охорону природних ресурсів вигідною для сільських мешканців
Міжнародний союз охорони природи	Визначає даний вид туризму як мандрівку з відповідальністю перед навколишнім середовищем по відносно незайманих територіях з метою вивчення і насолоди природою, що сприяє її охороні, чинить «м'який» вплив на навколишнє середовище, забезпечує активну соціально-економічну участь місцевих мешканців у збереженні природи та отриманні ними переваг від цієї діяльності
Кузик С. П.	Сільський зелений туризм – це проведення вільного часу в сільському середовищі, якому притаманна відповідна забудова, сільський побут, мальовничий ландшафт тощо
Федорченко В., Дьорова Т.	Сільський зелений туризм являє собою вид туризму, який дає можливість міським мешканцям активно відпочивати в приватних сільських господарствах, а сільським господарям поліпшити своє фінансове становище
Горішевський П., Васильєв В., Зінько Ю.	Сільський зелений туризм – це відпочинковий вид туризму, сконцентрований на сільських територіях, який передбачає розвиток туристичних шляхів, місць для відпочинку, агарних і народних музеїв, центрів з обслуговування туристів з екскурсоводами
Булах М.	Сільський зелений туризм – це вид туризму, що передбачає знайомство з місцевим побутом в агрооселях, вивчення традицій проведення народних свят, фольклорної творчості, організацію подорожі вихідного дня з полюванням, рибальством, турів «народна аптека» зі збиранням лікарських трав, «пасіка» – з качанням меду, «сам собі господар» – з навчанням традиційним народним технологіям виробництва соків, вин, консервування овочів і фруктів, «дари лісів» – консервування ягід і грибів тощо

1	2
Медлік С.	Сільський зелений туризм – це відпочинковий вид туризму, зосереджений на природних територіях, який передбачає заняття різними формами активної рекреації в природних ландшафтах без заподіяння шкоди довкіллю
Шахраюк-Онофрей Ю.	Сільський зелений туризм являє собою специфічну форму відпочинку на селі, де суб'єктами надання туристичних послуг є не професіонали, а мешканці села – власники особистих, підсобних і фермерських господарств, які опираються на наявні місцеві ресурси
У Литовському «Законі про туризм»	Сільський туризм – це послуги проживання та цілеспрямована рекреаційна діяльність у сільській місцевості та тимчасове проживання приїжджих людей у сільській садибі
Законодавство Угорщини	Сільський зелений туризм – різновид робіт і послуг, які виконуються сільськими жителями у процесі господарювання у власних садибах
Іванова В.	«Сільський туризм» – це вид туризму, який здійснюється у сільській місцевості з використанням землі, майна та послуг селянського господарства, а також місцевих туристичних ресурсів із метою відпочинку, оздоровлення, ознайомлення громадян України, осіб без громадянства, іноземців із місцевими звичаями та традиціями
Васильєв В.	Сільський зелений туризм – специфічна форма відпочинку в селі з використанням природного, матеріального та культурного потенціалу даної місцевості
Сафіуллінова С.	Сільський туризм – це вид підприємницької діяльності
Кравченко Н.	Сільський зелений туризм – різновид екотуризму, в якому предметом туристичного попиту є екологічно чисті території, природне різноманіття, привабливі ландшафти, базою для його розвитку є сільські поселення, розташовані переважно в межах або поблизу об'єктів природно-заповідного фонду, де передбачені відповідні обмеження щодо господарської і рекреаційної діяльності
Скрипник Н., Сердюк А.	Сільський зелений туризм – певний вид рекреаційної діяльності, який пропонує відпочиваючим відпочинок на природі в екологічно чистих сільських місцевостях в приватному житловому секторі
Казачковська Г.	Зелений туризм – це туристська діяльність на території природних ландшафтів із елементами благоустрою, де існують певні умови для короткочасного відпочинку, збору ягід та грибів
Смолій В., Федорченко В., Цибух В.	Зелений туризм – це діяльність, яка проходить у контакті з природою, проживанням в таборах чи сільській місцевості та пов'язана з сільськогосподарськими роботами, знайомство з життям сільських мешканців, пішохідними екскурсіями, вивченням флори і фауни, зайняття річковим спортом та інше
Звіт підприємств Швеції щодо розвитку ринку міжнародного туризму	Зелений туризм – термін, який можна віднести до будь-якої форми туризму, який має відношення до природного середовища та культурного багатства певної місцевості або впроваджує практику ефективного (або зеленого) менеджменту навколишнього середовища
Костриця М.	Зелений туризм – синонім поняття екотуризм, а також природничий туризм.
Авторське бачення (регіональний підхід)	Специфічний вид туристичної діяльності, що акумулює різні форми організації туризму, які реалізуються на базі села, що своїм наслідком здійснює соціо-еколого-економічний вплив на розвиток сільських територій регіону шляхом раціонального використання наявного природно-ресурсного та людського потенціалу.

– нерозривність виробництва і споживання – споживання туристичної послуги сільського зеленого туризму в більшості випадків здійснюється безпосередньо на місці її виробництва, тобто в сільській місцевості;

– неможливість попередньої оцінки у зв'язку з локалізацією на базі приватного підприємства – неможливість оцінити рівень якості надання послуг у сільському зеленому туризмі до їх купівлі та споживання;

– велика залежність якості туристичних послуг від природних та кліматичних умов сільського регіону;

– унікальність властивостей туристичних послуг сільського зеленого туризму, що пов'язано з неповторністю природно-ресурсного потенціалу сільських дестинацій;

– самодіяльність – послуги переважно надаються не професіоналами.

Зважаючи на зазначене, предметом сільського зеленого туризму є раціональне використання природно-ресурсного потенціалу туристичних регіонів України для організації відпочинку. Об'єктами сільського зеленого туризму виступають засоби розміщення туристів, регіони розвитку сільського зеленого туризму, а також туристичні товари та послуги (сукупність суспільних відносин щодо використання ресурсного потенціалу сільської місцевості, задоволення потреб у відпочинку, відновленні, пізнанні, культурному збагаченні місцевості регіонів тощо.). Суб'єктами сільського зеленого туризму є підприємства, підприємці та працівники сфери (надавачі послуг, посередники) та суміжних сфер; туристи та загальні і місцеві органи державної влади.

Метою сільського зеленого туризму є надання якісних послуг туристу, як можливості розвитку сільського зеленого туризму та способу заробітку для селян, а також задоволення потреб суспільства у відпочинку від урбанізованих територій у сільській місцевості.

До основних цілей сільського зеленого туризму віднесено розвиток сільських регіонів; отримання прибутку жителями села; підвищення рівня зайнятості в регіоні, культурне збагачення туристів. Сільський зелений туризм є каталізатором соціального, екологічного, економічного та інфраструктурного розвитку регіонів.

Виходячи з аналізованих вище даних можемо схематично сформуванати змістовне наповнення дефініції «сільський зелений туризм» (рис. 1.1).

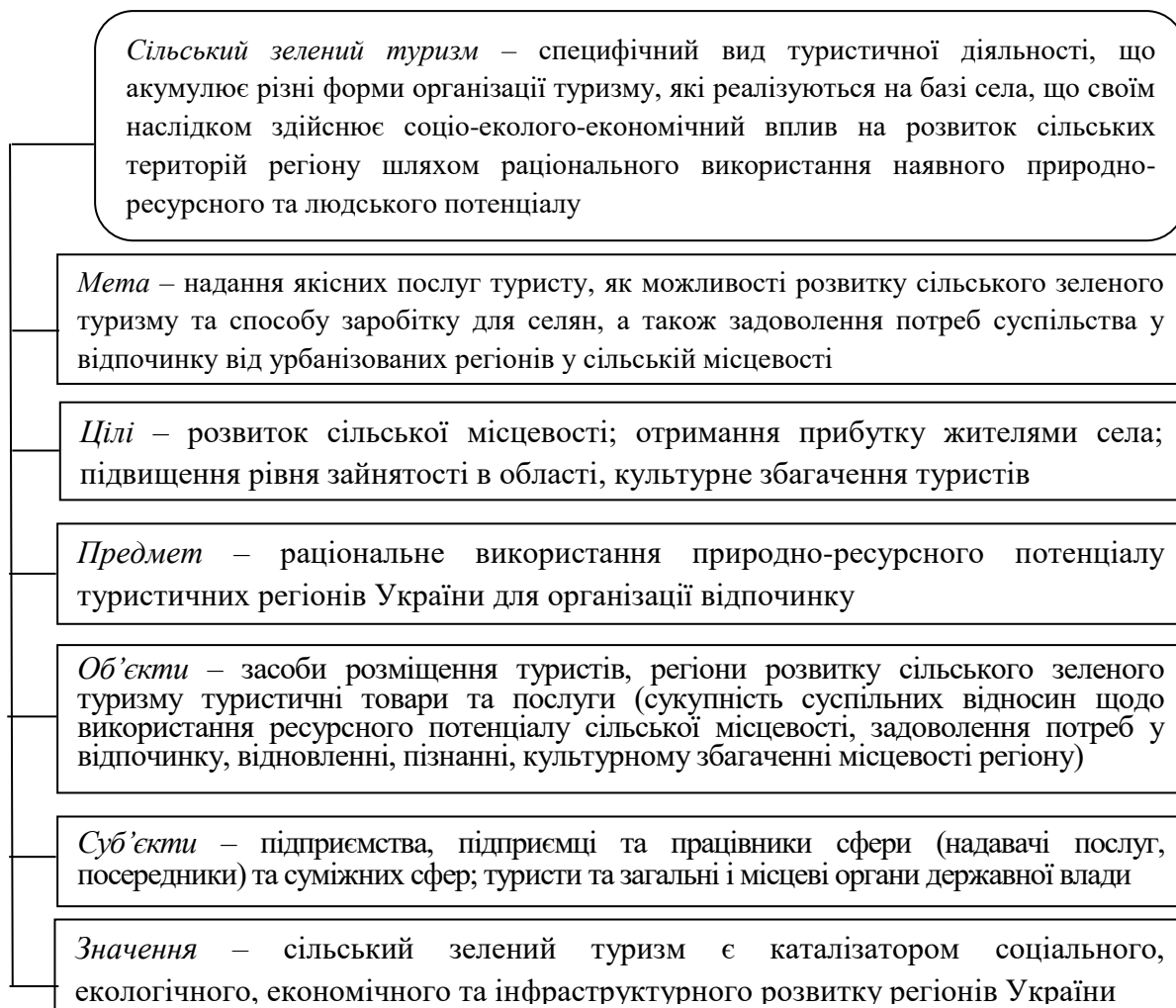

Рис. 1.1. Змістовне наповнення дефініції «сільський зелений туризм»

Отже, розглянувши різні підходи до трактування поняття «сільський зелений туризм», а також зважаючи на тематику нашого дослідження, під сільським зеленим туризмом будемо розуміти специфічний вид туристичної діяльності, що акумулює різні форми організації туризму, які реалізуються на базі села, що своїм наслідком здійснює соціо-еколого-економічний вплив на розвиток сільських територій регіону шляхом раціонального використання наявного природно-ресурсного та людського потенціалу.

Позитивний вплив сільського зеленого туризму на вирішення соціо-еколого-економічних проблем села має комплексний, системний характер, оскільки сприяє

розширенню зайнятості сільського населення, стимулює благоустрій сільських поселень тощо (рис. 1.2).

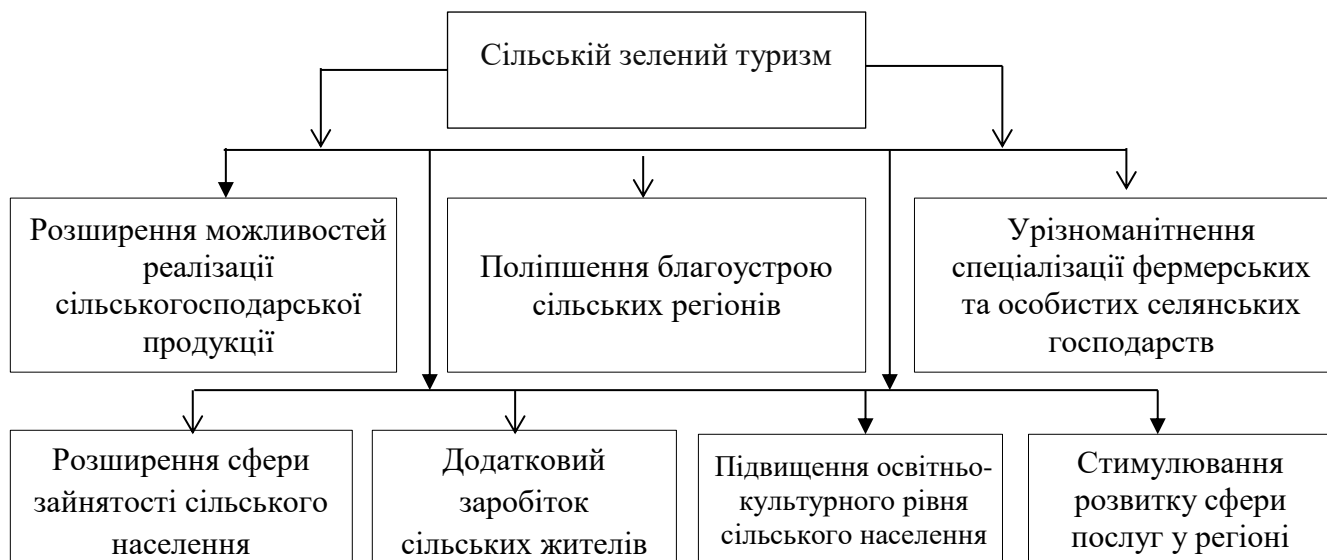

Рис. 1.2. Напрями впливу сільського зеленого туризму на розвиток сільських регіонів

Таким чином, сільський зелений туризм доцільно розглядати як сферу різноманітних послуг; як сектор внутрішнього і міжнародного туризму; як вид підприємницької діяльності в сільській місцевості. Ефективний розвиток сільського зеленого туризму можливий за певних умов, які ставляться як до регіону, так і до об'єктів та суб'єктів сільського зеленого туризму (рис. 1.3).

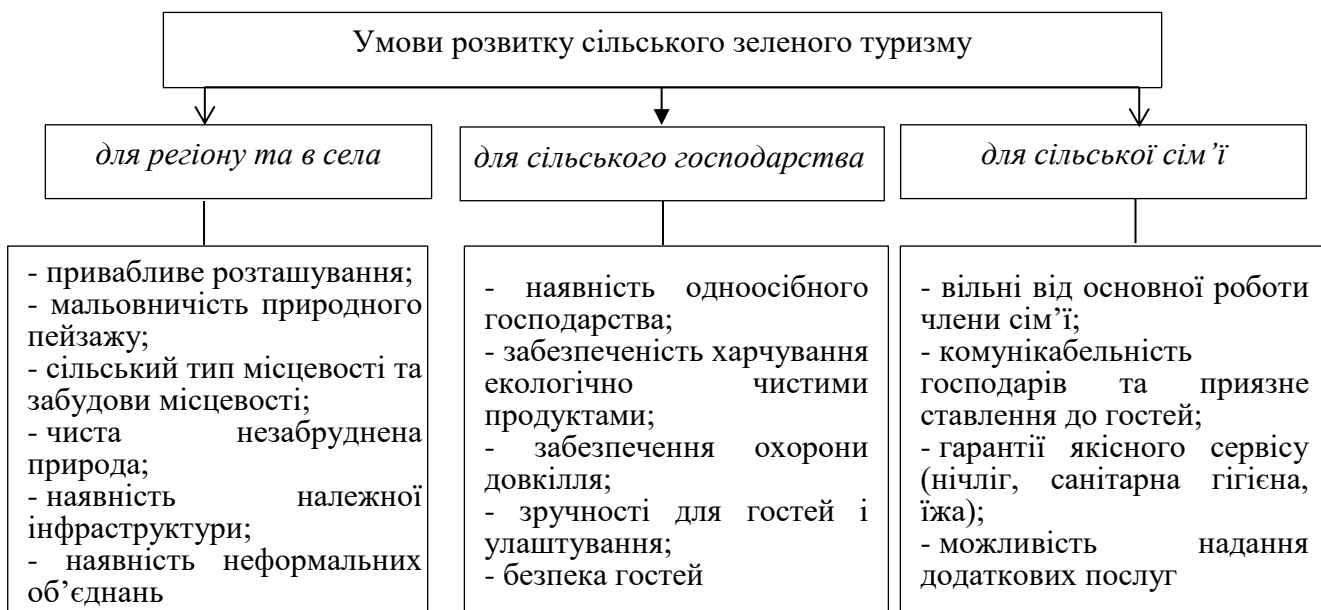

Рис. 1.3. Умови розвитку сільського зеленого туризму

Джерело: сформовано на основі [127]

Практичний розвиток сільського зеленого туризму, на об'єктовому рівні, можливий за трьома спрямуваннями, які базуються на формі заснування туристичного підприємництва сільського зеленого туризму (рис. 1.4).

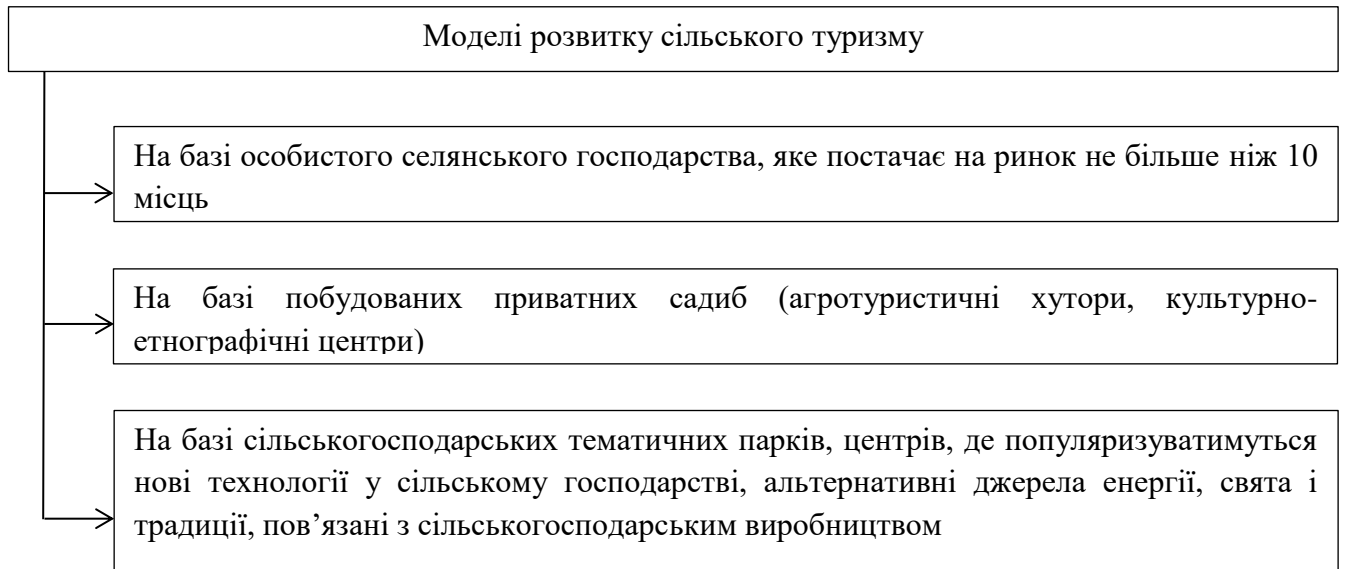

Рис.1.4. Моделі розвитку сільського зеленого туризму

Зазвичай розвиток сільського туризму відбувається на базі особистого селянського господарства або домогосподарства, яке поставляє на ринок не більше 10 місць. Ця модель успішно реалізується в сільській місцевості, яка у більшості не відноситься до туристичної, але є потенційно привабливою.

Перспективною вважається модель, яка базується на популяризації нових технологій у сільському господарстві, альтернативних джерел енергії, ознайомлення з традиційним сільськогосподарським виробництвом, пов'язаними з ним святами та традиціями тощо.

Зважаючи на специфіку нашого дослідження вважаємо за доцільне розглянути також змістовне наповнення поняття «ринок туристичних послуг».

Ринок туристичних послуг представляє собою складну багатоступеневу систему взаємопов'язаних елементів, які знаходяться у тісному зв'язку, системній взаємодії та багатоаспектному інтенсивному взаємному впливі. Вихідними положеннями розвитку сільського зеленого туризму, як специфічного сегмента ринку туристичних послуг є наступні:

- об'єктом ринкових відносин сільського зеленого туризму є туристичні послуги та комплексний туристичний продукт;
- ринок туристичних послуг сільського зеленого туризму являє собою складну систему відносин між суб'єктами ринку – продуцентами туристичних послуг, виробниками туристичних продуктів сільського зеленого туризму, посередниками та споживачами, яка регулюється як ринковими механізмами, так і суб'єктами державного регулювання та управління розвитком ринку;
- організаційно-економічний механізм стимулювання підприємництва у сфері сільського зеленого туризму полягає у постійному узгодженні попиту та пропозиції на туристичні товари та послуги даного виду туризму, обумовленому туристичними мотивами, з їх пропозицією в умовах соціально-економічного розвитку регіону.

Вихідним моментом формування туристичного ринку є «задоволення туристичних потреб, що лежать в основі попиту на туристичні послуги» [82, с. 43–50]. Щодо сільського зеленого туризму, своєчасне та вірогідне визначення туристичних мотивів є гарантією задоволення туристичного попиту, що відбувається через систему пропозиції послуг та продуктів на ринку, а саме на його сегменті сільського зеленого туризму в регіоні.

У справному функціонуванні ринкового механізму туристичних послуг у сфері сільського зеленого туризму на різних ієрархічних рівнях важливе місце займає взаємоузгодження його елементів. Геопросторова структура туристичного ринку у сфері сільського зеленого туризму, схематично зображена на рис. 1.5.

Наведена геопросторова структура ринку туристичних послуг заснована на географічному поділі території на міжкраїнові туристичні регіони, макрорегіони, ринки окремих країн, території та дестинації, які входять до їх складу. Основними інструментами попиту та пропозиції ринку туристичних послуг загалом та сільського зеленого туризму зокрема, є ціна та якість. Зважаючи на специфіку нашого дослідження щодо формування регіональних механізмів стимулювання підприємництва у сфері сільського зеленого туризму, вважаємо за доцільне подальше дослідження проводити в межах регіону.

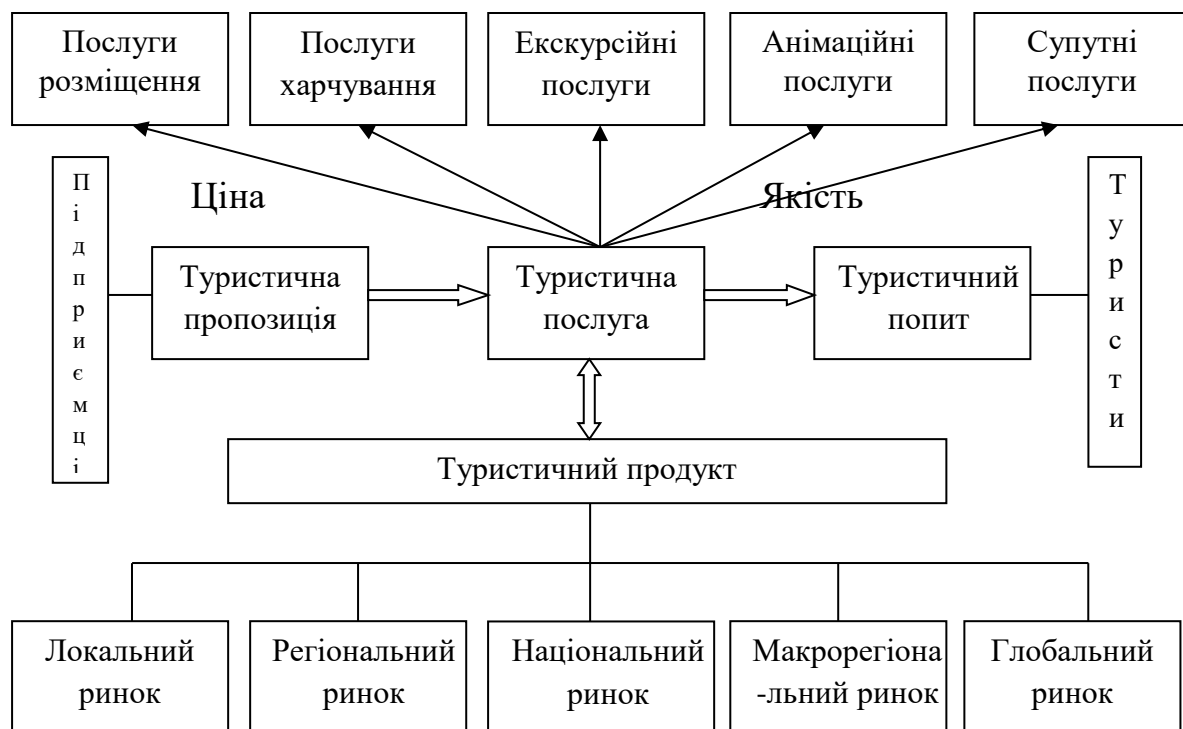

Рис. 1.5. Геопросторова структура ринку туристичних послуг

Важливим етапом дослідження є аналіз чинників впливу на стан та розвиток сільського зеленого туризму в регіоні. До основних груп чинників впливу на розвиток сільського зеленого туризму в регіоні та стан підприємництва цієї галузі віднесемо: організаційно-економічні; соціально-економічні; природно-кліматичні; історико-культурні. Організаційно-економічні чинники включають туристичну інфраструктуру розвитку сільського зеленого туризму, нормативно-правову базу, обсяг попиту та його динаміку, обсяги економічних ресурсів, ємність ринку, інвестиційний клімат, податково-кредитну політику тощо. Соціально-економічні фактори включають рівень доходу, життя та освіти сільського населення, чисельність та структуру сільського населення, наявність кваліфікованих кадрів сільського зеленого туризму тощо. Природно-кліматичні чинники містять потужність, різноманітність природно-географічного потенціалу, сприятливість природно-кліматичних умов, стан довкілля, його екологічність тощо. Історико-культурні чинники включають наявність у сільських туристичних регіонах: релігійних, культурних, історичних пам'яток, культурних цінностей, які формують прагнення до нових вражень та подорожей тощо. Усі зазначені

чинники є визначальними у розвитку сільського зеленого туризму. Як засвідчують дослідження, більшість чинників впливу на розвиток сільського зеленого туризму регіонів України мають гальмуючий ефект. Для подальшого визначення сили впливу чинників на стан підприємництва та розвиток сільського зеленого туризму в регіоні, пропонуємо провести систематизацію можливих загрозливих чинників, як специфічного сегмента ринку туристичних послуг.

Усі такі чинники впливу пропонуємо розділити на 6 груп, а саме: фінансові, інноваційні, інтелектуально-кадрові, політико-правові, інфраструктурні та безпекові або екологічні (рис. 1.6).

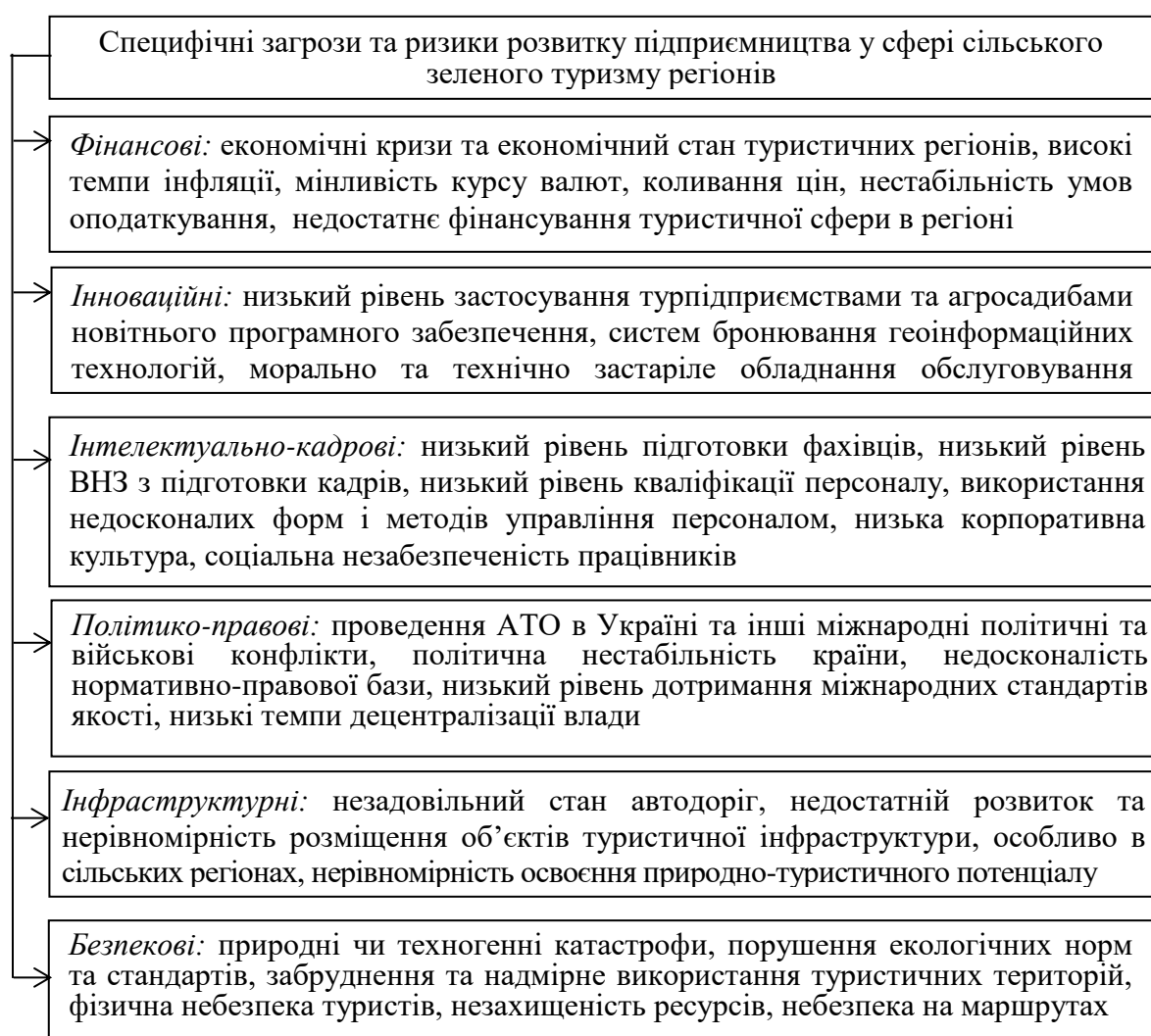

Рис. 1.6. Специфічні загрози та ризики розвитку підприємництва у сфері сільського зеленого туризму на регіональному рівні

Так, в сучасних умовах нерівномірності розвитку сільського зеленого туризму в регіонах України важливого значення набувають загрози та ризики, які

виявляються у нерівномірності розміщення об'єктів туристичної інфраструктури, нерівномірності освоєння природно-ресурсного потенціалу, диспропорційному економічному, соціальному та інноваційно-технологічному розвитку туристичних регіонів тощо.

Проаналізувавши наукові дослідження, ми дійшли висновку, що сучасні організаційно-правові засади стимулювання підприємницької діяльності в сфері сільського зеленого туризму в регіоні є не достатньо вивчені і потребують уваги. Вважаємо, що вище наведені дослідження повинні включати: вивчення нормативно-правової та законодавчої бази, яка регламентує розвиток сільського зеленого туризму регіонів України, що в свою чергу призведе до вирішення проблематики регіонального розвитку сільського зеленого туризму, обґрунтування шляхів вирішення правових проблем функціонування досліджуваного виду туризму. Важливою складовою цієї роботи має виступати забезпечення інформаційної підтримки розвитку сільського зеленого туризму в регіоні, створення інформаційних комунікацій, розгортання сфери їхнього обслуговування (рис. 1.7).

Крім того, винятково важливе значення у розвитку сільського зеленого туризму в регіоні має наявний природно-ресурсний потенціал. Головними складовими природно-ресурсного потенціалу сільської місцевості виступають: земельні ресурси; водні ресурси; лісо рослинні, рибні, мисливські ресурси; мінерально-сировинні ресурси; природоохоронні ресурси; рекреаційно-туристичні ресурси. Для оцінювання запасів цих ресурсів і можливостей їхнього господарського використання застосовують три основні підходи – економічний, географічний та екологічний. Прикладами визначення природо-ресурсного потенціалу туристичних регіонів України в цілому, та сільських територій зокрема, можуть слугувати праці В. П. Руденка [164] та колективу авторів Ради з вивчення продуктивних сил України НАН України [117].

Рис. 1. 7. Схема складових дослідження сучасних організаційно-правових засад стимулювання підприємницької діяльності сільського зеленого туризму

Якщо ж досліджувати природно-ресурсний потенціал територій сільських рад, агроформувань різних типів, агрогосподарств, то спектр методів дослідження, дослідницьких технологій має суттєво змінитися за рахунок залучення технологій ГІС, картографування і картографічного моделювання, анкетування та опитування населення, польових обстежень сільської місцевості, мікро- і наностатистичних узагальнень, які стосуються використання природно-географічних, екологічних, людських, фінансових і матеріально-технічних ресурсів. Варто також аналізувати ефективність використання біокліматичного, вітро-, геліо- і водоресурсного потенціалу сільського зеленого туризму тощо [191].

Також, теоретико-методологічна платформа дослідження на рівні регіону повинна базуватися на застосуванні відповідних алгоритмів. На наш погляд, алгоритм дослідження сільського зеленого туризму, як специфічного сегмента ринку туристичних послуг в регіоні, має включати такі складові:

- постановка мети і завдань дослідження регіональних особливостей розвитку сільського зеленого туризму в умовах підприємництва;
- вибір об'єктів дослідження, які б відображали різні аспекти стану сільського зеленого туризму в регіоні;
- підбір методів дослідження, інтегрування їх у дослідницькі технології;
- реалізація досліджень різнорангових об'єктів і типових процесів, властивих досліджуваному виду туризму в регіоні;
- опрацювання отриманих результатів, узагальнення інформації;
- створення образно-знакових, логіко-математичних, картографічних моделей стану сільського зеленого туризму в регіоні;
- оцінювання економічної ефективності функціонування підприємств сільського зеленого туризму в регіоні;
- обґрунтування застосування інструментів організаційно-економічного механізму стимулювання підприємництва сільського зеленого туризму в регіоні;
- створення інституційної інфраструктури стимулювання підприємницької діяльності в сфері сільського зеленого туризму в регіоні;
- формування організаційно-економічного механізму стимулювання підприємництва сільського зеленого туризму в регіоні тощо.

Зважаючи на сформований алгоритм дослідження сільського зеленого туризму, як специфічного сегмента ринку туристичних послуг, побудуємо науково-методичний підхід даного дослідження (рис. 1.8).

Для розвитку сільського зеленого туризму, як організаційної форми підприємництва властиве збільшення чисельності господарств населення у даній сфері діяльності, а також зростання чисельності туристів, які з певних причин надають перевагу саме цій формі відпочинку в регіоні [27].

Розглянемо дану ситуацію через призму побудови структурної схеми методів дослідження регіонального розвитку сільського зеленого туризму та діяльності підприємств цієї сфери, а також завдань, що будуть вирішуватися за допомогою цих методів (табл. 1.3).

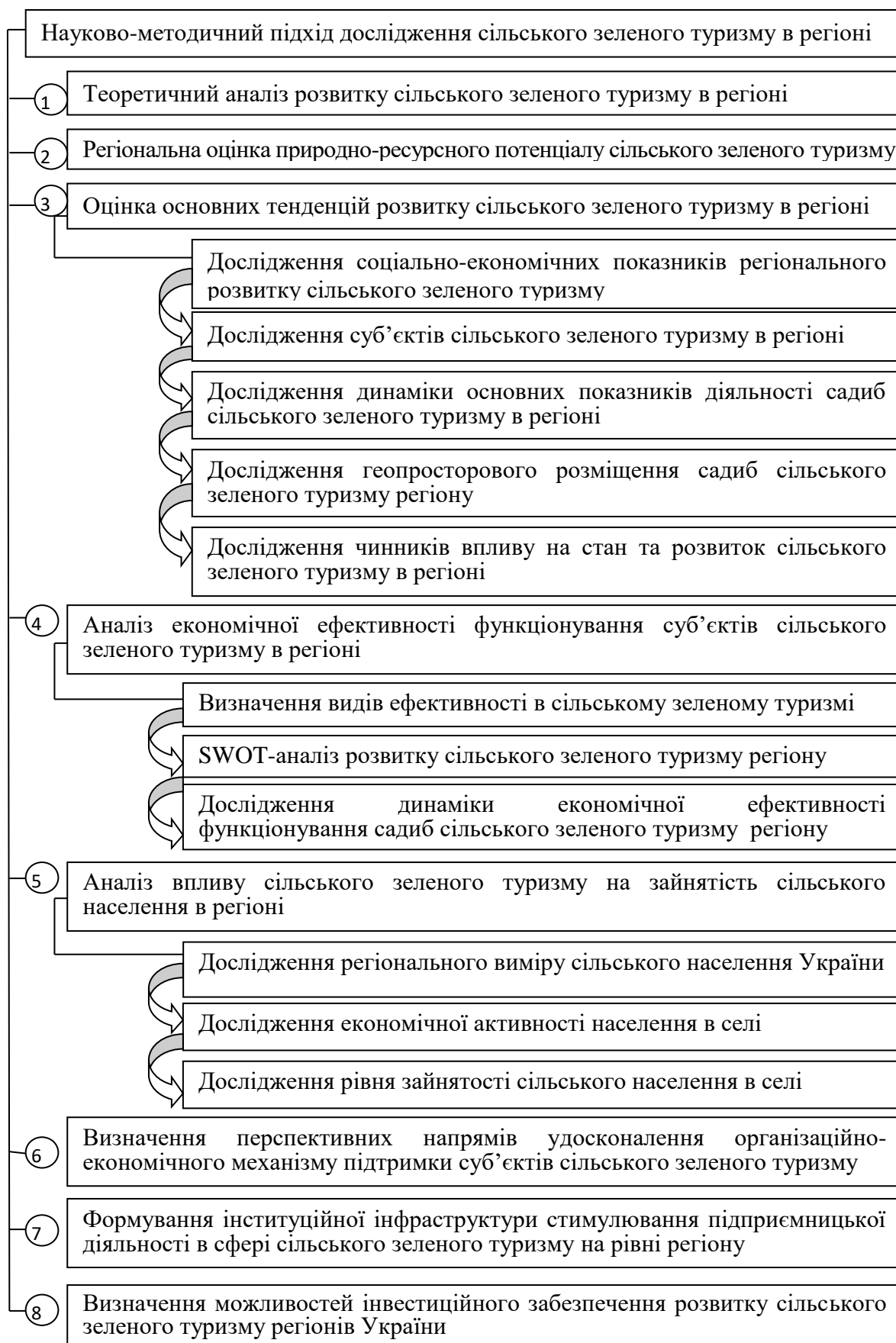

Рис. 1.8. Комплексний науково-методичний підхід дослідження сільського зеленого туризму регіонів України

Основою дієвих регіональних механізмів стимулювання підприємництва у сфері сільського зеленого туризму є теоретико-методологічні та організаційно-економічні аспекти.

Таблиця 1.3

Методи дослідження регіонального розвитку сільського зеленого туризму

Методи дослідження	Теоретичний аналіз розвитку сільського зеленого туризму	Оцінка природно-ресурсного потенціалу регіону	Оцінка основних тенденцій розвитку сільського зеленого туризму в регіоні	Аналіз економічної ефективності функціонування об'єктів сільського зеленого туризму в регіоні	Аналіз впливу сільського зеленого туризму на зайнятість сільського населення в регіоні	Визначення перспективних напрямів удосконалення організаційно-економічного механізму підтримки об'єктів сільського зеленого туризму	Формування інституційної інфраструктури стимулювання підприємницької діяльності в регіоні	Визначення можливостей інвестиційного забезпечення розвитку сільського зеленого туризму в регіоні
Економіко-статистичний		+	+	+	+	+	+	+
Економічного аналізу		+	+	+	+	+	+	+
Синтезу								
Абстрактно-логічні	+	+	+	+	+	+		
Розрахунково-конструктивний аналіз		+	+	+	+			
Групування, районування		+	+	+	+			
Індексний аналіз		+	+	+				
Індукції			+	+	+			
Дедукції						+	+	+
Картографування		+	+					
Кореляції			+					
Опитування			+					
Багатофакторний аналіз			+					
Систематизації				+	+	+	+	+

Таким чином, визначено поняття «сільський зелений туризм», під яким розуміється специфічний вид туристичної діяльності, що акумулює різні форми організації туризму, які реалізуються на базі села, що своїм наслідком здійснює соціо-еколого-економічний вплив на розвиток сільських територій регіону шляхом раціонального використання наявного природно-ресурсного та людського потенціалу. Розроблено комплексний науково-методичний підхід дослідження сільського зеленого туризму в регіоні, а також сформовано матрицю методів дослідження регіонального розвитку сільського зеленого туризму.

1.2. Теоретичні основи розвитку підприємництва в сфері сільського зеленого туризму регіону

Регіональний розвиток сільського зеленого туризму базується на основі теорій туризму, регіональної економіки та економіки природокористування. Дослідження теоретичних основ розвитку сільського зеленого туризму дозволить розробити власну концепцію розвитку сільського зеленого туризму в регіоні, визначити найефективніший інструментарій організаційно-економічного механізму стимулювання та підтримки суб'єктів сільського зеленого туризму, а також ефективно, без шкоди для довкілля, розвивати сільський зелений туризм у регіонах України і запобігти руйнівному господарюванню, яке ігнорує соціальні, власне людські потреби і бажання.

Наукові розробки теорій і концепцій розвитку туризму розпочалися наприкінці 50-х рр. ХХ ст. Це було зумовлено інтенсивним збільшенням потоків відпочивальників. Серед них найбільшого поширення набули [109]:

- теорія стадійного розвитку туризму;
- теорія залежного розвитку;
- теорія периферії у розвитку туризму;
- теорія циклів еволюції туристичного простору;
- теорія двох секторів туризму;
- концепція сприйняття туристичного простору;
- концепція розвитку туризму як зустрічі культур;
- концепція самознищення туризму.

Важливе значення для нашого дослідження має теорія розвитку туризму, що безпосередньо пов'язана з теорією стадії економічного зростання, розроблену американським економістом-істориком У. Ростоу. Основні умови функціонування згаданої вище теорії полягають у мобілізації інвестицій як внутрішніх так, і іноземних задля прискорення економічного зростання. Розвиток сільського зеленого туризму в регіонах України з переважанням певних ресурсів тісно пов'язаний зі стадією економічного розвитку, тобто зі стадією піднесення, коли

створені сприятливі умови для мобілізації внутрішніх та іноземних інвестицій у розвиток сільського зеленого туризму [189].

Проте, інтенсивний розвиток сільського зеленого туризму в розвинутих країнах світу зумовлений тим, що вони вступили в стадію масового споживання, тобто постіндустріального розвитку. Саме сфера туризму забезпечує понад $\frac{1}{3}$ споживацьких потреб високо розвинутих суспільств постіндустріального періоду розвитку, а це, в свою чергу, збільшує тиск на природно-ресурсний потенціал регіонів, саме на туристичні та рекреаційні ресурси.

Теорія розвитку туризму концептуально відповідна моделі залежного розвитку, широко популярній на заході ще у 70-х роках ХХ ст. Її заснував відомий аргентинський економіст Р. Пребіш. Відповідно до названої концепції, сільський зелений туризм у країнах, котрі розвиваються, може досягти відчутного успіху лише за умови, якщо у цьому будуть зацікавлені високо розвинуті країни. Окремі дослідники вважають, що теорію залежного розвитку можуть пояснити певні процеси, які відбуваються у випадку розвитку внутрішнього сільського зеленого туризму. Це трапляється тоді, коли розвиток місцевого туризму пов'язаний із виконанням рішень загальнодержавного значення [111, с. 65].

У розрізі теорій розвитку сільського зеленого туризму доцільно розглянути теорію периферії в розвитку туризму. До перших авторів теорії периферії, яка виявилася антитезою теорії центральних місць, належав німецький учений В. Крісталлер. Екстраполюючи положення даної теорії на регіони нашої держави, переконуємося, що окремі регіони України теж можна розглядати як периферійні. Скажімо, Українські Карпати, зокрема їх гірська частина та Південь окупованого Криму, де активно розвивалась сфера саме сільського зеленого туризму, індустріально найменш розвинуті. Хоча, сучасний туризм не можна уявити без досконалої інфраструктури, без розвинутої сфери послуг. Більшість галузей промисловості не сумісні з туристично-рекреаційною діяльністю, тим паче, що така діяльність зумовлює втрату привабливості краю. У такому випадку відпочиваючі відвідують нові малоосвоєні, але туристично привабливі райони,

яких потенційно може ставати все менше. Тому, периферійність та її активне використання для розвитку туризму – закономірне суспільне явище.

Вважаємо за доцільне розглянути теорію циклів еволюції туристичного простору. На початку 80-х років ХХ ст. з'явилася ще одна теорія розвитку туристичного простору. Її розробив учений Р. Батлер[111, с. 61–62]. Теорія циклів еволюції туристичного простору пов'язана з розвитком туризму не лише в окремій місцевості, а й у всьому регіоні. Учений назвав шість етапів розвитку туристичного простору (перший – розвідки, другий – входження, третій – еволюції туристичного простору, четвертий – консолідації, п'ятий – стагнації (застою), шостий – занепаду).

Важливе значення у розвитку сільського зеленого туризму також має теорія абсолютних переваг у туристичній індустрії. Свою абсолютну перевагу регіон може ще більше посилити інноваційною політикою, яка дозволяє їй створювати специфічні продукти сільського зеленого туризму (питний мед, сон на вулику тощо) і тим самим забезпечувати собі хорошу спеціалізацію в туризмі.

Теорія двох туристичних секторів. Теорія двосекторної економіки, як провідної теорії економічного зростання, започаткована із середини 50-х років ХХ ст. Її творцем був А. Льюїс, лауреат Нобелівської премії. За цією моделлю розвиток економіки розглядають системою двох секторів: традиційного сектора з натуральним сільським господарством, яке характерне прихованим перенаселенням і високопродуктивним сектором промисловості міських територій, що поглинає надлишок робочої сили зі сільської місцевості.

В Україні теж можна констатувати наявність двох туристичних секторів, зокрема на Одещині, де в період максимального напливу туристів розгортають діяльність не лише офіційні туристично-рекреаційні комплекси, а й дрібні, часто незареєстровані, власники квартир, котрі надають послуги «диким» туристам за помірну плату, заповнюючи певний вакуум у необхідних послугах, що створюється у період піку – максимального напливу відпочиваючих (здебільшого у літній сезон).

Варто зазначити, що останнім часом український уряд все більше намагається спрямувати цей мало контрольований процес у русло офіційного бізнесу (малого). Наприклад, у Карпатах він все більше репрезентується саме як сільський зелений туризм.

Модель сприйняття туристичного простору. Автором цієї моделі вважається Й. Міссек (1977 р.) [111]. Ступінь сприйняття простору сільського зеленого туризму залежить від особливостей природного середовища, транспортної доступності, антропогенного впливу і тому подібне. Унаслідок віддалення від центру умовної системи рівень сприйняття простору поступово зменшується, з огляду на важливу роль транспорту, автор моделі вважає, що схема сприйняття туристичного простору має концентрично-радіальний вигляд, де враховано не лише стан туристичного господарювання, а й попит, сформований відповідно до сприйняття туристами тієї чи іншої території.

З-поміж авторів теорії сприйняття туристичного простору А. Ковальчик вирізняє польського вченого С. Ліщевського, який на підставі аналізу туристичної діяльності виокремлює п'ять її типів: 1) простір туристичної експлорації, тобто розвідування; 2) простір туристичної пенетрації (проникнення); 3) простір туристичної асиміляції; 4) простір туристичної колонізації; 5) простір туристичної урбанізації. На думку згаданого науковця, у перших трьох типах туристичного простору, характерних зростанням навантажень на природне середовище і відсутністю відповідної інфраструктури та поступовим збільшенням напливу туристів із коротким перебуванням без ночівлі й навіть спеціалізацією сільської місцевості на зеленому туризмі, туристична діяльність не є домінуючою функцією та не загрожує природному середовищу або культурним цінностям.

Два останні типи теорії сприйняття туристичного простору відповідають інтенсивним етапам освоєння географічного простору, де відбувається накопичення туристичних об'єктів та об'єктів інфраструктури. Простором туристичної колонізації стають приміські або підгірські рекреаційні території, міжгірські котловини, де переважають туристичні функції, наприклад, долини річок Прут, Опір, Латориці в Карпатах та ін.

Туристичний простір сільського зеленого туризму утверджується тоді, коли туристична місцевість формується як центр постійного проживання (Яремча, Ворохта, розташовані в долині гірської річки Прут, курорти Трускавець та Моршин із присілками тощо) з винятково туристично-рекреаційною спеціалізацією.

Концепція системності та модель рекреаційної системи. Концепцію системності в рекреаційній і туристичній діяльності запропонували російські вчені В. Преображенський і Л. Мухіна ще 1969 р. За їхньою версією, сукупність явищ, пов'язаних із рекреаційною діяльністю (куди ми зараховуємо і сферу зеленого туризму), необхідно розглядати як систему, складену з різних, але взаємопов'язаних елементів. Системність дає змогу повніше і точніше вивчати окремі елементи системи, залучені до сфери сільської туристичної діяльності, зокрема такі її властивості, як функціональність, цілісність, ієрархічність, стійкість та динамічність.

У продовження концепції системності доцільно розглянути модель рекреаційної системи, яку розробив А. Преображенський (1975 р.). Її розглядають як соціальну систему – складну, управляючу і частково самоуправляючу, утворену зі взаємопов'язаних підсистем – відпочиваючих, природних і культурних, територіальних комплексів, технічних систем, обслуговуючого персоналу й органу управління. Дещо пізніше Н. Недашківська (1983 р.) використала цей підхід для аналізу регіонального туристичного комплексу Українських Карпат, виокремивши функціональні групи: група галузей центрального ядра курортне, туристичне господарство; галузі виробничого обслуговування (будівництво, транспорт, сільське господарство); галузі з підготовки туристичного господарства); галузі виробничого обслуговування (будівництво, транспорт, сільське господарство); галузі з підготовки спеціалістів; галузі зі забезпечення потреб рекреаційного господарства (проектно-конструкторські бюро, науково-дослідні інститути, спеціалізовані органи управління).

Великою відвагою і науковою передбачливістю В. Преображенського є те, що центром моделі рекреаційної системи у період розквіту тоталітарного комуністичного режиму він вважав людину (відпочиваючих). Відносини з іншими підсистемами у моделі вчений розглядав як залежні від соціальних, вікових, національних, регіональних та індивідуальних особливостей групи або окремої людини стосовно інших підсистем.

Природні й культурні територіальні комплекси подані не лише як ресурси, а й як умови задоволення рекреаційних потреб, технічні ж системи мають виконувати життєзабезпечувальну функцію, а також задовольняти специфічні рекреаційні потреби відпочиваючих. Обслуговуючий персонал у такій моделі за допомогою технічних систем і природних комплексів обслуговує відпочиваючих (туристів), забезпечуючи їх широким пакетом послуг, туристичними товарами, інформацією, зв'язком тощо. І, нарешті, орган управління, аналізуючи результати функціонування підсистем, ухвалює необхідні рішення про зміни співвідношень між підсистемами на користь відпочиваючих (туристів) і тому подібне. На думку О. Любіцевої, в основу формування та функціонування рекреаційної системи покладено концентрацію й комбінування природних і культурно-історичних ресурсів, які стимулюють попит населення, та його задоволення через організацію споживання цих ресурсів.

З утворенням незалежних держав, після розпаду СРСР, з'явилися нові концентрації розвитку рекреаційного господарства. Одна з них – концепція «соціокультурних систем» вченого Д. Ніколаєнка. Він вважає, що модель територіально-рекреаційної системи застаріла, бо відповідала потребам замкнутої радянської системи господарювання. У сучасних умовах, що склалися на пострадянському просторі й у світі, повинен «запрацювати» новий підхід, ґрунтується на соціокультурній спільності етнотериторій. Незважаючи на всю зовнішню привабливість, ця концепція, на думку львівських вчених О. Шаблія та С. Кузика, заполітизована і постає науковим обґрунтуванням геополітичної концепції російського експансіонізму.

Концепція розвитку туризму як зустрічі культур. Суть її полягає у тому, що туристичні центри є місцем зустрічі представників різних культур, носії котрих – приїждже і місцеве населення. Внаслідок такої «зустрічі» відбувається взаємне зацікавлення, пізнання, можливе взаємопроникнення культур. Таким прикладом слугує традиція на курорті Трускавець, де щоліта під відкритим небом функціонує народний хор, утворений із відпочиваючих, представників різних національностей, котрі залюбки виконують українські народні пісні. Такі люди не лише відпочивають і лікуються, а й збагачують себе та відповідне оточення зразками пісенної культури українського народу. Отже, питання поведінки туристів в іншому культурному середовищі, здатність до сприйняття культури і традицій місця перебування сучасна наука розглядає як засіб його популяризації та розвитку сільського зеленого туризму.

Концепція самознищення розвитку туризму пов'язана з екологічним станом рекреаційних регіонів. Якщо попередня концепція більше стосується моральних засад розвитку туризму, то концепція самознищення туризму пов'язана з негативною зміною рекреаційних регіонів, що здійснюється внаслідок проведення масових туристично-рекреаційних занять.

Отже, неконтрольований розвиток сільського зеленого туризму посилює його антропогенний тиск на рекреаційні території, призводить до самознищення туризму, де про подальший розвиток не може бути й мови. Усе це вимагає чіткого контролю в регіоні туристично-рекреаційних навантажень і вивчення економічної доцільності розвитку сільського зеленого туризму.

Зважаючи на тематику нашого дослідження, важливою є концепція туристичної функції. Важливе місце в науковому дослідженні зеленого туризму займає аналіз ролі туристичної функції в суспільно-економічному розвитку населених пунктів та областей. Під туристичною функцією ми розуміємо будь-яку суспільно-економічну діяльність в населеному пункті чи області, спрямовану на обслуговування туристів та задоволення певних туристичних потреб.

Розвиток в'їзного сільського зеленого туризму стає причиною для активізації сфери надання послуг. Чим більший туристичний рух, тим більш істотну роль

відіграє сільський зелений туризм у господарській системі даної місцевості і тим сильніше розвивається її туристична функція. Чим туристична функція є краще розвиненою, тим більшу конкуренцію складає вона стосовно інших суспільно-економічних функцій місцевості і тим вищу позицію займає в її функціональній структурі. Щодо інших суспільно-економічних функцій, то сільський зелений туризм може виконувати головну, рівноправну, доповнюючу чи додаткову функцію. Основними показниками розвитку туристичної функції місцевості є:

- кількість туристичних місць для ночівлі, яка припадає на 100 постійних мешканців, – показник Барет'є і Дефферта;
- величина туристичного руху, що вимірюється кількістю приїжджих туристів на 100 постійних мешканців, – показник Шнайдера;
- кількість зайнятих у туристичному секторі.

В загальному прийнято вважати, що туристична функція є високорозвиненою, коли показник Р. Барет'є і П. Дефферта досягає рівня 100, тобто, коли кількість місць для ночівлі туристів є рівна кількості постійних мешканців. До прикладу, Польща, вважає що туристична функція є однією з головних суспільно-економічних функцій місцевості, при умові коли показники Барет'є і Дефферта перевищують рівень 50, а показник Шнайдера –500.

Для просторового аналізу часом використовуються й інші показники розвитку туристичної функції, наприклад, кількість місць для ночівлі, яка припадає на 1 кв. км або кількість туристів на 1 кв. км. У деяких випадках говориться також про туристичні функції регіонів, що мають у використанні невелику базу для ночівлі, і в яких працевлаштована невелика кількість осіб, які надають туристичні послуги, однак для них характерна велика концентрація одноденного туристичного руху, наприклад приміські зони. Станом на сьогодні неопрацьовано детальні критерії, які б дозволяли визначити функцію таких територій.

Дослідження сільського зеленого туризму, як соціального феномену може здійснюватися за умови використання соціальних теорій. Комплексне вирішення наукової проблеми обумовлює селективне застосування положень, наступних з

них: теорія соціальних дій, соціальних змін, соціальної мобільності (М. Вебер); теорія соціальних фактів, соціального контролю (Э. Дюркгейм); теорія структурного функціоналізму (Т. Парсонс); теорія аномії, явних і латентних функцій (Р. Мертон); критична соціальна теорія (Р. Маркузе). Соціальні практики сільського зеленого туризму, що розвивається в умовах глобалізації, дають можливість системно проаналізувати і окреслити шляхи позитивної практичної реалізації його очевидних і прихованих можливостей.

Отже, більшість сучасних теорій і концепцій туризму загалом та сільського зеленого туризму зокрема, мають широке спрямування. Їх дослідження передбачає врахування не лише стану обслуговування, а й індивідуальних особливостей поведінки туристів, при цьому наноситься значний економічний збиток, який дорівнює вартісній оцінці деградації природно-ресурсного потенціалу і забрудненню навколишнього середовища в результаті туристичної діяльності.

Крім того, недоліком цих теоретичних розробок є відсутність обґрунтованих шляхів ефективного ведення туристичної господарської діяльності. На нашу думку, найкраще продумана та науково обґрунтована діяльність, а також раціональне використання природно-ресурсного потенціалу дозволить областям України сформувати туристичну сферу як ефективну галузь національного господарства, розвивати сільський зелений туризм та випускати конкурентоспроможну туристичну продукцію.

Винятково важливе значення у розвитку сільського зеленого туризму регіону відіграють теорії регіональної економіки. Тому, вважаємо за доцільне, проаналізувати ті теорії, які мають місце у розвитку сільського зеленого туризму.

Теорія розміщення (І. Г. фон Тюнена, А. Вебера, В. Крісталера, Б. Беррі), одна з перших теорій регіонального розвитку. І. Г. фон Тюнен в своїх дослідженнях обґрунтував концепцію побудови моделей розміщення сільського господарства концентричними колами навколо ринку збуту продукції. Таким чином, на його думку, найвищий прибуток можна було отримати завдяки вдалому розміщенню [163].

Тобто, оптимальне розміщення осередків сільського зеленого туризму в регіоні, враховуючи низку факторів та умов (наявність кваліфікованого персоналу, матеріально-технічної бази, географічне розташування, інфраструктурне забезпечення), дозволить забезпечити ефективне функціонування ринку сільського зеленого туризму регіонів України. Положення теорій розміщення стануть базовими під час оцінки розвитку сільського зеленого туризму в регіонах України.

З. В. Герасимчук вважає, що теорія центральних місць дозволяє сформулювати загальні уявлення про доцільне розселення на тій чи іншій території. На її основі можуть бути створені найбільш економічні структури ринкових зон, забезпечені найкоротші маршрути пересувань, розроблені оптимальні адміністративно-територіальні органи управління [28, с. 14].

Теорія «центр периферія» (Дж. Фрідман), яка передбачала мінімальне втручання держави в економіку регіонів. Згідно з цією теорією зниження міжтериторіальних балансів більше не розглядалося як першочергове завдання держави, а пропонувалась підтримка окремих, пріоритетних для економіки регіонів, що згодом мали стати своєрідним локомотивом для інших. Постійне домінування центру над периферією забезпечується постійною інноваційною діяльністю: у центрі найбільш інтенсивні контакти, доступ до інформації, ресурсів тощо. На нашу думку, саме децентралізація влади, проведення адмінреформи та зростання бюджетної самостійності громад є оптимальним варіантом для розвитку діяльності сільського зеленого туризму в регіонах України і який буде стимулювати до розвитку інші сфери діяльності, що, в свою чергу, призведе до більшого наповнення державного бюджету країни.

Теорія полюсів зростання (Ф. Перру, Ж. Будвіль, Х. Лаусен, П. Потье). В основі ідей полюсів зростання лежить уявлення про провідну роль галузевої структури економіки, і, в першу чергу, пріоритетних галузей, що створюють нові товари та послуги. Ж. Будвіль вважав, що полюси зростання можна розглядати не лише як сукупність підприємств лідируючих галузей, а й конкретні регіони, що виконують в економіці країни чи регіону функцію джерела інновацій і прогресу.

Згідно з таким підходом регіональний полюс представляє собою набір галузей, що розвиваються та розширюються і розташовані в урбанізованій зоні [27].

Виходячи з вищенаведеного, можемо сказати, що розвиток регіонального ринку сільського зеленого туризму в даному випадку розглядається як високоприбутковий сектор економіки, що в свою чергу матиме значний вплив на соціально-економічний ефект для регіону шляхом стимулювання розвитку суміжних до сільського зеленого туризму сфер, а також і те, що Україна має всі можливості для залучення рекреантів із сусідніх держав, забезпечувати їх інформацією, обмінюватися досвідом із країнами-сусідами. На нашу думку, полюсом зростання можуть бути як окремі регіони так і територіально не обмежені регіональні системи, що дозволяють використовувати у своїх діяльності інноваційні для всіх регіонів України підходи. Положення теорій полюсів росту зумовлюють потребу оцінки впливу сільського зеленого туризму на соціально-економічний розвиток регіону в цілому.

Теорія дифузії нововведень (Т. Хагерstrand, Г. Мюрдаль). Дана теорія є одним із нових напрямів у теорії регіоналістики і вперше згадується в публікації Т. Хагерstrandа «Дифузія інновацій як просторовий процес» [242]. Згідно з цією теорією створення сприятливих умов для інноваційного розвитку менш розвинених регіонів є основним принципом регіонального розвитку, а основним чинником – нововведення. Положення теорії дифузії інновацій передбачає необхідність поширення інноваційних технологій у діяльності сільського зеленого туризму, як необхідної умови його функціонування. Інновації передбачають нововведення, що, в свою чергу, призводить до позитивних змін у якості надання рекреаційних послуг, які характеризуються кращими споживчими якостями порівняно з попередніми і це дає змогу для забезпечення конкурентоспроможності регіонального ринку сільського зеленого туризму. До таких інновацій можна віднести геоінформаційні технології розвитку досліджуваного виду туризму в області.

Теорія геомаркетингу (А. Шоу, Л. Уелд). Дана теорія для нашого дослідження має вагоме значення, тому що визначає розвиток та умови

формування сільського зеленого туризму у просторовому аспекті з позиції оцінки конкурентів, попиту та пропозиції послуг. Положення даної теорії зумовлюють потребу вивчення досвіду у формуванні та розвитку діяльності сільського зеленого туризму розвинутих країн та стають передумовою оцінки рівня їх сформованості в Україні.

Виходячи з вищенаведеного, можемо зауважити, що теорії регіональної економіки дозволяють виокремити методологічне спрямування дослідження механізмів формування та розвитку сільського зеленого туризму в Україні.

Окрім зазначених, під час дослідження розвитку сільського зеленого туризму, вважаємо за доцільне врахувати основні положення наступних інституційних теорій:

– теорія інституціоналізму (Дж. Гобсон, Т. Веблен, Дж. Коммонс, Ф. Перру та ін.), що дозволить розглядати діяльність сільського зеленого туризму, як систему соціальних інститутів, що забезпечує його функціонування. На цій теорії базується розуміння сутності такого виду діяльності та сукупність норм і правил його функціонування та розвитку;

– теорія інформаційного суспільства (Д. Белл, О. Тоффлер) яка вказує на необхідність розвитку сфери послуг, що стає передумовою формування та розвитку сфери сільського зеленого туризму;

– теорія едьюкементу (Х. Раскін), теорія яка з'явилася у науці про туризм на початку ХХІ ст., суть якої полягає у змісті освіти й організації здобуття знань через різні форми організації та самоорганізації змістовного дозвілля. Саме з цієї метою доцільно запровадити та поглибити теоретичні основи едьюкементу (едьюкемент – це освіта + розваги), як наукової категорії [189, с. 146–155]. Високий рівень освіти як мети суспільства, що прогресує у своєму розвитку, з активними залученням туризму є характерною рисою нової епохи суспільного розвитку, саме тому запровадження такого типу освіти, на нашу думку, є поштовхом у розвитку сфери сільського зеленого туризму. Тому що, і досі залишаються невирішеними питання запровадження системи підготовки профільних фахівців, навчання і перекваліфікації сільських господарів,

незайнятого сільського населення. В Україні не працює жодна стала група тренерів, яка б на постійній основі здійснювала профільне повне консультування, супровід та навчання зацікавлених осіб у вдосконаленні сфери розвитку сільського зеленого туризму.

Дана теорія є унікальною щодо розвитку саме сільського зеленого туризму як у просторі, так і у часі, тому що вона характеризує нову епоху суспільного розвитку, і розвиваючи окремі види туризму (в тому числі і сільський зелений туризм), можна досягти високих результатів у збереженні туристичних ресурсів. Зокрема ця теорія дозволяє поєднувати освіту з туризмом, причому запобігання деградації туристичних ресурсів може бути досягнуто за допомогою розвитку освітніх інновацій.

Дослідження наведених теорій дозволяє виокремити критерії та чинники регіонального розвитку сільського зеленого туризму та виділити його основні напрями розвитку, як потенційного високоприбуткового сектору економіки України.

Систематизація зазначених теорій становить методикку дослідження процесу формування та розвитку сільського зеленого туризму в регіонах України. Проведемо систематизацію зазначених теорій та визначимо основні їх положення для формування концептуальних засад регіонального розвитку сільського зеленого туризму (табл. 1.4).

Наведені вище теорії та концепції є невід'ємною частиною формування концептуальних засад ефективного регіонального розвитку сільського зеленого туризму та відповідного ефективного організаційно-економічного механізму. Основні їх положення, вважаємо за доцільне враховувати у формуванні ефективних напрямків розвитку сільського зеленого туризму регіонів України, а саме: концепція туристичної функції (вплив розвитку сільського зеленого туризму на обслуговування та задоволення певних туристичних потреб, тобто на активізацію сфери послуг у регіоні), теорія інформаційного суспільства (виокремлення сфери послуг у сучасних умовах розвитку сільського зеленого туризму як пріоритетної), теорія едьюкементу (доцільність змісту освіти й

організації здобуття знань через різні форми організації та самоорганізації змістовного дозвілля).

Таблиця 1.4

Аналіз теорій розвитку сільського зеленого туризму

Теорії та концепції	Представники	Основні характеристики теорії
1	2	3
Теорії розвитку туризму		
Теорія розвитку туризму	Ростоу У., Пребіш Р.	Суспільство налічує п'ять стадій економічного зростання: традиційна, стартова, піднесення, стабільність, масове споживання
Теорія периферії в розвитку туризму	Крісталлер В.	Суть даної теорії полягає в обґрунтуванні просторової організації розселення в пошуку певної регулярності сфер послуг
Теорія циклів еволюції туристичного простору	Батлер Р.	Розвиток регіону як туристичної «дестинації» відбувається циклічно і проходить декілька етапів: розвідки, входження, еволюції, консолідації, стагнації, занепад
Теорія абсолютних переваг у туристичній індустрії	Рікардо Д.	Унікальні природні пам'ятники та витвори мистецтва, створені людиною, визначають монопольне становище тієї чи іншої країни і спонукають туристів приїздити до неї
Теорія двох туристичних секторів	Льюїс А., Коген Е.	Поділ туристичного обслуговування на інституційовані та неінституційовані суб'єкти (сектори) господарювання
Модель сприйняття туристичного простору	Місек Й., Ліщевський С.	Обґрунтовує туристичний простір як сприйняття рекреанта з певною культурою стереотипом, відчуття простору, центром сприйняття простору постає місто, туристичні потреби задовольняються поза його межами, через поступове освоєння середовища
Концепція системності	Преображенський В., Мухіна Л.	Обґрунтовує, рекреаційну діяльність (куди ми відносимо і сільського зелений туризм) як систему різних, але взаємопов'язаних елементів
Модель рекреаційної системи	Недашківська Н., Любіцева О.	Дозволяють виокремити природні й культурні територіальні комплекси не лише як ресурси, а й умови задоволення рекреаційних потреб
Концепція «соціокультурних систем»	Ніколаєнко Д.	Пропонує новий підхід, яка ґрунтується на соціокультурній спільності етнотериторій
Концепція розвитку туризму як зустрічі культур	Ковальчик А.	Суть її полягає у тому, що соціокультурне середовище створене під час зустрічі представників різних культур, може стати притягальною силою і сприяти збільшенню туристичних потоків
Концепція самознищення розвитку туризму		Розкриває вплив неконтрольованого розвитку зеленого туризму на рекреаційні території

1	2	3
Концепція туристичної функції	Мальська М.	Розкриває вплив розвитку зеленого туризму на обслуговування та задоволення певних туристичних потреб, тобто на активізацію сфери послуг у регіоні
Теорії регіональної економіки		
Теорія розміщення	фон Тюнена І. Г., Вебера А., Беррі Б., Крісталера В.	Виокремлення зон спеціалізації як фактора регіонального розміщення туристичних об'єктів.
Теорія «центр периферія»	Фрідман Дж.	Визначення та підтримка пріоритетних для національної економіки регіонів розвитку сільського зеленого туризму
Теорія полюсів зростання	Перру Ф., Будвіль Ж., Лаусен Х., Потье П.	Сфера сільського зеленого туризму розглядається як високоприбуткова, розвиток якої генеруватиме значний соціально-економічний ефект для регіону шляхом стимулювання розвитку суміжних до зеленого туризму сфер
Теорія дифузії нововведень	Хагерstrand Т., Мюрдаль Г.	Інноваційні технології, передбачаються як необхідна умова розвитку і функціонування сільського зеленого туризму
Теорія геомаркетингу	Шоу А., Уелд Л.	Дослідження ринку сільського зеленого туризму у просторовому аспекті з позиції оцінки конкурентів, попиту та пропозиції
Теорія інституціоналізму	Гобсон Дж., Веблен Т., Перру Ф., Коммонс Дж.	Виокремлення інститутів та інституцій як системи соціальних організацій, що забезпечує функціонування сфери сільського зеленого туризму
Теорія інформаційного суспільства	Белл Д., Гофлер О.	Виокремлення сфери послуг у сучасних умовах розвитку сільського зеленого туризму як пріоритетної галузі
Теорія едьюкементу	Раскін Х.	Обґрунтовує доцільність змісту освіти й організації здобуття знань через різні форми організації та самоорганізації змістовного дозвілля

Таким чином, наявність відповідного природно-ресурсного потенціалу сприяє розвитку сільського зеленого туризму регіонів України, проте лише коректна поведінка туристів, власників туристичного бізнесу і влади може зробити розвиток сільського зеленого туризму ефективним в економічному, екологічному та соціальному відношенні, а також зберегти наявний туристичний та природно-ресурсний потенціал для майбутніх поколінь.

Дослідження теоретичних особливостей сільського зеленого туризму дозволило визначити критерії його розвитку та сформуувати концептуальну модель регіонального розвитку сільського зеленого туризму (рис. 1.9).

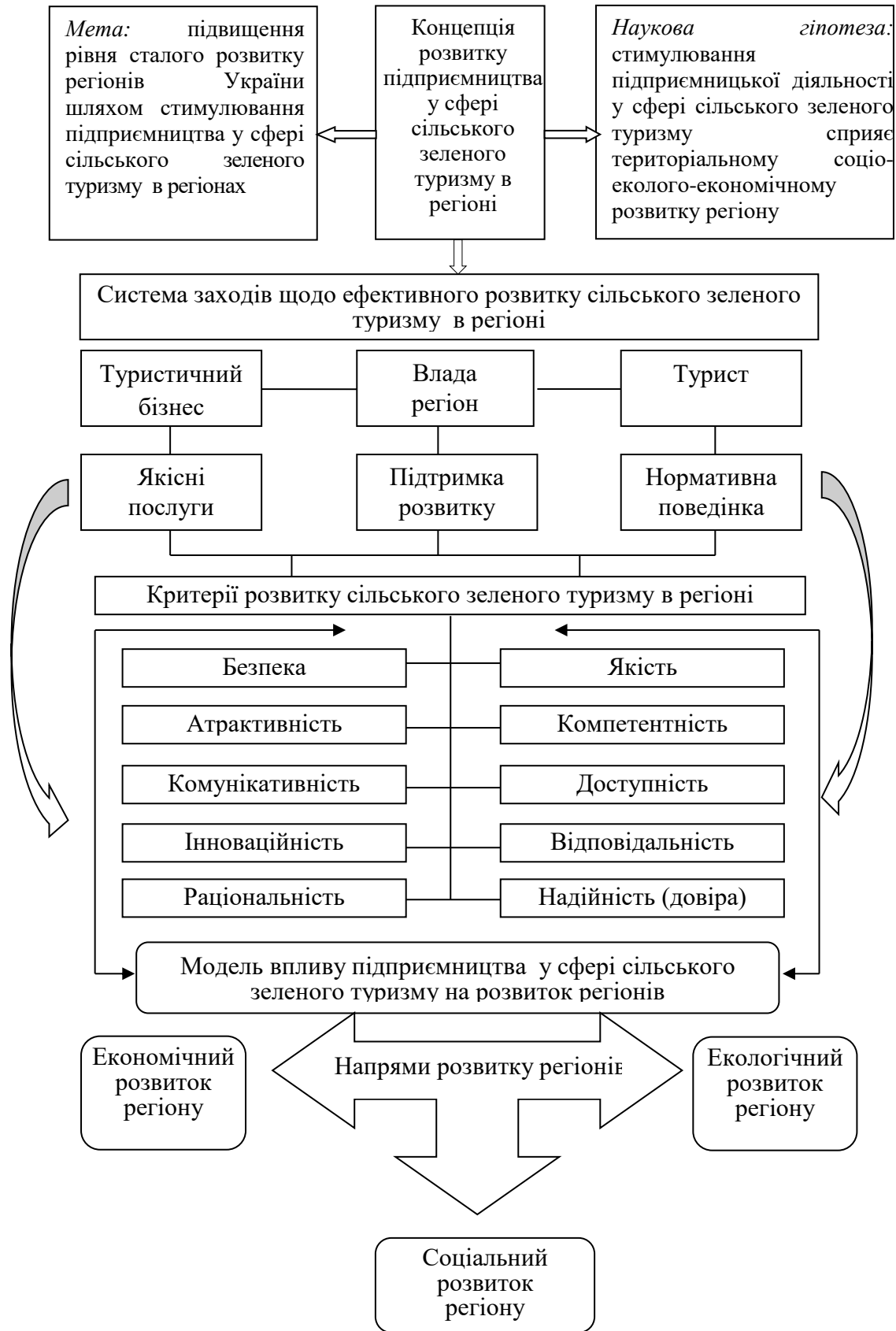

Рис. 1.9. Концептуальна модель регіонального розвитку підприємництва у сфері сільського зеленого туризму та як наслідок регіону

Дослідження теоретичних особливостей сільського зеленого туризму дозволяє визначити групи критеріїв, тобто стимулюючих факторів, впливу на розвиток досліджуваного туризму в регіоні.

До таких факторів доцільно віднести: забезпечення безпеки суб'єктів сільського зеленого туризму; атрактивність регіонів розвитку сільського зеленого туризму; комунікативність у вигляді інфраструктури туризму; застосування інновацій; раціональне використання наявного природно-ресурсного потенціалу в регіоні; комплексність туристичного продукту, якість та доступність туристичних послуг і товарів, компетентність суб'єктів сільського зеленого туризму та їх відповідальність; надійність інституційної інфраструктури стимулювання та підтримки підприємницької діяльності у сфері сільського зеленого туризму на рівні регіону.

Крім того, сільський зелений туризм повинен розвиватися на засадах збереження та відтворення природно-рекреаційних систем, підтримки їх життєздатності та функціональності, раціонального рекреаційного природокористування і доступності цінних рекреаційних ресурсів нині та в майбутньому, що забезпечить умови поліпшення якості життя та здоров'я населення регіону зокрема та країни загалом, зростання його благополуччя, екологічної та економічної безпеки. Такі засади чітко прослідковуються в теоріях сталого розвитку туризму в регіоні, теоріях раціонального використання природно-ресурсного потенціалу територій та теоріях регіональної економіки.

Таким чином, дослідження специфіки функціонування сільського зеленого туризму дозволило запропонувати концептуальну модель регіонального розвитку підприємництва у сфері сільського зеленого туризму та як наслідок регіону, у відповідності до якої сільський зелений туризм має розглядатись із позицій підвищення рівня сталого розвитку регіонів України шляхом стимулювання підприємництва сільського зеленого туризму в регіонах, а також формуванням туристичного продукту, створеного з використанням природно-ресурсного потенціалу сільської місцевості.

1.3. Методичні підходи до оцінки природно-ресурсного потенціалу розвитку сільського зеленого туризму в регіоні

Роль природно-ресурсного потенціалу у розвитку сільського зеленого туризму регіону надзвичайно важлива, так як основою регіональної організації такого виду туризму є наявність на цій території відповідних природних ресурсів та умов. Порівняно інтенсивний розвиток туризму загалом та сільського зеленого туризму зокрема, призводить до більш інтенсивного, використання природно-ресурсного потенціалу регіонів держави і потребує оцінки кожної одиниці природних ресурсів. Для цього необхідно уточнити уявлення про стан природно-ресурсного потенціалу в регіоні та перспективність його раціонального використання.

Проблемні питання, пов'язані з вивченням природно-ресурсного потенціалу регіонів та його оцінки, є предметом дослідження як вітчизняних так і зарубіжних науковців: О. Ф. Балацького, В. А. Барановського, В. В. Горлачука, К. Г. Гофмана, В. С. Канторовича, В. С. Немчинова, В. С. Некрасова, Л. Г. Мельника, А. А. Мінца, М. Ф. Реймерса, С. Г. Струмиліна, А. М. Третьяка, М. П. Федоренка, М. А. Хвесика та ін. Однак неоднозначність наукових підходів до сутності та структури природно-ресурсного забезпечення для потреб сільського зеленого туризму в регіоні вимагає подальших дій. Не достатньо розроблені теоретичні та методичні засади оцінки природно-ресурсного потенціалу регіонів держави та механізмів його реалізації саме в сільському зеленому туризмі.

Першочерговим завданням забезпечення ефективного розвитку сільського зеленого туризму в регіоні є оцінка його природно-ресурсного потенціалу, яка є важливою передумовою планування туристичної галузі на регіональному рівні, оптимізації просторової та господарської організації територіальних туристично-рекреаційних комплексів. Без даних об'єктивної оцінки виникають складності із залученням інвесторів у розвиток сільського зеленого туризму в тому чи іншому регіоні.

Аналіз наукових публікацій свідчить, що в одних працях використовується словосполучення «природно-ресурсний комплекс», в інших – «природно-

ресурсний потенціал», а іноді дані поняття вживаються одночасно як синоніми. У низці публікацій із туризму також використовуються словосполучення «природно-туристичний потенціал» та «природно-рекреаційний потенціал». Усе це актуалізує необхідність уточнення понятійного апарату для його застосування в науково-практичній діяльності для дослідження проблем та перспектив розвитку туризму.

Перш ніж перейти до розгляду поняття «природно-ресурсний потенціал», доцільно проаналізувати концептуальні підходи до основного визначення – «потенціал».

У тлумачному словнику С. І. Ожегова і Н. Ю. Шведової дається таке визначення потенціалу: «... ступінь потужності в будь-якому відношенні, сукупність будь-яких засобів, можливостей ...» [130].

В інтерпретації Т. Г. Храмцової, «потенціал» – це не тільки і не просто кількість ресурсів, а й закладена в них можливість розвитку системи в заданому напрямку. Можливості повинні бути реалізовані. Як в механіці потенційна енергія переходить в кінетичну, так і в економіці потенціал реалізується в результатах діяльності [220, с. 374].

У науковій літературі часто можна зустріти ототожнення понять «потенціал» та «ресурси». Так, наприклад, академік Л. І. Абалкін зазначає, що «потенціал» (економічний, підприємницький, виробничий) – це узагальнена, збірна характеристика ресурсів, прив'язана до місця та часу [112]. В. М. Архангельський під потенціалом розуміє засоби, запаси, джерела, які є в наявності і можуть бути мобілізовані для досягнення певної мети або розв'язання певної проблеми, тобто сукупність реальних нагромаджених ресурсів [112].

Принциповою відмінністю між поняттями «ресурси» і «потенціал» є те, що ресурси існують незалежно від суб'єктів економічної діяльності, а потенціал окремого підприємства, суспільства в цілому невіддільний від суб'єктів діяльності. Тобто «потенціал», окрім матеріальних і нематеріальних засобів, включає здібності працівника, колективу, підприємства, суспільства в цілому до ефективного використання наявних коштів або ресурсів [168, с. 30–36].

Ресурсна складова – це основа національного багатства кожної країни, прийнятні показники та характеристики якого сьогодні є гарантом їх функціонування, незважаючи на глобальний несприятливий фон. Природні ресурси як складова природно-ресурсного потенціалу формують природне багатство країни, що потребує ретельного економічного дослідження для активізації його залучення в економіку сільського зеленого туризму та забезпечення сталого розвитку регіонів держави.

На сьогодні серед учених-економістів немає єдиної думки щодо визначення категорії «природно-ресурсний потенціал». Вчені по-різному окреслюють межі даного поняття, вкладають у нього різне змістовне навантаження, а іноді замінюють цю категорію іншими поняттями. Так, М. Ф. Реймерс визначає природно-ресурсний потенціал як здатність природних систем без збитку для себе віддавати людству необхідну продукцію або виконувати корисну роботу в рамках господарства певного історичного типу [159]. У Концепції переходу України до сталого розвитку природно-ресурсний потенціал розглядається як сукупність природних ресурсів, які є засобом розвитку продуктивних сил, важливим екологічним фактором життєдіяльності суспільства і можуть бути реально використані у господарській діяльності за наявних технологій та соціально-економічних відносин [152]. І. М. Бобух до складу природно-ресурсного потенціалу включає невідновні природні ресурси (мінерально-сировинні та паливні ресурси), відновні природні ресурси (земельні, водні, рекреаційні ресурси) та екологічну місткість довкілля, яка характеризує його здатність сприймати різноманітні антропогенні навантаження в певних масштабах без зміни якісних параметрів природної системи [14]. М. Г. Ігнатенко та В. П. Руденко під природно-ресурсним потенціалом розуміють показник, який характеризує сукупність природних ресурсів та їх сукупну продуктивність [71].

Найбільш ґрунтовне трактування поняття «природно-ресурсний потенціал» наведено у тлумачному словнику української мови, де вказано, що «природно-ресурсний потенціал – це сукупність природних ресурсів та природних умов, які знаходяться у певних географічних межах та забезпечують задоволення

економічних, екологічних, соціальних, культурних, оздоровчих та естетичних потреб людини і суспільства» [23].

Отже, у більшості випадків природно-ресурсний потенціал розглядається як сукупність природних ресурсів. Проте, зважаючи на тематику нашого дослідження, важливо розглядати категорію, яка досліджується, не тільки з позиції ресурсів, а також з позиції умов регіону.

Так, природно-ресурсний потенціал може розглядатися на різних рівнях: глобальному, загальнодержавному, регіональному та локальному. Значної уваги потребує дослідження природно-ресурсного потенціалу на регіональному рівні. Тому питання пошуку шляхів підвищення ефективності використання природно-ресурсного потенціалу у сільському зеленому туризмі на регіональному рівні набуває важливого значення [57].

Доцільність регіонального підходу до визначення сутності «природно-ресурсного потенціалу» підкреслюються у роботах В. А. Клочкова, який під природно-ресурсним потенціалом регіону розуміє сукупність природних ресурсів, які розміщені в межах певної території, використовуються у народному господарстві, або можуть бути включені в господарський обіг за сучасного рівня розвитку продуктивних сил [80, с. 107–109]. Н. В. Соколова розглядає «природно-ресурсний потенціал регіону» як здатність природних багатств регіону забезпечити сучасні і перспективні потреби суспільного виробництва та населення на певному рівні розвитку науки і техніки [174, с. 125–130]. Узагальнюючи наукові підходи до визначення сутності дефініції «природно-ресурсного потенціалу регіону» пропонуємо його розуміти як сукупність природних ресурсів та природних умов регіону, які за раціонального їх використання можуть слугувати стимулом регіонального розвитку регіонів України.

Зазначене дає підстави визначити загальну структуру природно-ресурсного потенціалу регіону для потреб сільського зеленого туризму (рис. 1.10).

Рис. 1.10. Загальна структура природно-ресурсного потенціалу регіону в галузі сільського зеленого туризму

Таким чином, під природними ресурсами у сільському зеленому туризмі будемо розуміти об'єкти, які володіють комфортними умовами і можуть бути використані для туристичної діяльності, в свою чергу, під природними умовами у сільському зеленому туризмі будемо розуміти явища, умови і чинники компонентів біосфери або їх сукупність, які володіють комфортними умовами і можуть бути використані для туристичної діяльності.

Природно-ресурсний потенціал відображає відносини, які склались у процесі відтворення і використання явищ та елементів природи – між регіоном і господарською діяльністю. Також природно-ресурсний потенціал є одним із основних чинників суспільного виробництва і багато в чому визначає економічний розвиток регіону [6, с. 56–67].

З огляду на змістовне значення поняття «сільський зелений туризм», а також зважаючи на регіональний підхід дослідження виділемо компонентну структуру природно-ресурсного потенціалу в сільському зеленому туризмі регіонів (рис. 1.11).

Рис. 1.11. Компонентна структура природно-ресурсного потенціалу розвитку сільського зеленого туризму регіону

З позицій системного підходу природно-ресурсний потенціал регіону представляє собою реалізацію однієї з основних закономірностей взаємодії частини і цілого системи, закономірність цілісності. Підходи до систематизації природно-ресурсного потенціалу для цілей розвитку сільського зеленого туризму представлено в таблиці 1.5.

Таблиця 1.5

Підходи до систематизації природно-ресурсного потенціалу регіону
для цілей розвитку сільського зеленого туризму

Структура	Складова
За територіальною ознакою	Різні форми просторової дислокації природно-ресурсного потенціалу
За компонентною ознакою	Територія, природні умови та ресурси, населення, інфраструктура
Організаційна	Можливості раціонального використання природних ресурсів
Функціональна	Відображає вплив природних ресурсів та умов на формування спеціалізації регіону

Для представлення власних методичних підходів до оцінки природно-ресурсного потенціалу розвитку сільського зеленого туризму регіону пропонуємо послуговуватися теоретичними напрацюваннями, викладеними в попередніх

пунктах роботи. Оскільки одним із важливих факторів, який впливає на рівень регіонального розвитку сільського зеленого туризму, є природно-ресурсний потенціал, вважаємо за доцільне розглянути напрацювання саме в цьому напрямку, зокрема провести комплексний аналіз вже існуючих методик оцінки природно-ресурсного потенціалу та визначити забезпеченість природно-ресурсним потенціалом регіонів України зробивши акцент на його туристичній складовій.

З. В. Герасимчук та М. В. Глядіна у своєму дослідженні аналізували рівень розвитку рекреаційної сфери в регіоні шляхом визначення інтегрального індексу ресурсної забезпеченості рекреаційної сфери регіону та інтегрального індексу рекреаційної освоєності регіону [30]. Ми вважаємо, що побудована таким чином методика дозволяє визначити та порівняти рівні розвитку рекреаційної сфери в областях. Також актуальним для нашого дослідження є визначення рекреаційного потенціалу регіону, оскільки це дозволить реально оцінити можливості розвитку сільського зеленого туризму регіонів України та визначити можливості, які дозволять задовольнити потреби рекреантів.

Зокрема, А. І. Літвак у своєму дослідженні пропонує методику оцінки туристично-рекреаційного потенціалу, яка базується на кількісній оцінці всіх його елементів на основі запропонованих автором показників, згрупованих за видами туристично-рекреаційних ресурсів (культурно-історичні, природні, інфраструктурні, трудові). Як метод кількісної оцінки було використано метод факторно-кластерного аналізу із застосуванням спеціалізованого програмного забезпечення, що дозволило за допомогою часткових значень виділити інтегральний показник та здійснити ранжування районів залежно від розрахованого результату на райони з низьким, середнім та високим туристично-рекреаційним потенціалом [94, с. 26].

А. В. Мокляк вивчає туристичні ресурси потреб іноземного туризму з позицій польських споживачів як найбільш потенційних в Україні, проводить оцінку та систематизацію чинників, що вивчають привабливість комплексу міжнародного туризму України для іноземців, розробивши класифікацію

територій і місцевостей з урахуванням потреб іноземного туризму в Україні із визначенням місць та територій, на яких туристичний продукт повинен вдосконалюватися, а також здійснив туристичне районування України для потреб іноземного туризму [122].

О. О. Самко здійснює оцінку туристичного потенціалу за допомогою інтегрального методу шляхом оцінки визначених складових, зокрема: інфраструктурної, інформаційної, інтелектуальної, культурно-історичної [167, с. 129–134]. На нашу думку, зазначена методика є цікавою з позиції застосування інтегрального методу для оцінки туристичного потенціалу, але вихідні дані, які застосовуються автором, потребують подальшого обґрунтування оскільки, на нашу думку, потрібно враховувати і економічну складову.

В. Ф. Кифяк [79] вивчаючи розвиток територіальних рекреаційних систем, виділяє ряд показників, серед яких: обсяг наданих послуг, кількість осіб, яким надавалися характерні та супутні послуги, експорт та імпорт рекреаційних послуг, зайнятість у рекреаційній сфері, надходження до бюджетів усіх рівнів тощо. На нашу думку, для оцінки рівня розвитку зеленого туризму є важливим аналіз рекреантів, які отримували послуги в межах регіону, аналіз фінансових результатів, оцінка зайнятості в сфері туризму.

Аналіз розглянутих методичних підходів оцінки природно-ресурсного потенціалу дозволяє зробити висновок, що усі вони мають свої переваги та недоліки, на нашу думку, у них розрізнено розглядаються туристичні ресурси та майже не розглядаються туристичні умови в аспекті територіального розвитку і тому вони не дозволяють у комплексі оцінити та порівняти функціонування особливостей розвитку природно-ресурсного потенціалу на території України. Разом з тим, багато аспектів розв'язання досліджуваної наукової проблеми залишилися недостатньо розкритими, що зумовило проведення подальших досліджень у цьому напрямі.

Вважаємо, що методика оцінки природно-ресурсного потенціалу повинна включати в комплексі як оцінку природних ресурсів, так і оцінку природних умов регіону, саме поєднання зазначеного дозволяє визначити можливості розвитку

сільського зеленого туризму регіону. Крім того, дана оцінка повинна базуватися на чітко визначеній методиці дослідження (рис. 1.12).

Рис. 1.12. Методика дослідження природно-ресурсного потенціалу розвитку сільського зеленого туризму на рівні регіону

Методика оцінювання природно-ресурсного потенціалу детально розкрита в колективній праці «Економічна оцінка природного багатства України» під керівництвом акад. НАН України, д.е.н., проф. С. І. Пирожкова та акад. НААН України, д.е.н., проф. М. А. Хвесика. Цінними є висвітлені в монографії теоретико-методологічні засади сучасної оцінки природно-ресурсного потенціалу областей України. Особливу увагу приділено вдосконаленню методики оцінки природного капіталу. Розкрито суттєві характеристики структурних компонентів природного багатства – водних, земельних, лісових та мінеральних ресурсів як об'єктів економічної оцінки, а також визначено цільові орієнтири його комплексної економічної оцінки.

Фахівцями Державної установи «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку Національної академії наук України» вартість природного багатства України визначено у розмірі 1,06 трлн грн. При цьому поресурсна структура природного багатства є такою: водний капітал становить 6,4 % від загальної вартості (67, 9 млрд грн); земельний – відповідно 44,7 (473,9); лісовий – 7,9 (84,6); мінеральний – 24,8 % (263, 0 млрд грн). За агрегованим підходом екосистемна складова природного багатства дорівнює 16,2 % від його підсумкової вартості, а саме 170, 6 млрд грн (розрахунок здійснено за станом на 01.01.2013 р. відповідно до курсу 8 грн/дол. США) [55].

Вартісна оцінка природно-ресурсного потенціалу регіонів України та їх рейтингові значення представлено в таблиці 1.6.

Лідируючу позицію щодо вартісної оцінки 1 га багаторічних насаджень займає Вінницька область – 100902,3 млн. грн, на найнижчі показники щодо нормативної грошової оцінки 1 га багаторічних насаджень має Тернопільська область – 19435,3 млн грн. На Черкаську область припадає найвищий показник грошової оцінки 1 га ріллі та перелогів – 39811,1 млн грн, Житомирська область щодо зазначеного показника займає 25 місце у рейтингу і становить 20581,0 млн грн у досліджуваному періоді.

Оцінка вартості природно-ресурсного потенціалу регіонів України

Регіони	Нормативна грошова оцінка 1 га багаторічних насаджень, млн. грн.	Рейтинг регіону	Нормативна грошова оцінка 1 га ріллі та перелогів, млн. грн.	Рейтинг регіону	Загальна оцінка вартості, %	Рейтинг області
АР Крим	90451,8	4	36947,6	2	6,19	5
Вінницька	100902,3	1	33073,4	9	2,55	14
Волинська	27792,6	20	29940,4	16	1,99	18
Дніпропетровська	32518,0	18	32526,0	10	11,55	2
Донецька	69852,2	7	34854,7	3	12,56	1
Житомирська	94709,8	3	20581,0	25	3,08	10
Закарпатська	35619,6	16	26377,9	22	3,03	11
Запорізька	41221,3	15	33838,4	8	2,58	13
Івано-Франківська	19793,7	23	28567,6	19	2,43	15
Київська	95962,4	2	31970,2	13	8,13	4
Кіровоградська	21265,3	22	32096,5	12	1,64	22
Луганська	86063,7	5	26520,2	21	10,01	3
Львівська	19731,4	24	29622,1	17	5,36	6
Миколаївська	52930,4	13	26361,1	23	1,55	23
Одеська	61561,0	10	28112,8	20	3,53	9
Полтавська	50900,2	14	34252,5	6	3,94	8
Рівненська	29199,6	19	31405,9	14	2,33	16
Сумська	33587,5	17	29426,7	18	2,09	17
Тернопільська	19435,3	25	30040,2	15	1,85	21
Харківська	69284,8	8	32506,6	11	4,62	7
Херсонська	60812,8	12	34698,9	4	1,19	25
Хмельницька	68898,6	9	34496,7	5	1,88	20
Черкаська	61210,9	11	39811,1	1	1,38	24
Чернівецька	79469,1	6	33999,8	7	1,91	19
Чернігівська	23356,3	21	24423,0	24	2,63	12

Джерело: складено автором на основі [55]

Найвищий рейтинг щодо вартісної оцінки природно-ресурсного потенціалу займає Донецька область – 12,56 % від загальної кількості. Це пояснюється тим, що саме в Донецькій рудопромисловій агломерації розміщуються поклади цінних мінеральних ресурсів. На Другому місті опинилась Дніпропетровська область (11,55 %), а на останньому – Херсонська 1,19 % (рис. 1.13).

Загальна вартість природно-ресурсного потенціалу регіонів України становить 1063047,6 млрд грн.

Так, встановлено, що структуру вітчизняного природно-ресурсного потенціалу формують земельні (44,4 %), мінеральні (28,3), водні (13,1), лісові (4,2), а також фауністичні й природно-рекреаційні ресурси (близько 10,0 %) [55].

Рис. 1.13. Вартісна оцінка природно-ресурсного потенціалу регіонів України

Для нашого дослідження цікавим є підхід оцінювання природно-ресурсного потенціалу саме з позицій туризму. Так, останніми роками напрацювання в цій галузі збагачені інструментарієм, запропонованим професором Київського національного університету ім. Тараса Шевченка О. О. Бейдиком [10], який здійснив інтегральну оцінку природних і антропогенних ресурсів України і побудував на цій основі ресурсно-рекреаційний рейтинг областей України. Пізніше розробки вченого було використано в проекті Стратегії сталого розвитку туризму і курортів в Україні, який розроблено під керівництвом професора того ж університету Я. Б. Олійника [183].

Запропонований київськими науковцями методичний підхід до оцінки туристичного природно-ресурсного потенціалу найбільш прийнятний у нашому дослідженні через його логічність, зрозумілість і можливість практичного застосування для цілей оцінки досліджуваного потенціалу саме в сільському зеленому туризмі на рівні регіону.

Таким чином, для визначення рівня забезпеченості регіонів України природно-ресурсним потенціалом за основу візьмемо методику О. О. Бейдика Вчений, вивчаючи ресурсно-рекреаційні доміанти регіонів України, проводить бальну оцінку туристичних ресурсів за їх структурою. Дослідник пропонує проводити оцінку за структурними ознаками природно-ресурсного потенціалу (природно-кліматичних ресурсів та умов), виділяючи при цьому спелеологічний, орографічний, кліматичний, гідрографічний, рослинний та тваринний потенціал.

У зв'язку з вище викладеним, пропонуємо оцінювати забезпеченість регіонів України за даними критеріальними ознаками (додаток А 1). Досліджувані регіони за їх критеріями мають оціночну шкалу в межах від 1 до 5. Отже, оцінка природно-ресурсного потенціалу регіонів визначається за формулою:

$$A_0 = \sum x_i, \quad (1.1)$$

де A_0 – бальний показник регіонів за типом природно-ресурсного потенціалу,
 x_i – оцінка показників у балах.

Забезпеченість природно-ресурсним потенціалом регіонів України визначається коефіцієнтом, який розраховується за формулою:

$$K_{заб} = (\sum n_1 \dots n_6) / g, \quad (1.2)$$

де $K_{заб}$ – коефіцієнт забезпеченості природно-ресурсним потенціалом регіону;
 $n_1 \dots n_6$ – конкретні складові природно-ресурсного потенціалу, бали;
 g – кількість досліджених складових.

Так, згідно з розрахунками, величина $K_{заб}$ може коливатися в межах від 1 до 5, тому пропонуємо провести таку градацію територій забезпеченості природно-кліматичними туристичними ресурсами за величини $K_{заб}$:

- > 2 – низька;
- 2,1–4 – середня;
- < 4,1 – висока.

Так, для комплексної оцінки природно-ресурсного потенціалу в регіонах України застосовано метод бальної оцінки. На основі кількісних показників, експертного підходу, який базувався на значному експедиційному досвіді, з використанням п'ятибальної шкали здійснено оцінку природно-ресурсного потенціалу України в розрізі окремих регіонів (табл. 1.7).

Таблиця 1.7

Інтегральна оцінка забезпеченості регіонів природно-ресурсним потенціалом

Регіони	Оцінка забезпеченості регіонів природно-ресурсним потенціалом, бали						Сума складових, балів	Інтегральна оцінка, бали	Рейтинг регіону
	Спелеологічних	Орографічних	Кліматичних	Гідрографічних	Рослинних	Тваринних			
АР Крим	5	5	5	3	2	4	24	4,0	2
Вінницька	4	4	4	2	2	4	20	3,33	5
Волинська	1	2	2	5	4	3	17	2,83	8
Дніпропетровська	2	2	5	2	1	2	14	2,33	11
Донецька	3	3	4	1	1	1	13	2,16	12
Житомирська	1	1	2	1	4	4	13	2,16	12
Закарпатська	4	5	3	4	4	5	25	4,16	1
Запорізька	1	3	5	2	1	1	13	2,16	12
Івано-Франківська	4	5	2	2	4	5	22	3,66	3
Київська	1	1	3	2	3	2	12	2,0	13
Кіровоградська	1	2	4	2	1	2	12	2,0	13
Луганська	3	3	4	1	2	2	15	2,5	10
Львівська	3	5	1	3	4	4	20	3,33	5
Миколаївська	3	2	5	3	1	2	16	2,66	9
Одеська	4	2	4	2	1	2	15	2,5	10
Полтавська	1	2	4	2	1	1	11	1,83	14
Рівненська	1	2	2	3	5	1	14	2,33	11
Сумська	1	1	3	3	2	4	14	2,33	11
Тернопільська	5	4	2	3	1	3	18	3,0	7
Харківська	1	2	3	1	2	5	14	2,33	11
Херсонська	4	1	5	2	1	2	15	2,5	10
Хмельницька	4	4	3	3	2	3	19	3,16	6
Черкаська	1	3	4	4	2	5	19	3,16	6
Чернівецька	5	5	1	2	3	5	21	3,5	4
Чернігівська	1	1	3	2	3	2	12	2,0	13

Джерело: складено автором на основі [10]

Таким чином, лідируючі позиції за забезпеченістю природно-ресурсним потенціалом займає Закарпатська область, на другому місті опинилась Автономна Республіка Крим, на третьому – Івано-Франківська. Найнижчий показник має Полтавська область (рис. 1.14). Такі результати є цілком співставні з проведеним аналізом вартості природно-ресурсного потенціалу регіонів України.

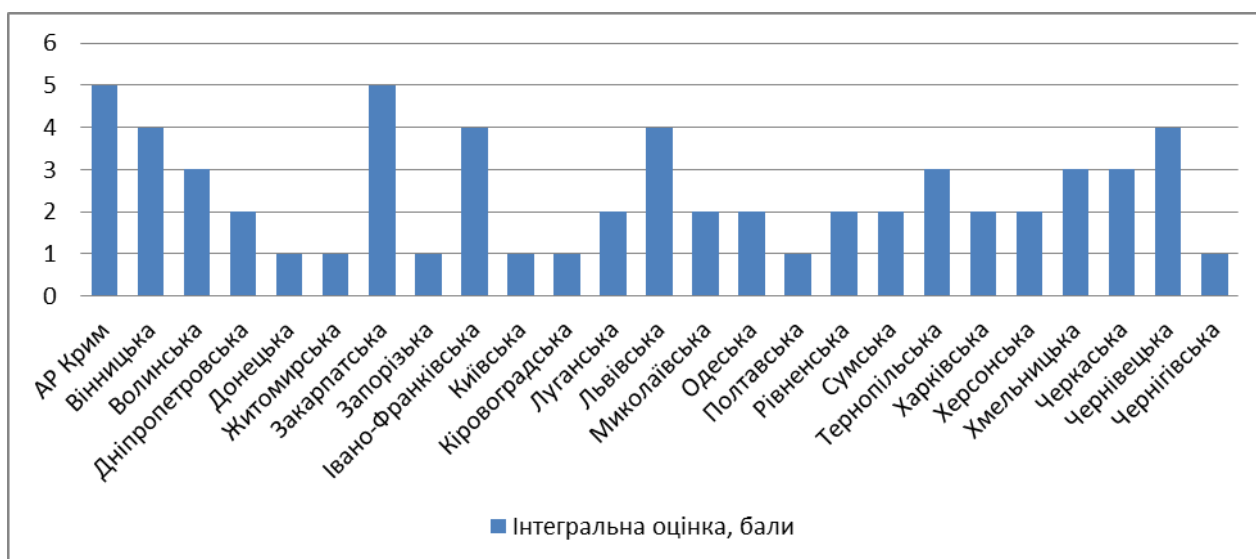

Рис. 1.14. Рейтинг регіонів щодо забезпеченості природно-ресурсним потенціалом

За результатами проведеного дослідження можна зробити висновок, що подальший перспективний розвиток сільського зеленого туризму за ознакою забезпеченості природними ресурсами та умовами мають такі регіони як Закарпатська, Івано-Франківська, Львівська, Чернівецька та Вінницька. З причин анексії півострова, неможливий розвиток сільського зеленого туризму в Автономній Республіці Крим. Дещо нижчий природно-ресурсний потенціал для розвитку сільського зеленого туризму мають такі регіони, як Волинська, Тернопільська, Хмельницька та Черкаська.

Слід відмітити, що Україна має величезний природно-ресурсний потенціал, який за умови його раціонального використання зможе бути рушійною силою розвитку регіонів України.

Висновки до розділу 1

У першому розділі даного дослідження отримано такі висновки:

1. На підставі аналізу наукових позицій, узагальнення сучасної термінології теорії туризму, регіональної економіки та дійсних підходів до визначення сутності дефініції «сільський зелений туризм», сформовано авторське бачення даного поняття, згідно з яким сільський зелений туризм – специфічний вид туристичної діяльності, що акумулює різні форми організації туризму, які реалізуються на базі села, що своїм наслідком здійснює соціо-еколого-економічний вплив на розвиток сільських територій регіону шляхом раціонального використання наявного природно-ресурсного та людського потенціалу.

2. Розроблено концептуальну модель регіонального розвитку підприємництва у сфері сільського зеленого туризму та як наслідок регіону, основна ідея якої полягає у підвищенні рівня зацікавленості в такому розвитку бізнесу, влади та туристів, на основі визначених критеріїв, шляхом стимулювання підприємництва у сфері сільського зеленого туризму в регіонах, а також результатом реалізації якої є усунення протиріч соціо-еколого-економічного розвитку регіонів шляхом застосування організаційних та економічних важелів впливу.

3. Сформовано методичний інструментарій дослідження розвитку сільського зеленого туризму в регіоні, який базується на основі побудованої матриці методів дослідження регіонального розвитку даного виду туризму. Встановлено, що підґрунтям формування дієвих регіональних механізмів стимулювання підприємництва у сфері сільського зеленого туризму є теоретико-методологічні та організаційно-економічні аспекти. За допомогою зазначеного методичного інструментарію дослідження можна визначати пріоритетні регіони розвитку сільського зеленого туризму та напрями вдосконалення організаційно-економічного механізму стимулювання підприємництва у цій галузі на рівні регіону.

4. Сформовано методичний підхід до оцінки природно-ресурсного потенціалу розвитку сільського зеленого туризму регіонів, який базується на визначених методах дослідження та враховує оцінку як природних ресурсів, так і природних умов регіону, що слугує основою для розробки організаційно-економічних заходів гарантування безпеки та результативності відтворення і збереження природно-ресурсного потенціалу регіону. Визначено, що подальший перспективний розвиток сільського зеленого туризму за ознакою забезпеченості природними ресурсами та умовами мають такі області як Закарпатська, Івано-Франківська, Львівська, Чернівецька та Вінницька. Середній рівень забезпеченості природно-ресурсним потенціалом характерний для Волинської, Тернопільської, Хмельницької та Черкаської областей.

Визначено, що лідируючу позицію щодо вартісної оцінки 1 га багаторічних насаджень займає Вінницька область – 100902,3 млн грн, найнижчу вартість таких насаджень має Тернопільська область – 19435,3 млн грн. На Черкаську область припадає найвищий показник грошової оцінки 1 га ріллі та перелогів – 39811,1 млн грн, Житомирська область займає 25 місце у рейтингу (20581,0 млн грн.).

Найвищий рейтинг щодо вартісної оцінки природно-ресурсного потенціалу займає Донецька область – 12,56 % від загальної кількості. Це пояснюється тим, що саме в Донецькій урбопромисловій агломерації розміщуються поклади цінних мінеральних ресурсів. На другому місці опинилась Дніпропетровська область (11,55 %), а на останньому – Херсонська (1,19 %). Загальна вартість природно-ресурсного потенціалу України оцінена 1063047,6 млрд грн.

Результати досліджень за першим розділом дисертації опубліковані у наукових роботах здобувача [186; 189; 190; 191; 194; 195; 197; 198].

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ТА ОЦІНКА ОСНОВНИХ ТЕНДЕНЦІЙ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГО ЗЕЛЕНОГО ТУРИЗМУ У ВОЛИНСЬКІЙ ОБЛАСТІ

2.1. Оцінка основних тенденцій розвитку сільського зеленого туризму

Існує необхідність проведення аналізу та оцінки стану та перспектив розвитку сільського зеленого туризму в регіонах України, адже саме такий аналіз є підставою для висновків стосовно кола проблем, які існують у сфері досліджуваного виду туризму, природно-ресурсного потенціалу сільського зеленого туризму і вимагають ухвалення регулювальних рішень, й, відповідно, слугують основою для подальшого підтвердження правильності вибору конкретних методів та інструментів стимулювання і підтримки сільського зеленого туризму регіонів України.

За даними Світового економічного форуму, Україна наразі використовує менш ніж третину від наявного туристичного та рекреаційного потенціалу. За експертними оцінками, у разі повноцінного розкриття українського туристичного потенціалу надходження до бюджетів усіх рівнів можуть становити до 10 млрд дол. США на рік, скільки отримують країни, спів вимірні з Україною за туристично-рекреаційним потенціалом [51, с. 27].

Сектор сільського зеленого туризму для регіонів України має велике значення і відіграє ключову роль у залученні інвестицій та створенні нових робочих місць у різних галузях економіки (транспорт, зв'язок, торгівля, будівництво, сільське господарство, виробництво товарів народного споживання та послуг). Туристична сфера загалом та сільський зелений туризм зокрема, є високорентабельною галуззю економіки та дієвим фактором інтеграції нашої країни у Європейську і світову спільноти, має великі пізнавально-виховні можливості для формування гармонійно-розвиненого громадянина України.

Аналіз туристичної галузі України загалом свідчить про всі передумови для розвитку сільського зеленого туризму, незважаючи на чинники, що гальмують його розвиток. Так, Україна, як країна, що знаходиться в центрі Європи, має всі

передумови для належного розвитку економіки за рахунок туризму. Оскільки займає одне з провідних місць в Європі за рівнем забезпеченості цінними природними та культурними ресурсами.

На сьогодні шість природних курортних регіонів України, що мають унікальні природні лікувальні ресурси, визнано курортами державного значення: Слов'янськ, Хмільник, Миргород, Бердянськ, Скадовськ та Саки.

Крім того, Україна має розвинуту мережу об'єктів туристичної інфраструктури, зокрема 4572 колективних засобів розміщення: готелі та аналогічні засоби розміщення (мотелі, хостели, кемпінги, тощо – 2645); спеціалізовані засоби розміщення (санаторії, пансіонати, будинки відпочинку, тощо – 1927) [86].

Згідно з Реєстром свідоцтва про встановлення категорій готелям, 288 готелів, діють у регіонах України, мають свідоцтва про встановлення категорій, з яких 36 готелів – «п'ять зірок», 64 готелі – «чотири зірки», 122 готелі – «три зірки», 35 готелів – «дві зірки», 31 готель – «одна зірка». Значна частина українських готелів функціонує під управлінням міжнародних та національних готельних мереж [86].

У регіонах України ліцензовано 2 503 вітчизняних суб'єктів туристичної діяльності, з них 371 мають ліцензію на туроператорську діяльність з внутрішнього та в'їзного туризму . Фінансово-економічна криза, що продовжується в останні роки, події, пов'язані з анексією Автономної Республіки Крим та проведенням антитерористичної операції на території Донецької та Луганської областей, негативно вплинули на в'їзний туристичний потік, структуру туризму та туристичні можливості країни як на внутрішньому, так і зовнішньому туристичному ринку.

За даними Державної прикордонної служби України, кількість іноземних туристів, що відвідали Україну в 2016 році, збільшилася на 5,6 %, порівняно з 2015 роком – до 13,6 млн осіб (додаток Б, табл. Б.1).

Згідно з наведеними даними Державної прикордонної служби України, серед іноземних туристів, що відвідали Україну в 2016 році, переважали громадяни Молдови – вони склали 32,9 % або 4,474 млн осіб. В той же час громадяни

Білорусі зайняли частку 13,4 % (1,828 млн ос.), росіяни – 11,3 % (1,543 млн ос.), угорці – 9,3 % (1,271 млн ос.), поляки – 8,8 % (1,195 млн ос.). При цьому кількість туристів з Росії, які відвідали Україну в 2016 році, збільшилася на 16,8 %, або на 221,643 тис. ос. порівняно з 2015 роком. Найбільший турпотік в Україну в 2016 році зріс з Таджикистану – в три рази – в порівнянні з 2015 роком, до 165,158 тис. ос. В той же час кількість туристів з Узбекистану збільшилася в 1,9 рази – до 136,021 тис. ос., з Литви – на 48 % до 52,273 тис. ос., з Туреччини – на 44,7 % до 206,706 тис. ос., з Ізраїлю – на 45,1 % до 217,16 тис. ос. Так, 95,3 % туристів, що відвідали Україну в 2016 році, мотивацією поїздки вказали «особисті цілі», 2 % – «транзит», 1,3 % – «туризм», 1,1 % – «інші цілі», 0,2 % – «службові цілі» [133].

Лібералізація умов перетину державного кордону разом з прийнятою Стратегією розвитку туризму до 2026 року сприятиме як зростанню чисельності відвідувачів, так і збільшенню внеску туризму в економіку регіонів України.

Суттєвої шкоди галузі нанесли непродумана реорганізація та ліквідація центрального органу виконавчої влади у сфері туризму. За останні 23 роки відбулося 9 реорганізацій органу виконавчої влади цієї галузі. Характерно, що кожного разу зі зміною назви затверджувалась ліквідаційна комісія, яка майже рік займалась ліквідацією старого органу та передачею справ і функцій новому органу, при цьому, як правило, відбувалась вакханалія з кадрами, повний застій у туристичній галузі, не виконувались міжнародні домовленості. Такі дії практично призупинили розвиток галузі та унеможливили здійснення системного підходу до реалізації державної політики в галузі туризму. Державне фінансування сфери туризму останніми роками майже не здійснювалося, а у Державному бюджеті на 2015 рік взагалі не було передбачено коштів для галузі [133].

Таким чином, у рамках оптимізації системи органів виконавчої влади Державне агентство України з туризму та курортів, як центральний орган виконавчої влади у сфері туризму та курортів ліквідовано Постановою Кабінету Міністрів України від 10 вересня 2014 р. № 442. Функції Агентства покладено на Міністерство економічного розвитку і торгівлі. Урядом прийнято розпорядження Кабінету Міністрів України від 08.09.2015 № 922 «Питання Міністерства

економічного розвитку і торгівлі України» про можливість виконання Мінекономрозвитку функцій Агентства.

Мінекономрозвитку з метою виконання покладених функцій було утворено Відділ розвитку туризму – самостійний структурний підрозділ Міністерства, який розпочав свою роботу 01 вересня 2015 року. Наразі Відділ розвитку туризму реорганізовано в Управління туризму та курортів та збільшено штатну чисельність працівників до 11 осіб [134].

Також, українське туристичне законодавство морально застаріло. Враховуючи вектор зовнішньої політики, доцільно використовувати туризм як майданчик для апробації європейських стандартів і принципів роботи. Необхідно привести норми Закону «Про туризм» у відповідність директивам ЄС в туристичній сфері, в першу чергу, директиві ЄС від 13.06.1990 р. № 90/314 ЄС про комплексний туризм, відпочинок та тури. Закон повинен бути більш прикладним, а не декларативним, має містити основні вимоги та механізми реалізації послуг туристичними підприємствами, стимулювати розвиток пріоритетних для держави внутрішнього і в'їзного туризму, а також діяльність вітчизняних туроператорів, які займаються експортом туристичних послуг [208].

Бюджетне фінансування галузі туризму в Україні також бажає кращого. Законом України «Про Державний бюджет України на 2016 рік» видатків Мінекономрозвитку на здійснення заходів у сфері туризму та курортів не було передбачено. Проте, у зв'язку з проведенням в Україні міжнародного пісенного конкурсу «Євробачення–2017», на 2017 рік в бюджеті країни на цілі розвитку туризму закладено 31 млн грн. Також, Порядком використання коштів, передбачених у державному бюджеті для забезпечення двостороннього співробітництва України з іноземними державами та міжнародними організаціями, інформаційного та організаційного забезпечення участі України у міжнародних форумах, конференціях, виставках, затвердженим Постановою Кабінету Міністрів України від 19.03.2012 року № 242, не передбачено можливості фінансування міжнародних заходів у сфері туризму з держбюджету [162].

Крім того, в Україні туризм формує менше 1 % сукупного ВВП (в країнах Європи – 10 %), частка експорту туристичних послуг у структурі експорту товарів та послуг в Україні становить 0,7 % (в країнах Європи – 30 %).

За даними Державної фіскальної служби надходження від сплати туристичного збору до місцевих бюджетів протягом 2011–2016 рр. різняться у своїх значеннях. Так, найвищий показник був зафіксований у 2016 році – 54,1 млн грн та у 2013 році – 41,7 млн грн, а найнижчий у 2011 році – 27,7 млн грн, а у 2015 році цей показник сягав – 37,1 млн. грн., що на 12,3 млн. грн. Більше ніж у 2014 році та на 4,6 млн грн менше ніж у 2013 році. Обсяг надходжень від сплати туристичного збору в Україні в 2016 році порівняно з 2015 роком збільшився на 45,7 % і склав 54,095 млн грн (додаток Б, табл. Б.2).

За даними Міністерства економічного розвитку і торгівлі, найбільша частка сплаченого туристичного збору в 2016 році припала на Київ – 27,2 %, або 14,707 млн грн. На другому місці – Львівська область з 15,6 % (8,419 млн грн). Далі – Одеська з 13,6 % (7,336 млн грн) (додаток Б, табл. Б.3).

За даними Державної фіскальної служби, сумарний обсяг податкових платежів від суб'єктів у сфері туризму і курортів в 2016 році зріс на 45,5 % порівняно з 2015 роком і склав 2,496 млрд грн. При цьому обсяг платежів від юридичних осіб збільшився на 43,6 % – до 2,32 млрд грн, від фізичних осіб – підприємців – у 1,8 рази до 175,856 млн грн.

Частка податкових платежів від діяльності готелів та інших засобів тимчасового розміщення в загальному обсязі сплачених податків у сфері туризму за 2016 рік склала 39,8 % або 992,886 млн грн. У порівнянні з 2015 роком обсяг таких надходжень зріс у 1,6 рази.

Водночас частка податкових платежів від діяльності лікувальних установ склала 41,3 %, або 1,03 млрд грн. Збільшення порівняно з попереднім роком склало 41,4 %.

Податкові платежі від діяльності туристичних операторів у 2016 році склали 7 % або 175,357 млн грн від загального обсягу сплачених податків у сфері туризму, і зросли на 31,7 % у порівнянні з 2015 роком [134].

Туристичний збір у містах України впроваджено за прикладом європейських країн, адже в Європі такий збір є абсолютно нормальною практикою. Туристи сплачують до бюджетів міст від 1 до 5 євро. Отримані кошти владою міст спрямовуються на розвиток сфери туризму, зокрема розбудову туристичної інфраструктури та збереження природно-ресурсного потенціалу територій.

Існує також велика проблема щодо врегулювання діяльності фахівців туристичного супроводу. Так, відповідно до статті 5 Закону України «Про туризм» до числа суб'єктів туристичної діяльності, що здійснюють туристичну діяльність, віднесено фахівців туристичного супроводу (гіді-перекладачі, екскурсіводи, спортивні інструктори, провідники та інші фахівці).

Дозвіл на право здійснення туристичного супроводу, який раніше видавався фахівцям туристичного супроводу місцевими органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування, вилучено з Переліку документів дозвільного характеру.

Згідно з частиною третьою статті 1 Закону України «Про перелік документів дозвільного характеру» забороняється вимагати від суб'єктів господарювання отримання документів дозвільного характеру, необхідність отримання яких не передбачена законом та які не внесені до Переліку, затвердженого цим Законом.

У зв'язку з цим, сьогодні жоден орган виконавчої влади не володіє інформацією щодо кількості фахівців туристичного супроводу, які здійснюють свою діяльність у регіонах України, і якості, актуальності та правдивості інформації про Україну, що доноситься туристові.

За інформацією місцевих органів виконавчої влади відсутність правових підстав для видачі дозволу на право здійснення туристичного супроводу спричинила виникнення наступних проблемних питань: низька якість екскурсійного обслуговування; невідповідність фахівців туристичного супроводу встановленим кваліфікаційним вимогам та погіршення іміджу України.

На жаль, усі наведені факти гальмують розвиток сільського зеленого туризму в регіонах України, який з нашої точки зору, є швидше потребою, ніж можливістю. Так, за рахунок ефективного розвитку досліджуваного виду туризму

вигода можлива як для самих туристів, так і для власників сільських садиб та сільських жителів, а також для областей розвитку сільського зеленого туризму. Тобто за рахунок становлення та розвитку сільського зеленого туризму, можна покращити матеріально-фінансове становище родин селян-господарів, які є власниками садиб, зменшити рівень безробіття на селі, покращити інфраструктуру територій, а також підвищити рівень задоволення туристичних потреб українців та гостей країни.

Волинська область є однією з найбільш привабливих у туристично-рекреаційному плані територій України та характеризується достатнім економічним та соціальним потенціалом. Станом на 01.07.2017 року чисельність населення області складала 1040,9 тис. осіб, з яких 496,4 тис. осіб – сільське населення (47,7 % всього населення області та 2,9 % всього сільського населення України). В регіоні функціонує 150,9 тис. домогосподарств, 30,8 % з яких знаходяться у сільській місцевості. Крім того, у Волинській області станом на 1.01.2017 року успішно функціонує 7 об'єднаних територіальних громад [182].

На півночі Волинська область межує з Брестською областю Республіки Білорусь (протяжність кордону – 205 км), на сході – з Рівненською областю (410 км), на півдні – з Львівською областю (125 км), на заході – з Холмським і Замостським воєводствами Республіки Польща (135 км).

Волинська область має унікальні умови для просування на ринок продукту сільського зеленого туризму та відзначається унікальністю природного середовища з високоцінними мальовничими водно-болотними та лісовими ландшафтами. На території регіону під охороною держави перебуває 1534 об'єкти культурної спадщини, налічується 20 історичних населених місць, діють два історико-культурні заповідники, знаходиться 265 озер, 231 рекреаційна зона та три Національні природні парки (Цуманська пуца, Припять-Стохід, Шацький), достатньо розвинена мережа туристично-рекреаційних закладів [182]. Ключовими факторами, які сприяють активному розвитку зеленого туризму в регіоні, постають:

- активізація попиту на послуги сільського зеленого туризму з боку вітчизняних та зарубіжних споживачів;
- унікальні природно-рекреаційні ресурси регіону;
- багатогранна історико-культурна та етнографічна спадщина регіону;
- колоритне різноманіття традицій, національних цінностей, народних звичаїв та промислів різних етногруп сільського населення регіону;
- проведення великої кількості фестивалів та інших розважальних подій у Луцьку та на території області;
- вигідне географічне розташування;
- екологічна чистота сільських територій, відсутність екологічно небезпечних та шкідливих для навколишнього середовища і здоров'я людей виробництв;
- наявність потужного житлового фонду у сільській місцевості;
- велика кількість соціально-трудова ресурсів для участі у реалізації проектів сільського зеленого туризму;
- значні можливості надання спеціалізованих туристичних послуг у сфері рибальства, полювання, проведення екскурсій тощо.

З метою створення додаткових атракцій, туристичних подій, майже щорічно на Волині проходять: інтеркультурна феєрія «Ніч у Луцькому замку», фестиваль з екстремального водного туризму «Поліська регата», фольклорні фестивалі «Поліське літо з фольклором» та «Берегиня», фестиваль сучасного театрального мистецтва «Мандрівний вішак» та «Різдв'яна містерія», фестиваль джазу «АртДжазКооперейшн», фестиваль сільського зеленого туризму «Мальованка» та багато інших.

У Волинській області на сучасному етапі зосереджено близько 0,7 % всіх офіційно зареєстрованих туристичних операторів України. Усі вони функціонують в місті Луцьк. Процес створення туристичного продукту забезпечують близько 48 працівників. Роль і місце області у системі економічних відносин туристичних операторів України та основні параметральні характеристики обсягів надання туристичних послуг наведені в таблиці 2.1.

Соціально-економічні показники туристичної діяльності
України та Волинської області у 2012–2016 роках

Регіон	Роки	Показники					
		Кількість туристичних операторів, од	Середньооблікова кількість штатних працівників, осіб	Розмір операційних витрат, тис. грн.	Дохід від туристичних послуг (без ПДВ), тис. грн.	Кількість реалізованих туроператорами туристичних путівок, од	Кількість обслуговуваних туристів, осіб
Україна	2012	892	12724	2451280,1	6360148,2	1294156	2680507
Волинська область		20	80	1931,6	7291,0	4145	9101
Україна	2013	945	12517	3928131,7	6199809,2	1567084	691202
Волинська область		9	71	2424,2	8983,4	4114	3230
Україна	2014	667	9834	5104476,7	5432673,4	953025	2216957
Волинська область		15	67	2053,9	5030,5	2316	5352
Україна	2015	500	8086	4513433,2	4797731,6	660537	1814827
Волинська область		10	49	2570,0	9427,5	3927	8552
Україна	2016	552	8545	9144060,3	11522520,4	1108754	2250107
Волинська область		4	48	6139,9	12395,4	13929	16525
Питома вага області, %		0,73	0,56	0,07	0,11	1,26	0,73

Джерело: складено автором на основі [136, 137]

Аналіз соціально-економічних показників туристичної діяльності Волинської області та України за п'ять років засвідчив суттєве зниження туристичної діяльності як в Україні, так і у Волинській області. Так, найбільша кількість туроператорів на території України була зареєстрована у 2012 р. – 892 од., що на 340 од. більше, ніж у 2016 р. та у Волинській області відповідно – 20 од., що на 16 од. більше, ніж у 2016 р. (рис. 2.1). Така ситуація пов'язана з складною політичною ситуацією в країні та з проведенням антитерористичної операції в східних її регіонах, що створює бар'єри для розвитку туристичної галузі. І оскільки туристичні послуги не є першочерговими в структурі витрат населення, то частка їх у цей період зменшилась. Така ситуація негативно позначилася і на розвитку сфери сільського зеленого туризму [141, с. 189–197].

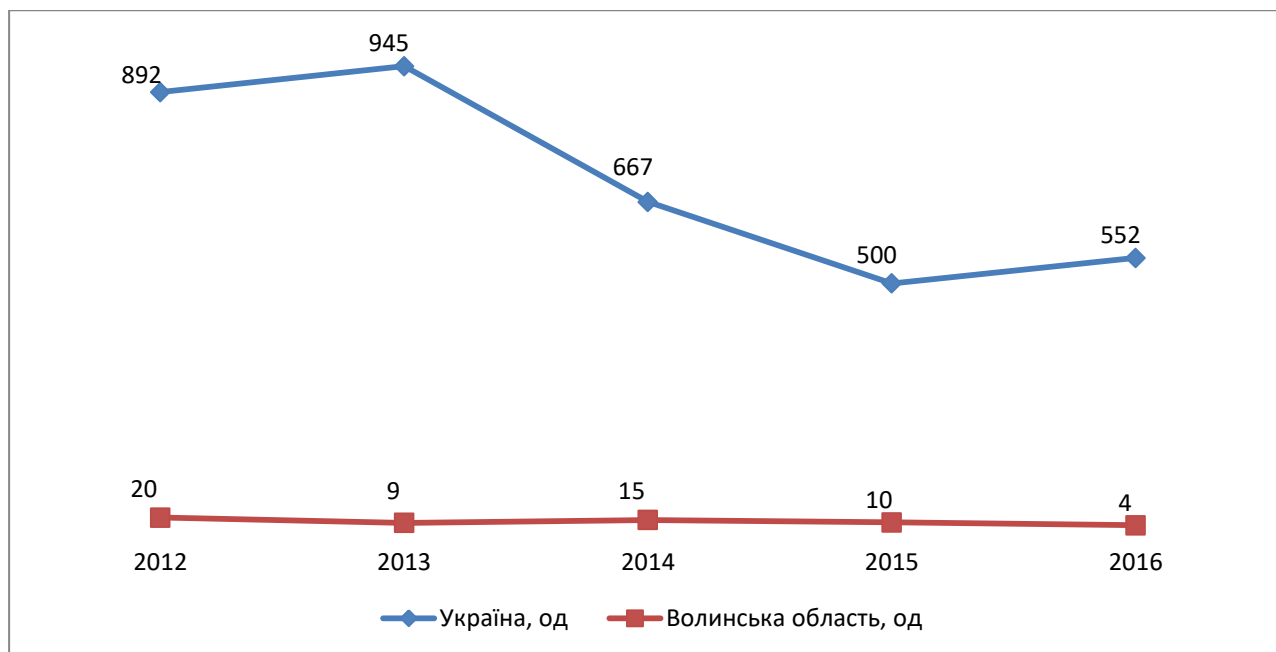

Рис. 2.1. Динаміка кількості туристичних операторів в Україні та у Волинській області, *одиниць*

Дещо інша тенденція спостерігається щодо кількості обслуговуваних туристів. Найвищий цей показник в Україні спостерігався у 2012 р. і становив 2680507 осіб, що на 430400 осіб більше, ніж у 2016 р. (2250107 осіб). У Волинській області даний показник у 2016 р. становив 0,73 % в Україні (16525 осіб), що на 7973 особи більше, ніж у 2015 р. (8552 особи) (рис. 2.2). Позитивна тенденція кількості туристів у Волинській області пояснюється збільшенням числа проведених туристичних заходів. Щороку на Волині відбувається ряд фестивалів, найбільш масштабними з яких є «Ніч у Луцькому замку», «Королівський бенкет», «Волинська княжна», «Поліське літо з фольклором», «Бандерштат» тощо.

Позитивна тенденція в часовому просторі у Волинській області на відміну від України в цілому спостерігається й за іншими показниками. Так, за останні три роки зростає кількість реалізованих туроператорами туристичних путівок. У 2016 році цей показник сягнув 13929 одиниць, що становить 1,3 % в Україні та на 10002 одиниці більше, ніж у 2015 році.

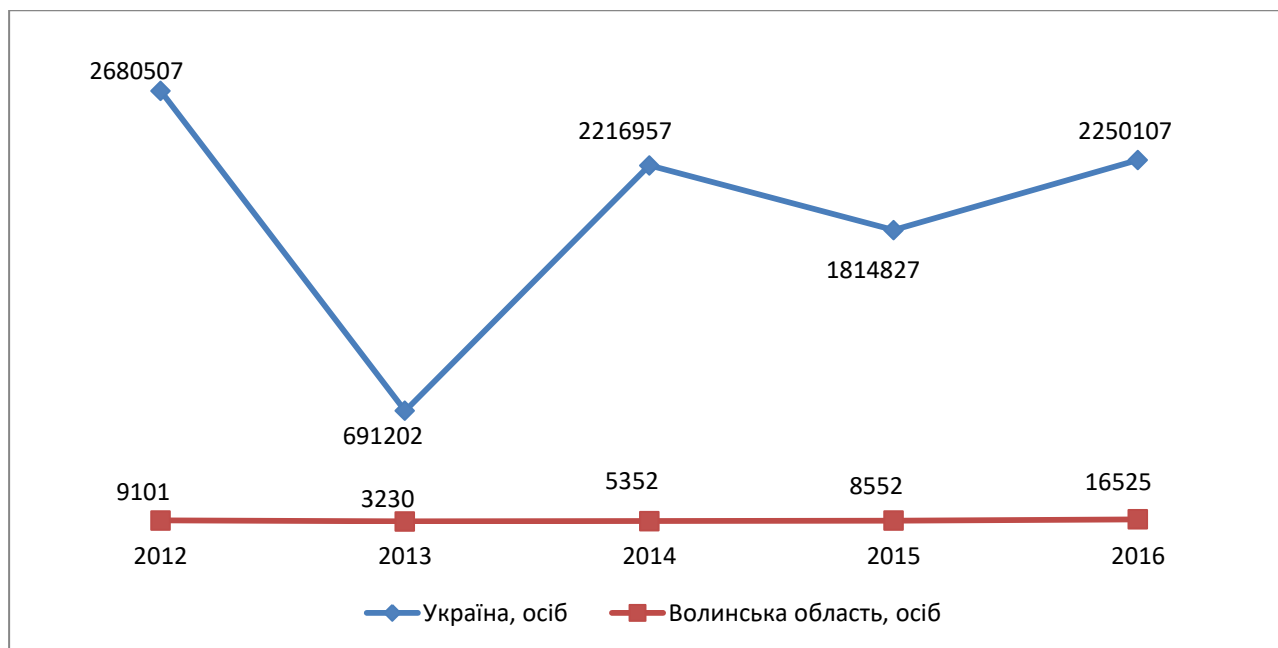

Рис. 2.2. Динаміка кількості обслуговуваних туристів в Україні та у Волинській області, осіб

Специфіка функціонування й розвитку сільського зеленого туризму зумовлює необхідність обґрунтування методичного базису оцінювання його економічного потенціалу. Ознайомлення з основними положеннями сучасних методик дозволили визначити, що головними параметрами оцінки потенціалу суб'єктів аграрного сектору є: площа земельних ресурсів, кількість зайнятих працівників на підприємствах галузі, кількість суб'єктів аграрного підприємництва в структурному розрізі форм власності та господарювання, розмір грошового доходу.

Оцінюючи економічний потенціал суб'єктів сільського зеленого туризму, ключовими характеристиками їх діяльності постають наступні: кількість садиб, потужність розміщення відпочиваючих, середня місткість зелених садиб, їх загальна та житлова площа. Оцінку основних параметрів економічного потенціалу суб'єктів сільського зеленого туризму Волинської області проведено за даними таблиці 2.2.

Таблиця 2.2

Параметри оцінки економічного потенціалу суб'єктів сільського зеленого туризму
Волинської області у 2012–2016 роках, фізичні особи

Регіон	Роки	Показники				
		Кількість зелених садиб, од.	Кількість розміщених осіб	Середня місткість садиб, місць	Площа садиб, кв. км	
					Усього	Житлова
Україна	2012	230	50724	11	49425,3	20787,1
Волинська область		2	2524	15	1052,0	213,0
<i>рейтинг регіону</i>		7	4	3	6	7
Україна	2013	285	49948	12,6	65986,2	29987,7
Волинська область		2	2751	15	1052,0	213,0
<i>рейтинг регіону</i>		10	5	7	9	12
Україна	2014	233	39311	13,5	71208,4	23556,7
Волинська область		2	3097	15	1052,1	213,1
<i>рейтинг регіону</i>		7	4	6	8	10
Україна	2015	235	49253	12,7	73241,0	25557,5
Волинська область		2	3892	15	1052,1	213,1
<i>рейтинг регіону</i>		6	4	6	8	8
Україна	2016	375	79891	13,2	90811,1	43764,0
Волинська область		2	2517	15,0	1 052,1	213,1
<i>рейтинг регіону</i>		10	5	7	7	10
Питома вага області, %		0,53	3,15	113,64	1,16	0,49

Джерело: складено автором на основі [136, 137]

Аналіз даних таблиці 2.2 показав, що кількість садиб в цілому в Україні на 2 одиниці або на 0,9 %, а протягом усього аналізованого періоду на 5 од., 2,2 % відповідно. Кількість розміщених осіб протягом останніх чотирьох років змінювалася неоднорідно, так у 2014 р. спостерігається спад на 22,5 %, але вже у 2015 р. маємо приріст даного показника на 9 942 осіб, порівняно із рівнем 2014 р., що у відсотковому значенні складає 25,3 % (рис. 2.3). Середня місткість садиб у 2014 р. зросла на 15,5 % порівняно з рівнем 2012 р., а у 2015 р. констатуємо зменшення місткості садиб на 0,8 місць, або на 5,9 % порівняно з рівнем попереднього 2014 р.

Аналіз показників економічного розвитку суб'єктів сільського зеленого туризму Волинської області за даними Державної служби статистики в Україні

засвідчив рівномірну його тенденцію. Так, кількість садиб у 2012–2015 роках залишається незмінною і становить 2 одиниці.

За результатами проведених аналітичних досліджень було виявлено, що незважаючи на суттєве зменшення кількості садиб по Україні у 2014-2015 рр. порівняно з 2013 р., у 2015 р. спостерігається активізація розвитку сільського зеленого туризму, про що свідчать показники кількості розміщених осіб у період 2015 р., які майже досягли рівня 2013 р. Така ж тенденція спостерігається і у Волинській області. Так, цей показник був найвищий у 2015 р. і становив 3892 особи, що на 795 осіб більше, ніж у 2014 р. (рис. 2.3). Тобто, кількість туристів, що бажають скористатися послугами суб'єктів підприємництва у сфері сільського зеленого туризму в межах Волинської області, зростає і є пріоритетним період літнього відпочинку, а також короткотривалий відпочинок, найчастіше, «вихідного дня». Проте існують певні розбіжності між офіційними та фактичними даними про діяльність підприємництва у сфері сільського зеленого туризму. Це пов'язано з тим, що внутрішні туристи не завжди користуються послугами туроператорів та турагентів, на відміну від виїзних туристів.

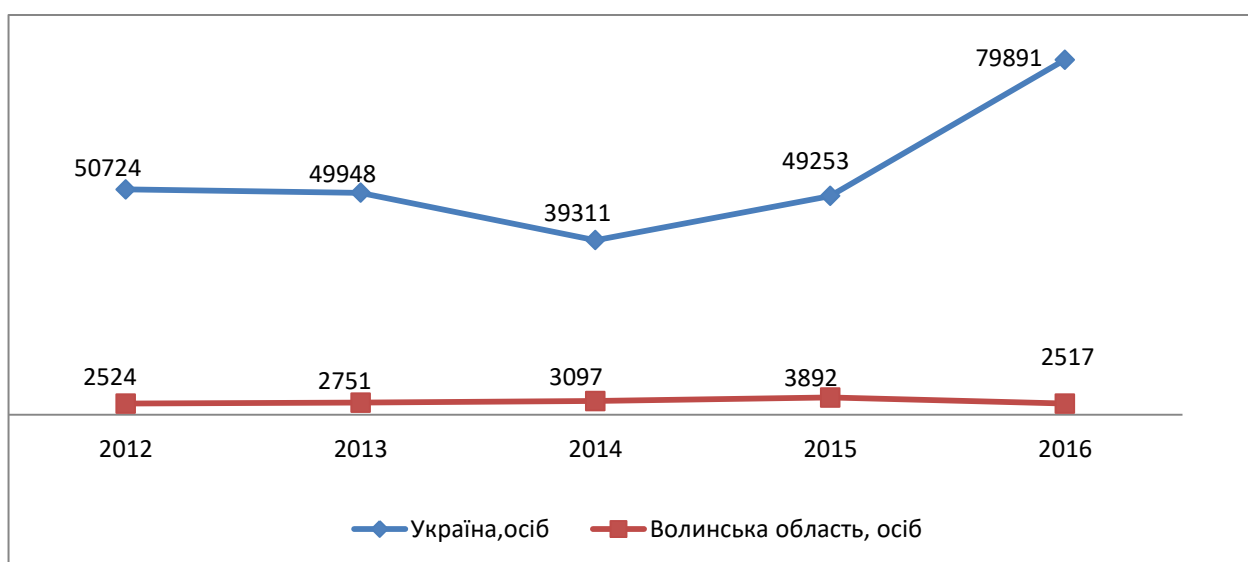

Рис. 2.3. Динаміка кількості розміщених у садибах туристів в Україні та у Волинській області, осіб

Проблеми моніторингу ефективності розвитку сільського зеленого туризму також пов'язані з розбіжностями офіційної статистичної інформації щодо діяльності суб'єктів даного виду туризму та результатами наукових досліджень багатьох авторів. Як зауважують І. Литвин та М. Нек, за даними сайту «Сільський зелений туризм», у 2012 р. кількість сільських і гостьових осель, що надають послуги в даному напрямку туризму в Україні, становить 84 од., а на сайті «Карпати-info» – 858 од. [95, с. 81–88]. Л. Могильник наводить дані Міністерства культури і туризму України, які свідчать, що у 2009 р. офіційно зареєстровано близько 3000 садиб, які функціонують здебільшого в Карпатському регіоні та на півдні країни [121, с. 86–89]. У своїй праці Н. Андрєєва та С. Нездоймінов констатують, що за інформацією громадської організації «Спілка сприяння розвитку сільського зеленого туризму в Україні», протягом 2000–2010 років кількість власників садиб, що пропонували туристично-рекреаційні послуги, зростає зі 106 до 1600 одиниць [3, с. 25–28].

Суттєві розбіжності в показниках розвитку сільського зеленого туризму спостерігаються і у Волинській області. Так, згідно з офіційними даними Державної служби статистики в області функціонує 2 садиби сільського зеленого туризму [44], згідно з даними Стратегії розвитку туризму Волинської області на період до 2020 року мережа санаторно-курортних і відпочинкових закладів області нараховує понад 200 установ, більше 300 садиб сільського зеленого туризму, 226 з яких у Шацькому районі [137, 182], згідно з даними Департаменту інфраструктури та туризму Волинської обласної державної адміністрації, кількість досліджуваних садиб становить 85 одиниць [137, 182].

Загальну кількість садиб сільського зеленого туризму, які приймають туристів, визначити дуже важко, оскільки основна їх частина (за різними оцінками, до 80–90 %) перебуває «у тіні», тобто є незареєстрованою [145].

Такі суттєві розбіжності показників різних джерел інформації ускладнюють наукові дослідження в сфері сільського зеленого туризму. Причиною цифрових невідповідностей є неповна статистична інформація щодо функціонуючих агросадиб. Тому, що в цілому в Україні переважає незареєстрована форма ведення

туристичного бізнесу в сфері сільського зеленого туризму, більшість власників об'єктів працюють як фізичні особи, що, в першу чергу, пов'язано з особливостями виникнення й розвитку немасових видів туризму як малого бізнесу. У цілому в Україні в сфері послуг сільського туризму 25 % підприємств зареєстровано як суб'єкти підприємницької діяльності, а 75 % надають ці послуги як фізичні особи. Суттєва різниця між цими двома показниками, в першу чергу, пов'язана з низькою підтримкою з боку як державної, так і місцевої влади [140, с. 78–85].

Також, облік і статистика сільського зеленого туризму зараз не проводиться повною мірою, що і заважає повноцінно визначити масштаб розвитку цього виду туризму. Певний моніторинг кількості і стану садіб сільського зеленого туризму проводиться різними неурядовими організаціями, а також державними районними адміністраціями та іншими державними установами в деяких областях, хоча ці дані скоріше призначені для внутрішньої роботи відділів з туризму цих адміністрацій, а не для складення загальної статистики [145].

Зважаючи на зазначене, пропонуємо для здійснення найбільш точної оцінки основних тенденцій розвитку сільського зеленого туризму у Волинській області у подальшому використовувати дані Департаменту інфраструктури та туризму Волинської обласної державної адміністрації.

Основні показники діяльності садіб сільського зеленого туризму Волинської області у 2015–2016 роках подано в таблиці 2.3.

У порівнянні з 2015 р. в межах Волинської області спостерігається незначне збільшення кількості й потужності сільських садіб, що надають послуги сільського зеленого туризму (табл. 2.4). Так, протягом минулого року кількість садіб в області зросла на 2 одиниці (з 83 до 85 од.), а кількість місць у них – на 2,4 % (з 1245 до 1275). За цей період зросла загальна кількість ночівель (з 112520 до 129012). Така тенденція пов'язана з збільшенням кількості відпочиваючих на озері Світязь Шацького району.

Таблиця 2.3

Динаміка основних показників діяльності садиб сільського зеленого туризму
Волинської області у 2015–2016 роках

Показники	Одиниці виміру	Роки			Приріст 2015/2016	
		2013	2015	2016	Абсолютний	Відносний, %
<i>Основні засоби:</i>						
кількість садиб	од.	67	83	85	2	2,4
місткість садиб	місце	893	1245	1275	30	2,4
загальна площа садиб	кв.м	31050	43526	44710	1184	2,7
житлова площа садиб	кв.м	7247	8981	9052	71	0,8
середня місткість 1 садиби	місце	9	14	15	1	7,1
загальна площа 1 садиби у середньому	кв.м	140	188	193	5	2,7
житлова площа 1 садиби у середньому	кв.м	68	90	107	17	18,9
<i>Обсяг виробництва:</i>						
кількість розміщених у садибах	осіб	66945	81367	96008	14641	18
кількість ночівель у садибах	од.	85641	112520	129012	16492	14,7
середня кількість розміщених у садибі	осіб	120	178	203	25	14,1
середня кількість ночівель у садибі	од.	435	634	672	38	6
середня тривалість перебування у садибі	діб	2	2	2	-	-
доходи садиб від наданих послуг	тис. грн.	5620	10190	16967	6777	60,1

Джерело: складено автором на основі [137]

Розглянемо розміщення садиб сільського зеленого туризму в межах адміністративних районів області (таблиця 2.4). Аналіз статистичних даних засвідчив нерівномірний розподіл кількості садиб у районах Волинської області. Найвищий показник кількості садиб сільського зеленого туризму характерний для Шацького району і становить 26 одиниць, у два рази нижчий цей показник у Ковельському районі (13). Саме на цих територіях розміщується найбільша кількість природних рекреаційних ресурсів. У двох районах області (Локачинський та Камінь-Каширський) агросадиби відсутні. Середнє значення даного показника у області 5,3 (додаток Б, таблиця Б.4). Геопросторове розміщення садиб сільського зеленого туризму в межах адміністративних районів області подано на рис. 2.4.

За результатами аналізу забезпеченості адміністративних районів області садибами сільського зеленого туризму, застосувавши картографічний метод дослідження та за допомогою стовпчикових діаграм, проведемо регіональний аналіз розміщення садиб.

Таблиця 2.4

Мережа садіб сільського зеленого туризму Волинської області у 2016 році (одиниць)

	Кількість садіб	У % до загальної кількості
Волинська область	85	100
м. Луцьк	-	
м. Володимир-Волинський	-	
м. Ковель	-	
м. Нововолинськ	-	
райони	-	
Володимир-Волинський	1	1,2
Горохівський	1	1,2
Іваничівський	1	1,2
Камінь-Каширський	0	0
Ківерцівський	5	5,8
Ковельський	13	15,3
Локачинський	0	0
Луцький	1	1,2
Любешівський	6	7,1
Любомльський	6	7,1
Маневицький	7	8,2
Ратнівський	7	8,2
Рожищенський	2	5,9
Старовижівський	3	3,5
Турійський	6	7,1
Шацький	26	30,6

Джерело: складено автором на основі [112, 137]

Згрупуємо визначені показники за трьома категоріями: райони з низьким, середнім та високим рівнем забезпеченості садибами сільського зеленого туризму.

Типологія адміністративних районів Волинської області за рівнем забезпеченості садибами представлена в таблиці 2.5.

Таблиця 2.5

Групування адміністративних районів Волинської області за рівнем забезпеченості садибами станом на 01.01.2017 року

Рівні забезпеченості районів садибами		
Низький	Середній	Високий
Володимир-Волинський, Горохівський, Іваничівський, Камінь-Каширський, Ківерцівський, Локачинський, Луцький, Любешівський, Любомльський, Маневицький, Ратнівський, Рожищенський, Старовижівський, Турійський	Ковельський	Шацький

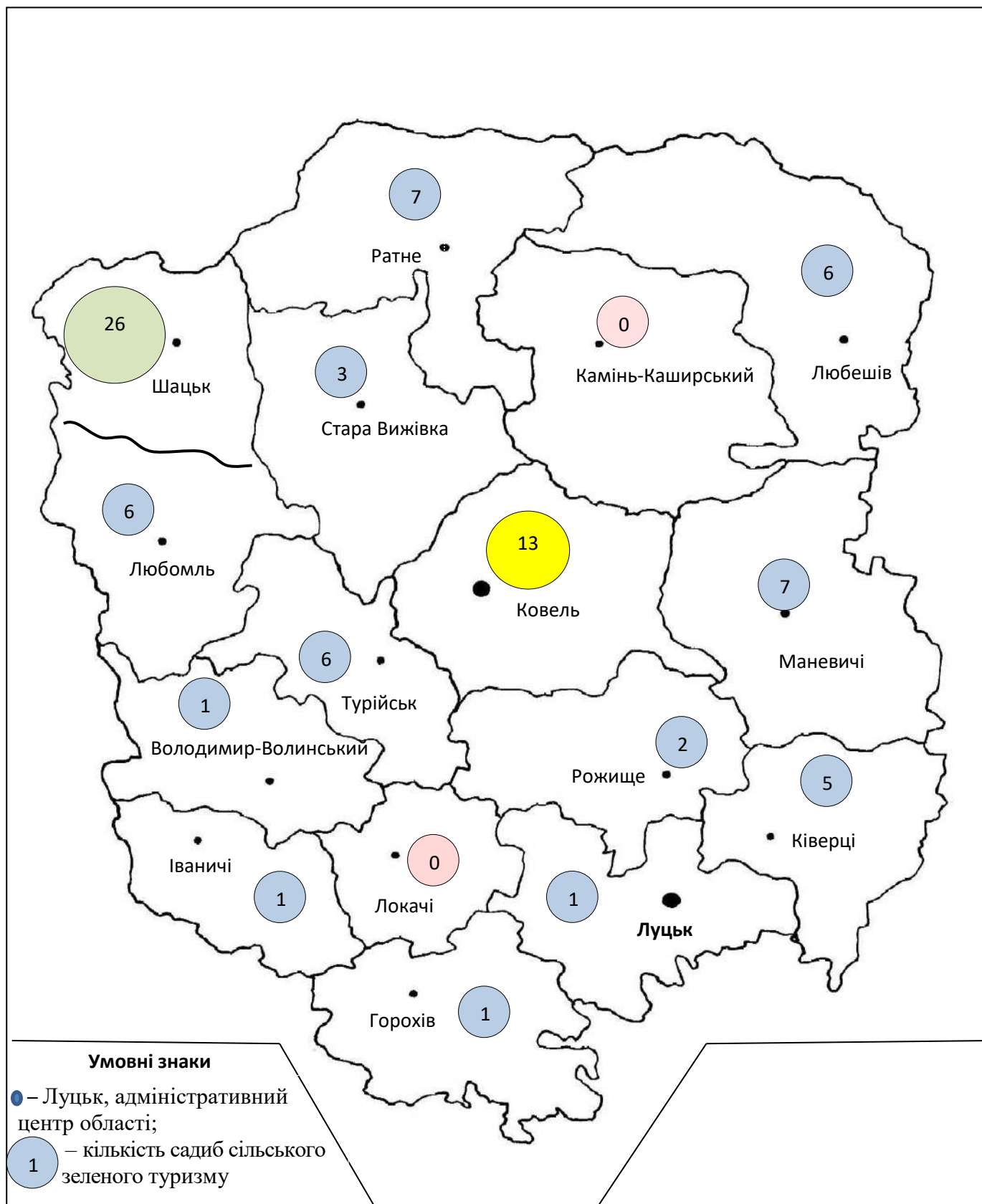

Рис. 2.4. Геопросторове розміщення садіб сільського зеленого туризму в межах адміністративних районів Волинської області у 2016 році

Як засвідчує таблиця 2.5, майже всі адміністративні райони належать до територій із низьким рівнем забезпеченості садибами, Шацький район має найвищий рівень забезпечення садибами (26 садиб), Ковельський район – середній (13 садиб). У двох районах (Камінь-Каширському та Локачинському) Волинської області садиб сільського зеленого туризму не зафіксовано.

На рівень розвитку сільського зеленого туризму впливає ряд факторів. Виходячи з того, що кінцевою метою вдосконалення організаційно-економічного механізму підтримки суб'єктів сільського зеленого туризму є підвищення рівня розвитку досліджуваного виду туризму в області, пропонуємо згідно із запропонованою методикою, визначити показники, які здійснюють вплив на зазначений розвиток. Вважаємо за доцільне виділити такі показники відповідно до зазначеного (додаток Б, табл. Б.5). Зважаючи на значну кількість можливих чинників впливу на стан та розвиток сільського зеленого туризму в регіоні, визначимо чинники, які мають найбільший вплив на стан та розвиток сільського зеленого туризму саме у Волинській області. Цифрові значення 12 чинників впливу на розвиток сільського зеленого туризму у Волинській області подано у таблиці 2.6.

Сукупність зазначених показників, на нашу думку, й визначає рівень розвитку сільського зеленого туризму в області. Крім того ці величини здійснюють різний ступінь впливу на процеси в сільському зеленому туризмі, тому вважаємо за доцільне силу впливів на стан та розвиток сільського зеленого туризму в регіоні визначати з врахуванням результатуючих показників, таким показником у даному випадку будемо вважати рівень доходів області від надання туристичних послуг. Спочатку стандартизуємо ці показники (додаток Б, рис. Б.1).

Варто зазначити, що першочерговими статистичними показниками є дані, представлені Державною службою статистики України у Волинській області, Департаментом інфраструктури та туризму Волинської обласної державної адміністрації, Міністерством економічного розвитку і торгівлі України, Рахунковою палатою України, Державною прикордонною службою України.

Таблиця 2.6

Чинники впливу на стан та розвиток сільського зеленого туризму у Волинській області у 2014–2016 роках

Показники	Шифр	Одиниця виміру	Значення показника		
			2016	2015	2014
<i>Туристична складова</i>					
кількість садиб	X_1	од.	85	83	48
місткість садиб	X_2	місць	1275	1245	720
кількість туристів, обслуговуваних турфірмами	X_3	осіб	16525	8552	5352
<i>Соціально-економічна складова</i>					
кількість фахівців з відповідною освітою в галузі туризму	X_4	осіб	31	35	38
кількість безробітних	X_5	тис.ос.	49,7	43,1	44,9
обсяг доходів від надання туристичних послуг	$X_{резул}$	тис.грн.	12395,4	9427,5	5030,5
обсяг капітальних інвестицій	X_6	млн.грн.	6384,2	6167,0	3390,0
<i>Інфраструктурна та безпекова складова</i>					
щільність автомобільних доріг із твердим покриттям на 1000 км ²	X_7	км.	284,6	288,0	288,0
щільність залізничних колій на 1000 км ²	X_8	км.	29,5	30,0	30,0
кількість лікарських амбулаторно-поліклінічних закладів	X_9	од.	214	213	205
<i>Природно-ресурсна складова</i>					
загальна площа об'єктів природно-заповідного фонду	X_{10}	тис.га.	247	239	234
кількість об'єктів природно-заповідного фонду під охороною	X_{11}	од.	388	388	384
обсяг лісистості регіону	X_{12}	од.	34,8	34,1	33,7

Джерело: складено автором на основі [136, 137]

Скориставшись ЕОМ та прикладною програмою забезпечення STATISTIKA 10.0., визначимо за допомогою матриці парних коефіцієнтів кореляції, чинники які мають найбільший вплив на рівень розвитку сільського зеленого туризму.

Стандартизацію показників здійснюємо за такою формулою:

$$n = \frac{x_i - x_{ic}}{\sigma}, \quad (2.1)$$

де n – стандартизований показник;

x_i – реальний частковий показник, що характеризує рівень розвитку сільського зеленого туризму в області;

x_{ic} – середнє значення відповідних показників;

σ – середньоквадратичне відхилення за усією вибіркою показників.

Систему стандартизованих показників для розрахунку сили впливу чинників на рівень розвитку сільського зеленого туризму в регіоні представлено у додатку Б, рис. Б.1.

Наступним етапом нашого дослідження є побудова багатофакторної моделі для якої необхідно вибрати певну кількість найбільш впливових чинників. Це вимагає побудови матриці парних коефіцієнтів кореляції (табл. 2.7).

Таким чином, на основі результатів розрахунку сили впливу чинників на рівень розвитку сільського зеленого туризму в області із початкового списку в кількості 12 чинників, було виділено п'ять найбільш впливових.

Так, згідно з розрахунками, на процеси розвитку сільського зеленого туризму в регіоні найбільший вплив здійснюють:

- кількість садіб в області, одиниць;
- кількість туристів, обслугованих турфірмами, осіб;
- кількість фахівців із відповідною освітою в галузі туризму, осіб;
- обсяг капітальних інвестицій;
- кількість лікарських амбулаторно-поліклінічних закладів, одиниць.

Вплив усіх вибраних чинників на рівень розвитку сільського зеленого туризму в регіоні є досить вагомим.

Результати розрахунку сили впливу чинників на рівень розвитку сільського зеленого туризму та стан підприємництва цієї галузі у їх взаємодії на розвиток сільського зеленого туризму в регіоні подано у таблиці 2.7.

Таблиця 2.7

Результати розрахунку сили впливу чинників
на рівень розвитку сільського зеленого туризму в області

Обсяг доходів від надання туристичних послуг	X_1	X_2	X_3	X_4	X_5	X_6	X_7	X_8	X_9	X_{10}	X_{11}	X_{12}
	0,95	0,99	0,85	-0,82	-0,83	0,99	0,39	-0,52	0,77	0,79	0,55	-0,41

На основі використання програмних продуктів (додаток Б, рис. Б.2), модель, що показує вплив чинників на рівень розвитку сільського зеленого туризму в регіоні, має такий вигляд:

$$Y_{2016} = 100,557X_1 + 2,367X_3 + 107,106X_4 + 0,0244X_6 + 42,443X_9, \quad (2.2)$$

Аналізуючи отримані дані, можна зробити висновок, що деякі чинники здійснюють посилений вплив на рівень розвитку сільського зеленого туризму в регіоні, це кількість садіб в області; кількість туристів, обслугованих турфірмами; кількість фахівців із відповідною освітою в галузі туризму; обсяг капітальних інвестицій та кількість лікарських амбулаторно-поліклінічних закладів в області.

Дещо менший рівень впливу мають показники місткості садіб; кількості безробітних; щільності автомобільних доріг із твердим покриттям на 1000 км²; щільності залізничних колій на 1000 км²; обсяг лісистості області; загальної площі об'єктів природно-заповідного фонду та їх кількості, які мають статус загальнодержавного значення.

Зважаючи на проведені дослідження, вважаємо за доцільне на державному та регіональному рівні створити відповідні адміністративні, законодавчі, фінансові та комунікаційні пільгові умови або стимули, які б спонукали суб'єктів сільського зеленого туризму реєструватися та офіційно звітуватися про результати своєї діяльності. Оскільки саме туристична галузь збільшить прибутки до бюджету держави, а надходження від іноземного туризму забезпечать приплив іноземної валюти в країну. Крім того туризм, диверсифікуючи економіку та утворюючи галузі, що обслуговують туристичну індустрію, забезпечує зростання доходів населення та підвищення добробуту нації.

Отже, ефективність розвитку сільського зеленого туризму в регіонах України цілком залежить від державного регулювання та фінансової підтримки всієї туристичної сфери. Через законодавчу недосконалість державної політики в цій галузі система регулювання сільським зеленим туризмом має суттєві недоліки.

Проте, позитивною тенденцією є активізація участі державних структур і громадських організацій у вдосконаленні нормативно-правової бази функціонування галузі сільського зеленого туризму шляхом ухвалення законів, проектів, програм. Для розвитку сільського зеленого туризму, як організаційної форми підприємництва, властиве збільшення чисельності господарств населення у даній сфері діяльності, а також зростання чисельності туристів, які з певних причин надають перевагу саме цій формі відпочинку. У зв'язку з відсутністю надійної статистичної інформації та єдиної системи обліку діяльності підприємств сільського зеленого туризму під час аналізу різних джерел інформації спостерігаються суттєві розбіжності показників стану розвитку цієї галузі [27].

Для підвищення ефективності розвитку сільського зеленого туризму необхідно:

- удосконалити існуючу нормативно-правову базу;
- удосконалити систему інформаційно-консультативного забезпечення;
- створити нові джерела фінансово-інвестиційного спрямування;
- розробити комплекс організаційно-економічних заходів на державному та регіональному рівнях.

Перспективними напрямками подальших наукових досліджень є опрацювання дієвого механізму впровадження інноваційних стратегій розвитку сільського зеленого туризму, що сприятимуть підвищенню його ефективності на засадах диверсифікації господарської діяльності аграрних підприємств.

2.2. Економічна ефективність функціонування суб'єктів сільського зеленого туризму у Волинській області

Ефективність сільського зеленого туризму має широкий соціально-економічний характер, а саме: дозволяє сільським жителям покращити особистий фінансово-економічний стан, матеріальне становище їхніх родин, значною мірою вирішити проблему зростаючого на селі безробіття, одержати додаткові кошти для розширення основного виду діяльності – сільськогосподарського виробництва. Розвиток туризму, який досліджується, спонукає до покращання благоустрою не тільки сільських садиб але і сільських територій, стимулює розвиток соціальної інфраструктури а також має культурне, пізнавальне та оздоровчо-рекреаційне значення, що загалом відповідає основним потенційним функціям сільського зеленого туризму, як соціально-економічного явища, та виду підприємницької діяльності на селі.

Тому, наступний етап дослідження полягає у здійсненні аналізу ефективності функціонування суб'єктів сільського зеленого туризму у Волинській області. Здійснивши аналіз економічної літератури, варто зазначити, що багато дослідників визначають ефективність, застосовуючи велику кількість індексів, і дані значення стосуються поелементного аналізу. Досліджень, які б комплексно визначали рівень ефективності функціонування суб'єктів сільського зеленого туризму, не зазначено.

На нашу думку, ефективність сільського зеленого туризму в регіоні доцільно розглядати в комплексі, як ефективність для господарства (чи його власника); ефективність для області та ефективність для самого туриста (рис. 2.5).

Визначення економічної ефективності діяльності сільського зеленого туризму може здійснюватися на основі використання традиційних показників ефективності – рентабельності туристичної діяльності загалом, собівартості одиниці продукції тощо. Такий підхід загалом відповідає теорії ефективності, за якою економічна ефективність характеризує ефективність функціонування матеріально-технічної бази, продуктивних сил суспільства і визначається рівнем

використання виробничих ресурсів через порівняння ефекту з ресурсами (або їх витратами), залученими до його одержання. Тобто, суть підвищення ефективності виробничого технологічного процесу полягає в тому, щоб виробляти більше за допомогою тієї самої кількості праці або виробляти стільки ж і навіть більше за допомогою меншої кількості праці. Тому економічна ефективність сільського зеленого туризму, діяльність для власника господарства полягає у підвищенні виходу суми ефекту з одиниці ресурсів. При цьому як ефект вочевидь повинен вживатись розмір прибутку – найбільш кумулятивний його вираз.

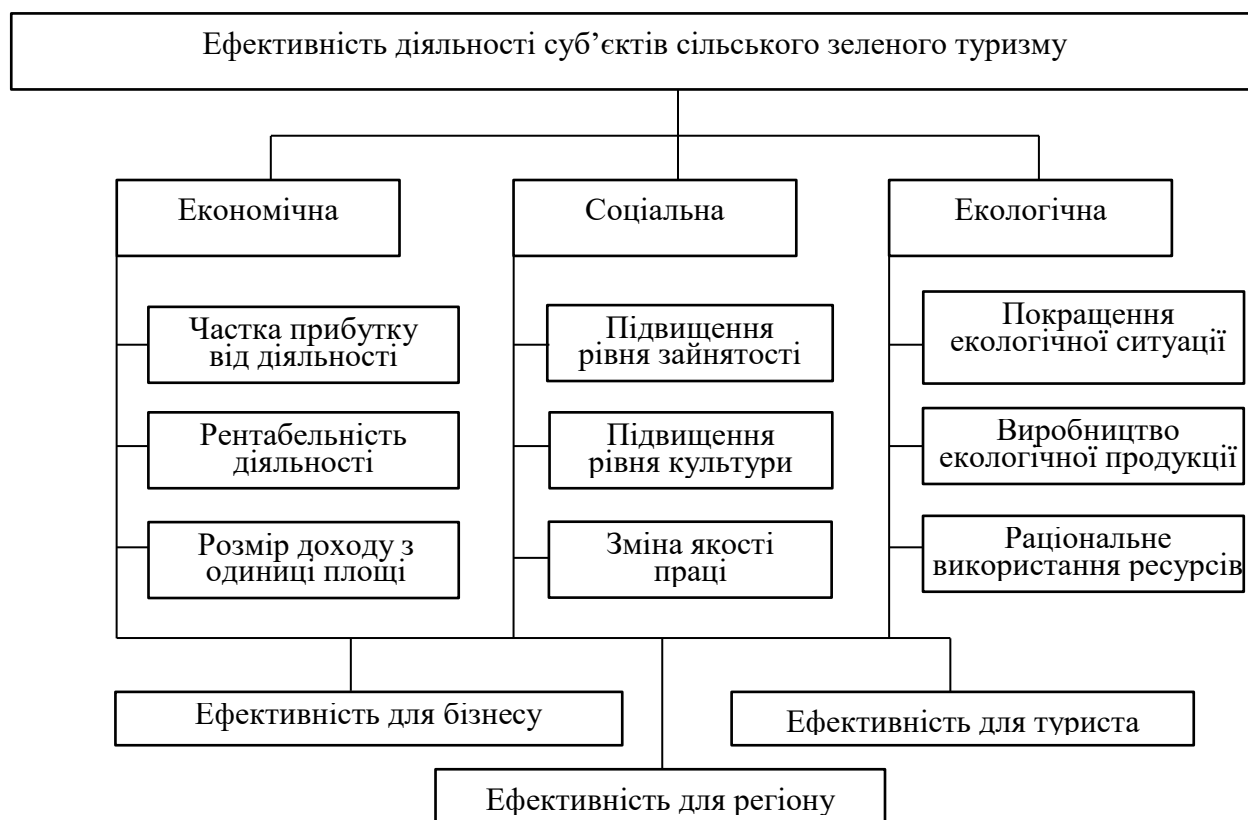

Рис. 2.5. Види ефективності діяльності суб'єктів сільського зеленого туризму на рівні регіону.

Зважаючи на специфіку середовища сільської території, на якій розвивається сільський зелений туризм, його економічна ефективність, головним чином, проявляється у зростанні доходів на одну сільську сім'ю, відрахувань до місцевого бюджету, у розвитку дорожньої та комунікаційної мережі, в активізації місцевої торгівлі та у розвитку локальної інфраструктури.

На рівень економічної ефективності функціонування суб'єктів сільського зеленого туризму у Волинській області впливають соціально-економічні та

інфраструктурні показники. Так, до основних проблем розвитку сільського зеленого туризму у Волинській області віднесено:

- низький рівень кваліфікації працівників туристичної сфери, якість і культура обслуговування туристів;

- відсутність відповідності якісних характеристик та організаційно-економічних механізмів функціонування рекреаційної і транспортної інфраструктури;

- незадовільний стан під'їзних шляхів до об'єктів туристичних відвідувань;

- невідповідність більшості закладів розміщення міжнародним стандартам;

- низька ефективність діючих механізмів заохочення інвестицій щодо будівництва і реконструкції об'єктів туристичної сфери;

- слабкість інформаційно-рекламного забезпечення на загальноукраїнському та міжнародному ринках та ін. [224].

Для того, щоб систематизувати окреслене коло проблем та переваг розвитку сільського зеленого туризму у Волинській області, на основі узагальнення значного масиву фактичної інформації необхідно здійснити SWOT-аналіз стану цього виду діяльності. За допомогою якого також можна визначити пріоритети розвитку сільського зеленого туризму, сформувані нові концепції і плани (таблиця 2.8). Таким чином, для виявлення та усунення наявних слабких місць та розробки рекомендацій щодо підвищення рівня ефективності функціонування суб'єктів сільського зеленого туризму Волинської області в дослідженні застосовано SWOT-аналіз (табл. 2.8).

Внаслідок з'ясування реального стану справ щодо розвитку сільського зеленого туризму в області, виокремлення суттєвих і другорядних чинників можна здійснити об'єктивну оцінку сучасного рівня та перспектив розвитку сільського зеленого туризму. Проведення SWOT-аналізу дає також можливість визначити регіональні особливості та актуальні напрямки розвитку сільського зеленого туризму в області, сконцентрувати матеріально-технічні, інвестиційні, організаційно-економічні та інші засоби задля його потреб та розробити чіткі заходи та пропозиції розвитку для власників садиб.

SWOT-аналіз розвитку сільського зеленого туризму Волинської області

Сильні сторони	Слабкі сторони
<ol style="list-style-type: none"> 1. Значна кількість рекреаційних та природних лікувальних ресурсів. 2. Розвинута мережа заповідних територій. 3. Вигідне економіко-географічне розташування. 4. Розвиненість транскордонної інфраструктури, наявність єврорегіону. 5. Достатня кількість садіб у регіоні. 6. Розвиток готельної інфраструктури. 7. Розвиток івентивного та подієвого туризму в регіоні. 8. Підготовка якісних професійних кадрів у галузі туризму. 9. Функціонування системи навчальних закладів, які здійснюють підготовку фахівців туристичної галузі за різними напрямками. 10. Наявність міжнародних зв'язків. 11. Збільшення кількості міжнародних туристичних проектів розвитку сільського зеленого туризму. 12. Популяризація національної кухні. 13. Розвинута мережа закладів швидкого харчування. 14. Значна частка сільського населення у загальній структурі населення регіону 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Зменшення обсягів фінансування туристичної галузі. 2. Незадовільний стан автомобільних доріг. 3. Відсутність чіткої стратегії розвитку сільського зеленого туризму в регіоні. 4. Ускладнення дозвільно-погоджувальних процедур туристичної діяльності. 5. Низький рівень якості туристичного та рекреаційного обслуговування. 6. Посилення природних катаклізмів за рахунок зменшення лісистості, деградації ґрунтів, забруднення водних об'єктів. 7. Невідповідність високого рівня ціни низькому рівню якості послуг. 8. Зубожіння населення, потенційних туристів. 9. Недостатність кваліфікованих кадрів туристичної галузі. 10. Низький рівень взаємодії туристичного бізнесу, влади та науки. 11. Посилення неврегульованості нормативно-правових питань надання послуг. 13. Відсутність досвіду діяльності у сфері сільського зеленого туризму в регіоні. 14. Недостатня конкурентоспроможність туристичних підприємств
Можливості	Загрози
<ol style="list-style-type: none"> 1. Використання інтернет-ресурсів для рекламування діяльності садиби, бронювання та інформування про послуги. 2. Організація тренінгів і семінарів туристичного спрямування. 3. Підтримка безробітних, зокрема сільського населення шляхом формування інформаційних туристичних центрів. 4. Створення нових зелених маршрутів. 5. Створення віртуальних 3D-турів. 6. Підвищення рівня раціональності використання туристичних ресурсів шляхом їх паспортизації. 7. Розробка програми оптимізації транспортних потоків із метою підвищення доступності до віддалених регіонів області. 8. Підвищення рівня інвестиційної привабливості туристичних регіонів шляхом створення програми формування туристичної репутації (бренду) регіону. 9. Підвищення якості туристичних послуг шляхом сертифікації та категоризації 10. Популяризація туристичної продукції шляхом використання інновацій. 11. Започаткування садибами криптотуризму. 12. Ефективне організаційне, методичне та інформаційно-правове забезпечення розвитку сільського зеленого туризму 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Складна економічна та політична ситуація в країні. 2. Незначна кількість розроблених туристичних маршрутів у регіоні. 3. Незначний асортимент продукції сільського зеленого туризму в регіоні. 4. Незадовільний рівень інформаційно-рекламного забезпечення туризму в регіоні. 5. Швидкий розвиток конкуруючих країн сусідів (Польща. Білорусь) та регіонів (Львів). 6. Погіршення стану комунікаційних мереж туристично-рекреаційних територій регіону. 7. Відсутність професійного досвіду господаря, персоналу садиби. 8. Поширення явища банкрутства туристичних організацій регіону. 9. Значна частка неорганізованого туризму у загальній структурі туристичних послуг. 10. Погане знання (незнання) мов господарем та персоналом садиби. 11. Відсутність єдиної системи туристичного маркування рекреаційних територій регіону 12. Незацікавленість мешканців сільських територій у навчанні та отриманні нового досвіду і знань. 13. Зубожіння сільських територій та зменшення чисельності населення сіл. 14. Поширення тіньового бізнесу на селі

Проведений аналіз дає змогу об'єктивно оцінити слабкі сторони та загрози розвитку цього виду туризму в регіоні. Розгляд же сильних сторін дає підстави визначити потенційні можливості області та розробити ефективну стратегію щодо їхнього подальшого зміцнення [127]. З огляду на результати проведеного SWOT-аналізу, можна рекомендувати такі заходи щодо подальшого розвитку сільського зеленого туризму в адміністративних районах області:

- провести сертифікацію та категоризацію місць розміщення туристів (садиби сільського зеленого туризму);
- розробити регіональні програми оптимізації транспортних потоків з метою підвищення доступності до віддалених районів Волинської області;
- створити і поширити ефективне методичне та інформаційно-правове забезпечення розвитку сільського зеленого туризму;
- організовувати періодичні тренінги і семінари туристичного спрямування для власників садиб та зацікавлених осіб;
- застосувати інновації у вигляді централізованої комп'ютерної мережі резервування місць в агросадибах та створення реальної бази про послуги садиб.

SWOT-аналіз розвитку сільського зеленого туризму Волинської області засвідчив, наявність достатньої кількості можливостей розвитку туризму, який досліджується. З метою перевірки достовірності SWOT-аналізу, в дослідженні було застосовано метод опитування. Відомо, що опитування дає можливість отримати достатньо достовірну інформацію, якщо дослідникам вдається дотриматися певних умов (кількісної та якісної репрезентативності вибірки, правильності побудови анкети, адекватності, валідності і чутливості шкали, обґрунтованості вибору місця і часу опитування, правильності процедури підготовки анкетарів, коректності процедури обробки даних тощо). Загальна методика анкетних опитувань досить детально розроблена, але методичні питання анкетування у різних сферах мають свої особливості.

Так, з метою збору найбільш достовірної інформації про функціонування суб'єктів сільського зеленого туризму у Волинській області було проведено опитування власників садиб сільського зеленого туризму за допомогою методу

анкетування. Анкетування було проведено в такі способи: телефонні опитування, анкетування електронною поштою та міжособистісне спілкування.

Загалом було опитано власників 83 садиб Волинської області за сформованою анкетною (додаток Б.6).

Результати опитування у відсотковому вигляді подано в додатку Б таблиця Б.7. Так, 95 % садиб у Волинській області надає послуги у вигляді суб'єкта підприємницької діяльності та сплачує податки, лише 5 % садиб надає послуги як особисте селянське господарство. Більшість садиб (83 %), що займаються сільським зеленим туризмом, відносять себе саме до «садиб сільського зеленого туризму», 12 % – до «гостьового будинку», 5 % опитаних вважають себе сімейною фермою.

У своєму розпорядженні менше 10 спальних місць мають 66 % садиб та 44 % – більше 10 місць. Це вказує на те, що сільська садиба, в першу чергу, це невеличкий сімейний бізнес, який має більше соціальну складову – позбавлення від безробіття, аніж отримання великих прибутків.

Більшість господарств (64 %), не використовують найманих працівників та 36 % її використовують. Зважаючи на те, що більшість садиб має невелику кількість номерів, власники залучають до праці власних членів родини.

Більшість власників садиб (96 %) мають вищу освіту, проте саме туристичну освіту мають лише 12 % з них 85 % найманих працівників також не мають відповідної освіти.

Частина власників садиб знають на достатньому рівні англійську або польську мови – 46 %. З частини персоналу, яку використовують як найману працю, лише 62% володіє іноземною мовою.

Інновації планують застосовувати майже усі опитані власники агросадиб. Так, 2 % опитаних планують для розрахунку за послуги використовувати біткоїни, 14 % опитаних планують застосовувати інфраструктурні інновації, 12 % – технологічні, 28 % – соціальні, 36 % – екологічні та 8 % опитаних не планують у своїй діяльності інновацій.

Програмне забезпечення у своїй діяльності використовують більшість респондентів. Так, 28 % опитаних використовує комп'ютерні технології для бронювання, 46 % – для промоції, 4 % – для управління веб-сторінкою і 22 % опитаних не використовують програмне забезпечення.

Більшість власників рекламують свою діяльність через інтернет – 22 %, 12 % – через брошури, 9 % – у каталогах, 28 % – мають візитки, 6 % – використовують телебачення, 4 % – радіо, 10 % – туристичні ярмарки та 6 % – веб-сайти.

Послугами туристичних агентств користуються 54 % власників садиб. Сертифікат якості мають лише 12 % опитаних, а стандарти якості використовують 64 %. Також, 64 % опитаних брали участь у професійних курсах підвищення кваліфікації. Серед садиб, що досліджується 36 % пройшли експертний контроль якості.

Для усіх садиб, що досліджуються, наявні додаткові послуги у вигляді екскурсій, веслування, риболовлі, верхової їзди тощо. Також, більшість опитаних назвали проблеми, які заважають процвітанню їх бізнесу. Серед них: нерозвиненість інфраструктури в регіоні – 28 %, погана дорожня інфраструктура – 26 %, відсутність управлінської культури в туристичній сфері – 12 % та велика бюрократія адміністративних процедур започаткування та ведення туристичного бізнесу – 36 %.

Проведене дослідження дало можливість виявити наявні проблеми діяльності суб'єктів сільського зеленого туризму у Волинській області, більш детальноше провести аналіз ефективності діяльності садиб та в подальшому розробити пропозиції для підвищення рівня ефективності ведення бізнесу в сфері сільського зеленого туризму на прикладі Волинської області.

Таким чином, функціонування суб'єктів сільського зеленого туризму, як і будь-яких інших суб'єктів економічної діяльності, аналізуються лише на основі їх зовнішніх результатів за допомогою чітко визначених критеріїв дослідження. Правильно проаналізована ситуація дозволяє підібрати ефективні інструменти впливу для досягнення цілей підвищення рівня розвитку як суб'єктів сільського зеленого туризму, так і туристичного регіону.

Досліджуючи динаміку розвитку сільського зеленого туризму в регіоні на підприємницьких засадах, у Волинській області виявлено позитивні тенденції такого розвитку (табл. 2.9).

Таблиця 2.9

Динаміка фінансово-економічних показників функціонування садиб сільського зеленого туризму Волинської області у 2015–2016 роках

	одиниці виміру	2015	2016	Приріст	
				Абсолютний	Відносний, %
Доходи садиб від наданих послуг	тис. грн.	10 190	16 967	6777	60,1
Витрати садиб	тис. грн.	3 047	10 283	7236	29,6
Прибуток садиб	тис. грн.	10 143	16 684	6541	60,8
Середній дохід 1 садиби	тис. грн.	44,3	59,5	15,2	74,5
Середні витрати 1 садиби	тис. грн.	21,9	36,1	14,2	60,7
Середній прибуток 1 садиби	тис. грн.	22,4	23,4	1,0	90,5
Фактичні витрати садиб на 1 людину-день	грн.	117,2	104,4	-12,8	-10,9
Рентабельність садиб	%	30,0	61,6	31,6	48,7

Джерело: складено автором на основі [137]

Станом на кінець 2016 року, порівняння показників функціонування садиб сільського зеленого туризму Волинської області у 2015–2016 роках, засвідчує темпи приросту усіх показників. Перспективність розвитку галузі підтверджує показник доходу садиб сільського зеленого туризму від своєї діяльності, який станом на 2016 років становив 16967 тис. грн, що на 11347 тис. грн більше у порівнянні з 2013 роком. Для сільського зеленого туризму в області характерна нерівномірність його розвитку в різних районах. Найбільш ефективно даний вид туризму розвивається в Шацькому та Ковельському районах, що зумовлено наявністю у цих районах відповідного природно-ресурсного потенціалу.

Ступінь вигідності продукції для підприємства в сфері сільського зеленого туризму характеризує показник її рентабельності. Цей показник обчислюється як відношення прибутку від реалізації продукції до повної її собівартості. Аналіз рентабельності садиб сільського зеленого туризму Волинської області, як основного показника ефективності, засвідчує також високі показники.

2.3. Вплив сільського зеленого туризму на зайнятість сільського населення

Сільський зелений туризм вирішує не тільки соціально-економічні проблеми села, впливаючи на сферу зайнятості сільського населення, особливо жінок, але і дає селянам додатковий заробіток; розширює можливості зайнятості сільського господаря не тільки у виробничій сфері, але й в сфері обслуговування. Варто відмітити, що у рекреаційній галузі зайнятість має двоякий характер, так як багато робочих місць є сезонними або з неповним робочим днем. Оскільки, це явище з точки зору якості робочих місць є негативним, то зайнятість у туристичній галузі характеризується великою кількістю працівників із неповним робочим днем, а тому значні кошти спрямовуються на створення передумов для продовження сезонного періоду та розширення зайнятості до цілорічної. У випадку ж сільського зеленого туризму дана проблема не настільки актуальна, оскільки сільський господар диверсифікує джерела фінансових надходжень і продовжує жити звичайним сільськогосподарським життям (в даному випадку мова не йде про власників сільських садиб, що мають спеціалізовану орієнтацію на туристів і являються міні-турбазами відпочинку). Якщо розглядати середньостатистичну сільську родину з наявним у неї житловим фондом, яка теоретично може приймати поселенців-туристів, то проблема сезонності в туристично-рекреаційній сфері впливатиме на життя селянина опосередковано а не в прямій залежності, як для спеціалізованих туристичних баз відпочинку [24, с. 29–35].

Зайнятість населення виступає одним із головних індикаторів трансформаційних процесів в економіці України. Характерною особливістю сільського ринку праці на нинішньому етапі здійснення аграрної реформи є збереження тривалої негативної тенденції зростання обсягів як відкритого, так і прихованого безробіття серед сільського населення. Криза в останній період призвела до різкого скорочення попиту на робочу силу як безпосередньо в сільській місцевості, так і за її межами [11, с. 138–143].

Як показує практика, сім'я, яка починає працювати у сфері сільського зеленого туризму, не лише вирішує проблему зайнятості сільського населення, вона сприяє створенню нових робочих місць, адже щоб зайнятись наданням послуг сільського зеленого туризму, непотрібні ліцензії та фахова освіта. Також до організації краєзнавчих екскурсій та надання інших видів послуг на договірній основі можуть залучатися працівники соціальної сфери: вчителі, лікарі, працівники сільських клубів тощо.

Темпи росту сільського зеленого туризму оцінюються від 10–20 % до 30 % у рік (для пригодницького туризму, до складу якого він входить за статистикою ВТО), а його частка в доходах від міжнародного туризму сягає 10–15 % [135].

Тільки один європейський ринок сільського зеленого туризму, за оцінками Європейської Федерації Фермерського та Сільського Туризму (EuroGites), на сьогодні складає близько 2 млн лішко-місць. Український ринок потенційно здатний прийняти й розмістити на селі близько 150 тис. «зелених» туристів.

В. Онегіна зазначає, що інструментам консервативної аграрної парадигми (заставним та інтервенційним операціям, цільовим цінам, прямим виплатам товаровиробникам, контролю за пропозицією, стимулюванню попиту) протистоять ризик-менеджмент, компенсаційні виплати, що не впливають на виробничі рішення і, що найбільш важливо в рамках нашого дослідження, програми підвищення мобільності трудових ресурсів. В українських реаліях селянин повинен виступати не тільки учасником суспільного виробництва, як виробник сільськогосподарської продукції, а й як суб'єкт, здатний на трудовий дрейф. Саме на це спрямований сільський зелений туризм, з одного боку, пропонуючи альтернативну можливість зайнятості, дозволяючи накопичити кошти, які в подальшому можна інвестувати зі зміною кон'юнктури, а з другого боку, – даючи можливість виробити навички праці у сфері обслуговування, які в подальшому можуть бути застосовані для зміни типу діяльності [131, с. 62–72].

А. Малієнко та А. Мазуренко, аналізуючи сучасні проблеми розвитку аграрного сектора, зазначають, що здійснення аграрних реформ передбачає

наявність сильної та рішучої влади, здатної забезпечити реальні зрушення, а також наголошують на зміні концепції розвитку не тільки виробництва, а й територіальних громад: у рамках цієї моделі для сільських громад потрібно забезпечити більшу фінансову самостійність на рівні бюджету та збільшення земельного податку [107, с. 23–24]. У рамках управління сільським зеленим туризмом наявність об'єднуючого центру, який би забезпечив розвиток цієї галузі на рівні працевлаштування, руху фінансів, нормативної бази та інформаційної інфраструктури постає беззаперечною запорукою розвитку досліджуваного виду туризму.

Аналіз зарубіжного досвіду розвитку сільських територій засвідчує декілька концепцій такого розвитку [139]. Так, на національному та регіональному рівнях ЄС паралельно існує декілька концепцій, з-поміж яких можна чітко виокремити три концепції розвитку сільських територій:

- концепція, яка ідентифікує сільський розвиток із загальною модернізацією сільського господарства і агропродовольчого комплексу. Ця концепція бере за основу розвиток сектору (галузева модель);

- концепція, яка пов'язує сільський розвиток виключно зі зменшенням відмінностей між найбільш відсталими сільськими районами та рештою секторів економіки (концепція зближення, перерозподільча модель);

- концепція, яка ідентифікує сільський розвиток із розвитком сільських районів в цілому шляхом використання всіх ресурсів, які знаходяться на їх території (людських, фізичних, природних, ландшафтних та ін.), та інтеграції між усіма компонентами та галузями на місцевому рівні. Ця концепція використовує можливості регіону в найбільш ширшому її розумінні (регіональна модель). У галузевій моделі сільський розвиток опирається на розвиток сільського господарства.

При цьому сільські території розглядаються як сукупність ресурсів для сільського господарства і як резервуар для розвитку виробничих процесів у сільському господарстві. У межах цієї моделі приваблюючою функцією сільських

територій є виробництво товарної сільськогосподарської продукції якою й може стати туристична продукція сільського зеленого туризму [139, с. 120–123].

Сільські території покликані виконувати наступні функції: ефективного та конкурентоспроможного виробництва; раціонального ресурсокористування; ресурсозбереження та охорони природних ресурсів; сприяння розширеному відтворенню сільського населення; забезпечення зайнятості та належного рівня й якості життя; впровадження інновацій та вдосконалення облаштування не тільки сільських населених пунктів, але й прилеглих до них територій; активізації діяльності сільських громад; гармонійного розвитку особистості кожного селянина; виховання почуття патріотизму, національної ідентифікації; відродження історичних та формування нових культурних традицій [232, с. 87–99].

Аналіз наявної кількості сільських територій засвідчив позитивні аспекти можливого розвитку сільських територій. Вважаємо, що рушійним фактором такого розвитку, може стати децентралізація влади та утворення об'єднаних територіальних громад. Такі дії призведуть до об'єднання зусиль сільських жителів щодо розвитку своєї області, в тому числі й розвитку сільського зеленого туризму в таких регіонах.

Територіальний аналіз регіонів України засвідчив позитивні тенденції у цьому напрямі. Так, у 2016 році в Україні було зареєстровано 490 об'єднаних територіальних громади. Лідером в цьому плані є Вінницька область, де зареєстровано 27 таких громад. Лідером щодо кількості сільських територій є Львівська область, в якій було зареєстровано у 2016 році 1 850 сіл (додаток Б, табл. Б.8).

Україна досить велика за розмірами територія та чисельністю населення європейська держава. Проте на відміну від більшості європейських держав-членів ЄС вона є менш урбанізованою. Щільність сільського населення в перерахунку на одиницю сільських угідь є досить рівномірною, за винятком гірських областей, в усіх областях України, що може служити доброю основою в порівняльній оцінці ефективності сільського зеленого туризму в різних регіонах, ситуації на їхніх

сільських територіях та прогнозу розвитку на середньострокову перспективу [143].

У структурі населення України значну частину займає саме сільське населення. Соціально-економічна ситуація сільських громад в областях України в переважній більшості бажає кращого. Тому, під час прогнозування та планування регіонального розвитку сільського зеленого туризму необхідно оцінити реальну ситуацію у соціальній сфері села та можливі перспективи розвитку кадрової складової сільського зеленого туризму регіонів України.

В Україні характерною тенденцією останніх років є зменшення кількості сільського населення. Так, у 2016 році в селі проживало в середньому 13 175 564 мешканців, що на 1039262 особи менше, ніж у 2012 році (14214826 осіб). Щодо Волинської області, то тут аналіз також показує зменшення кількості сільського населення на 1878 осіб у 2017 році (497115 осіб) у порівнянні з 2012 роком (498993 осіб) (додаток Б, табл. Б.8). Причому цей процес відбувається з причин як природного скорочення за рахунок дисбалансу народжуваності та смертності, так і міграції. Проте, така кількість сільського населення може свідчити про наявність на сільських територіях людських ресурсів, які можуть бути задіяні у сільському зеленому туризмі.

Для підтвердження зазначеного, доцільно провести детальний аналіз чисельності наявного населення в регіонах України, його вікової структури та професійної підготовки сільських мешканців працездатного віку. Виходячи із того, що рівень урбанізації регіонів України є різним, а так само і структура їхньої регіональної економіки, вплив сільського зеленого туризму на економічну та соціальну ситуацію у різних регіонах оцінюється по-різному. Проте, незважаючи на стереотипи, що склались відносно сільського туризму у різних регіонах, його вплив на ситуацію в регіоні, є дуже важливим, а стан розвитку сільських територій, особливо його складової – людського капіталу, визначатиме тенденції розвитку держави та її регіонів на середньострокову перспективу [143].

Територіальний вимір сільського населення України в регіональному розрізі представлений у таблиці 2.10 та додатку Б табл. Б.9.

Територіальний вимір сільського населення регіонів України у 2017 році

Регіони	Середньорічна чисельність населення, тис. осіб.		Густота населення, чол/км ² .	
	Наявне населення	Сільське населення	Наявне населення	Сільське населення
Україна	42584,5	13139,6	74,45	75,3
Вінницька	1590,4	874,5	59,98	62,3
Волинська	1041,0	496,8	51,68	24,9
Дніпропетровська	3230,4	531,1	101,22	24,8
Донецька	4244,0	393,4	160,05	23,4
Житомирська	1240,5	511,9	41,58	41,3
Закарпатська	1258,8	792,7	98,52	194,1
Запорізька	1739,5	398,2	64,0	19,3
Івано-Франківська	1379,9	776,3	99,07	159,7
Київська	1734,5	655,4	61,66	43,6
Кіровоградська	965,8	360,0	39,28	21,3
Луганська	2195,3	288,0	82,27	17,5
Львівська	2534,0	989,3	116,06	96,6
Миколаївська	1150,1	365,8	46,76	21,3
Одеська	2386,5	791,9	71,65	35,8
Полтавська	1426,8	544,2	49,63	30,6
Рівненська	1162,7	609,6	58,0	72,9
Сумська	1104,5	347,5	46,34	25,9
Тернопільська	1059,2	588,0	76,63	63,1
Харківська	2701,2	524,9	85,98	25,0
Херсонська	1055,6	410,6	37,09	23,8
Хмельницька	1285,3	561,7	62,3	40,3
Черкаська	1231,2	533,2	58,91	42,6
Чернівецька	908,1	517,5	112,16	111,6
Чернігівська	1033,4	366,9	32,43	23,3

Джерело: складено автором на основі [136]

Як видно із наведеної таблиці, найбільш чисельними областями за показником наявного сільського населення є Львівська (989,3 тис. осіб), Вінницька (874,5 тис. осіб), Закарпатська (792,7 тис. осіб) та Івано-Франківська області (776,3 тис. осіб) Волинська область за кількістю сільського населення займає середні позиції. Так, середня кількість сільського населення у 2017 році становила 496,8 тис. осіб (рис. 2.6).

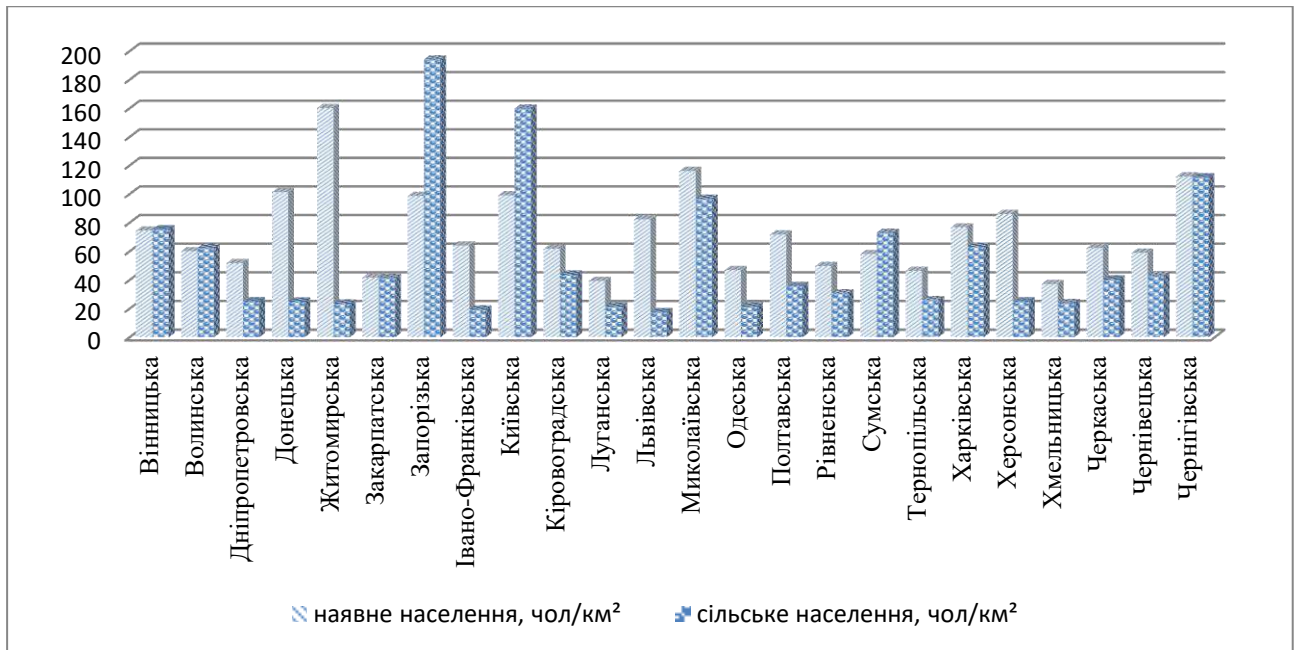

Рис. 2.6. Середньорічна чисельність населення регіонів України у 2017 році, *тис. осіб*

За таким показником, як густина сільського населення, лідерами є такі області: Закарпатська (194,1 чол./км²), Івано-Франківська (159,7 чол./км²) та Чернівецька (111,6 чол./км²), області. Ці області більш ніж у два рази перевищують середньо-український показник. З іншого боку, найнижчу густоту сільського населення на гектар сільських угідь, має Луганська області (17,5 чол./км²) (табл. 2.10).

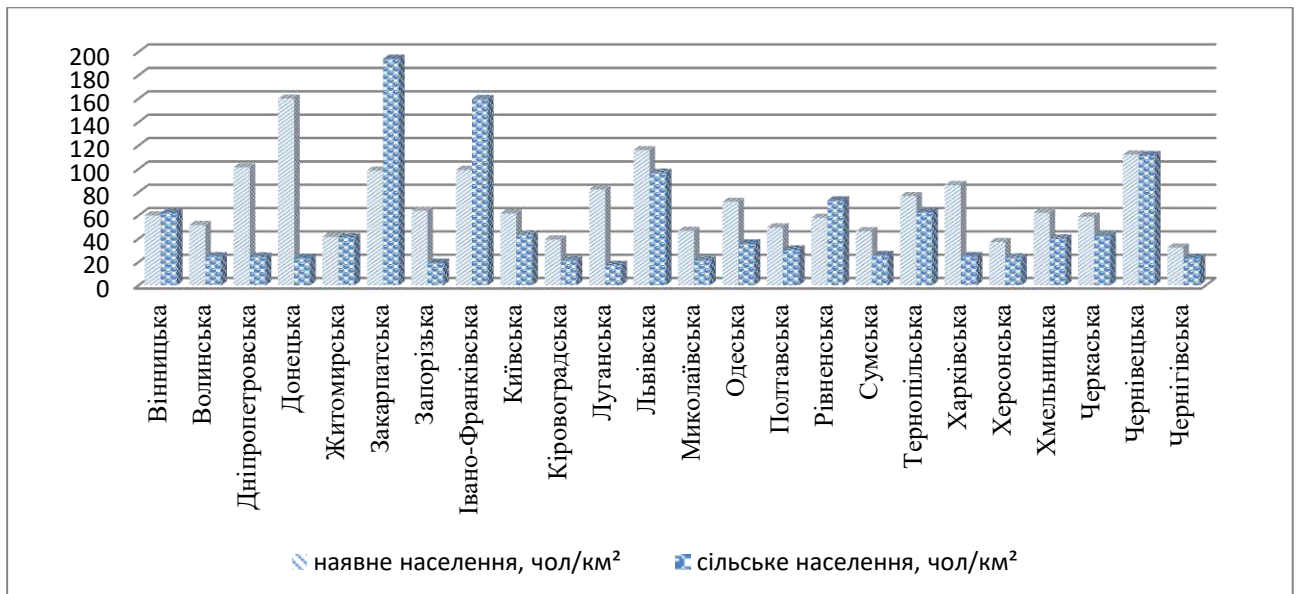

Рис. 2.7. Густина населення регіонів України у 2017 році, *чол./км²*

Для збільшення частки малого та середнього підприємництва в структурі сільського туризму, а, як наслідок для комплексного розвитку сільських територій, необхідно вжити комплекс заходів для залучення інвестицій у зміцнення туристської інфраструктури села. Необхідно створити систему стратегічного планування розвитку туризму в сільській місцевості. Мова йде не тільки про розробку державної цільової програми з розвитку сільського туризму, а, насамперед, про необхідність розробки та реалізації програм соціально-економічного розвитку муніципальних утворень всіх рівнів – від сільського поселення до району та області [143].

Стан економічної активності населення у сільській місцевості в Україні та у Волинській області представлений у табл. 2.11 та на рис. 2.8, 2.9.

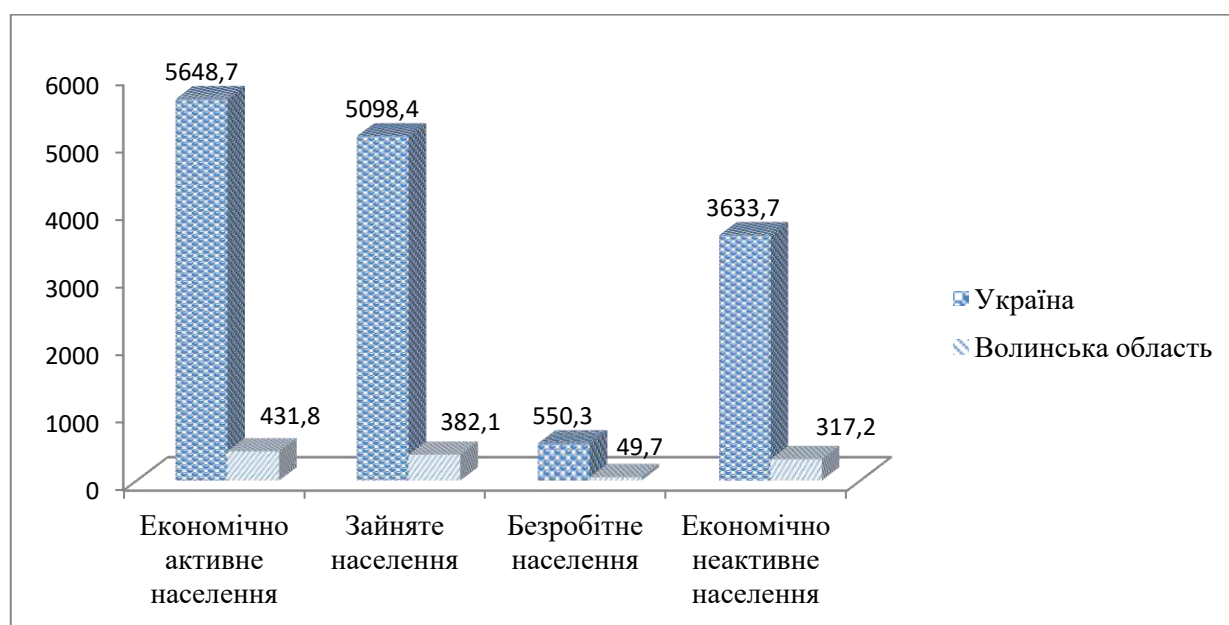

Рис. 2.8. Середньорічні значення активності населення у сільській місцевості в Україні та у Волинській області у 2016 році (тис. осіб)

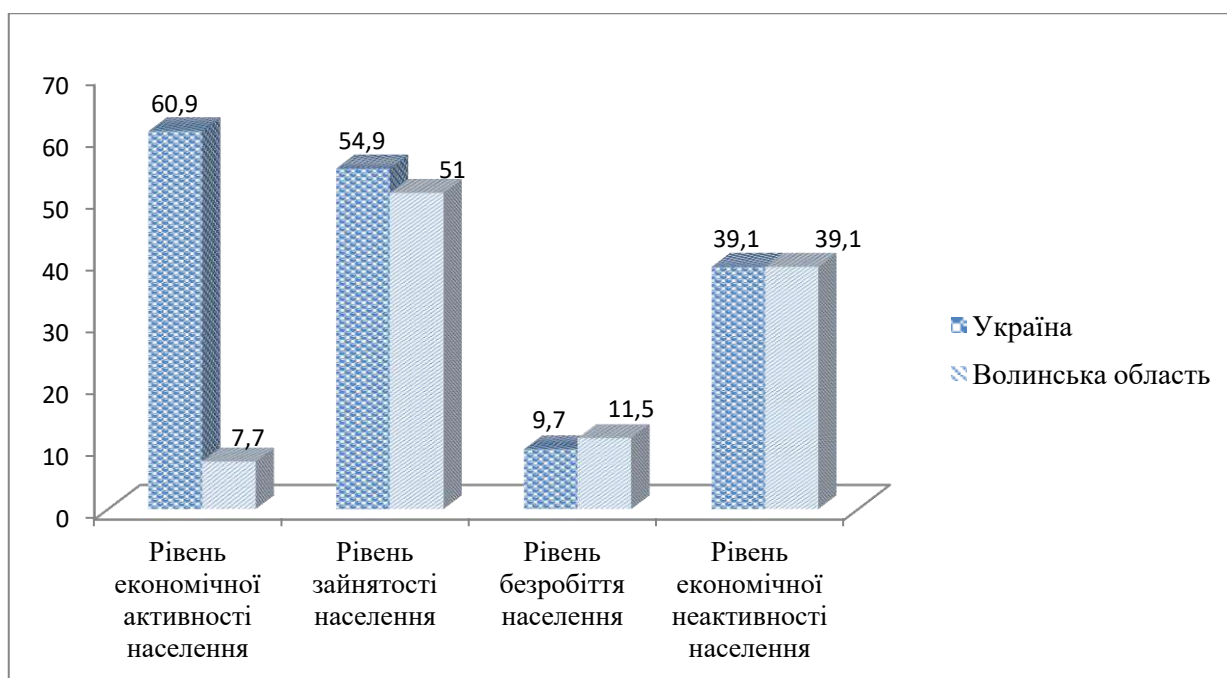

Рис. 2.9. Середньорічні значення рівня активності населення у сільській місцевості в Україні та у Волинській області у 2016 році (%)

За даними Державної служби статистики, кількість економічно активного сільського населення держави віком від 15 до 70 років у середньому у 2016 році становила 5648,7 тис. осіб (у 2015 році – 5667,5 тис. осіб). На Волині цей показник становить 431,8 тис. осіб у 2016 році та 440,4 тис. осіб у 2015 році. Рівень економічної активності серед осіб віком від 15 до 70 років в Україні склав 60,9 % (у 2015 році – 60,8 %) на Волині – 57,7 % у 2016 році та – 58,8 % у 2015 році.

Чисельність зайнятого населення на селі у віці 15–70 р. в Україні, становила 5098,4 тис. осіб (у 2015 році – 5134,2 тис. осіб). У Волинській області – 382,1 тис. осіб та 397,3 тис. осіб відповідно.

Найвищий рівень зайнятості спостерігався у Харківській (59,3 %), Київській (58,0 %) та Дніпропетровській (57,8 %) областях, а найнижчий – у Донецькій (49,2 %), Тернопільській (49,0 %) та Волинській (48,0 %) областях України [136].

Таблиця 2.11

Економічна активність населення у сільській місцевості в Україні та у Волинській області

Показники	Середньорічне значення	
	2016	2015
Економічно активне населення України (тис. осіб):		
у віці 15-70 років	5648,7	5667,5
у тому числі працездатного віку	5404,8	5405,8
Економічно активне населення Волинської області (тис. осіб):		
у віці 15-70 років	431,8	440,4
у тому числі працездатного віку	426,3	432,9
Зайняте населення України (тис. осіб):		
у віці 15-70 років	5098,4	5134,2
у тому числі працездатного віку	4854,6	4872,5
Зайняте населення Волинської області (тис. осіб):		
у віці 15-70 років	382,1	397,3
у тому числі працездатного віку	376,6	389,8
Безробітне населення України (за методологією МОП) (тис. осіб):		
у віці 15-70 років	550,3	533,3
у тому числі працездатного віку	550,2	533,3
Безробітне населення Волинської області (за методологією МОП) (тис. осіб):		
у віці 15-70 років	49,7	43,1
у тому числі працездатного віку	49,7	43,1
Економічно неактивне населення України (тис. осіб):		
у віці 15-70 років	3633,7	3647,7
у тому числі працездатного віку	2480,6	2453,3
Економічно неактивне населення Волинської області (тис. осіб):		
у віці 15-70 років	317,2	308,1
у тому числі працездатного віку	223,7	213,7
Рівень економічної активності населення України (у % до населення відповідної вікової групи):		
у віці 15-70 років	60,9	60,8
у тому числі працездатного віку	68,5	68,8
Рівень економічної активності населення Волинської області (у % до населення відповідної вікової групи):		
у віці 15-70 років	57,7	58,8
у тому числі працездатного віку	65,6	67,0
Рівень зайнятості населення України (у % до населення відповідної вікової групи):		
у віці 15-70 років	54,9	55,1
у тому числі працездатного віку	61,6	62,0
Рівень зайнятості населення Волинської області (у % до населення відповідної вікової групи):		
у віці 15-70 років	51,0	53,1
у тому числі працездатного віку	57,9	60,3
Рівень безробіття в Україні (за методологією МОП) (у % до економічно активного населення відповідної вікової групи):		
у віці 15-70 років	9,7	9,4
у тому числі працездатного віку	10,2	9,9
Рівень безробіття у Волинській області (за методологією МОП) (у % до економічно активного населення відповідної вікової групи):		
у віці 15-70 років	11,5	9,8
у тому числі працездатного віку	11,7	10,0
Рівень економічної неактивності населення України (у % до населення відповідної вікової групи):		
у віці 15-70 років	39,1	39,2
у тому числі працездатного віку	31,5	31,2
Рівень економічної неактивності населення Волинської області (у % до населення відповідної вікової групи):		
у віці 15-70 років	39,1	38,1
у тому числі працездатного віку	32,2	35,2

Джерело: складено автором на основі [136, 137]

Рівень зайнятості в селах України становив 54,9 % (у 2015 році – 55,1 %), а серед осіб працездатного віку – 61,6 %. У межах Волинської області цей показник у 2016 році сягнув 51,0 %, що на 2,1 % менше, ніж у 2015 році (53,1 %). Серед вікових груп цей показник розподілився наступним чином: найнижчим рівень зайнятості був серед осіб старше 60 років та серед молоді до 24 років (17,5 % та 32,1 % відповідно). Серед осіб від 50 до 59 років він становив 60,9 %, а серед інших вікових груп коливався від 66,3 % до 75,5 % (табл. 2.12).

Таблиця 2.12

Рівень зайнятості сільського населення за віковими групами
(у % до загальної кількості населення відповідної вікової групи)

	Усього	У тому числі за віковими групами, років							Працездатного віку
		15–24	25–29	30–34	35–39	40–49	50–59	60–70	
2015	55,1	32,7	66,3	68,6	75,7	75,7	60,9	17,5	62,0
2016	54,9	32,1	66,3	68,5	74,5	75,5	60,9	17,5	61,6

Джерело: складено автором на основі [136]

Кількість економічно неактивного населення на селі у 2016 р. становила 3633,7 тис. осіб та у 2015 році – 3647,7 тис. осіб, а серед працездатного населення – 2480,6 тис. осіб та 2453,3 тис. осіб відповідно.

Чисельність безробітних у сільській місцевості України становила 550,3 тис. осіб у 2016 році та 5134,2 тис. осіб – у 2015 році. У Волинській області кількість безробітних у сільській місцевості у 2016 р. становила 49,7 тис. осіб, що на 6,6 тис. осіб більше, ніж у 2015 році (43,1 тис. осіб). Рівень безробіття в селах України, за методологією (МОП), становив 9,7 % економічно активного населення (у 2015 році – 9,7 %). Порівняно високий рівень безробіття на селі є і у Волинській області, 11,5 % у 2016 році на відміну від 9,8 % – у 2015 році. Серед сільських мешканців рівень безробіття становив 11,5 % в регіонах України.

Так, залишається гострою проблема безробіття у сільській місцевості. Головною причиною безробіття сільського населення слід вважати структурні чинники, пов'язані з різким падінням обсягів виробництва продукції і саме позитивним рішенням у цьому плані може стати розвиток сільського зеленого туризму.

Аналіз безробіття на селі в областях України засвідчив його високий рівень серед молоді. Це обумовлено тим, що значна частина молодих людей не має необхідних професійних навичок і досвіду роботи.

Важливе значення для розвитку сільського зеленого туризму має підвищення культурно-освітнього рівня сільського населення. Для того, щоб приймати і обслуговувати відпочиваючих, господарі змушені вдосконалювати свої знання, навички з ведення домашнього господарства, гігієни і санітарії, приготування смачної їжі, що в свою чергу дає змогу господарям розширити їх кругозір, зав'язати нові знайомства.

Офіційно, згідно з даними державної статистики за 2016 рік, сфера обслуговування налічує більше 10,4 тисячі штатних працівників, більше 40 % яких мають спеціальну освіту в галузі туризму, а саме 4,5 тисяч осіб [136].

Згідно з проведенням Асоціацією Гостинності аналізом сучасного стану і перспектив розвитку сфери підготовки фахівців у галузі туризму в Україні, за напрямками «Туризм», «Туризмознавство» та «Міжнародний туризм» нині готують фахівців 30 державних вищих навчальних закладів, із них лише сім готують менеджерів із туризму: Київський національний торговельно-економічний університет, Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова, Київський національний університет культури і мистецтв, Київський національний університет імені Т. Г. Шевченка, Львівський державний інститут економіки і туризму, Львівський національний університет імені І. Франка, Донецький державний університет управління. Серед приватних ВНЗ України більше 20 готують майбутніх працівників різних освітньо-кваліфікаційних рівнів (бакалаврів, спеціалістів, магістрів) у галузі менеджменту туризму, туризмознавства та готельно-ресторанної справи. Проте більшість цих спеціальностей і досі знаходиться на факультетах географії та історії, геоінформаційних систем, життєдіяльності та природокористування, підходи до розміщення яких були сформовані ще за радянських часів, що деформує нинішнє уявлення про туріндустрію. Це спричиняє дефіцит реально професійних кадрів на українському ринку туристичної сфери [5].

Вивчення європейської практики підготовки працівників туризму засвідчує, що в цих країнах поступово склалися так звані бінарні системи вищої туристської освіти, де поряд із університетським сектором функціонують досить численні спеціалізовані заклади. З європейських країн бінарну систему вищої туристської освіти мають Бельгія, Велика Британія, Греція, Данія, Ірландія, Нідерланди, Норвегія, Німеччина, Франція, Швейцарія та ін. На протилежному полюсі перебуває так звана унітарна система вищої освіти, до складу якої входять, в основному, університети. Така система функціонує в Італії, Іспанії, Фінляндії, Швеції. До окремої групи належать країни з так званими інтегрованими університетами, до яких входять спеціалізовані середні й вищі навчальні заклади та країни колишнього соціалістичного табору.

У Великій Британії професійна підготовка фахівців для сфери туризму здійснюється багатьма освітніми закладами. У світовій туристській практиці позитивно зарекомендував себе досвід підготовки професіоналів у Корнудолл-коледжі та в Борнмутському університеті. У Швейцарії підготовка фахівців відповідного профілю здійснюється в широковідомих у світі навчальних закладах – Швейцарській школі готельного менеджменту (SHMS) та школі готельного менеджменту (EHL). У Франції підготовку фахівців туризму і гостинності здійснює транснаціональна туристсько-готельна корпорація (ACCOR), яка представлена в 140 країнах. Французька методика готельного менеджменту реалізується також школою Готельного менеджменту (ІНТТІ) та Інститутом міжнародного менеджменту Ватель (Париж), Паризькою школою готельного господарства і туризму. Аналіз досвіду підготовки професіоналів туризму в США свідчить, що провідним університетом у підготовці галузевих фахівців є Університет Джонсон і Уельс – член Американської асоціації відкритої освіти. Особливістю австралійської підготовки фахівців у галузі туризму є практична підготовка в готелях та тур-агенціях [217].

Наразі тільки ВНЗ III–IV рівнів акредитації готують фахівців за напрямом «Сільський туризм» і впроваджують спеціалізований курс з організації сільського зеленого туризму. Туристичний напрям у системі професійно-технічної освіти

України представлений тільки однією професією – «Агент з організації туризму». Згідно з державним стандартом професійно-технічної освіти за професією «Агент з організації туризму», професійно-теоретична підготовка не містить жодного навчального предмета з питань організації сільського туризму [12, с. 138–143].

Важлива роль для розвитку сільського зеленого туризму в Україні повинна відводитись професійно-технічній освіті. В навчальні плани зі спеціальності «Організація туристичної діяльності» необхідно включити дисципліну «Організація сільського зеленого туризму», яка відображала б вимоги щодо надання туристичних послуг у сільській місцевості. На нашу думку, доцільним є відкриття профільних класів у сільських школах в областях з значним туристичним потенціалом у сільській місцевості, на базі яких у школярів буде формуватися мотивація продовжити навчання за спеціальністю «Туризм» та спеціалізацією «Сільський зелений туризм», а також створення курсів підготовки і перепідготовки фахівців для сільського зеленого туризму при центрах професійно-технічної освіти, центрах зайнятості тощо.

Таким чином, на шляху забезпечення сільського зеленого туризму високо кваліфікованими кадрами залишаються проблеми, успішне вирішення яких зможе усунути основні перешкоди для розвитку галузі. Серед них варто виділити кілька найважливіших. Перш за все, це створення умов для отримання всіма власниками садиб і обслуговуючим персоналом базових знань і навичок, які стосуються їх безпосередньої діяльності. Вирішення даних питань можливе шляхом проведення курсів підвищення кваліфікації/перекваліфікації. Крім того, з метою поширення провідного досвіду необхідно організовувати семінари, круглі столи, виїзні зустрічі тощо. Однією з найбільших проблем є низький рівень кваліфікації фахівців даної сфери туризму. Її вирішення можливе шляхом підготовки й поширення відповідної методичної літератури з організації сільського зеленого туризму, планування, контролю й ціноутворення, маркетингу й менеджменту тощо [185, с. 83–84]. У зв'язку з тим, що сільський зелений туризм пов'язаний із пізнанням історико-культурної спадщини регіонів, постає необхідність формування системи якості туристичної освіти, де фахівець володіє навиками

етнографічної туристичної діяльності. В Україні склалася територіально відмінна структура туризму в масштабах різних регіонів держави, особливо в тих, де є усі передумови ефективного розвитку сільського зеленого туризму.

Знаковою подією для України є фінансова та організаційна підтримка західних партнерів, що сприяє вітчизняному економічному зростанню та просуванню українського туристичного бізнесу на міжнародний ринок. Доказом цього є допомога міжнародного Фонду розвитку Карпатського єврорегіону, завдяки чому втілені у життя проекти щодо покращення стану сільського туризму і туристичної діяльності загалом нашого краю [181].

Польською організацією «Центр європейської співпраці» з 2011 року реалізовується проект «Почни свій бізнес на селі. Поза аграрна підприємницька діяльність задля добробуту українських селян (допомога сільському зеленому туризму)» [144], який передбачає тренінги, конференції та семінари на теренах Івано-Франківщини, візити до Польщі з метою навчання та отримання досвіду для подальшого розвитку агротуризму в Україні та надання якісних послуг у вказаній галузі. У рамках проекту створений інтернет-портал туристичної інформації Карпатського регіону. Це в черговий раз привертає увагу світової спільноти до ефективного використання природної спадщини Прикарпаття.

Крім того, систематизація досвіду зарубіжних країн, в т.ч. Євросоюзу щодо розвитку сфери зайнятості на селі, засвідчила, що основними напрямками розширення зайнятості в них є: перехід до екологічно чистого органічного землеробства, альтернативне використання земель сільськогосподарського призначення, розвиток малого і середнього бізнесу в тому числі й сільського зеленого туризму. Це може слугувати для України стимулом системних дій вирішення проблеми зайнятості, запобігання безробіття, масової міграції сільського населення.

Сільський зелений туризм, в даному випадку, має розглядатися як додатковий вид діяльності, який дає селянам певні додаткові доходи, а також одним із способів підвищення зайнятості сільського населення.

Так, сільське населення може отримувати реальні доходи у сфері сільського туризму від наступних видів діяльності рис. 2.10.

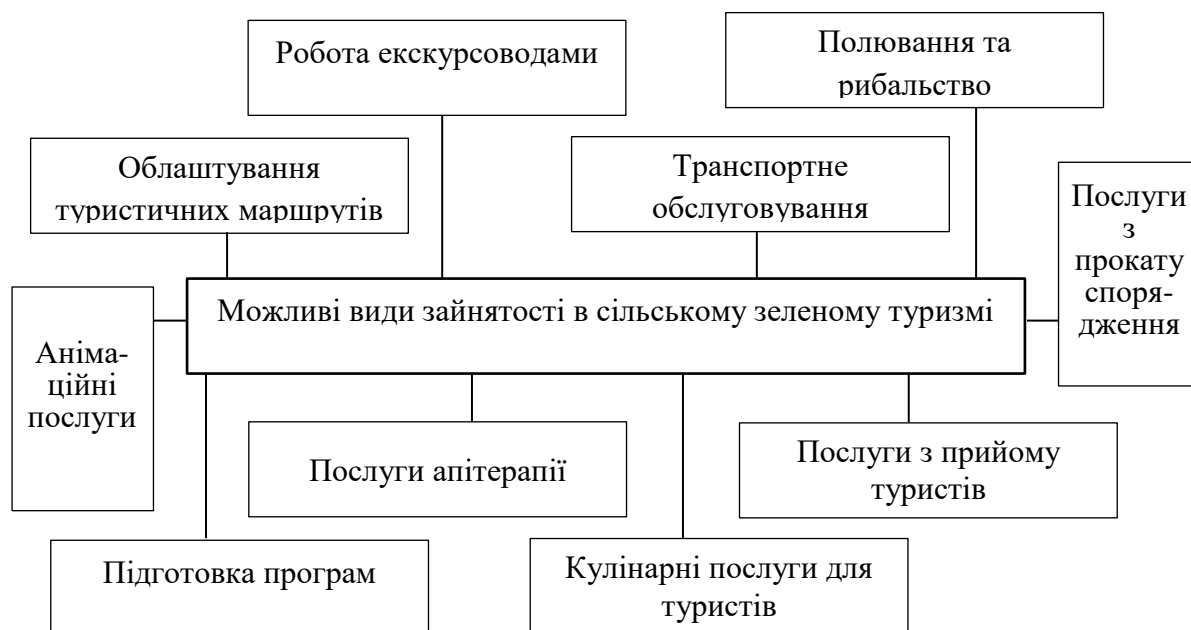

Рис. 2.10. Види зайнятості сільського населення у сфері сільського зеленого туризму. Джерело: узагальнено автором на основі [86]

Таким чином, з'ясовано, що стимулювання підприємництва у сфері сільського зеленого туризму в регіоні може бути вирішенням проблеми зайнятості сільського населення. Визначено, що підготовка фахівців у сфері сільського зеленого туризму потребує постійності. Професійна підготовка фахівців у сфері сільського зеленого туризму не повинна обмежуватись формуванням системи теоретичних знань і практичних навичок – її кінцевим орієнтиром і об'єктивним принципом підвищення ефективності туристської діяльності має бути вимога щодо формування професійної культури фахівців сільського зеленого туризму.

Стимулювання зайнятості у сфері сільського зеленого туризму, яка абсорбує робочу силу, що вивільняється з сільськогосподарських підприємств і домогосподарств, дозволить істотно розширити сферу залучення робочої сили на селі; нівелювати сезонність аграрної праці; сформувати багатогалузеву структуру зайнятості сільського населення; уповільнити темпи і мінімізувати негативні наслідки сільської міграції; створити умови для закріплення молоді на селі за рахунок розвитку виробництв, які вимагають високої кваліфікації; підвищити доходи сільських жителів і знизити рівень бідності, підвищити мобільність

робочої сили; формувати занятість, орієнтовану на ціннісні орієнтації різних соціальних верств сільського населення.

Професійна підготовка фахівців у сфері сільського зеленого туризму потребує постійності, і не повинна обмежуватись формуванням системи теоретичних знань і практичних навичок – її об'єктивним принципом підвищення ефективності туристської діяльності першочергово має бути вимога щодо формування професійної культури фахівців сільського зеленого туризму.

Висновки до розділу 2

У другому розділі даного дослідження отримано такі висновки:

1. Досліджено тенденції розвитку сільського зеленого туризму у Волинській області. Доведено, що майже всі адміністративні райони області належать до регіонів з низьким рівнем забезпеченості садибами, Шацький район має найвищий рівень забезпечення садибами (26 садиб), Ковельський район – середній (13 садиб). У двох районах (Камінь-Каширському та Локачинському) Волинської області садиб сільського зеленого туризму не зафіксовано.

2. На основі прикладного програмного забезпечення STATISTIKA 10.0. визначено чинники, що здійснюють посилений вплив на рівень розвитку сільського зеленого туризму в регіоні. До таких чинників віднесено: кількість садиб у регіоні; кількість туристів, обслугованих турфірмами; кількість фахівців із відповідною освітою в галузі туризму; обсяг капітальних інвестицій та кількість лікарських амбулаторно-поліклінічних закладів у регіоні. Доведено, що менший рівень впливу мають показники місткості садиб; кількості безробітних; щільності автомобільних доріг із твердим покриттям на 1000 км²; щільності залізничних колій на 1000 км²; обсяг лісистості регіону; загальної площі об'єктів природно-заповідного фонду та їх кількості, які мають статус загальнодержавного значення.

3. Визначено, що ефективність розвитку сільського зеленого туризму в регіонах України цілком залежить від державного регулювання та фінансової підтримки всієї туристичної сфери. Через законодавчу недосконалість державної політики в цій галузі система регулювання сільським зеленим туризмом має суттєві недоліки. У зв'язку з відсутністю надійної статистичної інформації та

єдиної системи обліку діяльності суб'єктів сільського зеленого туризму під час аналізу різних джерел інформації спостерігаються суттєві розбіжності показників стану розвитку цієї галузі. Для підвищення ефективності розвитку сільського зеленого туризму необхідно удосконалити існуючу нормативно-правову базу, систему інформаційно-консультативного забезпечення, створити нові джерела фінансово-інвестиційного спрямування, розробити комплекс організаційно-економічних заходів на державному та регіональному рівнях.

4. Проведено SWOT-аналіз розвитку сільського зеленого туризму Волинської області, який засвідчив, наявність достатньої кількості можливостей розвитку досліджуваного виду туризму. На основі проведеного SWOT-аналізу запропоновано заходи щодо подальшого розвитку сільського зеленого туризму в адміністративних районах області: провести сертифікацію та категоризацію місць розміщення туристів (садиби сільського зеленого туризму); розробити програми оптимізації транспортних потоків з метою підвищення доступності до віддалених регіонів області; створити і поширити ефективне методичне та інформаційно-правове забезпечення розвитку сільського зеленого туризму; організовувати періодичні тренінги і семінари туристичного спрямування для власників садіб та зацікавлених осіб; застосувати інновації у вигляді централізованої комп'ютерної мережі резервування місць в агросадибах та створення реальної бази про послуги садіб.

5. З метою збору найбільш достовірної інформації про функціонування суб'єктів сільського зеленого туризму та виявлення проблем у цій галузі проведено опитування власників садіб сільського зеленого туризму за допомогою методу анкетування. Результати опитування засвідчили, що 95 % садіб у Волинській області надає послуги у вигляді суб'єкта підприємницької діяльності та сплачує податки, лише 5 % садіб надає послуги як особисте селянське господарство. Більшість садіб (83 %), що займаються сільським зеленим туризмом, відносять себе саме до «садіб сільського зеленого туризму», 12 % – до «гостьового будинку», 5 % опитаних вважають себе сімейною фермою. У своєму розпорядженні менше 10 спальних місць мають 66 % садіб та 44 % – більше 10 місць. Більшість господарств не використовують найманих працівників – 64% та

36 % – її використовують. Більшість власників садиб (96 %) мають вищу освіту, проте саме туристичну освіту мають лише 12 % з них. 85 % найманих працівників також не мають відповідної освіти. Частина власників садиб знають на достатньому рівні англійську або польську мови – 46 %. З частини персоналу, яку використовують як найману працю, лише 62 % володіє іноземною мовою. Інновації планують застосовувати майже усі опитані власники агросадиб. Програмне забезпечення у своїй діяльності використовують більшість респондентів. Так, 28 % опитаних використовує комп'ютерні технології для бронювання, 46 % – для промоції, 4 % – для управління веб-сторінкою і 22 % опитаних не використовують програмне забезпечення. Більшість власників рекламують свою діяльність через інтернет – 22 %, 12 % – через брошури, 9 % – в каталогах, 28 % – мають візитки, 6 % – використовують телебачення, 4 % – радіо, 10 % – туристичні ярмарки та 6 % – веб-сайти.

Більшість опитаних назвали проблеми, які заважають процвітанню їх бізнесу. Серед них: нерозвиненість інфраструктури в регіоні – 28 %, погана дорожня інфраструктура – 26 %, відсутність управлінської культури в туристичній сфері – 12 % та велика бюрократія адміністративних процедур започаткування та ведення туристичного бізнесу – 36 %.

6. Доведено, що стимулювання зайнятості у сфері сільського зеленого туризму, яка абсорбує робочу силу, що вивільняється з сільськогосподарських підприємств і домогосподарств, дозволить істотно розширити сферу залучення робочої сили на селі; нівелювати сезонність аграрної праці; сформувати багатогалузеву структуру зайнятості сільського населення; уповільнити темпи і мінімізувати негативні наслідки сільської міграції; створити умови для закріплення молоді на селі за рахунок розвитку виробництв, які вимагають високої кваліфікації; підвищити доходи сільських жителів і знизити рівень бідності, підвищити мобільність робочої сили; формувати занятість, орієнтовану на ціннісні орієнтації різних соціальних верств сільського населення.

Результати досліджень за другим розділом дисертації опубліковані у наукових роботах здобувача [188; 192; 194; 195; 196; 197; 198].

РОЗДІЛ 3. УДОСКОНАЛЕННЯ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ МЕХАНІЗМІВ СТИМУЛЮВАННЯ І ПІДТРИМКИ СІЛЬСЬКОГО ЗЕЛЕНОГО ТУРИЗМУ

3.1. Перспективні напрями удосконалення організаційно-економічного механізму стимулювання і підтримки суб'єктів сільського зеленого туризму

Наявний в Україні організаційно-економічний механізм стимулювання і підтримки суб'єктів сільського зеленого туризму переважно оперує групою таких регуляторів поведінки власників садиб, які хаотично здійснюють свою діяльність, не задумуючись над раціональним використанням природно-ресурсного потенціалу, ефективного розвитку як туристичних регіонів, так і самого сільського зеленого туризму. Даний механізм не спонукає їх до впровадження безпечних способів ведення господарства, гальмує зберігаючу діяльність, обмежує впровадження інноваційних еколого-орієнтованих технологій, що призводить до закономірного погіршення стану туристичних об'єктів сільського зеленого туризму. Тим самим виявляється неконструктивність економічного інструментарію наявного механізму, який не здатний заохотити суб'єкти туристичного господарювання на досягнення як значних економічних, так і соціальних та екологічних цілей і створити сприятливі фінансові умови для ефективного розвитку сільського зеленого туризму в регіонах України.

Основні недоліки вітчизняного економічного механізму підтримки суб'єктів сільського зеленого туризму полягають у тому, що він, по-перше, не набув необхідного розвитку; по-друге, не спроможний зацікавити суб'єкти сільського зеленого туризму у проведенні заходів щодо розвитку туристичних регіонів та збереження наявного природно-ресурсного потенціалу; по-третє, не кореспондує з іншими економічними показниками та підйомами господарської діяльності в сфері сільського зеленого туризму; по-четверте, недостатньо оперативно й ефективно реагує на динаміку економічних, соціальних та екологічних процесів у державі. Зрозуміло, що такий механізм не здатний спонукати прогресивні структурні зрушення підтримки суб'єктів сільського зеленого туризму.

За суттю, через відсутність нині моделі якісного, ефективного механізму стимулювання і підтримки суб'єктів сільського зеленого туризму завдаються збитки туристичним об'єктам в регіоні, особливо це стосується категорії природних туристичних ресурсів. Отже, актуальним лишається дослідження та удосконалення економічно обґрунтованого, соціально необхідного та екологічно доцільного і дієвого механізму стимулювання і підтримки суб'єктів сільського зеленого туризму, який би був адекватний завданню гармонізації та інтеграції економічної, екологічної й соціальної стратегії реформування суспільства, міжнародній ідеї сталого, збалансованого з можливостями природно-ресурсного потенціалу регіонів розвитку світової спільноти.

З метою розробки наукових основ обґрунтування механізму стимулювання і підтримки суб'єктів сільського зеленого туризму проведемо дослідження його змісту, проаналізуємо наявний досвід його формування, виявимо основні його функції, сформуємо його структуру.

Оскільки від розуміння змісту поняття «організаційно-економічний механізм стимулювання і підтримки суб'єктів сільського зеленого туризму» залежать напрями його удосконалення та результати застосування, то необхідно конкретизувати його дефініцію та роз'яснити його суть.

Дослідження типових механізмів різних галузей господарств дозволить виявити переваги регулювання ефективного розвитку сільського зеленого туризму в регіоні та проблеми, що перешкоджають такому розвитку.

Науковцями здійснені значні напрацювання та практичний досвід щодо розробки та реалізації механізмів розвитку туризму, проте практично не існує поняття механізму як виваженої діяльності, направленої на підтримку суб'єктів сільського зеленого туризму. Значний акцент у таких дослідженнях ставиться на фінансову політику розвитку туризму загалом та сільського зеленого туризму зокрема, досягнення конкурентоспроможності туристичних територій та забезпеченні їх економічної та екологічної безпеки доступними інструментами та методами впливу.

Термін «механізм» в економічних дослідженнях з'явився у другій половині ХХ ст. (60-ті рр.). Зокрема, було введено поняття «господарський механізм економічної системи», в якому робився наголос на конкретній рушійній силі функціонування системи [81].

Зазначимо, що класична економічна теорія також дає повномасштабне визначення дефініції «механізм», а саме: «механізм – це система прямих і опосередкованих взаємозв'язків між економічними явищами і процесами, насамперед, між їх протилежними сторонами, а також й підсистемами і елементами економічних систем. Тобто механізм характеризується певною кінцевою множиною елементів та взаємозв'язків між ними, що відбувається за допомогою відповідних важелів системоутворюючих регуляторів.

Сучасні вчені-економісти поняття «механізм» застосовують досить широко. Активно досліджуються економічний, правовий, господарський, ринковий, фінансовий та інші механізми. Найчастіше дослідники вживають такі терміни, як «організаційно-економічний», «економіко-фінансовий», «економіко-правовий», «економіко-організаційний», «організаційно-господарський механізм» по-різному трактуючи їх зміст. У науковій літературі, присвяченій еколого-економічним проблемам, вживають ще більш різноманітні словосполучення, що стосуються цієї категорії: економічний механізм використання ресурсів, економічний механізм охорони природи, еколого-економічний механізм раціонального природокористування, економічний механізм регулювання охоронної діяльності, економічний механізм екологічного регулювання, економічний механізм екоменеджменту, економічний механізм екологізації економіки тощо. Тому залежно від конкретних завдань соціально-економічного розвитку, для яких використовується поняття «організаційно-економічний механізм», «господарський механізм», «економічний механізм» тощо, а також сфери інтересів авторів під цими назвами мається на увазі достатньо різноманітна сутність та змістовно-функціональні складові [65].

На кожному історичному етапі соціально-економічного розвитку питаннями щодо визначення змісту та дії економічного механізму займались провідні вчені-

економісти, намагаючись таким чином вирішити проблеми підвищення суспільного виробництва. Відомий вчений Ю. М. Осипов у роботі «Основи теорії господарського механізму» зазначає: «...несмотря на многовековую историю экономии, т.е. экономического знания вообще, на разнообразные и весьма положительные представления об организации производства, специальное целостное теоретическое учение о хозяйственном механизме еще только складывается» [132].

У роботі «Економічні механізми» А. Кульман відзначає, що аналіз економічних механізмів вимагає, перш за все, підтвердження самого факту їх існування і виявлення суті цього далеко не загальноприйнятого поняття. У цьому контексті він наводить точку зору відомого французького економіста Шарля Ріста щодо дослідження економічних механізмів (згідно з роботою «Короткий нарис основних економічних механізмів», 1947 р.): на його думку, досить просто констатувати факт їх існування. Далі наголошується, що учений не проводить чіткого розділення між механізмами і тими інститутами, в рамках яких реалізується дія механізмів і які надалі будуть віднесені дослідниками до категорії «економічний режим». А. Кульман аналізує місце категорії «економічний механізм» в апараті економічної науки. Зокрема, наголошується на тому, що економічний аналіз повинен бути основою для виявлення взаємозалежності, що існує між різними економічними механізмами, і її теоретичних оформленнях. Автор дотримується тієї точки зору, що поняття економічна теорія і економічний механізм не збігаються, а економічні механізми – це лише один із багатьох елементів, аналіз яких дозволяє економічній теорії будувати свої узагальнення.

Термін «економічний механізм», окрім туристичної галузі, використовують стосовно інших сфер господарювання та екологічних проблем. Найчастіше, щодо сфер природокористування – «економічний механізм надрокористування» (В. Міщенко), «економічний механізм регулювання водокористування» (В. Лозанський), «економічний механізм у сфері використання та відтворення лісових ресурсів» (Я. В. Коваль, І. Я. Антоненко, І. А. Євтушенко), «економічний механізм регулювання аграрного природокористування» (О. Мордвінов); щодо

екологічних проблем – «економічний механізм регулювання екологічного міського середовища» (С. Клубчук), «економічний механізм екологізації в аграрній сфері» (О. О. Школьний), «економічний механізм управління якістю продукції» (О. М. Царенко, С. В. Толбатова), «механізм еколого-економічного регулювання рослинництва» (О. М. Царенко), «економічний механізм управління якістю навколишнього середовища» (П. І. Коренюк) [65, с. 207].

Крім зазначених вище випадків вживання, дослідники використовують терміни «механізм регулювання природокористування», «механізм економічного стимулювання раціонального регіонального природокористування» (Л. Б. Шостак), «економічний механізм стимулювання виробництва екологічно чистої продукції» (В. А. Борисова); «економіко-організаційні механізми регулювання природокористування та природоохорони» (О. Л. Попова), «економічні методи управління природокористуванням» (К. В. Папенів), «економічні методи управління якістю навколишнього середовища» (Л. Мельник), «механізм управління природокористуванням» (І. Карагодов), «механізм економічного стимулювання охорони навколишнього природного середовища» (В. А. Лук'янін, Е. А. Лук'яніна), «механізм регулювання економічної системи природоексплуатуючих галузей народногосподарського комплексу» (В. Міщенко, Б. Данилишин) [65, с. 207–208].

Колектив авторів (В. Я. Гуменюк, Б. О. Король, Р. М. Костюкевич, П. О. Мазур, Г. Ю. Міщук, Г. Ю. Орлов, І. А. Рощик) зазначає, що поняття «економічний» та «господарський» механізм є синонімами. Вони пропонують дотримуватись принципу диференціації механізмів по горизонталі і вертикалі національної економіки. На думку Яноша Корнаї, господарський механізм є синонімом поняття «економічна система». Розбіжність у випадках використання терміна «економічний механізм» безпосередньо впливає і на тлумачення змістовних складових цієї категорії. Більшість науковців понятійний апарат означеної категорії наповнюють неоднаковими за назвою, але ідентичними за економічною суттю елементами. Неоднозначність трактування одних і тих же термінів призводить до псевдонаукових дискусій. Тому з'ясування змісту

категорії «організаційно-економічний механізм стимулювання та підтримки суб'єктів сільського зеленого туризму» є ключовою методичною проблемою даного дослідження.

Слід зауважити, що деякі автори використовують терміни без попереднього їх визначення і тому їх зміст стає зрозумілим лише з контексту викладеного наукового матеріалу. Аналіз випадків вживання термінів, пов'язаних із категорією «економічний механізм», дає підставу стверджувати, що більшість термінів різняться не за змістом, а лише своєю семантикою: науковці вважають різні терміни синонімами. Наприклад, однаковий зміст вкладають О. М. Царенко, О. О. Несветов, М. О. Кадацький у терміни «економічний механізм охорони навколишнього середовища та раціонального використання природних ресурсів», а також «економічний механізм регулювання природоохоронної діяльності»; С. М. Бобилев і А. Ш. Ходжаєв – у терміни «економічний механізм природокористування», «механізм екологізації економіки», «механізм реалізації екологоорієнтованого розвитку» [13, с. 197]. Як синоніми дослідники використовують терміни: «охорона природи», «природоохоронна діяльність», «охорона навколишнього середовища». З огляду на наведені приклади, можна стверджувати, що вітчизняні науковці під час визначення економічних аспектів використання та охорони ресурсів у т.ч. туристичних та їх екологічних проблем використовують терміни, які є або синонімами, або поняттями, близькими за значенням.

У спеціальній економічній літературі існують різні погляди на визначення організаційно-економічного механізму будь-якої природи. Так, у науковій роботі О. П. Страхової він розглядається як «система методів, способів та прийомів формування і регулювання відносин об'єктів із внутрішнім та зовнішнім середовищем».

У сучасній економічній літературі також можна знайти визначення, що розкривають сутність категорії «економічний механізм». О. О. Веклич вважає, що економічний механізм є «способом зв'язку між об'єктивними законами і суб'єктивною людською діяльністю». Його правомірно аналізувати у широкому і

вужькому значенні. А сутністю економічного механізму природокористування та природоохоронної діяльності є свідоме регулювання процесу розв'язання еколого-економічних суперечностей через застосування певних соціально-економічних заходів, методів, інструментів, насамперед шляхом посилення одних і послаблення інших сторін наявних протилежностей або поєднання їх. Важливим методологічним аспектом у поглядах О. О. Веклич є те, що економічний механізм розглядається як сукупність економічних процесів, що здатні трансформувати певні економічні відносини з однієї форми в іншу відповідно до цілей, які ставить перед собою суспільство на макро- та мікрорівні [65, с. 207–208].

Багато науковців звертають увагу на системний характер процесів, що відбуваються через економічний механізм. А. Кульман зазначає, що економічний механізм – це система взаємозв'язків економічних явищ, які виникають у певних умовах під впливом початкового імпульсу. Економічний механізм охоплює послідовність економічних явищ: його складовими елементами водночас виступають первісні і завершальні явища і весь процес, що відбувається в інтервалах між ними. Ю. В. Панасовський, Т. В. Решетило, О. А. Хворост вважають, що економічний механізм формує системні економічні зв'язки між господарюючими суб'єктами. А. Чухно категорію «господарського механізму» розглядає як механізм дії на використання економічних законів, багатоскладову систему в ролі функціональної частини виробничих відносин, що виражає взаємодію останніх з продуктивними силами і надбудовою. В. Худо, розглядаючи проблему організаційно-економічного механізму, визначає лише категорію економічного механізму і стосовно економічного механізму підприємницької діяльності характеризує його як сукупність підсистеми державного сприяння, підсистеми інфраструктури сприяння розвитку підприємництва, підсистеми регіональної політики і підсистеми саморозвитку підприємницьких структур. На думку В. Новицького, економічний механізм забезпечення охорони навколишнього середовища являє собою комплекс інструментів тарифної, цінової політики, технологічних нормативів, а також інституціональних структур та заходів, який засобами фінансово-економічного та організаційного сприяння

стимулює поліпшення екологічних умов господарської діяльності. О. Фомичова вважає, що економічний механізм природокористування – це система методів, способів і прийомів вилучення державою плати з суб'єктів господарювання, які використовують у своїй діяльності природні ресурси, і розподіл усієї сукупності отриманих коштів на природоохоронні та природовідновлювальні заходи. На думку Н. Ю. Брюховецької, економічний механізм – це система взаємозв'язків економічних явищ, що виникають у результаті дії об'єктивних економічних законів. Правильно підмітивши суть досліджуваних механізмів як системи, що, беззаперечно, слід взяти до уваги під час формування механізму, автори вбачають роль останніх тільки у регулюванні економічних процесів, однак у будь-якій галузі господарства, зокрема й туристичній, відбуваються ще й екологічні, а також соціальні процеси, які також необхідно регулювати, оскільки будь-яке порушення вказаних процесів здатне викликати проблеми в гармонійному розвитку.

Інші дослідники розглядають досліджуване поняття під кутом виробничої діяльності, вкладаючи у нього найрізноманітніші цілі. Так, О. Г. Дерев'янку досліджуючи господарський механізм, бачить його таким чином: «Під поняттям «механізм» традиційно маємо на увазі, спосіб функціонування певної системи, тому доцільно визначити господарський механізм як спосіб функціонування господарської системи (незалежно від її розміру), в основі якого лежить визначена сукупність виробничих відносин. Тобто, може йтися як про господарський механізм народного господарства в цілому (макроекономічний рівень), так і про господарський механізм суб'єктів підприємницької діяльності (мікроекономічний рівень)». О. М. Царенко визначає еколого-економічний механізм як систему впливів, «яка призначена для перетворення керуючих імпульсів у потрібний рух керованої системи». С. В. Ядчук, трактуючи поняття «господарський механізм», вважає його сукупністю способів, методів, форм і прийомів ведення господарства, використання економічних законів, налагодження господарських зв'язків, залучення людей у процесі виробництва до переборювання протиріч, застосування юридичних законів. Л. Абалкін вважає, що основу організаційно-

економічного механізму становлять організаційно-економічні відносини, які виникають під час організації суспільної праці, відносин з обміну діяльністю та відносин з управління. А. Ф. Мельник під організаційно-економічним механізмом розвитку будь-якого регіону розуміє сукупність форм та методів, через які здійснюється організація суспільного виробництва в ньому і узгоджена економічно доцільна діяльність його як єдиного цілого. Більше того, ядром організаційно-економічного механізму є система стимулів, які формують мотиви з підвищення ефективності функціонування виробничих систем. У свою чергу Н. В. Пахомова, К. К. Ріхтер, розглядаючи механізм управління природокористуванням та екологічною безпекою, визначають його як цілісну сукупність методів та інструментів управління, за допомогою яких зорганізуються, регулюються та координуються процеси природокористування в сукупності з виробничими та соціально-економічними процесами. Ю. Лисенко та П. Єгоров організаційно-економічний механізм трактують як систему формування цілей і стимулів, які дозволяють перетворити у процесі трудової діяльності рух (динаміку) матеріальних і духовних потреб членів суспільства на рух засобів виробництва і його кінцевих результатів, спрямованих на задоволення платоспроможного попиту споживачів. Дослідники розглядають організаційно-економічний механізм як систему, однак запропоноване визначення обмежується «системою формування цілей і стимулів». Але процес регулювання використання та охорони природно-ресурсного потенціалу не обмежується лише питанням формування цілей і стимулів, він допускає реалізацію й інших функцій регулювання цієї галузі – планування відтворення, організацію контролю за використанням ресурсів.

Колектив авторів (Е. В. Мішенін, І. М. Ришняк, П. В. Тархов) механізм репрезентують у декількох аспектах: як сукупність (систему) окремих механізмів; як сукупність окремих елементів (наприклад, організаційно-економічних форм); як комплексну категорію управління – сукупність ряду основних категорій управління. С. С. Дзарасов відносить до господарського механізму тільки ті категорії, які належать до управління економікою. Проміжного погляду, згідно з яким категорія «господарський механізм» є ширшою за «управління економікою»,

однак вужчою за «економічну систему», дотримується П. Г. Буніч. Водночас Н. Г. Кордонець зазначає, що слід відрізнити економічний чи господарський механізм від невпорядкованої сукупності деяких інституцій, правил і норм; деталі економічного чи господарського механізму, що перебувають у строго визначеній послідовності, складають той чи інший механізм, який носить цілеспрямований характер. О. Кендюхов тлумачить механізм управління як систему елементів (цілей, функцій, методів, організаційної структури і суб'єктів) та об'єктів управління, в якій відбувається цілеспрямоване перетворення впливу елементів управління на необхідний стан або реакцію об'єктів управління, що має вхідні посилки і результуючу реакцію. В. К. Сівак, В. Д. Солодкий визначають механізм гарантування екологічної безпеки як «визначену діяльність спеціально уповноважених органів виконавчої влади та громадських організацій, впровадження системи державно-правових, організаційних, науково-технічних, економічних та інших заходів, що забезпечують регулювання екологічно небезпечної діяльності і режим використання ресурсів, охорону безпечного для життя і здоров'я людей довкілля, запобігання погіршенню екологічної обстановки, реагування на надзвичайні ситуації природного і техногенного походження». Слід зауважити, що більшість авторів хоча й зазначають необхідність управління господарчих процесів, проте жоден з них не акцентує увагу на нормуванні економічного чи господарського механізму. А тому вважаємо за доцільне в подальших дослідженнях враховувати саме нормативи використання та охорони природно-ресурсного потенціалу.

Окремі автори вважають, що поняття «економічні механізми» стосується тільки мікроекономіки, а «господарські механізми» – макроекономіки: «Економічний механізм як економічна категорія – це система, що діалектично розвивається, видів і форм власності, методів ведення господарства, форм управління, інструментів і важелів державного регулювання та ринкової саморегуляції, які визначаються об'єктивними і суб'єктивними умовами певного історичного етапу розвитку держави, її інституціями для забезпечення ефективного функціонування підприємств».

Деякі визначення досліджуваної дефініції мають екологічне спрямування. Так, наприклад, А. Ю. Якимчук та А. Л. Черній вважають, що економічний механізм відіграє важливу роль у реалізації цілей екологічної політики господарського суб'єкта будь-якого рівня і трактують дану дефініцію як сукупність економічних структур, інститутів, форм і методів господарювання, за допомогою яких реалізуються чинні в конкретних умовах економічні закони та здійснюються погодження і коригування суспільних, групових і приватних інтересів [233]. Вчені М. Лук'янчиков, І. Потравний, Е. Гірусов, С. Бобильов, А. Новосьолов, М. Чепурних розглядаючи економічний механізм природокористування, трактують дане поняття як систему, що включає такі елементи: платність природокористування; систему економічного стимулювання природоохоронної діяльності; плату за забруднення навколишнього природного середовища; створення ринку природних ресурсів, удосконалення ціноутворення з урахуванням екологічного фактора; екологічні фонди; екологічні програми; продаж прав на забруднення; систему «застава – повернення»; екологічне страхування. Розглядаючи економічний механізм охорони навколишнього середовища, Н. С. Макарова, Л. Д. Гармідер, Л. В. Михальчук трактують це поняття як комплекс різних фінансово-вартісних важелів, які тісно пов'язані між собою і стимулюють підприємства і галузі з метою проведення природоохоронних заходів. П. М. Скрипчук вважає, що до економічного механізму природокористування та природоохоронної діяльності належить: інноваційно-інвестиційна діяльність; екологічні платежі та податки; фінансування та кредитування; ціноутворення із врахуванням екологічних факторів; стимулювання раціонального природокористування; екологічна відповідальність за економічну безпеку (відшкодування збитків, санкції, ліцензії, ліміти); матеріальне заохочення екологічно безпечного господарювання та ін. Важливо відмітити, що цінним у даних визначеннях є акцентування уваги на стимулюванні охоронної діяльності природно-ресурсного потенціалу. Такий підхід вважається прогресивним у сучасних складних умовах господарювання. Однак вченими не конкретизовано, ким саме і яким чином можна стимулювати і підтримувати розвиток сільського

зеленого туризму в регіоні. Проте під час удосконалення організаційно-економічного механізму підтримки і стимулювання суб'єктів сільського зеленого туризму потрібно враховувати необхідність здійснення комплексної системи заходів щодо стимулювання ефективного використання природно-ресурсного потенціалу сільського зеленого туризму на рівні регіону.

Дещо по-іншому підходить до визначення дефініції С. В. Мочерний, розглядаючи питання господарського механізму, він трактує цю дефініцію як систему управління народним господарством за допомогою основних форм, методів і важелів використання економічних законів, розв'язання суперечностей суспільного способу виробництва, реалізації власності, а також всебічного розвитку людини і узгодження економічних інтересів основних класів, соціальних груп. Дослідник вважає, щоб реалізувати основну мету господарського механізму в умовах сучасної економічної системи в Україні, варто створити науково обґрунтовану економічну програму і на її основі виробити довготермінову соціально-економічну політику уряду, а іноді створити відповідну законодавчу правову базу політики реформ. Варто наголосити на тому, що дослідник, трактуючи дефініцію, звертає увагу на всебічний розвиток людини. На нашу думку, саме інноваційне мислення людини повинно стати ключовим моментом у вирішенні проблеми ефективного розвитку сільського зеленого туризму.

Г. В. Шалабін господарський механізм у сфері природокористування розглядає як спосіб організації і планового управління сферою природокористування, що забезпечує досягнення кінцевої мети в цій сфері – задоволення потреб у сировині, матеріалах, у чистоті і різноманітності навколишнього середовища з мінімальними витратами праці – на основі пізнання і свідомого використання природних і соціально-економічних закономірностей формування і розвитку єдиної еколого-економічної системи району. О. О. Веклич визначає економічний механізм як систему спонукальних інструментів (підйом), що керують економічною поведінкою суб'єктів господарювання, а, досліджуючи питання використання природних ресурсів, вчений сутністю економічного механізму природокористування та природо-охоронної діяльності вважає свідоме

регулювання процесу розв'язання еколого-економічних суперечностей шляхом застосування певних соціально-економічних заходів, методів, інструментів, насамперед, шляхом посилення одних та послаблення інших сторін існуючих протилежностей або їх поєднання. Оскільки основним принципом є раціоналізація, тому важливим моментом даних дефініцій є процес свідомої діяльності. Оскільки кожен рівень механізму має свої особливості, тому необхідно уточнити, на що саме повинна бути спрямована свідомо діяльність на тому чи іншому рівні механізму.

М. Кабушкін, зазначає, що механізм – це шляхи впливу на важливі для туристичної індустрії особливості. Такий підхід досить обмежено розкриває поняття механізму в туризмі. Вчений фактично ідентифікує механізм управління туристичною організацією з можливо і правильними, але гіпотетичними напрямками впливу, на те, що М. Круглов називає факторами механізму управління. Реальний механізм управління завжди повинен бути конкретним, спрямованим на досягнення конкретних цілей шляхом впливу на конкретні фактори, використання конкретних ресурсів або потенціалу, застосування відповідних методів та інструментів [74, с. 146].

Порівнюючи різні типи механізмів, треба, перш за все, відзначити їх відмінності, а також приналежність до того чи іншого типу дослідження. Проте, недоліком усіх цих дефініцій є відсутність комплексної характеристики з визначенням найважливіших функцій. Крім того, більшість визначень містить лише економічні дефініції, випускаючи з уваги правові, екологічні, соціальні тощо, інші трактують дане поняття лише під кутом зору нормативно-правового регулювання, оскільки в них названо лише правові основи господарювання. Одні автори виокремлюють сукупність економічних структур, інші – сукупність організаційних. Ці недоліки в подальшому дослідженні необхідно усунути, а раціональні аспекти визначень синтезувати.

Отже, розбіжності у тлумаченні поняття «економічний механізм», невизначеність його складу, уподібнення елементів економічного та фінансового механізмів дають підставу стверджувати, що для побудови понятійного апарату категорії «організаційно-економічний механізм стимулювання і підтримки

суб'єктів сільського зеленого туризму» єдиного методичного підґрунтя у економічній науці досі не існує. Тому, узагальнимо підходи до трактування поняття «механізм» та виокремимо визначальні ознаки цієї дефініції, після чого визначимо власну позицію щодо теоретико-методичних аспектів організаційно-економічного механізму стимулювання і підтримки суб'єктів сільського зеленого туризму (додаток В, табл. 3.1).

Розглянуті вище трактування досліджуваного поняття відображають найважливіші моменти удосконалення організаційно-економічного механізму стимулювання і підтримки суб'єктів сільського зеленого туризму на рівні регіону.

Узагальнюючи різні підходи до визначення досліджуваного поняття, можна стверджувати, що більшість дослідників розглядають «механізм» як систему, в основу якої вкладають сукупність окремих елементів, таких як цілі, функції, принципи, методи, прийоми, інструменти і форми, які складають цілісну систему. Тому під час формування поняття «організаційно-економічний механізм стимулювання та підтримки суб'єктів сільського зеленого туризму» будемо опиратись на використання системного підходу, тобто, на дослідження окремих складових елементів системи, що утворюють єдине ціле.

При цьому організаційно-економічний механізм стимулювання і підтримки суб'єктів зеленого туризму пропонується розглядати як цілісну структурно-функціональну систему зв'язків, що складаються між структурними елементами самого механізму, регулювання їх взаємодії з метою стимулювання та підтримки суб'єктів сільського зеленого туризму.

Як видно із наведених вище визначень, у залежності від особливостей того чи іншого механізму акцент більшою чи меншою мірою робиться на економічну або екологічну складову, залишаючи поза увагою соціальну, хоча в нашому дослідженні основним є свідома діяльність, тобто саме соціальна складова, яка виражається також у відношенні туриста до суб'єктів сільського зеленого туризму та власників туристичного бізнесу до підлеглих та загальному ставленню влади регіону до розвитку сільського зеленого туризму як фактору зайнятості на селі. Тому вважаємо, що особливістю організаційно-економічного механізму

стимулювання і підтримки суб'єктів сільського зеленого туризму повинна стати саме свідома, цілеспрямована діяльність, стратегічне інноваційне мислення тобто ефективність механізму залежить найбільше від того, наскільки суб'єкти туризму взаємодіють між собою, контролюють свої дії та дотримуються встановлених норм та правил.

Наприклад, стратегічне інноваційне мислення вимагає від власників садиб вміння чіткого формулювання головних важелів функціонування їх діяльності, комплексної оцінки стану природно-ресурсного потенціалу, який вони використовують у сільському зеленому туризмі, визначення способів ведення своєї діяльності, що забезпечують туристичним регіонам ефективний розвиток.

Враховуючи змістовне наповнення поняття «механізм», що характеризується системністю та сукупністю окремих елементів, властивих певному виду механізму, з доповненням особливостей процесів стимулювання і підтримки суб'єктів сільського зеленого туризму, а також враховуючи визначені критерії ефективного розвитку, конкретизуємо дефініцію категорії «організаційно-економічний механізм стимулювання і підтримки суб'єктів сільського зеленого туризму».

Отже, організаційно-економічний механізм стимулювання і підтримки суб'єктів сільського зеленого туризму – це взаємопов'язана сукупність функцій, принципів, методів та форм стимулювання і підтримки ефективного розвитку сільського зеленого туризму в регіоні, які забезпечують досягнення і підтримку оптимально необхідного рівня використання природно-ресурсного потенціалу.

Метою організаційно-економічного механізму стимулювання і підтримки підприємництва у сфері сільського зеленого туризму є узгоджена збалансованість економічних, екологічних та соціальних аспектів регіонального розвитку сільського зеленого туризму.

Зміст організаційно-економічного механізму стимулювання і підтримки суб'єктів сільського зеленого туризму повніше розкривають його функції, а якість його функціонування визначається тим, як він їх виконуватиме, наскільки сильні економічні стимули, якою мірою він здатний координувати інтереси суб'єктів

сільського зеленого туризму, вирішувати проблеми, що виникають у результаті використання природно-ресурсного потенціалу туристичних територій тощо.

Проаналізувавши змістовну основу організаційно-економічного механізму стимулювання і підтримки суб'єктів сільського зеленого туризму, а також виходячи з загальних уявлень функціонального апарату економічного механізму визначимось з функціями досліджуваного механізму (табл. 3.1).

Таблиця 3.1

Функції організаційно-економічного механізму стимулювання і підтримки суб'єктів сільського зеленого туризму на засадах сталого регіонального розвитку

Вид функції	Сутність
Планування	Координація господарської діяльності суб'єктів сільського зеленого туризму з метою раціоналізації використання природно-ресурсного потенціалу в регіоні
Стимулювання	Застосування нових або підсилення діючих стимулів для досягнення економічної, соціальної та екологічної мети регіонального розвитку сільського зеленого туризму
Регулювання та контроль	Погодження інтересів, досягнення компромісів та гармонізацію усіх процесів, пов'язаних з господарюванням у сфері сільського зеленого туризму на рівні регіону
Моніторинг	Визначення стану природно-ресурсного потенціалу регіону, рівня забезпеченості регіонів туристичними ресурсами
Облік	Чіткий статистичний облік садіб сільського зеленого туризму та показників їх діяльності, а також облік туристичних ресурсів, який можливий у вигляді введення туристично-ресурсних кадастрів у регіоні
Стандартизація	Розробка та встановлення комплексу обов'язкових правил, вимог, норм ведення бізнесу у сфері сільського зеленого туризму
Сертифікація	Визначення, перевірка й документальне підтвердження об'єкта сертифікації сільського зеленого туризму встановленим вимогам
Категоризація	Присвоєння певної категорії для суб'єктів підприємництва у сфері сільського зеленого туризму
Аудит	Оцінка ефективності функціонування суб'єктів сільського зеленого туризму в регіоні
Організація	Підвищення рівня еколого-соціо-економічних знань суб'єктів сільського зеленого туризму

Однією з основних функцій організаційно-економічного механізму є формування стимулів, таких як раціональне використання природно-ресурсного потенціалу регіону, зростання виробництва туристичного продукту, оновлення інфраструктури туризму в регіоні, поширення асортименту та підвищення якості туристичних товарів та послуг в сільському зеленому туризмі тощо.

Організаційно-економічний механізм визначає основу стимулів, їх зміст та силу. Так, наприклад, ефективне використання природно-ресурсного потенціалу може бути відображене в механізмі через запровадження комплексного управління природно-ресурсним потенціалом на рівні регіону, його туристичне районування, встановлення системи пріоритетів за регіонального, максимального рівня розвитку сільського зеленого туризму в межах визначених регіонів, через аналіз туристичної ємності об'єктів сільського зеленого туризму, гранично-допустимих навантажень на об'єкти туристичних відвідувань та оцінки впливу туристичної діяльності у сфері сільського зеленого туризму на розвиток регіонів.

Наступна важлива функція досліджуваного механізму регулювання взаємовідносин між суб'єктами діяльності у сфері сільського зеленого туризму в правовому полі з метою задоволення економічних, соціальних і екологічних потреб, а також збереження природно-ресурсного потенціалу регіонів держави.

Важливою особливістю економічних відносин у туристичній сфері є суперечливість економічних інтересів її суб'єктів. Ефективне функціонування сільського зеленого туризму вимагає погодження інтересів, досягнення компромісів та гармонізацію усіх процесів, пов'язаних з господарюванням у сільському зеленому туризмі. Розвиток сільського зеленого туризму, а отже інтенсивніше використання природно-ресурсного потенціалу в регіоні супроводжується виникненням багатьох проблем (економічних, соціальних, науково-технічних, екологічних та інших), число та складність яких має явну тенденцію до зростання. Це означає, що організаційно-економічний механізм повинен бути механізмом вирішення цих проблем, адже нерегульований механізм за наявності зовнішніх ефектів призводить до ряду помилок. У цьому полягає друга функція організаційно-економічного механізму.

У зв'язку з тим, що основним принципом функціонування ефективного розвитку сільського зеленого туризму є свідомо діяльність, однією з важливих інноваційних функцій досліджуваного механізму є усебічний, сталий розвиток туристичних регіонів та суб'єктів сільського зеленого туризму, їх потреб (матеріальних, пізнавальних, духовних), інтересів, стимулів. У цьому випадку

необхідно домагатися оптимального, гармонічного співвідношення у взаємодії суб'єктів сільського зеленого туризму з об'єктами досліджуваного виду туризму, не припускаючи погіршення їх стану чи знищення. Причому, конкурентоспроможність сільського зеленого туризму на рівні регіону забезпечується через запровадження нормативних вимог до основних, найважливіших для туриста як споживача та туристичного бізнесу, як організатора, параметрів якості будь-яких об'єктів сільського зеленого туризму та основних туристичних послуг незалежно від їх категорії. Зазначений набір якісних параметрів встановлює мінімальний рівень захисту прав туриста та власника садиби і охоплює сукупність таких основних споживчих властивостей туристичних продуктів, як безпечність, відповідність санітарно-гігієнічним нормам, доступність, прозорість тощо.

Прогнозування є важливою функцією організаційно-економічного механізму стимулювання суб'єктів сільського зеленого туризму. Отримання науково обґрунтованих варіантів ведення діяльності у сфері сільського зеленого туризму на рівні регіону, ризиків виникнення непередбачуваних ситуацій, моніторинг стану природно-ресурсного потенціалу регіону сприяють дієвості механізму. Моніторинг в туризмі – це комплексні дослідження спеціально визначених туристичних показників, які дають змогу на основні оцінки й прогнозування їх стану підтримувати ухвалення відповідних рішень на всіх рівнях відомчої та загальнодержавної діяльності в сільському зеленому туризмі.

Для спрощення та реалізації досліджуваних процесів необхідно створити кадастр природних туристичних ресурсів, який дозволить систематизувати зведені відомості щодо їх оцінки. За допомогою кадастру оцінюють еколого-економічне значення природно-ресурсного потенціалу загалом та окремих об'єктів туризму, вирішують питання їх раціонального використання.

Важливою функцією організаційно-економічного механізму стимулювання підприємництва у сфері сільського зеленого туризму є стандартизація досліджуваної діяльності.

Відповідно до статті 18 Закону України «Про туризм», українська державна система стандартизації у сфері туристичної діяльності спрямована на вирішення таких завдань [63, с. 34–56]:

- захист інтересів споживачів і держави з питань безпеки туризму, життя і здоров'я громадян, охорони майна та довкілля;
- підвищення якості товарів, робіт, послуг відповідно до потреб споживачів;
- забезпечення безпеки об'єктів туристичних відвідувань з урахуванням ризику виникнення природних і техногенних катастроф та інших надзвичайних ситуацій;
- взаємозамінність і сумісність товарів, робіт, послуг, їх уніфікація;
- створення нормативної бази функціонування систем стандартизації та сертифікації товарів, робіт, послуг.

Іншою, не менш важливою функцією досліджуваного механізму є сертифікація. Обов'язкова та добровільна сертифікація садиб сільського зеленого туризму є перспективним інструментом досліджуваного механізму. Сертифіковані садиби мають вищу цінність, що приваблює туристів. Практика сертифікації поширена в економічно розвинутих країнах. Це дозволяє прогнозувати збільшення обсягів іноземного туризму у сертифіковані садиби туристичних регіонів України. Крім того, в Україні діє система екологічної сертифікації «Зелена садиба», яка побудована на принципах зменшення шкідливого впливу агротуристичного об'єкта як на екологію, так і збереження довкілля, підтримка народних традицій та ремесл, підтримка місцевої економіки, розвиток екологічно-сприятливих видів розваг і відпочинку.

Другою, не менш важливою функцією досліджуваного механізму є категоризація агросадиб, що забезпечить прозорість пропозиції для клієнта; контроль якості продукту, різноманітність пропозиції та різницю в ціні.

На сьогодні Спілкою сприяння розвитку сільського зеленого туризму в Україні, розроблено і затверджено Програму добровільної категоризації у сфері сільського зеленого туризму «Українська гостинна садиба». Зроблено це з метою підвищення якості комплексного обслуговування туристів, надаваних послуг розміщення та сприяння розвитку сільських територій в Україні.

Але оскільки це добровільна категоризація і, як показують наукові дослідження присвоєння певної категорії для суб'єктів підприємництва у сфері сільського зеленого туризму в Україні, на жаль, поки не становить жодної

інформаційної чи рекламної цінності, хоча для значної кількості споживачів знак якості є вирішальним критерієм вибору продукту чи послуги, оскільки є гарантією якості [177]. Тобто, існує проблема, закріпити даний вид підприємництва в законодавчому порядку, і це повинно вирішуватися на державному рівні. Вирішення цієї проблеми позитивно вплине на розвиток сільського зеленого туризму, а саме: в майбутньому самі власники агроосель будуть зацікавлені у проведенні категоризації для підвищення рівня своєї діяльності та наближення до міжнародних стандартів. Окрім того, система категоризації буде використовуватись організаціями, які займаються рекламою агроосель, а це в свою чергу передбачає відповідність якості та ціни продукту (послуги) і може використовуватися як маркетинговий інструмент у зростанні популярності садиби.

Знак надається на термін два роки, що засвідчується відповідним сертифікатом а саме:

- базова категорія – садиба відповідає мінімальним вимогам, які встановлені до місць розміщення туристів та відпочивальників;

- перша категорія – садиба відповідає встановленим мінімальним вимогам та вимогам, що стосуються озеленення території, паркування автотранспорту, мінімальних розмірів ліжок, площ санітарних приміщень;

- друга категорія – садиба відповідає встановленим вимогам першої категорії, окремого входу для гостей, наявності дитячого майданчика, бані-сауни та доступу до загальної мережі Інтернет;

- третя (найвища) категорія – садиба відповідає вимогам другої категорії та вимогам, які передбачають наявність басейну, гаража, в кожній кімнаті телевізора, холодильника, оздоблення місць відпочинку натуральними матеріалами, цілодобове гаряче та холодне водопостачання.

Таким чином, з метою підтримання відповідної якості послуг в сільському зеленому туризмі та формування його позитивного іміджу на ринку пропозицій, на нашу думку, перш за все, необхідно створити сприятливі умови для отримання сертифікату категорії «Українська гостинна садиба» та екологічного сертифікату «Зелена садиба», що в свою чергу дасть можливість забезпечити якісними послугами вітчизняних та закордонних туристів.

Ключовим у комплексі функцій організаційно-економічного механізму стимулювання і підтримки суб'єктів сільського зеленого туризму є організація

освіти, а також підготовка висококваліфікованих кадрів для підприємств сфери сільського зеленого туризму та екологізація освіти сільського населення та туристів. Актуальність цього питання підвищується у зв'язку з загостренням конкуренції, розвитком підприємництва у сфері індустрії гостинності, інтеграційними процесами країн СНД в Європейський союз, світовими інституційними утвореннями; глобальними тенденціями високих темпів розвитку сільського зеленого туризму; зростанням ролі та місця індустрії туризму загалом в національних економіках та регіонах з перспективним розвитком сільського зеленого туризму, формуванням документації систем якості садиб тощо. В узагальненому вигляді основні функції організаційно-економічного механізму стимулювання і підтримки суб'єктів сільського зеленого туризму зводяться до забезпечення ефективної взаємодії всіх його елементів.

Виходячи з розглянутих досліджень, побудуємо зміст організаційно-економічного механізму стимулювання і підтримки суб'єктів сільського зеленого туризму на основі сформульованого поняття та визначеного змістовного наповнення, а також його функціональних особливостей (рис. 3.1).

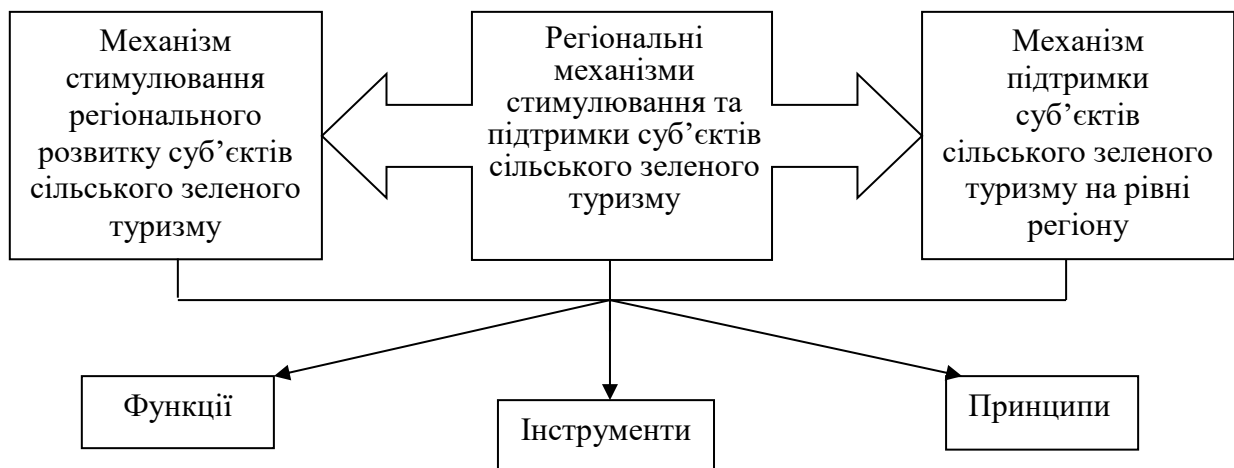

Рис. 3.1. Змістове наповнення організаційно-економічного механізму стимулювання і підтримки суб'єктів сільського зеленого туризму регіону

Подальші дослідження пов'язані з перевагою тих чи інших елементів впливу суб'єкта сільського зеленого туризму на об'єкт.

Винятково важливим етапом дослідження є визначення структури організаційно-економічного механізму стимулювання і підтримки суб'єктів сільського зеленого туризму.

Серед досліджень структури економічного механізму можна виділити роботу В. В. Шмагіної [228, с. 6]. Досліджуючи природно-ресурсний потенціал рекреаційно-туристичного комплексу, автор у структуру економічного механізму включає нормативно-правові інструменти, механізми організаційного і ресурсного забезпечення, економічне та технічне регулювання, а також менеджмент. Для регулювання використання природних рекреаційних ресурсів автор пропонує застосовувати такі економічні інструменти: ціни, тарифи, податки, систему страхування екологічних та економічних ризиків. Дослідниця [228] пропонує використовувати інструменти маркетингу, планування, експертної оцінки об'єктів рекреації і туризму. Ряд науковців (О. С. Грінін, М. А. Орехов, С. Шмідхейні, К. В. Папенів) до складу економічного механізму включають правові елементи: контракти на комплексне використання ресурсів, штрафні санкції тощо. О. О. Школьнік до складу економічного механізму вводить організаційні елементи: екологічний моніторинг та контроль, формування спеціальних служб [65].

Загалом у економічний механізм майже всі автори пропонують включити систему платежів за використання та забруднення туристичних ресурсів, систему пілг та кредитів, що надаються суб'єктам туристичного природокористування, інструменти економічного покарання (штрафні санкції за нераціональне використання туристичних ресурсів). Розвиток ринкових процесів в українській економіці призвів до розширення структури економічних механізмів та впровадження нових еколого-економічних інструментів. До них належать організаційні структури, форми господарювання, методи управління та правові норми, за допомогою яких суспільство використовує економічні і екологічні закони для задоволення своїх потреб у даному випадку туристичних.

По-іншому підходить до структуризації О. Мордвінов. Вчений у межах поняття «економічний механізм» виокремлює підсистеми як механізми, але

нижчого ієрархічного рівня: «механізм економічного стимулювання раціонального використання природних ресурсів та охорони природи», «механізм компенсаційних виплат за вилучення земель із сільськогосподарського використання» [123, с. 84].

Н. Коржунова, Е. В. Садченко, С. К. Харичков, В. Міщенко елементи економічного механізму (платежі, податки, штрафні санкції тощо) визначають як окремі економічні механізми [65, с. 209]. В. Міщенко, досліджуючи природний потенціал, виділяє механізм природноресурсних платежів, механізм зборів за забруднення навколишнього середовища, механізм запровадження загальнодержавних нормативів відшкодування втрат ресурсів, механізм визначення обсягу збитків від шкоди, завданої природним ресурсам [120, с. 63]. Аналізуючи структуру економічного механізму, науковці використовують різну термінологію для означення тих самих складових. В. Шевчук, М. Пилипчук, Н. Карпенко, вивчаючи питання державної системи управління природоохоронною діяльністю, до найважливіших функціональних елементів відносять такі складові економічного механізму природокористування і природоохоронної діяльності [226]:

- механізми зборів за забруднення навколишнього природного середовища і спеціальне використання природних ресурсів;
- механізм відшкодування збитків, нанесених унаслідок порушення законодавства про охорону природного середовища;
- систему державного бюджетного фінансування природоохоронних заходів.

Важливо звернути увагу на те, що окремі складові економічного механізму зазначені дослідники ідентифікують як його методи, важелі, інструменти, регулятори і як уже було зазначено механізми. При цьому ідентифікація здійснюється за допомогою різноманітних семантичних комбінацій. Дослідники уподібнюють поняття «методи», «важелі», «інструменти», «механізми». І це є логічним з огляду на відсутність методологічних розробок, за допомогою яких можна було б ідентифікувати складові економічного механізму.

Т. І. Ткаченко [201, с. 324], у своєму дослідженні щодо формування економічного механізму розвитку підприємств у галузі туризму, виділяє такі складові:

– закони управління якістю, тобто суттєві взаємозв'язки між елементами системи управління якістю, які забезпечують її функціонування та цілісність;

– об'єкт управління якістю – структурні підрозділи на підприємствах туристичної індустрії, штат керівників середнього та нижчого рівнів управління та підпорядкованого їм персоналу;

– предмет управління якістю – послугу або комплекс послуг, що надається на підприємствах туристичної індустрії (певний вид продукту);

– фактори управління якістю, які визначають напрями управлінського впливу на процес регулювання якістю з метою досягнення визначених цілей;

– функції та методи управління якістю – конкретні форми та засоби цілеспрямованого впливу органів управління якістю на інтереси та умови життєдіяльності працівників підприємства;

– інформацію – сукупність даних для ухвалення управлінських рішень щодо якості послуг (можна розглядати одночасно як фактор виробництва);

– методика – встановлений спосіб діяльності та інструментарій впливу суб'єкта управління якістю на об'єкт: плани, технології, процеси, рішення, норми та нормативи, форми матеріального та морального стимулювання;

– організаційну структуру – обов'язки, повноваження та взаємовідносини, наведені у вигляді схеми, за якою підприємство виконує свою місію і функції, тобто внутрішню будову системи якості, яка відображає розподіл праці в організації та специфіку виконання конкретних функцій та методів діяльності в галузі якості;

– технічні засоби збору, обробки та збереження інформації, технології виконання робіт, які підвищують продуктивність та ефективність управлінської праці в галузі якості туристичних ресурсів;

– кадри управління якістю – керівників, менеджерів, спеціалістів.

Варто відмітити, що розглядаючи проблеми структури механізму управління

якістю, Т. І. Ткаченко у монографії «Сталий розвиток туризму: теорія, методологія, реалії бізнесу» важливими елементами організаційного механізму системи управління якістю в готелі вважає мету, завдання, принципи, функції управління якістю, організаційні структури управління, кадри управління, управлінські рішення, методи, техніку та технологію управління якістю, наукову організацію праці персоналу, правові основи управління, фактори управління та ін. При цьому в основу управління якістю покладено процесний системний підхід, який потребує чіткого опису технологічних процесів і операцій [201, с. 324].

У воїх роботах багато науковців виділяють, як складові економічного механізму: регулятори економічної поведінки, еколого-економічні регулятори, економічні інструменти, регулятори природокористування (О. О. Веклич), інструменти економічного механізму охорони довкілля, еколого-економічні інструменти (І. Карагодов, Л. Г. Мельник), еколого-політичні інструменти (Е. В. Садченко, С. К. Харічков), інструменти ринкового регулювання природоохоронної діяльності (Б. А. Семененко), інструменти екополітики (І. М. Синякевич), регулятори економічних відносин (Я. В. Коваль, І. Я. Антонечко, І. А. Євтушенко), економічні інструменти регулювання (Л. Б. Шостак). За змістом, який вкладається в ці терміни, їх можна визначити як синоніми [65, с. 210].

Щодо складових елементів фінансового механізму як підсистеми економічного, то вони також різняться. Зокрема, О. М. Царенко, О. О. Несветов, М. О. Кадацький, досліджуючи фінансово-кредитний механізм, до його складу відносять: фінансування природоохоронних заходів; екологічне оподаткування; фінансові методи стимулювання природоохоронної діяльності (надання податкових пільг, кредитів, прискорену норму амортизації, отримання природних ресурсів під заставу). О. Живицький, М. Таранов вважають, що до складу фінансового механізму природокористування мають входити екологічні критерії та обмеження, а також економічні санкції (штрафи, підвищені платежі, податки та сплати за забруднення). На думку С. І. Соколенка, «фінансовий механізм захисту природного навколишнього середовища» має складатися з плати за використання

природних ресурсів та штрафних санкцій за нанесення збитків довкіллю [65, с. 212].

Необхідно звернути увагу на те, що дослідники не здійснюють чіткого розмежування між елементами економічного та фінансового механізму. Багато науковців називають одні й ті ж елементи у складі і фінансового, і економічного механізму. Наприклад, О. О. Веклич до базових елементів економічного механізму включає збори за використання природних ресурсів та забруднення довкілля; податкові пільги, систему фінансування природоохоронних заходів, механізм відшкодування збитків, водночас, називаючи «основними інструментами вітчизняної фінансової системи природокористування та природоохоронної діяльності» платежі за використання природних ресурсів, збори за забруднення, екологічні податки. П. І. Коренюк до фінансових чинників формування екологічної безпеки відносить субсидії на державні екологічні програми, економічне стимулювання раціонального природокористування, пільгове кредитування заходів щодо збереження та розширеного відтворення ресурсів довкілля, цінові важелі, бюджетне та позабюджетне фінансування природоохоронних заходів, екологічне страхування, продаж екологічних прав, ринкові сертифікати, екологічні платежі [65, с. 213].

Слід зазначити, що у своїх дослідженнях науковці, які вивчали теоретичні основи сутності різних типів економічних механізмів, в основному, розглядали питання структуризації таких механізмів через призму економічних регуляторів. Кінцевою метою їх досліджень було нарощення виробничо-господарського потенціалу та економічна вигода. Проте особливостям інших складових елементів механізмів та вагомості їх впливу на результат особливої уваги не приділялося, за винятком епізодичних моментів.

Багатогранність та складність сучасних процесів розвитку сільського зеленого туризму, у яких людина своєю власною діяльністю формує подальші напрями їх розвитку, вимагає нового просторового підходу до вирішення зазначених проблем, тобто передбачає тривимірність досліджень: економічних, соціальних та екологічних (рис. 3.2). Такий підхід до формування структури

організаційно-економічного механізму стимулювання та підтримки суб'єктів сільського зеленого туризму, дозволяє інтерпретувати завдання в новій якості.

Так, результат діяльності у сфері сільського зеленого туризму значною мірою зумовлюється ступенем задоволення потреб споживача та виробника туристичного продукту. Фактори професійної придатності персоналу, що базуються на фаховій підготовці кадрів у сфері туризму, психологічній придатності працювати в індустрії туризму, правильному підборі та розстановці кадрів, – все це відіграє важливу роль у функціонуванні організаційно-економічного механізму стимулювання та підтримки суб'єктів сільського зеленого туризму.

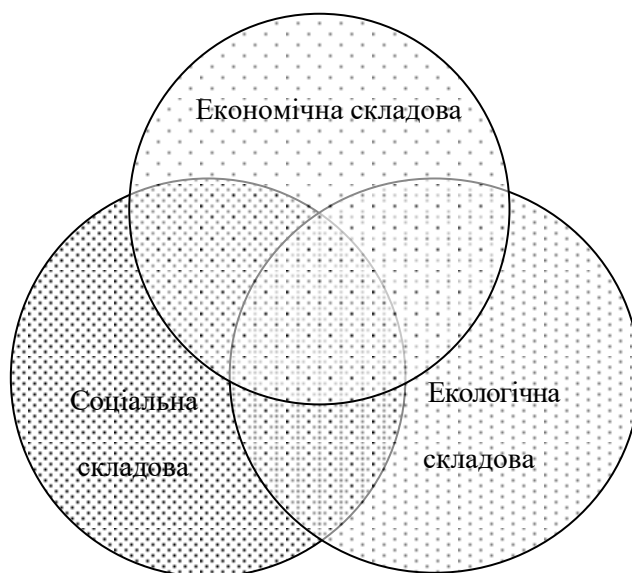

Рис. 3.2. Тривимірний (просторовий) підхід до визначення структури організаційно-економічного механізму стимулювання і підтримки суб'єктів сільського зеленого туризму в регіоні

Слід відмітити, що результат діяльності у сфері сільського зеленого туризму значною мірою залежить як від рівня освіченості кадрів сільських садиб, так і від поведінки самих туристів, яка, в свою чергу, формується на особистих якостях людини. Отже, узагальнюючи вище наведені дослідження, ми дійшли висновку, що одна із провідних ролей функціонування досліджуваного механізму належить

поведінці туристів, їх мисленню, рівню інтелекту тощо. Зазначене дає підстави виділити окремо соціальну складову організаційно-економічного механізму стимулювання і підтримки суб'єктів сільського зеленого туризму.

Розвиток сільського зеленого туризму значною мірою залежить від численних зовнішніх, інколи непередбачуваних факторів, які зумовлюють високий рівень ризику пошкодження або втрати природно-ресурсного потенціалу, пов'язаних із виникненням форс-мажорних обставин (природні стихійні лиха, соціальні заворушення), а тому екологічна складова є обов'язковою структурною ланкою досліджуваного механізму.

Економічна складова механізму спрямована на максимізацію ефекту від використання природно-ресурсного потенціалу регіону, хоча економічні заходи впливу на процеси використання ресурсів повинні використовуватись за принципом «фіскальної нейтральності», тобто не повинні бути спрямованими тільки на збільшення доходів бюджетів. Для того, щоб економічна складова механізму запрацювала, він повинен впливати на поведінку як сільського населення туристичної території так і на власників садиб та туристів як споживачів продукції, послуг як свідомих громадян. Економічні інструменти, як економічні регулятори соціально-економічних та еколого-економічних процесів розвитку сільського зеленого туризму в регіоні, дають можливість вибору і впливають безпосередньо на затрати і вигоди цих процесів, тому виділення економічної складової є обов'язковим у структурі організаційно-економічного механізму стимулювання і підтримки суб'єктів сільського зеленого туризму на рівні регіону.

Складність структурного змісту організаційно-економічного механізму стимулювання і підтримки суб'єктів сільського зеленого туризму зумовлює необхідність послідовного виділення його основних елементів на більш конкретизовані підмеханізми. Організаційно-економічний механізм стимулювання та підтримки суб'єктів сільського зеленого туризму визначено вище як система, а будь-яку систему можна розглядати як підсистему якоїсь більш великої системи, в якій, крім елементів, можуть виникати зв'язки між

певними комплексами елементів, що утворюють підсистему. Аналогічної думки щодо сутності підсистем дотримується Е. Смірнов, виділяючи автономну сферу всередині системи (наприклад, економічна, організаційна, технічна підсистема).

В основі організаційно-економічного механізму стимулювання та підтримки суб'єктів сільського зеленого туризму повинні бути концептуальні підходи, принципи та критерії формування економічних механізмів. Протягом багатьох років відбувається удосконалення концептуальних методологічних підходів щодо регулювання процесу розвитку туризму загалом та сільського зеленого туризму на рівні регіону зокрема. Як зазначають у своїх дослідженнях Т. І. Галушкіна та Л. М. Грановська «... майже всі концептуальні підходи базуються на системному аналізі. Застосуванню системного аналізу сприяє розробка науково-методичних матеріалів, в яких процес природокористування в регіоні розглядаються як єдина система. Наявність прямих і зворотних зв'язків дозволяє розглядати еколого-економічну систему регіону як достатньо цілісну і, разом з тим, динамічну, суперечливу систему» [29, с. 160].

Системний підхід є однією з форм методологічних знань, пов'язаних з дослідженнями, проектуванням та конструюванням об'єктів як систем. Необхідність використання системного підходу ґрунтується на розумінні того, що сільський зелений туризм розглядається як складна відкрита соціально-економічна динамічна система, а головні передумови успіху діяльності потрібно шукати не тільки всередині, але й за його межами.

Розвиток сільського зеленого туризму – це системний процес, у якому поєднуються три основних компоненти: по-перше, діагностика та оцінка розвитку сільського зеленого туризму в регіоні; по-друге, своєчасне застосування дієвих інструментів впливу на його розвиток; по-третє, формування системи рекомендацій і заходів щодо стимулювання і підтримки суб'єктів сільського зеленого туризму.

Досліджуваний механізм, як і будь-яка система, будується з дотриманням чітко визначених і науково обґрунтованих принципів, становлення яких відбувається під впливом змін та потреб сучасної економіки туризму в цілому та

сільського зеленого туризму на рівні регіону зокрема, а їх виконання – через відповідні визначені інструменти, що в сукупності і визначає організаційно-економічний механізм. З огляду на вище викладене, нами було проаналізовано, доповнено і систематизовано принципи, виконання яких забезпечуватиме ефективний розвиток сільського зеленого туризму на рівні регіону.

Отже, можна зробити висновок виходячи із розглянутих досліджень та систематизувати ряд основних принципів створення ефективного організаційно-економічного механізму стимулювання і підтримки суб'єктів сільського зеленого туризму регіону.

Організаційно-економічний механізм стимулювання і підтримки суб'єктів сільського зеленого туризму повинен базуватися на основних сформованих принципах еколого збалансованого розвитку туристичних регіонів та екологобезпечної політики туристичної діяльності. Важливою є адаптація чинних у нашій країні стандартів, норм та правил використання природно-ресурсного потенціалу до європейських. Варто наголосити на тому, що кожен регіон вирізняється своїми специфічними властивостями й умовами розвитку сільського зеленого туризму.

На регіональному рівні робота механізму повина сприяти ефективному використанню природно-ресурсного потенціалу, подоланню наявної негативної соціо-еколого-економічної ситуації в регіоні, а також забезпечувати досягнення цілей, завдань та напрямків туристичного розвитку території.

Оскільки досліджуваний механізм розглядається як взаємопов'язана сукупність функцій, принципів та інструментів, вважаємо необхідним при його формуванні скористатися принципом який здатний забезпечувати поєднання всіх елементів організаційно-економічного механізму на засадах сталого розвитку.

Системність – це принцип, згідно з яким «...явище об'єктивної реальності, що розглядається з позиції закономірності системного цілого і взаємодії його складових, створює особливу призму або особливий «вимір» реальності» [110]. У зв'язку з вище викладеним, можна стверджувати, що складові елементи механізму

повинні розглядатися як система єдиного цілого, пов'язаного соціальними, економічними та екологічними зв'язками.

Принцип науковості та інноваційності враховує об'єктивні умови та специфічні риси функціонування і розвитку суб'єктів сільського зеленого туризму в регіоні. Рівень обґрунтованості ухвалення рішень підвищується з розвитком теорії менеджменту й удосконалюванням її методів у взаємозв'язку з іншими галузями наукових знань.

Одним з основних принципів під час удосконалення механізму повинна стати екологізація освітньої та просвітницької діяльності суб'єктів. При цьому саме поняття використання природно-ресурсного потенціалу набуває ширшого змісту.

Принцип безпеки впливає з функцій механізму та є більш дешевий і менш ризикований, ніж ліквідація збитків. Згідно з цим, досліджуваний механізм має бути націлений на вирішення не тільки поточних, а й довгострокових завдань розвитку сільського зеленого туризму в регіоні.

Отже, з метою формування засад стимулювання розвитку суб'єктів сільського зеленого туризму на рівні регіону визначено принципи формування ефективного організаційно-економічного механізму підтримки суб'єктів сільського зеленого туризму. Ключовим аспектом виділено засади сталого регіонального розвитку сільського зеленого туризму та економіку знань, в основу якої покладено організаційні й економічні методи екологізації освітньої і просвітницької діяльності суб'єктів сільського зеленого туризму та запровадження інноваційних методів ведення діяльності на селі.

Зважаючи на те, що зміст та функції зазначеного механізму з'ясовано, досліджено поелементно структуру, визначено принципи побудови механізму, відповідно побудуємо власну схему організаційно-економічного механізму стимулювання і підтримки суб'єктів сільського зеленого туризму, враховуючи всі регіональні особливості (рис. 3.3).

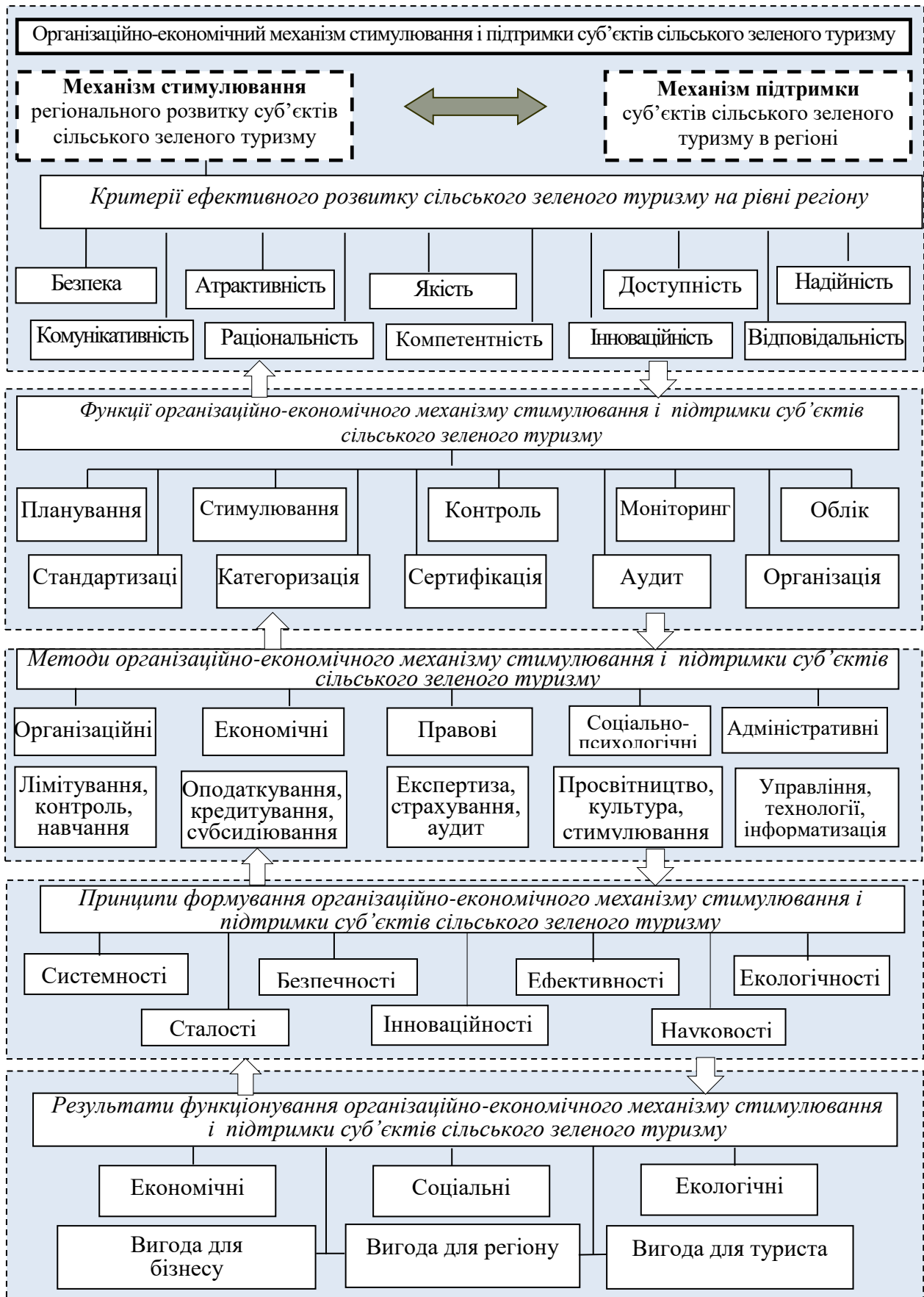

Рис. 3.3. Структура організаційно-економічного механізму стимулювання і підтримки суб'єктів сільського зеленого туризму в регіоні

Схема функціонування організаційно-економічного механізму підтримки і стимулювання суб'єктів сільського зеленого туризму на рівні регіону передбачає комплексне поєднання усіх його складових, іншими словами, удосконалення зазначеного механізму буде дієвим за умови цілісності його структури. Отже, ефективність функціонування досліджуваного механізму в регіоні головним чином буде залежати від єдності його цільової функції в цілому і для кожного його елемента зокрема; спільністю критеріїв ефективного розвитку сільського зеленого туризму як базисної основи усіх елементів механізму; налагодження функціональних взаємозв'язків між об'єктами та суб'єктами сільського зеленого туризму.

Організаційно-економічний механізм стимулювання і підтримки суб'єктів сільського зеленого туризму є органічною складовою загальнонаціонального економічного механізму та повинен узгоджуватися з іншими економічними механізмами, що регулюють функціонування як туристичної, так і суміжних галузей і секторів суспільного виробництва, діють на усіх етапах функціонування туристичної діяльності, орієнтується на ефективне ведення діяльності та раціональне використання природно-ресурсного потенціалу. Пропонуємо організаційно-економічний механізм стимулювання і підтримки суб'єктів сільського зеленого туризму розглядати як систему функцій, інструментів та принципів ефективного розвитку даного туризму в регіоні.

На основі виявлених особливостей функціонування підприємств сільського зеленого туризму в регіоні обґрунтовано основні положення формування дієвого організаційно-економічного механізму стимулювання і підтримки суб'єктів сільського зеленого туризму. Зокрема, визначено принципи його побудови, що складають основу формування та реалізації ефективного організаційно-економічного механізму стимулювання і підтримки суб'єктів сільського зеленого туризму.

3.2. Формування інституційної інфраструктури стимулювання і підтримки підприємницької діяльності в сфері сільського зеленого туризму

Інституційна інфраструктура стимулювання і підтримки підприємницької діяльності в сфері сільського зеленого туризму формується сукупністю галузей і сфер діяльності, які здійснюють макроекономічне регулювання економіки регіону, підтримують найбільш оптимальні макроекономічні пропорції розвитку сільського зеленого туризму в регіоні.

Основні засади здійснення підприємницької діяльності в сфері сільського зеленого туризму, а також співпраці між органами державної влади, місцевого самоврядування і приватним сектором визначаються низкою базових законодавчих і нормативно-правових актів, які були розглянуті у першому розділі.

Основними формами взаємодії держави та бізнесу, які у тій чи іншій мірі розвинуті на сьогодні в сфері сільського зеленого туризму регіонів України, є насамперед:

- державно-приватне партнерство;
- співпраця з розвитку туристичних кластерів;
- взаємодія державних та місцевих органів влади із саморегулюючими організаціями;
- партнерство на місцевому рівні щодо підтримки ініціатив сільських громад у розбудові соціальної інфраструктури сіл та започаткуванні власної справи у сфері сільського зеленого туризму.

З точки зору підприємництва поширення господарської діяльності орієнтованої на надання послуг із сільського зеленого туризму для приватних господарів сільських територій обумовлено вирішенням проблем зниження безробіття, створення нових робочих місць, отримання додаткового прибутку та поліпшення соціально-економічного стану сільського населення. Підтвердженням цього є той факт, що у світовій практиці сільський зелений туризм вже досить тривалий час розглядається як альтернатива сільському господарству за

розмірами отриманих прибутків. Також, розвиток інфраструктури сільського туризму не вимагає таких значних капіталовкладень, як інші види туризму і може здійснюватися за рахунок коштів самих селян без додаткових інвестицій [59].

Вивчення процесів стимулювання підприємницької діяльності в сфері сільського зеленого туризму варто здійснювати за допомогою аналізу наявних вітчизняних аспектів регулювання зазначеного процесу та вивчення зарубіжного досвіду щодо даного питання. Насамперед, необхідно проаналізувати види і форми підприємницької діяльності в сфері сільського зеленого туризму та вплив з боку держави на їх розвиток.

Так, на розвиток суб'єктів сільського зеленого туризму потужний вплив має держава, оскільки саме вона визначає умови на ринку туристичних послуг, фінансує чи сприяє залученню інвестицій для реалізації бізнес-проектів у сільському зеленому туризмі, підтримує суб'єкти туристичного бізнесу й захищає їхні інтереси, впливає на рівень доходів населення, визначає умови функціонування садиб сільського зеленого туризму тощо. Так, саме держава опосередковано впливає на те, яка кількість людей, наскільки комфортно і у якому саме місці задовольнить свої потреби у сфері сільського зеленого туризму. Отже, саме рівень державного стимулювання розвитку сільського зеленого туризму й підтримки у цій сфері обумовлює масштаби туристичних потоків у регіонах України та за її межами.

Узагальнення напрацювань науковців і результати власних досліджень дозволили конкретизувати інструменти державного регулювання суб'єктів сільського зеленого туризму (рис. 3.4).

Науковці донині не прийшли до єдиного бачення головної мети державного регулювання розвитку туризму, наголошуючи на необхідності «створення сучасного високоефективного і конкурентоспроможного туристичного комплексу» [64, с. 87–89]; «забезпечення суттєвого підвищення економічних, соціальних та екологічних стандартів життя населення» [18, с. 58–63]; «формування сприятливого ринкового середовища, соціально-ефективного, економічно вигідного й екологічно допустимого для територій розвитку

туристичного бізнесу» [44]; «створення сприятливих умов для розвитку в'їзного і внутрішнього туризму» [147].

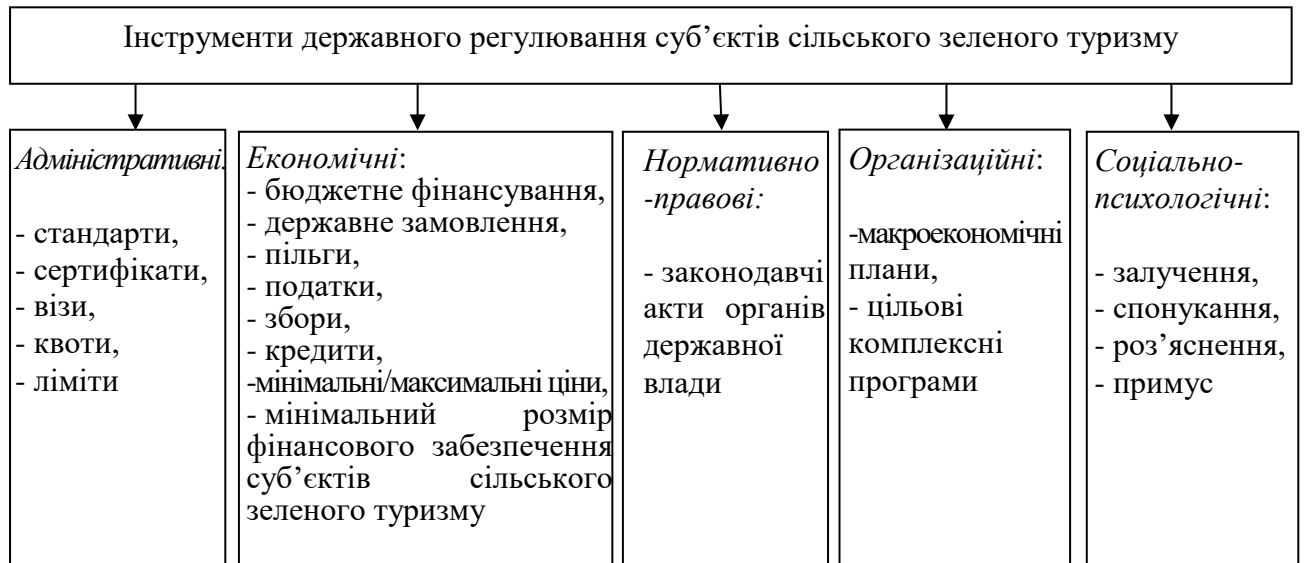

Рис. 3.4. Інструменти державного регулювання суб'єктів сільського зеленого туризму. Джерело: доповнено на основі [115].

Викликає питання вибір регуляторів із боку держави для стимулювання розвитку туризму загалом та сільського зеленого зокрема у якості головної мети туристичної політики «регулювального та своєчасного впливу на розвиток туризму з боку уповноважених органів» [72, с. 93–99], оскільки за такого підходу пріоритетним стає сам стимулюючий вплив, а не його суспільна корисність.

Основною метою державного стимулювання розвитку сільського зеленого туризму має бути створення таких умов, за яких належне задоволення потреб споживачів туристичних послуг супроводжується не лише реалізацією туристичних продуктів суб'єктами туристичної діяльності, а й поліпшенням соціо-еколого-економічної ситуації в регіонах країни.

Сьогодні процес стимулювання підприємницької діяльності в сфері сільського зеленого туризму в Україні виглядає доволі неповноцінним, навіть незважаючи на досить перспективні напрями стимулювання. Причиною цього, на наше думку, є суто декларативний характер зазначених вище шляхів економічного стимулювання діяльності у сфері сільського зеленого туризму.

Як засвідчив аналіз розвитку сільського зеленого туризму в регіоні, на сьогодні більшість приватних домогосподарств, що надають послуги з сільського зеленого туризму не зареєстровані як суб'єкти підприємницької діяльності, що значно ускладнює можливість обліку та контролю за їх діяльністю і стимулює тіньові економічні відносини в даному сегменті ринку туристичних послуг. Дослідження вчених визначають цифру незареєстрованих приватних домогосподарств, що надають послуги з сільського зеленого туризму у вигляді 96 % від усіх садиб [112]. Варто зазначити, що враховуючи економічну сутність господарської практики в сфері сільського зеленого туризму даний вид підприємницької діяльності доцільно віднести до неформальної економіки, яка характеризується випадковою економічною діяльністю, недекларованістю та нестабільністю доходів, відсутністю належного управління, неможливістю врахування кількості зайнятих осіб та обсягу виробництва осіб, зайнятих в інших секторах економіки [8].

Зазначимо, що організація сільського зеленого туризму, з точки зору підприємництва, передбачає здійснення самостійної, систематичної, ініціативної діяльності громадян та підприємств, яка проводиться на власний ризик, у приватних господарствах сільської місцевості з використанням майна та трудових ресурсів особистого селянського, підсобного або фермерського господарства, шляхом надання комплексу послуг (розміщення, харчування, організації дозвілля та забезпечення задоволення інших побутових потреб) з метою отримання економічного, соціального або іншого ефекту [12].

Так, фізична особа, яка бажає здійснювати підприємницьку діяльність у сфері сільського зеленого туризму, може обрати зареєстровану та незареєстровану форму господарювання. Ці форми не суперечать чинному законодавству України, мають свої переваги та недоліки. Відмінні і спільні риси форм господарської діяльності в сфері сільського зеленого туризму подано в таблиці 3.2.

Таким чином, формально існують дві форми надання послуг сільського зеленого туризму в садибах:

– садиба як особисте селянське господарство, коли власник не реєструється як суб'єкт підприємницької діяльності;

– садиба як приватне підприємство, коли господар реєструється як суб'єкт підприємницької діяльності [222].

Таблиця 3.2

Порівняльна характеристика правових вимог між зареєстрованою і незареєстрованою формою господарської діяльності в сфері сільського зеленого туризму

Вид діяльності	Зареєстровані підприємці	Без реєстрації як підприємці
Види послуг дозволені законодавством	Всі види туристичних послуг (за наявності необхідних ліцензій та дозволів)	Послуги розміщення, харчування
Надання дотації безробітним на започаткування власної справи	Може призначатися за умов складання бізнес-плану	Не призначається
Трудові договори з іншими особами, крім членів сім'ї	Не обмежено	Підлягають реєстрації органом державної служби зайнятості
Участь у програмах розвитку сільського зеленого туризму місцевого та регіонального значення	Дозволено	Дозволено
Ліцензування	Обов'язкове для інших видів послуг, крім розміщення і харчування туристів	Не потрібне
Сертифікація	Обов'язкова (до семи ліжко-місць для туристів у садибі – добровільна)	Добровільна
Сплата податку на додану вартість	Не сплачується на суму послуг з харчування туристів до 300 тис. грн. протягом останніх 12 місяців	Не сплачується на суму послуг з харчування туристів до 300 тис. грн. протягом останніх 12 місяців. Оренда приміщень звільнена від ПДВ
Сплата податку з доходів фізичних осіб	15 % з доходу за винятком пов'язаних витрат. Збори в Пенсійний фонд нараховуються на суму до 10 прожиткових мінімумів на місяць	15 % з доходу від оренди приміщень (облік витрат не обов'язковий). Доходи від продажу сільгосппродукції звільнено від податку. Збори в Пенсійний фонд не нараховуються
Реєстрація договорів	Не потрібна, якщо строк розміщення кожного туриста менше 12 місяців	Не потрібна, якщо строк розміщення кожного туриста менше 15 днів
Реєстрація діяльності	Необхідно зареєструватися відповідно до законодавчо визначеної процедури	Окремі дії не потрібні
Припинення діяльності	Необхідно знятися з обліку як приватному підприємцю	Окремі дії не потрібні
Державний контроль (нагляд)	Проводить регулярно згідно з визначеним законодавством	Проводиться щодо них не частіше одного разу на п'ять років, в тому числі щодо кількості туристів, рівня надання послуг та виконання умов
Наявність відповідної освіти у власника садиби	Не зобов'язаний	Не зобов'язаний

Джерело: адаптовано та доопрацьовано автором на основі [169; 112]

Перша форма означає укладання контракту із кожним гостем, який відпочиває в садибі (договір про оренду житла туристом). У такому випадку господар сплачує податок у розмірі 15 % з прибутку від вартості угоди.

Друга форма – це реєстрація суб'єкта підприємницької діяльності – фізичної особи, і сплата податків. Податки можуть сплачуватися за загальною схемою оподаткування або за спрощеною схемою єдиного податку.

Схематично зазначені форми надання послуг сільського зеленого туризму в садибах зображені на рис. 3.5.

Більшість садиб, що діють легально, обирає саме другу форму, тобто реєстрацію суб'єкта підприємницької діяльності та сплату єдиного податку, яка є більш простою і зручною, оскільки загальна система оподаткування передбачає сплату зборів і страхових внесків у низку фондів і податку на додану вартість [222].

Рис. 3.5. Форми надання послуг сільського зеленого туризму в садибах

Окрім того, дослідники спираючись на практичний досвід вітчизняного господарювання, класифікацію та методику обрахунку виробництва інституційних секторів економіки України [50], виділяють групи інституційних одиниць, що можуть здійснювати господарську діяльність у сфері сільського зеленого туризму:

- фізичні особи або групи осіб у формі домашніх господарств;
- юридичні особи.

Схематично зазначені організаційні форми підприємницької діяльності у сфері сільського зеленого туризму зображені на рис. 3.6.

Рис. 3.6. Організаційні форми підприємницької діяльності у сфері сільського зеленого туризму

Результати дослідження свідчать, що більш поширеною в сфері сільського зеленого туризму є індивідуальна форма здійснення підприємницької діяльності на приватно-сімейній основі, що передбачає здійснення діяльності у відносно невеликих масштабах, тобто це переважно сімейний бізнес, який, в основному, використовує власну працю з елементами кустарного промислу (вишивки, ткацтва, плетіння, гончарство тощо) [112].

На жаль однією з найпоширеніших форм діяльності у сфері сільського зеленого є саме незареєстрована, що обумовлюється наступними факторами: відсутністю ефективного нормативно-правового регулювання даного питання, бюрократизацією процесу реєстрації бізнесу та адміністративного управління та недостатністю обізнаності в сфері економічних питань ведення бізнесу тощо.

Господарське об'єднання окремих представників, що здійснюють діяльність у сфері сільського зеленого туризму в певну асоціативну форму, дозволяє ефективно і швидко координувати діяльність учасників у одному чітко визначеному напрямку, надавати цільове фінансування для підтримки розвитку, методичну, інформаційну, інноваційну, маркетингову допомогу, представляти спільні інтереси в державних органах влади, знижувати витрати на основну діяльність за рахунок співпраці тощо.

Індустрія сільського зеленого туризму функціонує за певними правилами та нормами, які спрямовують діяльність суб'єкта в певному напрямку, які отримали назву інституцій [129].

Інституції поділяють на дві великі підгрупи: формальні та неформальні. В основі неформальних інституцій лежить сукупність суспільно поширеної інформації як культурної спадщини та є неформальними обмеженнями, що виражаються у формі норм, звичаїв, традицій, кодексів поведінки, різного роду умовностей тощо [129]. Неформальні інституції сформувались за відсутності формальних регулятивних механізмів.

Формальні інститути виражають закріплені, чітко визначені обмеження та правила, що сформовані та діють на основі неформальних інституцій. Формальні інституції визначаються у політико-правовій площині (конституція, підзаконні акти), економічній (права власності), договірні (правила укладання договорів) тощо. Результати досліджень показують, що розвиток сільського зеленого туризму супроводжується постійними динамічними інституційними змінами, а саме зміною правил, неофіційних обмежень, особливостей характеру та дотримання даних правил учасниками економічного процесу обміну людськими, фінансовими, інформаційними та іншими ресурсами [129].

Ще однією складовою господарських об'єднань є громадські організації, що здійснюють діяльність у сфері сільського зеленого туризму на формальних і неформальних засадах. На початкових етапах переважно діють неформальні об'єднання на основі усних домовленостей між учасниками щодо спільної співпраці. Побудова співпраці на основі формалізації відносин, передбачає

створення організаційно-інституційних структур, які на безоплатній основі представляють інтереси учасників об'єднання. До формальних об'єднань на рівні регіону переважно відносять неприбуткові громадські організації, спілки кластери, бізнес-інкубатори, асоціації тощо [112].

Спираючись на зазначене, а також на основі проведеного в другому розділі SWOT-аналізу та визначених чинників впливу на сільський зелений туризм сформуємо регіональну структуру інституційної інфраструктури стимулювання і підтримки підприємницької діяльності в сфері сільського зеленого туризму (рис. 3.7).

Рис. 3.7. Структурна модель інституційної інфраструктури стимулювання і підтримки підприємницької діяльності в сфері сільського зеленого туризму в регіоні

Так, зазначена інституційна інфраструктура стимулювання і підтримки підприємницької діяльності у сфері сільського зеленого туризму на рівні регіону структурно складається з елементів загальних, спеціалізованих, інформаційних та регламентуючих інституцій. Розвиток кожної з них здійснює вплив на підприємницьку діяльність в сфері сільського зеленого туризму на рівні регіону так як і досліджувана діяльність частково впливає на згадані інституції, що, в свою чергу, сприяє розвитку регіону.

Визначальним аспектом ефективного розвитку господарської діяльності в сфері сільського зеленого туризму є побудова чітких взаємовідносин та співробітництва між підприємствами в межах регіону та стимулювання їх діяльності в бік покращення соціо-еколого-економічної ситуації даного регіону. Співробітництво в туризмі може мати різносторонній характер і стосуватися стандартизації та контролю якості пропонованих послуг, навчання, маркетинг, реклама, інновації, інформаційне забезпечення (застосування сучасних інформаційних технологій), інвестиційна підтримка, захист інтересів та інше.

Результати дослідження свідчать, що в Україні відсутні державні інституції, діяльність яких спрямована на вирішення проблем розвитку сільського зеленого туризму, наразі дані функції виконують різні громадські організації. Однією з основних і найбільш ініціативних є всеукраїнська неприбуткова громадська організація Спілка сприяння розвитку сільського зеленого туризму в Україні, (заснована в 1996 році).

Варто акцентувати увагу на тому, що на сучасному етапі організаційно-економічний механізм стимулювання і підтримки підприємницької діяльності в сфері сільського зеленого туризму охоплює в себе значний перелік економічних дій та заходів впливу на діяльність суб'єктів туристичного господарювання. Так, в Україні існує система фінансово-економічного стимулювання підприємницької діяльності в сфері сільського зеленого туризму. Варто наголосити, що такі аспекти подано практично у всіх законодавчих документах, які стосуються

нормативно-правового регламентування діяльності у сільському зеленому туризмі в регіоні.

Сталість системи стимулювання підприємницької діяльності в сфері сільського зеленого туризму залежить від рівня і характеру фінансування об'єктів та суб'єктів виду туризму який досліджується. Таке фінансування, відповідно з чиним законодавством, перебуває в залежності від багатьох чинників:

- рівень охоронного режиму туристичних об'єктів та регіонів (загальнодержавного чи місцевого значення);
- організаційно-правової форми, в якій діє той чи інший туристичний суб'єкт та об'єкт (індивідуальне особисте селянське господарство чи об'єднання, науково-дослідна установа, яка працює у напрямку розвитку сільського зеленого туризму; туристична чи рекреаційна установа тощо);
- суворості правового режиму використання відповідного туристичного регіону чи об'єкта;
- можливість надання туристичним територіями, які мають відповідний охоронний статус платних послуг;
- системи розподілу штрафних платежів та коштів, що надходять як компенсація за шкоду, заподіяну порушенням охоронного режиму відповідних туристичних територій;
- інших чинників.

Крім того, істотною проблемою сьогодні є і значний дефіцит бюджетних коштів, які спрямовані саме на стимулювання підприємницької діяльності в сфері сільського зеленого туризму. Фінансові ресурси, що виділяються з державного та місцевих бюджетів України, мають здебільшого цільовий характер та пов'язані переважно із реалізацією загальнодержавних, регіональних і місцевих програм, проте сучасний стан сільського зеленого туризму ще раз доводить, що таких коштів виділяється вкрай обмаль, а отже, недостатньою мірою здійснюється й стимулювання підприємницької діяльності в сфері сільського зеленого туризму.

Звертає на себе увагу, недостатність обсягів та джерел фінансування найбільш цінних із туристичної точки зору об'єктів та територій, таких як,

наприклад, природні заповідники. Ці території загальнодержавного значення створюються у формі державних наукових установ і заходи щодо стимулювання їх охорони фінансуються з державного бюджету.

Цей підхід дозволяє забезпечити стабільність і безперебійність функціонування цих територій, охорону їх комплексів та об'єктів, організацію наукової діяльності в них, ведення системи моніторингу їх стану.

Відповідно до статті 46 Закону України «Про природно-заповідний фонд України», крім державного бюджету, фінансування заходів щодо природних заповідників (так само, як і інших установ загальнодержавного значення: біосферних заповідників, національних природних парків, а також ботанічних садів, дендрологічних парків та зоологічних парків загально-державного значення) може здійснюватися з залученням коштів бюджетів інших рівнів – місцевих бюджетів, бюджетних і благодійних фондів, а також коштів підприємств, установ, організацій та громадян.

У багатьох країнах стимулювання підприємницької діяльності в сфері сільського зеленого туризму залежить від екологічних фондів. З початку 80-х рр. в системах державного управління багатьох країн світу почали створюватися грошові фонди екологічного призначення – спеціальні екологічні фонди. Для здійснення державної екологічної політики були залучені механізми позабюджетного фінансування. За економічних умов, які притаманні більшості постсоціалістичних країн, існує проблема обмеженості бюджетних коштів, що сприяє запровадженню механізмів позабюджетного фінансування діяльності у сфері сільського зеленого туризму.

Головною метою формування позабюджетних екологічних фондів є створення незалежного від державного бюджету централізованого джерела фінансування потреб, які передбачають охорону природно-ресурсного потенціалу. Ці фонди створюються як підтримуюча фінансова структура, яка повинна доповнювати державні витрати на екологічні цілі. Діяльність екологічних фондів має бути спрямована на фінансове сприяння впровадженню екологічної політики в державі [76, с. 274].

Сьогодні в Україні функціонують Державний та місцеві цільові екологічні фонди. Законодавчим продуктом формування і функціонування вище зазначених фондів став Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» від 25 червня 1991 року. Власне основним фундаментом вказаних фондів є збір за забруднення навколишнього природного середовища. Державний фонд з 1998 року включено до складу Державного бюджету України, а фонди місцевого значення – до складу відповідних місцевих бюджетів.

Таким фондам в Україні для ефективної діяльності бракує достатньої кількості коштів. Тому надходження від їх діяльності у фінансування охорони природно-ресурсного потенціалу не є значними.

Стимулювання розвитку сільського зеленого туризму в регіоні може здійснюватися шляхом підвищення ефективності екологічних фондів, що можливе за умов забезпечення прозорості їх фінансової діяльності та цільового використання коштів. Згідно з цим, стимулювання підприємницької діяльності в сфері сільського зеленого туризму є частиною організаційно-економічного механізму і полягає в упровадженні комплексу організаційних, соціо-еколого-економічних, фінансових, наукових, правових та інших заходів які спрямованні в першу чергу на:

- підвищення якості туристичних товарів та послуг, підвищення їх конкурентоспроможності, досягнення їх сталого розвитку на основі: поєднання економічних, соціальних та екологічних інтересів суб'єктів сільського зеленого туризму туристичних регіонів;

- підтримку високого рівня розвитку сільського зеленого туризму в регіоні.

Українські науковці-економісти пропонують власне розуміння питання стимулювання розвитку регіонів загалом та туристичних територій зокрема. У зв'язку з цим, розглянемо більш детально основні положення вітчизняних вчених щодо визначення сутності стимулювання підприємницької діяльності в сфері сільського зеленого туризму на рівні регіону.

У своїх дослідженнях О. І. Гулич [41] акцентує увагу на стимулюванні еколого-збалансованого розвитку туристичної галузі та взаємозв'язок різних сфер

області на базі рекреаційних комплексів. Л. П. Царик було розроблено регіональний еколого-географічний підхід де основну увагу приділено питанням стимулювання сталого розвитку екологічної сфери [221]. Т. С. Максимова розкрила комплексний механізм управління регіональним розвитком [106]. Більше того, у цій праці залишається незрозумілою роль туристичної сфери регіону.

У дослідженнях З. В. Герасимчук та В. Л. Галушак запропоновано формування та реалізацію політики розвитку проблемних регіонів [27], що дозволило розробити методіку із стимулювання сталого розвитку регіонів у контексті подолання проблем регіональних систем. І. М. Вахович обґрунтувала фінансовий механізм забезпечення сучасної моделі регіонального сталого розвитку [21].

Економічний механізм природокористування, зокрема, економічного стимулювання раціонального природокористування було розроблено науковцями Б. М. Данилишиним, М. А. Хвесиком, В. А. Голяном [43]. Разом з цим, стимулювання зводиться лише до економічного стимулювання розвитку регіонів.

Загалом, дослідження українських вчених є вагомим внеском у формуванні інструментів стимулювання підприємницької діяльності в сфері сільського зеленого туризму, в той же час відсутність комплексного підходу до вирішення досліджуваної проблеми не дозволяє ефективно застосовувати вище зазначені напрацювання на практиці. У зв'язку з вище викладеним та базуючись на функціональних особливостях досліджуваного механізму, що були розглянуті у попередньому пункті дослідження, а також зважаючи на специфіку підприємництва у сфері сільського зеленого туризму, визначимо інструменти стимулювання підприємницької діяльності в сфері сільського зеленого туризму (рис. 3.8).

Власне механізм стимулювання підприємницької діяльності в сфері сільського зеленого туризму – це система інституціональних форм, управлінських методів та економічних важелів, що впроваджуються на рівні регіону для

забезпечення ефективної підприємницької діяльності та розвитку сільського зеленого туризму регіонів України.

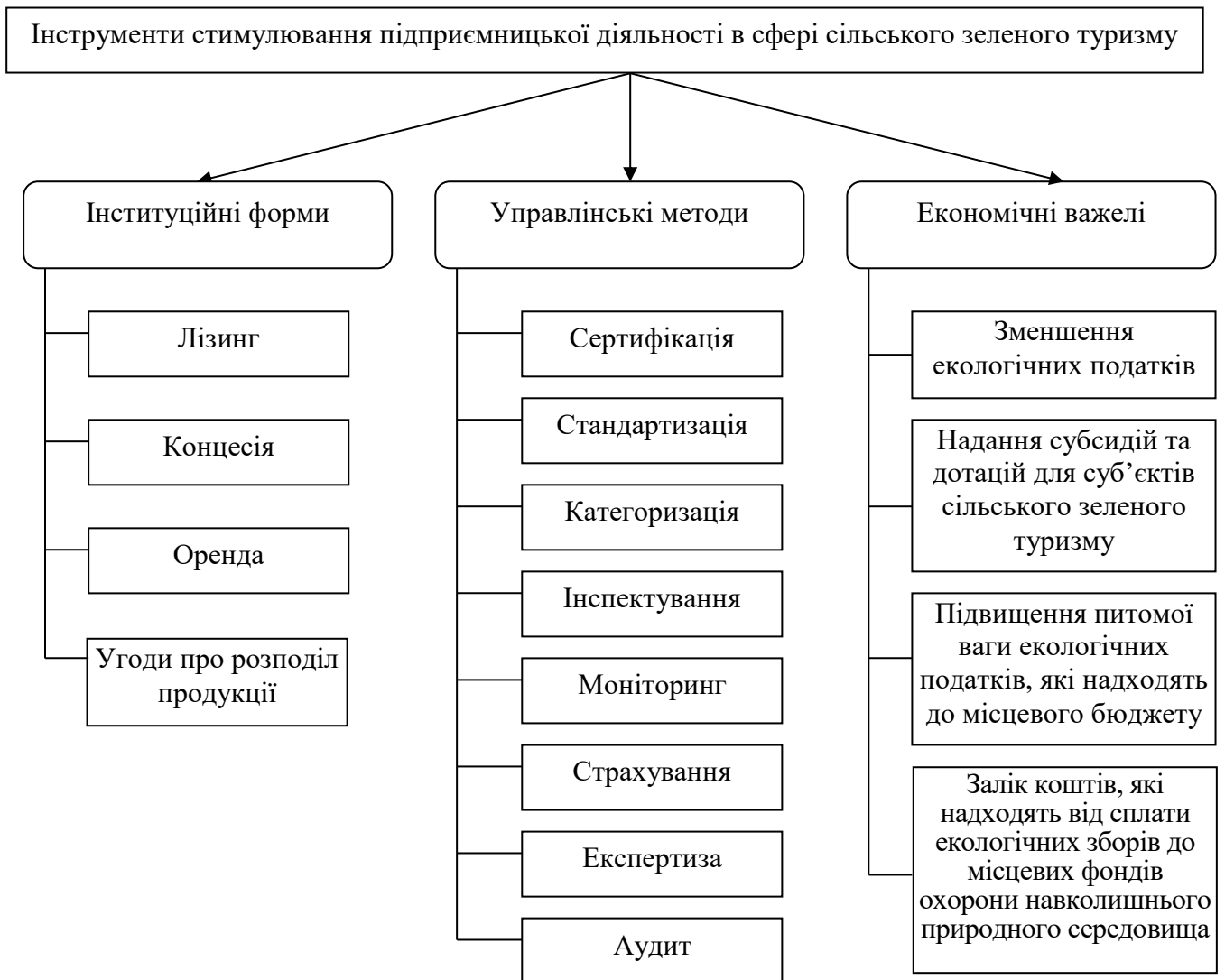

Рис. 3.8. Інструменти механізму стимулювання підприємницької діяльності в сфері сільського зеленого туризму на рівні регіону.

Ефективність запровадження наведеного механізму буде залежати від поетапного його впровадження. До основних етапів впровадження механізму стимулювання підприємницької діяльності в сфері сільського зеленого туризму віднесемо:

- аналіз рівня забезпеченості природно-ресурсним потенціалом регіону;
- визначення критеріїв стимулювання підприємницької діяльності в сфері сільського зеленого туризму;

– вибір і реалізація методів та інструментів стимулювання підприємницької діяльності в сфері сільського зеленого туризму;

– контроль за стимулюванням підприємницької діяльності в сфері сільського зеленого туризму;

– заходи щодо покращення дієвості механізму стимулювання підприємницької діяльності в сфері сільського зеленого туризму.

Відповідно до запропонованих етапів стимулювання підприємницької діяльності в сфері сільського зеленого туризму визначимо критерії такого стимулювання. На нашу думку, такими критеріями є рівень безпеки використання наявного природноресурсного потенціалу, рівень активності суб'єктів сільського зеленого туризму, рівень впливу їх діяльності на розвиток регіону тощо.

Важливим аспектом стимулювання підприємницької діяльності в сфері сільського зеленого туризму є вибір і реалізація методів та інструментів стимулювання. Зважаючи на специфіку нашого дослідження механізм підприємницької діяльності в сфері сільського зеленого туризму розглядається нами у тривекторній площині, як сукупність організаційних, економічних та організаційно-економічних методів стимулювання підприємницької діяльності в сфері сільського зеленого туризму. Вважаємо за доцільне основні інструменти такого стимулювання розглянути детальніше. Як показують дослідження, одним з основних економічних аспектів належить фінансовому забезпеченню підприємницької діяльності в сфері сільського зеленого туризму.

За даними про видатки з Державного бюджету України у 2015–2016 роках на фінансування заходів щодо підприємницької діяльності в сфері сільського зеленого туризму зокрема та туристичної галузі загалом коштів не було передбачено, що детально розглянуто в першому розділі дослідження, тобто потрібні додаткові шляхи фінансового стимулювання розвитку сільського зеленого туризму. Рішенням цієї проблеми може стати залучення коштів з ЄС від проектної діяльності. Так, транскордонні регіони, які розміщені поблизу з країнами ЄС мають вигідні умови щодо розвитку транскордонного співробітництва регіону, в тому числі й туристичного, а зокрема і сільського

зеленого туризму, оскільки залучення інвестицій, особливо з країн Європейського союзу справляє помітний ефект у підтримці багатосторонніх відносин, що в свою чергу призводить до ефекту збільшення кількості іноземних туристів, які відвідують регіон і забезпечують цим самим надходження фінансових ресурсів у економіку регіону шляхом здійснення ними видатків. Це у подальшому створює позитивний мультиплікативний ефект на більшість і інших галузей. Зазначені регіони входять в кластерну структуру сфери туристичних послуг (табл. 3.3).

Таблиця 3.3

Діючі транскордонні Польсько-Українські кластери у 2016 р.

Назва кластеру	Учасники з боку України	Закордонні учасники	Сфера діяльності
1. Науковий інформаційно-статистичний транскордонний кластер «Інфостат Україна – Польща» (2013 р.)	1. Інститут регіональних досліджень НАН України. 2. Головне управління статистики у Львівській області. 3. Львівський національний університет ім. Івана Франка, економічний факультет. 4. Львівська обласна спілка економістів України	1. Статистичне управління в Жешуві 2. Жешувський Університет, економічний факультет. 3. Центр Статистичних досліджень і освіти ГУС (Польща)	Об'єднання зусиль щодо спільного наукового, інформаційного і статистичного забезпечення розвитку українсько-польського транскордонного регіону
2. Польсько-білорусько-український транскордонний туристичний кластер (2014 р.)	1. Волинський туристичний кластер	1. Люблінська регіональна туристична організація (Польща). 2. Брестський туристичний кластер (Білорусь)	Розвиток транскордонного туризму, створення та популяризація бренду та залучення людей до сільського зеленого туризму
3. Транскордонний кластер інновацій (2015 р.)	1. Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки	1. Хелмська господарська палата (Польща)	Підтримка освітніх, наукових і господарських контактів, професійні стажування

Джерело: [203, с. 4]

Аналіз таблиці засвідчує, що саме в регіонах з високим потенціалом розвитку сільського зеленого туризму діють зазначені кластерні утворення. Така кластерна інфраструктура може бути суттєвим стимулом підприємницької діяльності в сфері сільського зеленого туризму. Свідченням цього є діяльність такого кластера на

Волині, який має на меті саме розвиток сільського зеленого туризму як в регіонах Польщі, так і в Білорусії та Україні.

Угода про створення Польсько-білорусько-українського транскордонного туристичного кластера була підписана між Люблінською регіональною туристичною організацією, Волинським туристичним кластером та Брестським туристичним кластером у рамках проекту «Створення інформаційного комплексу у сфері транскордонного екологічного туризму у Єврореґіоні Буг» 29–30 жовтня 2014 року у Луцьку. У рамках кластера передбачається розвиток туризму поблизу трьох сторін кордону, насамперед, сільського зеленого туризму. За словами президента Люблінської регіональної туристичної організації Пьотра Франашека, важливим моментом є концентрація зусиль для створення спільного транскордонного туристичного бренду «Полісся», який об'єднає схожі за природним потенціалом, культурою та історією регіони Люблінського воєводства, Волинської та Брестської областей [98].

Крім того, на Волині діє кластерне утворення, яке має на меті підвищити мобільність студентів як Польщі, так і України. Завдяки цьому, у 2016 році 35 Волинських студентів пройшли стажування в установах Польщі, значна кількість студентів була на практиці у туристичних закладах Польщі.

Так, у лютому 2015 року відбулося підписання угоди про утворення «Транскордонного кластера інновацій». Сторони уклали угоду з метою організації професійних практик у Республіці Польща для студентів у сфері, передбаченій навчальними програмами вищих навчальних закладів. Представники висловили узгоджений намір утворення коопераційного об'єднання, яке буде основою для заходів, що здійснюються спільно українськими і польськими підприємцями, науковими осередками і неурядовими організаціями у сфері досліджень та розвитку, органами територіального самоврядування, а також іншими суб'єктами й інституціями бізнес-оточення Польщі та України [67].

Таким чином, кластерне утворення є інституційною одиницею інфраструктури, що може слугувати стимулом підприємницької діяльності в сфері сільського зеленого туризму.

Так, утворення кластерних об'єднань сільського зеленого туризму в регіонах України дозволить направити зусилля на вирішення таких проблем:

- залучення малого бізнесу в розвиток сільського зеленого туризму регіону;
- поширення в регіоні просвітницької діяльності та екологічної культури населення;
- розвиток та збереження етнокультурної самобутності учасників кластера може стати ексклюзивною конкурентною перевагою на міжнародному туристичному ринку та дозволить регіону увійти до основних регіональних ринків сільського зеленого туризму в Європейській Спільноті [126].

Формування кластерної системи, засноване на принципах стійкості, надійності, стабільності функціонування і конкурентоспроможного розвитку підприємств сільського зеленого туризму, є однією з основних умов підвищення ефективності їхньої діяльності. Підприємства, що працюють у межах однієї кластерної системи, повинні мати взаємопов'язану стратегію розвитку, визначену не тільки економічними аспектами, а й організаційними рішеннями, які можуть використовуватися для своєчасної реакції на зміни зовнішнього середовища.

Ще однією інституційною одиницею інфраструктури стимулювання підприємницької діяльності у сфері сільського зеленого туризму є єврорегіон, що у статті 1 Закону України «Про транскордонне співробітництво» визначається організаційною формою співробітництва адміністративно-територіальних одиниць європейських держав, що здійснюється відповідно до дво- або багатосторонніх угод про транскордонне співробітництво. За період від 1993 року після підписання Мадридської конвенції, на кордонах України було створено десять єврорегіонів, до участі у яких залучено дев'ять областей України та адміністративно-територіальні одиниці семи прикордонних іноземних держав (табл. 3.4). Територія України, що входить до складу єврорегіонів, становить третину від її загальної площі, на ній проживає 31,5 % населення нашої держави [93].

Основні характеристики єврорегіонів в Україні

Назва єврорегіону	Рік заснування	Країни-учасниці
1. Карпатський	1993	Україна, Польща, Угорщина, Словаччина, Румунія
2. Буг	1995	Україна, Польща, Білорусь
3. Нижній Дунай	1998	Україна, Румунія, Молдова
4. Верхній Прут	2000	Україна, Румунія, Молдова
5. Дніпро	2003	Україна, Російська Федерація, Білорусь
6. Слобожанщина	2003	Україна, Російська Федерація
7. Ярославна	2006	Україна, Російська Федерація
8. Чорноморський	2008	Албанія, Вірменія, Азербайджан, Болгарія, Грузія, Греція, Молдова, Румунія, Російська Федерація, Сербія, Туреччина, Україна
9. Донбас	2010	Україна, Росія
10. Дністер 2012	2012	Україна, Молдова

Джерело: [93]

Таким чином, для підвищення ефективності діяльності туризму в регіоні слід скористатися зарубіжним досвідом: перехід від грантів до кредитів; участь у пайовому фінансуванні проектів спрямованих на раціональне використання природно-ресурсного потенціалу; запровадження системи заліку в рахунок платежів за забруднення коштів, які витрачені суб'єктами туристичного господарювання на охоронні заходи; здійснення пільгового кредитування суб'єктів туристичного господарювання, які за період кредитування здійснюють заходи щодо запровадження екобезпечної господарської діяльності (в такому випадку надані в кредит суб'єкту господарювання кошти слід вважати використаними і до фонду вони не повертаються), якщо ж пільгову умову не виконано, то після закінчення строку кредитування суму кредиту слід повернути до екологічного фонду; застосування різних форм субсидій [22].

Існують такі підходи до визначення субсидій:

– субсидія – цільова незворотна допомога в грошовій чи натуральній формі, яка надається за рахунок коштів державного бюджету або спеціальних державних і недержавних фондів економічним суб'єктам [114, с. 129];

– субсидія – передача коштів на пільгових умовах, тобто таких, які більш прийнятні за ті, які існують на фінансовому ринку, можуть надаватися за

допомогою таких інструментів, як дотації, дотації по сплаті банківських відсотків, прямі власні позики, позики фінансових посередників, гарантії позик і т.д. [76].

Вважаємо, що стимулювання підприємницької діяльності в сфері сільського зеленого туризму шляхом надання субсидій, є ефективним способом підвищення рівня розвитку сільського зеленого туризму в регіоні.

За умов, коли фінансова база держбюджету є незначною, досить часто кошти використовуються не за цільовим призначенням, економічний інструментарій екологічного регулювання господарської діяльності, який набув практичного застосування у вітчизняній практиці, дуже обмежений, доцільними є такі заходи щодо забезпечення цільового використання коштів, які формуються за рахунок нарахування зборів за забруднення довкілля (табл. 3.5).

Таблиця 3.5

Заходи щодо фінансового стимулювання розвитку сільського зеленого туризму

Фінансове стимулювання розвитку сільського зеленого туризму		
Залік коштів, які витрачаються на охорону природно-ресурсного потенціалу у рахунок сплати екологічних зборів до місцевих фондів охорони навколишнього природного середовища	Зменшення відсотка перерахування екологічних зборів до Державного фонду охорони навколишнього природного середовища на користь місцевих фондів охорони навколишнього природного середовища	Зменшення ставок екологічних платежів для суб'єктів господарювання, які протягом певного періоду раціонально використовують природно-ресурсний потенціал

З метою контролю цільового використання коштів, які субсидуються суб'єктам туристичного господарювання шляхом реалізації вищезазначених заходів вважаємо за доцільне застосовувати облік суб'єктів сільського зеленого туризму, які проводять чи планують проводити охоронні заходи. Такий облік доцільно проводити на рівні місцевих громад із подальшим їх зведенням на рівні регіону у обласний реєстр екологічно спрямованих суб'єктів господарювання у сфері сільського зеленого туризму. До основної інформації, що повинна бути висвітлена при такому обліку, необхідно віднести: термін та вид діяльності суб'єкта господарювання, висновок аудиту щодо обґрунтованості здійснення такої діяльності, пропозиції суб'єктів господарювання щодо виду фінансового стимулювання та терміну його надання. Важливим пунктом зібраної інформації має бути інформація щодо попередніх випадків отримання суб'єктом

туристичного господарювання фінансової допомоги з Державного чи місцевого екологічних фондів та досягнутого економічного, соціального та екологічного ефекту. Для одержання фінансової допомоги суб'єкти туристичного господарювання повинні подати еколого-економічне обґрунтування потреби в її наданні. Важливо також в обґрунтуванні зазначити охоронні заходи природно-ресурсного потенціалу регіону, а також обсяг фінансових ресурсів, що необхідний для запровадження таких заходів на основі чітких економічних розрахунків. Доцільно також вказати інформацію дотримання суб'єктом туристичного господарювання законодавства щодо охорони природно-ресурсного потенціалу, нарахованих та сплачених сум збору за нераціональне його використання, сума штрафів та компенсації шкоди, заподіяної порушенням законодавства за попередні роки .

Для стимулювання підприємницької діяльності в сфері сільського зеленого туризму використовують інструменти пільгового оподаткування та диференціації податкових ставок. Запровадження податкових пільг сприяє рівню розвитку підприємницької діяльності в сфері сільського зеленого туризму. Вважаємо, чинну систему податкових пільг доцільно доповнити інструментами, що передбачають часткове або повне звільнення від оподаткування суб'єктів, які впроваджують охоронні технології та відтворення природно-ресурсного потенціалу. Надання податкових кредитів здійснюється на основі тих же принципів і полягає у відтермінуванні сплати податкових стягнень. Податкові пільги та податкові кредити доцільно надавати суб'єктам туристичної діяльності для здійснення інвестування в охоронні заходи.

Фінансове стимулювання суб'єктів туристичної діяльності засобом диференціації податкових пільг – ефективний інструмент організаційно-економічного механізму. Диференціацію податкових ставок застосовують для охорони природно-ресурсного потенціалу, як бальнеологічного. Зокрема, у випадках зниження середнього рівня мінералізації лікувальних вод, що виникла у зв'язку з інтенсивною експлуатацією родовищ, ставки податку для їх користувачів повинні підвищуватися. Таким чином, стимулюються процеси

збереження цінних природних туристичних ресурсів, недопущення їх виснаження та прискорення освоєння нових туристичних регіонів [110].

За допомогою екологічного податку можна оподатковувати всі шкідливі викиди в довкілля і трансформувати негативні зовнішні екологічні ефекти в екологічні витрати. Проте світовий досвід підтверджує, що цей інструмент ефективно працює у разі оподаткування тільки крупних забруднювачів [138]. Вище зазначений інструмент та аналіз його дії виявляє сильні і слабкі сторони і приводить до висновку, що найефективніше екологічний податок на шкідливі викиди працюватиме в інтеграції з деякими податковими інструментами й інструментами екологічної політики. Початок концепції про «подвійні дивіденди» був встановлений у кінці ХХ ст. і суть її полягає у такому: у країнах, що розвиваються, і слаборозвинених, де податкова система побудована таким чином, що стримує розвиток національної економіки у зв'язку з деструктивним її впливом на виробництво і торгівлю (спотворені податки), введення нових і посилення діючих екологічних податків може дати подвійну вигоду. У такому випадку упровадження екологічних податків веде до ослаблення або зменшення звичних податків, причому баланс податкової системи залишається тим же, а структура податків видозмінюється. Так, результат такого реформування системи оподаткування полягає у поліпшенні стану туристичного середовища й одночасному позитивному економічному ефекті від ослаблення негативної дії на економіку спотворених податків [111].

В Україні поняття збору за забруднення довкілля і екологічний податок є суміжними, хоча таке прирівнювання є помилковим. Нині в промислово розвинених країнах світу спостерігається тенденція зростання ролі екологічних податків і їх стимулюючої дії на розвиток економіки. Як засвідчує статистика, найбільші суми екологічних податків виплачують, в основному, в країнах Європи, що свідчить про значну увагу до екологічної ситуації в країні і здоров'я населення.

Податкові пільги – інструмент, що забезпечує стимулювання підприємницької діяльності в сфері сільського зеленого туризму. Зважаючи на те,

що податкові пільги, як інструмент механізму стимулювання підприємницької діяльності у сфері сільського зеленого туризму, задекларовані у вітчизняному законодавстві, пропонуємо усунути протиріччя в законодавстві, які перешкоджають практичному впровадженню зазначених інструментів, зокрема, неузгодженість із відповідними статтями законів, норми яких є пріоритетними для виконання [110].

Керуючись вище зазначеним, пропонуємо застосовувати результати визначення рейтингу забезпеченості садибами сільського зеленого туризму, а отже, й розвитку досліджуваного виду туризму в регіоні під час визначення виду податкових пільг за податком на прибуток, як це показано у таблиці 3.6.

Таблиця 3.6

Податкові інструменти механізму стимулювання підприємницької діяльності в сфері сільського зеленого туризму відповідно до рейтингу регіонів

Вид податкових пільг	Тип регіонів за рівнем розвитку сільського зеленого туризму		
	Високий	Середній	Низький
Податкова знижка			+
Податковий кредит		+	
Звільнення від сплати податку протягом економічно обґрунтованого строку	+		

Джерело: [111, с. 270]

Для регіонів, які мають низький рівень розвитку сільського зеленого туризму, пропонуємо застосовувати як пріоритетний інструмент стимулювання податкову знижку, що визначається за методом, згідно з яким селянське господарство отримує пільгу в разі досягнення відповідного рівня охорони природно-ресурсного потенціалу порівняно з попереднім або базовим періодом. Для регіонів із середнім рівнем розвитку сільського зеленого туризму пріоритетним інструментом стимулювання є податковий кредит, що вираховується безпосередньо із суми податку на прибуток, на відміну від податкової знижки, яка скорочує базу оподаткування, але податковий кредит передбачає компенсацію відстрочених сум у вигляді додаткових надходжень податку в результаті загального зростання прибутку. Для регіонів із високим

рівнем розвитку сільського зеленого туризму пропонуємо застосовувати звільнення від сплати податку протягом економічно обґрунтованого терміну.

До основних видів податкових пільг можна віднести:

- зменшення ставок ПДВ і податку на прибуток (аж до повного звільнення від сплати податків);
- зменшення ставок податку на власність;
- дозвіл включення в собівартість туристичної продукції витрат екологічного призначення, не пов'язаних прямо з основним видом діяльності;
- надання податкових привілеїв для інвестування в екологічну сферу;
- формування режимів прискореної амортизації, зниження ставок акцизних зборів, ін.[111, с. 270].

Прискорена амортизація основних фондів охоронного призначення – добре апробований у світі різновид податкової пільги. Вона є засобом для стимулювання пріоритетних видів діяльності, науково-технічного прогресу. Так, підприємство, що здійснює охоронні заходи природно-ресурсного потенціалу, збільшуючи суми амортизаційних відрахувань, тим самим скорочує розмір прибутку оподаткування, внаслідок чого збільшується його чистий прибуток.

Нормативно-правова база передбачає надання податкових пільг суб'єктам, що проводять охоронні заходи природно-ресурсного потенціалу туристичних регіонів, стимулюючи тим самим безпеку, як критерій розвитку сільського зеленого туризму. Статтями 41 і 48 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» передбачається надання підприємствам, установам і організаціям, в тому числі туристичним, а також громадянам податкових пільг у разі маловідхідні, енерго- і ресурсозберігаючі технології і нетрадиційні види енергії, здійснюють інші ефективні заходи щодо охорони навколишнього природного середовища. Низка податкових пільг передбачена Законами України «Про природно-заповідний фонд» (ст. 49), «Про відходи» (ст. 38, 40), «Про плату за землю». Можна навести кілька прикладів за поданням податкових пільг. Так наприклад, згідно із Законом «Про плату за землю» від сплати податку на земельні ділянки звільняються, національні природні парки, заповідники (окрім

мисливських), регіональні ландшафтні парки, ботанічні сади, дендрологічні і зоологічні парки, визначні пам'ятки природи, заповідні урочища і парки-визначні пам'ятки садово-паркового мистецтва, сільськогосподарські угіддя зон забруднених територій, підприємства окремих галузей народного господарства і вільних економічних зон і подібні. Крім того, ставки податку на земельні ділянки, надані в користування на землях природоохоронного, оздоровчого і рекреаційного й історико-культурного призначення за межами населених пунктів, встановлюються у розмірі 50 % грошової оцінки одиниці площі ріллі.

Вважаємо, що система податків і платежів повинна надавати суб'єкту сільського зеленого туризму, тобто власнику садиби максимальну свободу вибору стратегій, що дозволяє мінімізувати витрати на перетворення зовнішнього фактора деструкції або забруднення у внутрішню статтю витрат для них. Якщо витрати на раціоналізацію процесу використання туристичних ресурсів низькі, то, замість того, щоб платити податки, суб'єкт туристичної діяльності підвищуватиме раціоналізацію до оптимального рівня, коли приріст витрат на додаткову очистку та ефективний розвиток туристичних об'єктів стає рівним ставці платежів.

Результатом стимулювання підприємницької діяльності в сфері сільського зеленого туризму на регіональному рівні є забезпечення солідарності інтересів туристів, підвищення добробуту сільського населення туристичних регіонів, економічного рівня його розвитку на основі ефективного розвитку сільського зеленого туризму.

Вважаємо, що обирати форму економічного стимулювання: податкові пільги чи бюджетне фінансування – повинні самі суб'єкти господарювання а також здійснювати запити і нести відповідальність за використання бюджетних коштів чи коштів, які акумульовані за рахунок податкових пільг. Період надання податкових пільг чи бюджетних коштів для суб'єктів господарювання, може бути в середньому не більше 5 років, у випадку ж потреби у більш довгостроковому фінансуванні необхідне обґрунтування цієї потреби у бізнес-плані певного суб'єкта господарювання.

Таким чином, механізм стимулювання розвитку підприємницької діяльності в сфері сільського зеленого туризму полягає у:

- визначенні граничної межі витрат бюджету всіх рівнів на підприємницьку діяльність у сфері сільського зеленого туризму;
- поєднанні державних та ринкових механізмів стимулювання розвитку підприємницької діяльності в сфері сільського зеленого туризму;
- ефективнішому використанні програмно-цільового методу щодо охорони природно-ресурсного потенціалу регіону;
- стимулюванні екологічно прийнятної поведінки суб'єктів господарювання стосовно використання природно-ресурсного потенціалу регіону;
- стимулюванні контрольованої платної туристичної діяльності;
- створенні системи страхування рідкісних видів рослин та тварин з метою їх раціонального використання;
- заохоченні контрольованої комерційної діяльності на заповідних територіях.

Окрім економічних стимулів розвитку підприємницької діяльності в сфері сільського зеленого туризму, варто виділити організаційні. Так, окремим інструментом стимулювання можна назвати укладання угод щодо регіонального розвитку туристичних територій між Кабінетом Міністрів України, Верховною Радою та обласними радами.

Ознайомлення з пріоритетами, які висвітлені в цих угодах, вказують перевагу у них питань охорони природно-ресурсного потенціалу загалом та туристичного зокрема. Наприклад, в Угоді Волинської області з шести пріоритетних напрямів три безпосередньо стосуються сфери туризму та охорони природно-ресурсного потенціалу, зокрема, розвиток туристичної та рекреаційної сфери; упровадження ресурсо- і енергозберігаючих технологій; створення ефективної системи охорони навколишнього природного середовища [133].

За висновками фахівців Національного інституту стратегічних досліджень, основними проблемами у формуванні такого інструменту, як Угода, є: прорахунки та недоліки процесів стратегічного планування розвитку туристичних регіонів; наявність конфліктів між обласними радами та групами впливу на рівні регіону,

різні бачення пріоритетів розвитку; інертність центральних органів виконавчої влади щодо підготовки та укладання Угод; пріоритет щодо укладання Угод для регіонів з високим та середнім рівнем розвитку; різна структура джерел фінансування укладених Угод. Крім вищезазначеного, серед основних проблем стратегічного планування розвитку регіонів визначається:

– формалізація процедур розробки і затвердження стратегій. Шаблонне використання розробниками стратегій методичних рекомендацій Міністерства економіки України хоча й спрощує перебіг бюрократичних процедур, але при цьому залишає поза увагою значну частину важливих проблем місцевого розвитку тієї чи іншої території;

– декларативність стратегій розвитку регіонів. Часто зміст стратегії не відображає реальних потреб місцевого розвитку та можливості його ресурсного забезпечення;

– недієвість п. 2 статті 5 Закону України «Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України» стосовно використання підприємцями показників, представлених у прогнозах та програмах, як орієнтирів своєї діяльності, внаслідок вказаних вище чинників. Проте слід зазначити, що у більшості випадків рішеннями обласних державних адміністрацій положення стратегій визначаються як обов'язкові до виконання;

– відсутність підпорядкованості та узгодженості стратегій, щорічних програм соціально-економічного розвитку регіонів, цільових програм, а також стратегій розвитку районів і міст [180].

Нині в нашій державі затверджуються стратегічні документи щодо стимулювання забезпечення державної ресурсно-екологічної безпеки як одного з проголошених у Конституції України та інших державних документах пріоритетів раціонального розвитку. Так, Розпорядженням КМУ схвалюється «Концепція національної екологічної політики України на період до 2020 року» (2007 р.), а Законом України «Про основні засади державної екологічної політики України на період до 2020 року» (2010 р.) серед першопричин екологічних проблем визначається, що природоохоронні аспекти не набули широкого відображення в

галузевих економічних політиках; запровадження новітніх екологічно чистих технологій є дуже повільними; відсутня інтеграція екологічної політики в локальні та регіональні економічні системи; потребує удосконалення система інтегрованого екологічного управління [60].

З огляду зазначеної проблеми та постійного зростання туристичних потоків, вважаємо, що ширше впровадження зазначеного інструменту слугуватиме потужним стимулом розв'язання питань підприємницької діяльності в сфері сільського зеленого туризму, відповідно з цим вважаємо одним із пріоритетних напрямків розвитку досліджуваного виду туризму формування організаційно-економічного механізму стимулювання розвитку підприємницької діяльності в сфері сільського зеленого туризму (рис. 3.9).

Отриманні під час наукового дослідження результати дали можливість розробити теоретичну модель концепції формування організаційно-економічного механізму стимулювання розвитку сільського зеленого туризму, ефективність функціонування якого забезпечується єдністю його цільової функції, спільністю критеріїв ефективного розвитку сільського зеленого туризму регіону як базисної основи усіх елементів та налагодження функціональних взаємозв'язків між об'єктами та суб'єктами сільського зеленого туризму.

З метою ефективного впровадження в практику регіональних механізмів стимулювання підприємництва у сфері сільського зеленого туризму розроблено організаційну компоненту регіонального механізму регулювання діяльності суб'єктів підприємництва сільського зеленого туризму які передбачають забезпечення сприятливого середовища для підвищення результативності функціонування підприємств сільського зеленого туризму на рівні регіону (рис. 3.10).

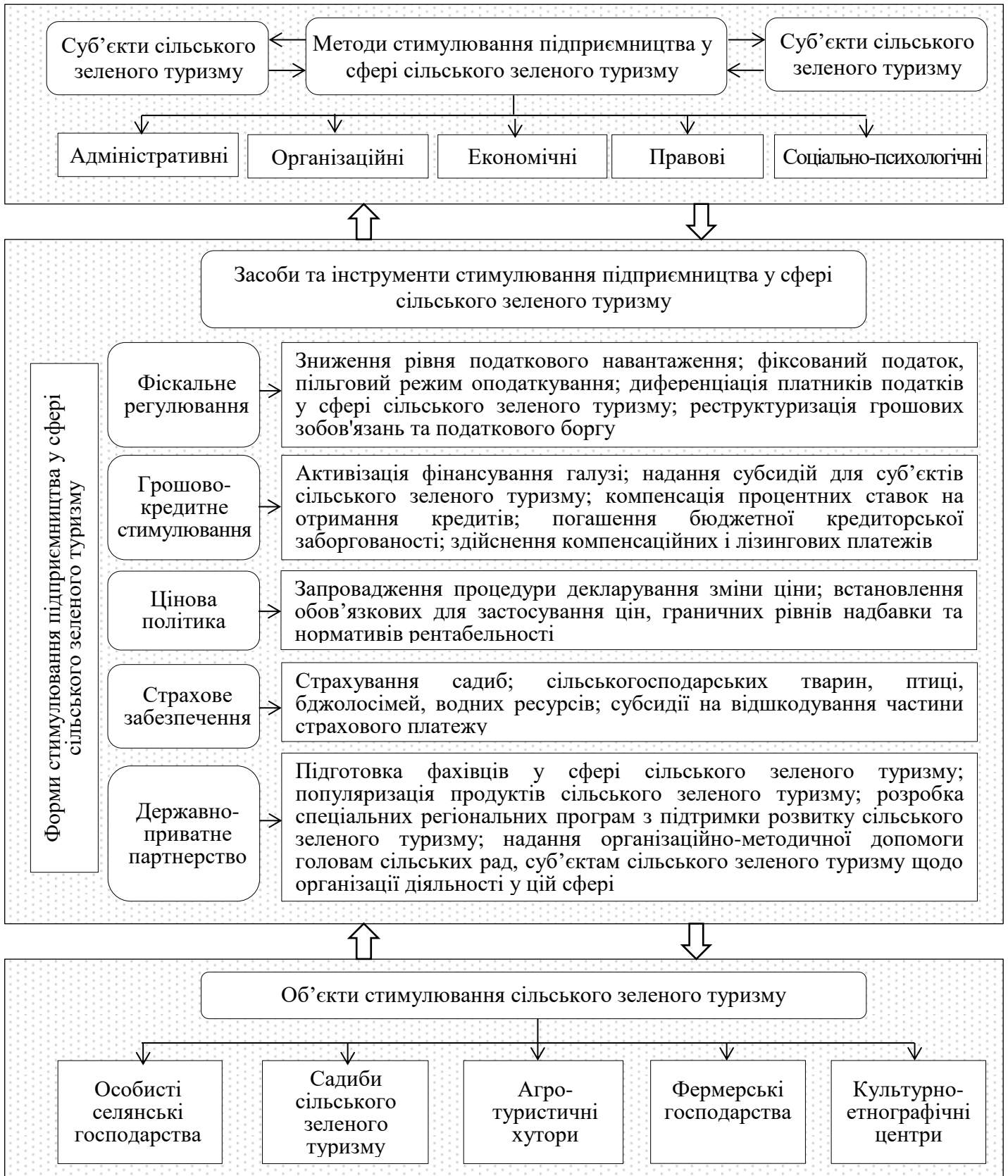

Рис. 3.9 Теоретична модель концепції формування організаційно-економічного механізму стимулювання розвитку сільського зеленого туризму

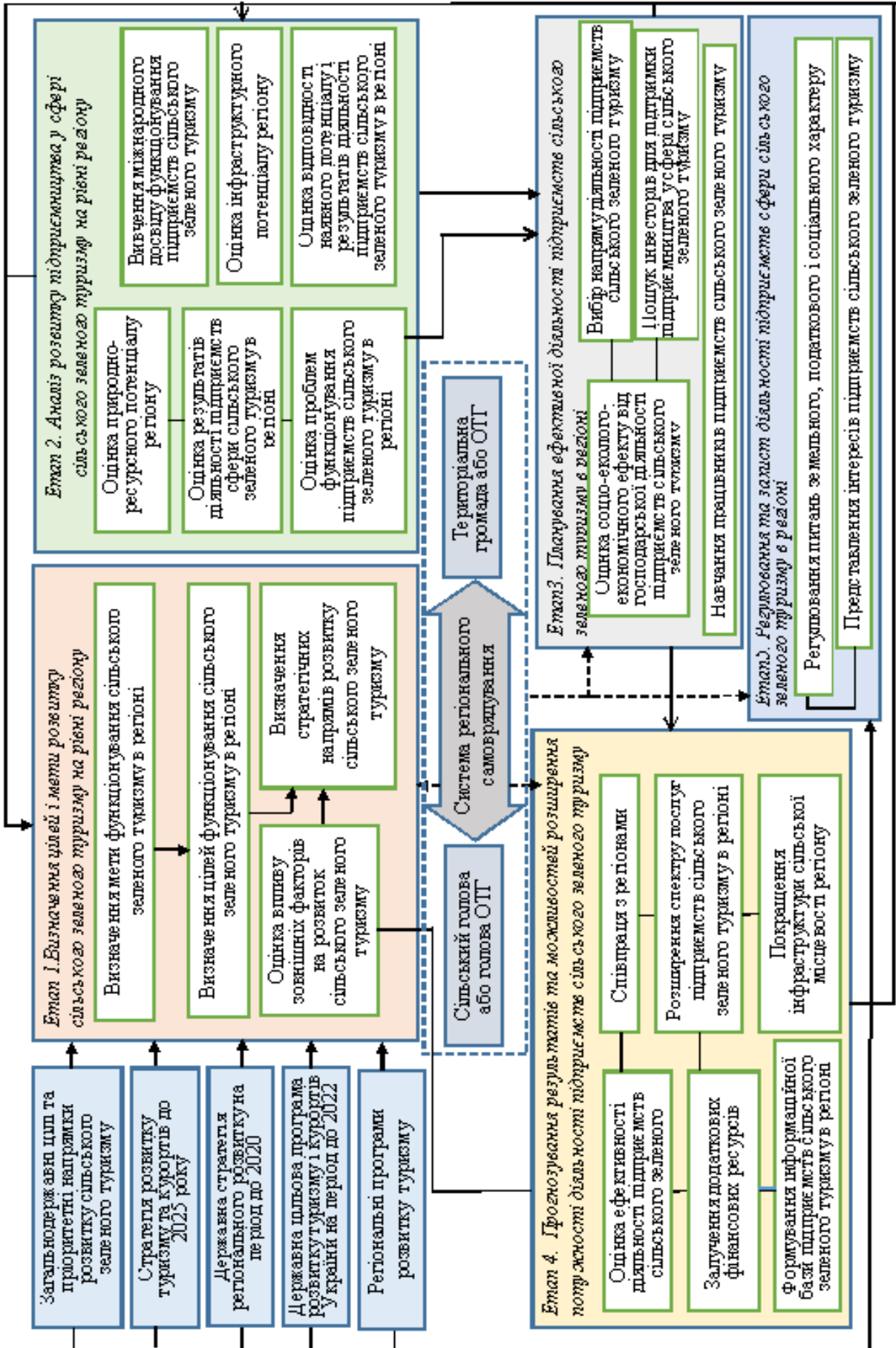

Рис. 3.10. Організаційна компонента регіонального механізму регулювання діяльності суб'єктів підприємництва сільського зеленого туризму

Так, запропоновано науково-методичний підхід до визначення процесу стимулювання і підтримки підприємництва у сфері сільського зеленого туризму шляхом формування дієвих регіональних механізмів в основу яких покладено організаційні та економічні методи освітньої і просвітницької діяльності працівників підприємств сільського зеленого туризму, що створить передумови ефективної діяльності таких підприємств та підвищить рівень конкурентоспроможності регіону.

Розроблений механізм, забезпечить процес стимулювання і підтримки розвитку підприємницької діяльності в сфері сільського зеленого туризму на рівні регіону, підвищить рівень ефективності управління туристичною інфраструктурою та сприятиме розвитку сільського зеленого туризму в регіоні. Результатом стимулювання і підтримки розвитку підприємницької діяльності в сфері сільського зеленого туризму на регіональному рівні є забезпечення солідарності інтересів туристів, підвищення добробуту сільського населення туристичної території, економічного рівня його розвитку на основі ефективної діяльності суб'єктів сільського зеленого туризму.

Запропоновані в дисертації напрями та системно-структурні аспекти реалізації організаційно-економічного механізму стимулювання і підтримки підприємництва у сфері сільського зеленого туризму, передбачають забезпечення сприятливого середовища для підвищення результативності функціонування підприємств та підприємців у сфері сільського зеленого туризму та дозволяють врегулювати зазначені процеси на рівні регіону.

3.3. Інвестиційне забезпечення розвитку сільського зеленого туризму в регіоні

Інвестування сфери сільського зеленого туризму є важливою умовою розвитку туристичних регіонів України, розширення їх можливостей і масштабів, поліпшення якості послуг, що надаються. Оскільки у країні спостерігається значний дефіцит внутрішніх фінансових ресурсів, тому проблема залучення прямих іноземних інвестицій стає ще більш актуальною. Проте, іноземні інвестори у зв'язку з погіршення інвестиційного клімату та несприятливими умовами ведення бізнесу не поспішають на територію України.

На рівні туристичної території інвестиції формують основу майбутнього ефективного розвитку економіки. На рівні підприємств сфери сільського зеленого туризму, інвестиції сприяють розширенню спектра додаткових туристичних послуг, недопущенню надмірного морального і фізичного зносу основних фондів підприємств, підвищенню технічного рівня обслуговування туристів, та основне, якості й забезпечення конкурентоспроможності послуг у сфери сільського зеленого туризму.

Дослідження питань, які стосуються можливостей залучення до розвитку туристичної галузі інвестиційних ресурсів, здійснюються провідними фахівцями, серед яких слід виділити А. Амошу, О. Бейдика, В. Квартального, Н. Коніщеву, В. Федорченка, В. Цибуха та інших. Розглядають ці проблеми і в регіональному аспекті, насамперед, такі провідні українські вчені, як Т. Галушкіна, З. Герасимчук, Л. Грановська, В. Голян, М. Гудзь, Б. Данилишин, М. Долішній, В. Євдокименко, В. Кравців, Л. Ковальська, М. Крачило, В. Руденко, О. Федчак, С. Харічков, Є. Хлобистов, М. Хвесик, І. Школа, В. Щурик. Проте, залишається недостатньо дослідженою проблема формування пріоритетних напрямів інвестування розвитку сільського зеленого туризму регіонів, що вимагає певного методичного та практичного підґрунтя, яким може слугувати отримана у процесі проведення теоретичного й аналітичного дослідження інформація.

Інвестування сільського зеленого туризму, є одним із напрямків, на яких будується фундамент ринкової економіки України, оскільки інвестиції, зокрема іноземні, є надважливими для розвитку економіки тих регіонів, які є слабо розвинутими в економічному відношенні. Низьку ефективність механізму інвестування розвитку туристичної сфери на регіональному рівні, зокрема сільського зеленого туризму, що актуалізує необхідність значного вдосконалення цього механізму підтверджують результати аналітичних досліджень.

Інвестиційна привабливість є важливою умовою формування інвестиційного клімату регіонів розвитку сільського зеленого туризму. Інвестиційна привабливість регіону – це складна економічна категорія, на основі якої формується характеристика спроможності регіону залучати капітал та формувати інвестиційний клімат [179].

Інвестиційна привабливість сільськогосподарських туристичних регіонів формується під дією цілої низки чинників, які впливають на індекс інвестиційної привабливості сільськогосподарських туристичних регіонів України (таблиці 3.7.).

М'які чинники характеризують сприйняття інвестором ділового середовища, їх відносно легко змінити в коротко- чи середньостроковій перспективі. Жорсткі чинники стосуються соціально-економічного середовища регіону, їх дуже складно змінити в коротко- чи середньостроковій перспективі.

Таблиця 3.7

**Чинники інвестиційної привабливості
сільськогосподарських туристичних територій**

Види чинників	
М'які	Жорсткі
<ul style="list-style-type: none"> - діловий клімат у регіоні; - відкритість влади у регіоні; - успішний досвід у регіоні; - діловий оптимізм; - дієвість правил та процедур: ефективність державних органів; дотримання прав власності; корупція; податки та збори; адміністративні процедури 	<ul style="list-style-type: none"> - інноваційний потенціал регіону; - інфраструктура регіону; - природно-ресурсний потенціал регіону; - стан розвитку сільського зеленого туризму в регіоні; - географічне розташування регіону; - трудові ресурси: якість; культура, рівень освіти

Проведений аналіз в першому розділі українського законодавства засвідчує його нестабільність, а також нерозвиненість ринкової інфраструктури, зокрема фондового ринку, сильний податковий тиск, корупцію в місцевих і центральних органах влади. Все це слугує причиною несприятливого інвестиційного клімату в Україні для іноземних інвесторів.

До головних переваг, які надають прямі іноземні інвестиції для сільського зеленого туризму є: створення нових об'єктів сільського зеленого туризму та відповідно нових робочих місць у регіоні, підвищення рівня зайнятості в регіоні, розбудова інфраструктури регіону, розвиток і обмін інноваційними технологіями, приток іноземної валюти в економіку регіону, підвищення конкурентоспроможності як сфери сільського зеленого туризму, так і туристичної території, поліпшення платіжного балансу, комплексне використання природно-ресурсного потенціалу, зниження рівня залежності від імпорту.

Проте, іноземні інвестиції є потенційною загрозою надмірного використання природно-ресурсного потенціалу, зниження рівня конкурентоспроможності вітчизняних туристичних товарів та послуг тощо.

На жаль, сучасний стан економіки регіонів без іноземних інвестицій бажає кращого.

Інвестиційну привабливість держави формують її регіони. Регіональний розріз прямих іноземних інвестицій України у період з 2013 до 2016 року подано в таблиці 3.8.

Аналіз прямих іноземних інвестицій в регіонах України засвідчує суттєве їх зменшення. Частково це можна пояснити відсутністю даних показників Автономної Республіки Крим та м. Севастополь. Найбільше прямих іноземних інвестицій надійшло у 2015 році в Дніпропетровську область (7182,9 млн дол. США), що становить 16,6 % в Україні.

Регіональний розріз прямих іноземних інвестицій України 2013–2016 рр.

Регіони	01.01.2013		01.01.2014		01.01.2015		01.01.2016	
	млн. дол. США	%	млн. дол. США	%	млн. дол. США	%	млн. дол. США	%
Україна	54462,4	100,0	58156,9	100,0	45916,0	100,0	43371,4	100,0
АРК	1463,7	2,7	1608,9	2,8				
регіони								
Вінницька	245,4	0,5	278,7	0,5	250,9	0,5	187,1	0,4
Волинська	361,2	0,7	339,3	0,6	271,8	0,6	248,1	0,6
Дніпропетровська	8351,8	15,3	9092,1	15,6	7758,7	16,9	7182,9	16,6
Донецька	2981,6	5,5	3510,5	6,0	2550,4	5,6	1827,7	4,2
Житомирська	363,8	0,7	387,7	0,7	286,0	0,6	249,3	0,6
Закарпатська	407,2	0,7	447,4	0,8	376,6	0,8	311,5	0,7
Запорізька	1144,2	2,1	1124,7	1,9	885,2	1,9	931,7	2,1
Івано-Франківська	642,5	1,2	813,5	1,4	925,9	2,0	836,6	1,9
Київська	1927,7	3,5	1948,3	3,4	1653,8	3,6	1627,1	3,8
Кіровоградська	103,7	0,2	150,9	0,3	84,7	0,2	64,4	0,1
Луганська	838,5	1,5	883,8	1,5	671,1	1,5	582,4	1,3
Львівська	1634,8	3,0	1706,0	2,9	1374,9	3,0	1248,1	2,9
Миколаївська	259,9	0,5	280,5	0,5	232,6	0,5	212,7	0,5
Одеська	1629,5	3,0	1670,7	2,9	1432,5	3,1	1337,4	3,1
Полтавська	942,8	1,7	1065,1	1,8	1029,3	2,2	1000,6	2,3
Рівненська	296,9	0,6	312,9	0,5	269,3	0,6	220,2	0,5
Сумська	374,4	0,7	427,2	0,7	264,7	0,6	201,6	0,5
Тернопільська	64,6	0,1	68,2	0,1	56,4	0,1	50,1	0,1
Харківська	2170,4	4,0	2216,3	3,8	1726,0	3,8	1569,5	3,6
Херсонська	245,2	0,5	279,4	0,5	210,4	0,4	210,6	0,5
Хмельницька	208,6	0,4	225,5	0,4	189,2	0,4	166,8	0,4
Черкаська	884,1	1,6	890,0	1,5	510,4	1,1	352,9	0,8
Чернівецька	64,3	0,1	69,8	0,1	68,7	0,1	59,3	0,1
Чернігівська	105,3	0,2	128,6	0,2	103,8	0,2	92,2	0,2

Джерело: [85; 49]

На заваді підвищенню інвестиційної привабливості регіонів розвитку сільського зеленого туризму стоїть низка проблем:

1. Недостатнє інституційне забезпечення інвестиційної політики в регіонах та на місцях. Розробка інвестиційної політики традиційно залишається виключним правом органів влади центрального рівня. Низка нормативно-правових документів, які унормовують здійснення інвестиційної діяльності в країні, зокрема Закон України «Про інвестиційну діяльність» [148] та Указ Президента України «Про заходи щодо вдосконалення інвестиційної діяльності в

Україні» [212], стосуються загальнодержавного рівня. Проте, інвестиційна політика регіонального рівня не стала конструктивним елементом системи регулювання інвестиційної діяльності.

2. Недосконалість інструментів розкриття внутрішнього потенціалу регіонів. Інституційним інструментом розкриття внутрішнього потенціалу регіону є стратегії розвитку регіону. У чинних стратегіях регіонального розвитку відсутні системний і всебічний аналіз внутрішнього потенціалу регіону та визначення способів його використання.

3. Падіння обсягів залучення інвестицій внаслідок погіршення соціально-економічної ситуації в країні і падіння інвестиційної привабливості регіонів Сходу України через військові дії на їх території.

4. Неefективність окремих інструментів фінансування капітальних проектів. Точковий вплив на інвестиційну діяльність чинять такі інструменти, як: державні замовлення, Державний фонд регіонального розвитку, інвестиційні субвенції (згідно з Бюджетним кодексом України, «субвенції на виконання інвестиційних програм»). Проте цей інструмент не набув широкого розповсюдження.

5. Низька ефективність розподілу інвестицій, низька віддача від інвестицій.

Для залучення іноземних інвестицій у туристичну галузь дуже важливо звернути увагу на наступні важелі:

- активність місцевої влади щодо рекламно-інформаційної діяльності (висвітлення засобами ЗМІ туристично-рекреаційного потенціалу регіону);
- ліберальна адміністративна та податкова політика місцевої влади, що заохочує приватну інвестиційну ініціативу;
- ефективна антимонопольна і антикримінальна політика місцевої влади, спрямована на підтримку здорового конкурентного середовища туристичних підприємств.

Показники прямих іноземних інвестицій в Україні за основними видами економічної діяльності подано в таблиці 3.9.

Так, на початок 2016 року в галузі сільського господарства, мисливства, лісового господарства зосереджено 500,6 млн дол. США (1,2 %) прямих

іноземних інвестицій, що на 93,3 млн дол. США менше, ніж у 2015 році до прикладу, на підприємствах промисловості у 2016 році зосереджено 13 280,1 млн дол. США (30,6 %) прямих іноземних інвестицій, що на 28,8 % більше, ніж у сільському господарстві, мисливстві, лісовому господарстві.

Таблиця 3.9

Прямі іноземні інвестиції в Україні за видами економічної діяльності
у 2013–2015 рр.

Галузь	01.01.2013		01.01.2014		01.01.2015		01.01.2016	
	млн. дол. США	%	млн. дол. США	%	млн. дол. США	%	млн. дол. США	%
Усього	54462,4	100,0	58156,9	100,0	45916,0	100,0	43371,4	100,0
Сільське господарство, мисливство, лісове господарство	800,7	1,5	839,3	1,4	594,1	1,3	500,6	1,2
Промисловість	17166,7	31,5	18012,5	31,0	14817,1	32,3	13280,1	30,6
Професійна, наукова та технічна діяльність	-	-	3448,4	5,9	2837,0	6,2	2174,5	5,0
Надання інших видів послуг	1338,1	2,5	3223,6	5,6	2015,2	4,4	1785,6	4,1

Джерело: [85; 49]

Негативною є тенденція із залученням іноземних інвестицій у сферу туризму. Статистика України подає зазначену інформацію виключно щодо акціонерного капіталу нерезидентів сформованих підприємствами сфери туризму. Так, обсяг прямих іноземних інвестицій у розвиток сфери туризму станом на 1 січня 2016 року становив лише 470,5 млн дол. США, що склало менше 1 % від загального обсягу таких інвестицій в економіку України. Падіння іноземних інвестицій розпочалося з 2014, що можна пояснити реакцією на прояви внутрішньополітичної кризи наприкінці року.

Аналіз інвестицій у галузі туризму показує, що більшість з них спрямована на розвиток та розбудову закладів тимчасового проживання й організації харчування. Показники прямих іноземних інвестицій у туристичну галузь України подано в таблиці 3.10.

Обсяг кредитів наданих підприємствам сфери туризму на інвестиційні потреби у 2015 році становив 96,6 млрд грн, що 629,8 млрд грн. або 6 % менше, ніж у 2014 році.

Таблиця 3.10

Фінансування підприємств сфери туризму за рахунок прямих іноземних інвестицій у 2011–2015 роках, млн дол. США

Показник	На 1.01.2011	На 1.01.2012	На 1.01.2013	На 1.01.2014	На 1.01.2015	На 1.01.2016
1. Прямі інвестиції нерезидентів в Україні, усього	51774,5	58624,9	65787,0	67306,1	54041,9	51195,6
1.1. Акціонерний капітал нерезидентів	44806,0	50333,9	55296,8	57056,4	45744,8	43371,4
1.2. Заборгованість перед прямими інвесторами за борговими інструментами	6968,5	8291,0	10490,2	10249,7	8297,1	7824,2
2. Прямі іноземні інвестиції (акціонерний капітал) у підприємства сфери туризму, усього	1034,5	1092,2	997,5	603,5	523,3	470,5
2.1. Тимчасове розміщення й організація харчування	450,2	721,1	822,1	446,5	382,3	353,1
2.2. Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	584,3	371,1	175,4	157,0	141,0	117,4
3. Питома вага ПІІ (акціонерного капіталу) підприємств сфери туризму у загальному обсягу, %	2,31	2,17	1,80	1,06	1,14	1,08
4. Темп приросту акціонерного капіталу нерезидентів в Україні, %	-	12,34	9,86	3,18	-19,83	-5,19
5. Темп приросту ПІІ (акціонерного капіталу) сфери туризму, %	-	5,58	-8,67	-39,50	-13,29	-10,09

Джерело: [73; 230; 231]

Показники кількості кредитів, наданих підприємствам сфери туризму на інвестиційні потреби в Україні та їх питома вага в інвестиційних кредитах, наданих банками нефінансовим корпораціям подано в таблиці 3.11 [231].

Аналіз розподілу капітальних інвестицій за видами економічної діяльності у 2015 році (за даними Державної служби статистики України) засвідчив, що у 2015 році переважало фінансування інвестиційних витрат підприємствами промисловості – 34,5 %, будівництва – 15,4 %, сільського господарства – 10,7 %.

Незначні обсяги фінансування капітальних інвестицій характерні для сфери туризму, а саме компаній з тимчасового розміщення й організації харчування (0,4 %) та мистецтва, спорту розваг і відпочинку (0,4 %). У зв'язку з проведенням

заходів Євро–2012, протягом 2011–2012 років. спостерігалось підвищення рівня капітальних вкладень підприємствами сфери туризму.

Таблиця 3.11

Кредити, надані підприємствам сфери туризму на інвестиційні потреби в Україні та їх питома вага в інвестиційних кредитах, наданих банками нефінансовим корпораціям

Показник	2010	2011	2012	2013	2014	2015
1. Кредити, надані нефінансовим корпораціям на інвестиційні потреби (усього), млн. грн.	85254,7	91302,2	89104,8	96741,4	100682,5	95734,9
2. Частка інвестиційних кредитів в обсязі кредитів, наданих нефінансовим корпораціям	0,170	0,159	0,147	0,139	0,129	0,122
3. Кредити, надані підприємствам сфери туризму (усього), млн. грн.	6756,5	8673,2	9349,3	9752,8	10264,9	9635,1
4. Кредити, надані підприємствам сфери туризму на інвестиційні потреби, млн. грн.	1149,84	1375,89	1376,00	1363,63	1326,96	1170,67
у т.ч. тимчасове розміщення й організація харчування, млн. грн.	834,01	771,40	622,60	674,97	843,14	856,25
мистецтво, спорт, розваги та відпочинок, млн. грн.	315,83	604,49	753,40	471,17	298,13	172,62
діяльність туристичних агентств, туристичних операторів, надання інших послуг із бронювання та пов'язана з цим діяльність, млн. грн.	н.д.	н.д.	н.д.	217,49	185,69	141,79
5. Питома вага інвестиційних кредитів, наданих підприємствам сфери туризму у кредитах, наданих нефінансовим корпораціям на інвестиційні потреби, %	1,35	1,51	1,54	1,41	1,32	1,22
6. Темп приросту інвестиційних кредитів, наданих підприємствам сфери туризму, %	-9,99	19,66	0,01	-0,90	-2,69	-11,78

Джерело: [137; 230; 231]

Статистичні дані засвідчують, що у 2015 році загальний обсяг капітальних інвестицій в сферу туризму, склав 1,9 млрд грн, у 2014 році сума, на яку було профінансовано капітальні інвестиції підприємствами сфери туризму, склала 2022,4 млн грн, що становило 0,92 % до загального обсягу в країні; за 2015 – 1920,7 млн грн. (0,76 % до загального обсягу). Зрештою упродовж 2010–2015 питома вага капітальних інвестицій, освоєних підприємствами туристичної сфери в Україні, становила, в середньому, 1,24 % від загального обсягу в країні. Зрозуміло, що цей рівень є не достатнім, ураховуючи світові показники (за інформацією Всесвітньої ради з туризму та подорожей, на сферу туризму припадає 4,3 % загального обсягу інвестицій). Зрозуміло, що такий рівень інвестування є недостатнім [240].

Показники обсягу капітальних інвестицій, які освоєні підприємствами сфери туризму подано в таблиці 3.12.

Таблиця 3.12

Капітальні інвестиції, освоєні підприємствами сфери туризму, млн. грн.

Показник	2010	2011	2012	2013	2014	2015
1. Капітальні інвестиції (усього в Україні), млн. грн.	180576	241286	273256	249873	219420	251154
2. Капітальні інвестиції сфери туризму, млн. грн.	2009,9	3010	4862,9	4083,0	2022,4	1920,7
2.1. Тимчасове розміщення й організація харчування, млн. грн.	1033,2	1572,7	2264,9	1476,8	1482,9	970,0
Тимчасове розміщення, млн. грн.	679,1	1010,8	1534,7	872,2	867,1	542,8
Діяльність із забезпечення стравами та напоями, млн. грн.	354,1	561,9	730,2	604,6	614,9	427,2
2.2. Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок, млн. грн.	976,7	1437,3	2598	2544,5	508,7	921,4
2.3. Діяльність туристичних агентств, туристичних операторів, надання інших послуг із бронювання та пов'язана з цим діяльність, млн. грн.	н.д.	н.д.	н.д.	61,7	31,7	29,3
3. Темп приросту капітальних інвестицій в країні, %	-1,98	33,62	13,25	-8,56	-12,19	14,46
4. Темп приросту капітальних інвестицій сфери туризму, %	-	49,76	61,56	-16,04	-50,47	-5,03
4.1. Темп приросту капітальних інвестицій за підприємствами з тимчасового розміщення й організації харчування, %	-	52,22	44,01	-34,80	0,35	-34,55
4.2. Темп приросту капітальних інвестицій за підприємствами сфери мистецтва, розваг та відпочинку, %	-	47,16	80,76	-2,06	-80,01	81,13
4.3. Темп приросту капітальних інвестицій туристичних агентств і туроператорів, %	-	-	-	-	-48,62	-7,57
5. Питома вага капітальних інвестицій, освоєних підприємствами туристичної сфери в Україні, %	1,11	1,25	1,78	1,63	0,92	0,76
5.1. Питома вага освоєних капітальних інвестицій підприємствами з тимчасового розміщення й організації харчування до загального обсягу по країні, %	0,57	0,65	0,83	0,59	0,68	0,39
5.2. Питома вага освоєних капітальних інвестицій підприємствами сфери мистецтва, розваг та відпочинку до загального обсягу в країні, %	0,54	0,60	0,95	1,02	0,23	0,37
5.3. Питома вага освоєних капітальних інвестицій турагентами, туроператорами, %	н.д.	н.д.	н.д.	0,02	0,01	0,01

Джерело: [75; 230; 231]

Недостатній рівень інвестиційного потенціалу сфери туризму стримує ефективний розвиток сільського зеленого туризму в регіонах України. Одна з головних проблем, що впливає на ефективність розвитку галузі сільського зеленого туризму – це відсутність дешевих кредитних ресурсів для сільського населення та сприятливих умов для залучення інвестицій.

В Україні відсутні організації, які були б спеціалізовані на фінансовому сприянні саме сільському зеленому туризму. Державна програма «Власний дім», яка фінансується з держбюджету і втілюється органами місцевого самоврядування, спрямована лише на будівництво житла. Проте майже неможливо отримати кредит всім бажаючим. Розвиток сільського туризму частково отримує підтримку з програм європейських фондів «Єврожітс», «Євразія», Міжнародного фонду «Відродження».

Нині у Міністерстві аграрної політики і продовольства України розробляється нова редакція Закону України «Про державну підтримку сільського господарства України», в якій будуть передбачені певні інструменти підтримки для домогосподарств і сімейних ферм. Логіка в тому, щоб отримати спрощений напівавтоматичний доступ фермерських господарств до державної підтримки шляхом створення в Україні спеціального агентства або установи з підтримки сімейних фермерських господарств аналогічно тому, як це діє в ЄС. Створення такої установи приверне до фінансування дрібних господарюючих форм не тільки кошти бюджету, а й донорських організацій та приватні кошти [19].

Вважаємо, процес формування ринкових відносин у напрямі сприяння розвитку сільського зеленого туризму інвестиційної політики держави, повинен передбачати використання стратегічного та системного підходів, диференційовано визначати форми фінансування субгалузей туризму, враховуючи специфіку кожної з них, бути регіонально вираженою і відповідати міжнародним стандартам. Зокрема, стратегічний підхід у сфері інвестиційного забезпечення розвитку сільського зеленого туризму дозволить виявити найбільш перспективні регіони, території і туристичні об'єкти, вирішити питання про доцільність інвестиційних вкладень під час розгляду регіональних проблем

розвитку сільського зеленого туризму. Системний підхід сприятиме формуванню відповідного інвестиційного середовища у сфері сільського зеленого туризму [15].

Варто звернути увагу, що інвестиційний потенціал регіону визначається сумою об'єктивних передумов для інвестицій, яка залежить від різноманітності туристичних об'єктів інвестування, а також від економічного становища країни в цілому та туристичних регіонів зокрема. На регіональному рівні обсяг інвестування розвитку сільського зеленого туризму визначається насиченістю регіонів відповідними факторами, зокрема наявністю відповідного природно-ресурсного потенціалу, матеріально-технічною базою населеного пункту, розвитком інфраструктури туризму, трудовими ресурсами тощо, а також рівнем доходів населення, споживчим попитом [110].

Можна виділити наступні пріоритетні напрямки залучення інвестицій у розвиток сільського зеленого туризму регіону:

- розвиток сільського зеленого туризму, особливо в регіонах, які зберегли народні звичаї та традиції: Карпати, Полісся, Полтавщина, Поділля, Буковина та інші, що, в свою чергу дозволить розвантажити туристичні регіони, які перебувають в критичному стані;

- збільшення кількості об'єктів сільського зеленого туризму в регіоні;

- підвищення кваліфікації працівників, що зайняті у сфері туристичної галузі на селі;

- підвищення рівня свідомості туристів, зокрема екологічно-орієнтована рекламна діяльність та просвітництво.

Важливе значення у створенні сприятливого інвестиційного клімату має належним чином розроблене та ефективно діюче нормативно-правове поле [26]. Незважаючи на певні позитивні зміни у нормативно-правовому регулюванні туристично-рекреаційної сфери, законодавство, що регулює економіко-фінансову діяльність інвесторів, є не ефективним. Застарілі і взаємовиключні положення вносять певні непорозуміння у поточну інвестиційну діяльність і не дають змоги розробити стратегію і тактику щодо активізації діяльності на перспективу розвитку сільського зеленого туризму. Аналіз існуючого нормативно-правового

забезпечення в контексті інвестування розвитку сільського зеленого туризму засвідчив, що нормативно-правова база у сфері інвестування є надзвичайно мінливою. Фактично кожного року змінювався Закон України «Про інвестиційну діяльність». Закон України «Про іноземне інвестування» за 10 років змінювався 25 разів. Якщо враховувати постанови, декрети Кабінету Міністрів України, Укази Президента, поправки та інші підзаконні акти, то такий стан справ відлякує як вітчизняних, так і іноземних інвесторів [178, с. 265].

Законодавство як і закони України повинні трактуватися однозначно. Особливо це стосується нормативно-правових актів про інвестиційну діяльність. Враховуючи важливу роль туристичної галузі в економіці України та її окремих регіонів, доцільно було б у законодавчому порядку надати певні пільги інвесторам, які вкладають кошти саме в розвиток сільського зеленого туризму, особливо у відсталих у соціально-економічному розвитку регіонах.

Отже, інституціональне забезпечення інвестиційних процесів розвитку сільського зеленого туризму в частині законодавства повною мірою не вирішує проблеми досліджуваного процесу в регіонах України.

Крім того, особливу увагу слід звернути на регіональну координацію інвестування розвитку туризму. Координація інвестування розвитку сільського туризму – це детальне вивчення, мобілізація та раціональне використання інвестиційного потенціалу, науково обґрунтована інтеграція інвестиційних ресурсів для досягнення стратегічної мети інвестування та забезпечення практичної реалізації інвестиційних проектів різного розміру, спрямованості і масштабу [16].

Із важливості функцій, що вкладені в поняття координації, випливають наступні її завдання:

– сприяння реалізації інвестиційних проектів розвитку сільського зеленого туризму, які здатні забезпечити значний екологічний, економічний та соціальний ефект за умови невеликих вкладень;

– забезпечення координації різних гілок влади та органів територіального управління у вирішенні проблем інвестування розвитку сільського зеленого туризму;

– надання переваги інвестиційним проектам, метою яких є не тільки вдосконалення туристичної інфраструктури, а й збереження та відтворення природно-ресурсного потенціалу;

– сприяння потенційним інвесторам, координація їхньої роботи шляхом розробки та презентації пріоритетних напрямів розвитку сільського зеленого туризму в регіонах України;

– комплексне використання потенційних можливостей для покращення інвестиційного клімату туристичних регіонів;

– запровадження інформаційної підтримки об'єктів інвестиційної діяльності, створення умов доступності та прозорості інвестиційного ринку;

– проведення економічної, екологічної та соціальної експертизи проектів інвестування розвитку сільського зеленого туризму.

Сформувавши завдання координації інвестування розвитку сільського туризму, необхідно також виділити принципи її здійснення, а саме:

– часова різноманітність інвестиційних проектів (коротко-, середньо- та довгострокова перспектива);

– важливість досягнення як екологічного, так і економічного та соціального ефектів від реалізації проектів інвестування розвитку сільського зеленого туризму;

– створення рівноправних умов між суб'єктами інвестування, що використовують у своїй діяльності природно-ресурсний потенціал;

– оптимізація інвестиційного клімату розвитку сільського зеленого туризму регіону (формування регіональної інвестиційної інфраструктури, сприяння розвитку підприємств сільського зеленого туризму, підвищення ролі інформування всіх сторін інвестиційного процесу, зниження кримінального та екологічного ризиків, створення нових робочих місць як наслідок мотиваційних (стимулюючих) дій з боку владних структур).

З точки зору регіону, механізми інвестування покликані забезпечити залучення інвестиційних ресурсів для реалізації можливостей розвитку сільського зеленого туризму з метою ефективного розвитку туристичних регіонів. Кожен регіон нашої держави залежно від особливостей його розвитку використовує той чи інший механізм інвестиційного забезпечення розвитку туризму. Так, одні регіони використовують власні інвестиційні ресурси за рахунок міцної фінансової бази, інші залучають зовнішні джерела фінансування, зокрема іноземні інвестиції [178].

На основі проведених досліджень сформуємо власне бачення щодо вирішення проблеми інвестиційного забезпечення розвитку сільського зеленого туризму в регіоні. Механізм інвестиційного забезпечення розвитку сільського зеленого туризму на рівні регіону подано на рис. 3.11.

У першу чергу, необхідно визначити рівень інвестиційної привабливості сільських туристичних об'єктів чи територій. Виходячи з попередніх досліджень, пріоритетними будуть ті території, які спроможні за короткий термін забезпечити позитивні соціо-еколого-економічні зрушення. Вважаємо, одним із пріоритетних напрямів інвестування інноваційних програм розвитку сільських туристичних територій, які в основі містять засади ефективного використання природно-ресурсного потенціалу.

Іншим ефективним напрямком інвестування розвитку сільського зеленого туризму є покращення інфраструктури туристичних регіонів. Виходячи з зазначеного, туристична індустрія – сукупність садиб сільського зеленого туризму, готелів і інших засобів розміщення, засобів транспорту, об'єктів громадського харчування, об'єктів і засобів розваг, об'єктів пізнавального, лікувального, оздоровчого, спортивного, релігійно-культурного, ділового й іншого призначення, організацій, що здійснюють туроператорську і турагентську діяльність, а також організацій, що надають туристично-екскурсійні послуги.

Рис. 3.11. Механізм інвестиційного забезпечення розвитку сільського зеленого туризму на рівні регіону

Важливим моментом в інвестування розвитку сільського зеленого туризму є вибір інвестора. Цей процес здатен відбуватися за допомогою:

- інвестиційних компаній та фондів, які є основним інструментом, за допомогою якого здійснюють інвестиції у туризм – портфельні інвестиції;
- венчурних компаній та фондів, проте вони не формують інвестиційного портфеля, але прагнуть одержати повний контроль над об'єктом, у який вони інвестують кошти;
- страхових компаній, які здебільшого намагаються використовувати цінні папери з гарантованою прибутковістю і високою ліквідністю – державні, муніципальні і корпоративні облігації;
- лізингових компаній, які відрізняються специфічною формою інвестицій у вигляді устаткування;
- факторингових компаній, які використовують як інструмент інвестування боргові зобов'язання підприємств та компаній;
- банків й інші фінансово-кредитних установ, які основним інструментом інвестування вважають гроші в готівковій та безготівковій формі.

Варто звернути увагу, що інвестиційні компанії та венчурні фонди за визначенням є більшими новаторами, ніж усі інші інституційні об'єкти ринку [2].

Інвестування розвитку сільського зеленого туризму в регіоні, залежить від надходжень до місцевого бюджету, що, в свою чергу, залежить від виробничих можливостей регіону. Разом з тим відсутність належного законодавчого регулювання бюджетних правовідносин та механізму відповідальності за порушення бюджетного законодавства викликає ряд негативних соціально-економічних наслідків, одним з яких є недостатнє фінансування розвитку сільського зеленого туризму.

Крім того, існуюча система доходів більшості туристичних регіонів характеризується значною їх залежністю від трансферів центрального уряду і браком власних джерел доходів.

Серед основних недоліків щодо існуючої системи формування і розподілу доходної бази регіональних бюджетів можна виділити:

- тенденцію переважаючої частки трансферів із державного бюджету у доходах обласних бюджетів;

– практично щорічні зміни видів податків, які зараховуються до бюджетів та нормативів відрахувань від загальнодержавних податків і зборів до бюджетів регіонів;

– невчасність отримання сум трансферів, пріоритетних регіонів, їх недоотримання або отримання не в грошовому виразі;

– відсутність чіткого взаємозв'язку між обсягом податків, які збираються, і регіональними доходами, що позбавляє обласні органи управління стимулів до збільшення державних доходів тощо [178].

Вважаємо, що формування дохідної частини місцевого бюджету повинне здійснюватись у двох основних напрямках:

– удосконалення структури дохідної частини місцевих бюджетів у напрямку перегляду ставок оподаткування;

– удосконалення структури надходжень від місцевих податків і зборів.

Щодо першого напрямку вдосконалення дохідної частини місцевих бюджетів слід зазначити, що необхідно переглянути ставки оподаткування залежно від рівня забезпеченості території відповідним природно-ресурсним потенціалом, їх ролі в розвитку регіону. В результаті такої діяльності місцеві органи влади могли б спрямовувати частину цих відрахувань на розвиток сільського зеленого туризму регіону, що, в свою чергу, сприяло б процесам розвитку інфраструктури в регіоні. Щодо другого напрямку формування дохідної частини регіону, то в даному випадку необхідно змінити сам підхід до формування місцевих податків і зборів. Тобто їх формування повинне відбуватись у контексті зміни самої структури місцевих податків і зборів та перегляду ставок оподаткування. Адже підвищення їх ролі і збільшення частки доходів за їх рахунок є головним напрямком зміцнення місцевих бюджетів, розширення їхньої фінансової автономії. За рахунок збільшення дохідної частини місцевих бюджетів можна буде здійснювати структурні перетворення щодо розвитку сільського зеленого туризму і не залежати від вольових рішень центральних органів влади [218].

Джерелами інвестування розвитку сільського зеленого туризму в регіоні можуть бути також власні кошти туристичних підприємств, організацій, що

використовують туристичні ресурси, спеціалізованих державних і комунальних фінансово-кредитних установ, кошти (інвестиції) будь-яких фізичних і юридичних осіб та інші джерела, не заборонені законодавством. Основним джерелом фінансування на сьогодні залишаються власні кошти. При відсутності механізму залучення їх в розвиток сільського зеленого туризму, економічний ріст країни та її регіонів зокрема є не ефективним. Тому існує необхідність створення на регіональному рівні системи стимулів, що зроблять процеси розвитку сільського зеленого туризму економічно вигідним для регіону. Регіони повинні відігравати роль центру, який сприятиме розвитку сільського туризму.

Переваги та недоліки залучення внутрішніх та зовнішніх джерел інвестування розвитку сільського зеленого туризму в регіоні наведені в таблиці 3.13.

Таблиця 3.13

Основні недоліки та переваги залучення внутрішніх і зовнішніх інвестицій у туристичний сектор України

Внутрішні інвестиції	Зовнішні інвестиції
Переваги	
Регіональна доступність. Безперервний контроль. Наявність регіоні з високим рівнем забезпеченості природно-ресурсним потенціалом. Проведення заходів до пісенного конкурсу «Євробачення»	Дешева робоча сила. Велика кількість та різноманітність туристичних ресурсів. Проведення заходів до пісенного конкурсу «Євробачення». Можливість негрошових інвестувань (сучасні техніка й технологія)
Недоліки	
Недостача коштів. Низька довіра до банків. Високі ставки за кредитами. Низькі ставки за депозитами. Високий ризик неповернення коштів. Політична нестабільність. Поширення корупції. Інфляція. Недостатність законодавства щодо інвестування. Недостатня прибутковість інвестування	Незадовільний стан туристичної інфраструктури в регіонах. Низька оцінка України міжнародними експертами. Високий ризик неповернення коштів. Політична нестабільність. Поширення корупції. Інфляція. Недостатність законодавства щодо інвестування. Недостатня прибутковість інвестування

Серед власних джерел фінансування розвитку сільського зеленого туризму в регіоні значний резерв становлять амортизаційні відрахування підприємств галузі

туризму. В економічно розвинених країнах вони є важливим джерелом фінансування розвитку сільського зеленого туризму. Формування амортизаційного фонду, як реального джерела фінансових ресурсів туристичних підприємств повинно формуватися у таких напрямках [110]:

- у кожній класифікаційній групі основних засобів передбачити поправочні коефіцієнти для норм амортизації, що враховують специфіку виробництва туристичного продукту, тобто використання тих чи інших туристичних ресурсів й експлуатації основних фондів;

- цільове використання амортизаційних відрахувань.

За розвинутих ринкових відносин важливим джерелом інвестування розвитку сільського зеленого туризму в регіоні є лізинг. Він являє собою довготермінову оренду, обладнання транспортних засобів, виробничих споруд тощо на підставі договору між орендодавцем і орендарем. За суттю, лізинг дає можливість орендареві швидко переходити на нову технологічну базу, зосередити усі зусилля на ефективному використанні нової техніки без значних одноразових витрат. Перевагами застосування лізингу є [81]:

- гнучкість, тобто лізингова угода більш гнучка, ніж кредит, і надає можливість регулювати необхідну схему сплати лізингових платежів;

- підприємству простіше отримати майно за лізингом, ніж позику на його придбання;

- законодавством передбачені певні податкові пільги щодо здійснення лізингових операцій;

- лізинг забезпечує 100 % фінансування угоди;

- лізингові відносини передбачають обов'язки орендодавця здійснювати ремонт і техобслуговування обладнання та ін.

Таким чином, переваги використання лізингу створюють можливості розвитку туристичної інфраструктури, впровадження нових видів туристичної діяльності в регіоні та створення відповідної фінансової бази. Адже саме за допомогою модифікацій умов лізингових угод можна використати різноманітні варіанти залучення інвестиційних ресурсів.

Значним резервом фінансових ресурсів туристичного регіону є заощадження фізичних осіб. На руках у населення України, за даними експертних оцінок, знаходиться декілька мільярдів доларів [81]. Проте необхідно враховувати надзвичайно низький рівень довіри населення до держави та комерційних структур через можливість їх банкрутства чи реорганізації, низькі ставки за депозитами, відсутність реального страхового фонду депозитів фізичних осіб. Подолання цієї недовіри потребує послідовних і зважених заходів Національного банку України щодо вирішення даних проблем.

Державного централізованого фінансування потребують практично всі сільські туристичні регіони України. Тут необхідна цільова державна допомога на забезпечення структурних трансформацій туристичної галузі, які були б спрямовані на розвиток сільського зеленого туризму та туристичної інфраструктури. Доцільно проводити аналіз фінансово-економічного стану туристичних регіонів, оскільки саме він визначає найнижчу межу масштабів інвестицій у розвиток сільського зеленого туризму. Дуже важливою є конкурсна система відбору інвестиційних проектів, яка об'єктивно оцінює швидкість окупності виділених коштів та загальну ефективність проектів розвитку сільського зеленого туризму. Ця система повинна діяти як між туристичними регіонами, так і всередині самих регіонів під час розгляду будь-якого інвестиційного проекту, що запобігатиме невпорядкованому роздаванню бюджетних коштів та пільгових кредитів і сприятиме розвитку сільського зеленого туризму. Держава отримає реальну можливість регулювати бюджетні інвестиційні потоки. Однак збільшення дефіциту державного бюджету не дає змоги розраховувати на розв'язання проблеми інвестування розвитку сільського зеленого туризму лише за рахунок коштів прямого бюджетного інвестування.

Так, основними джерелами фінансового забезпечення розвитку сільського зеленого туризму в економічно розвинених країнах можуть бути як приватні, так і державні джерела фінансування. При цьому в багатьох розвинених країнах зберігаються приблизно однакові пропорції між приватним та державним капіталом у інвестуванні розвитку сільського туризму.

Відомо, що в розвинутих країнах інвестуються пріоритетні напрями діяльності, в Україні туристична галузь являється пріоритетною. У нас є висококваліфіковані наукові кадри, проте держава не може у повній мірі фінансувати науково-дослідні розробки, тому для розвитку наукових розробок треба залучати приватні компанії, в тому числі й закордонні, і використовувати відносну перевагу дешевої робочої сили [26].

Тому, держава повинна стимулювати, страхувати і спрямовувати в потрібне русло потоки недержавних інвестицій в усіх туристичних регіонах країни. А з часом потрібно перейти від безповоротного бюджетного фінансування до кредитування на поворотній і платній основі. Але при цьому необхідно зберігати безповоротне фінансування для об'єктів сільського зеленого туризму, що мають стратегічне значення для держави.

Залучення прямих іноземних інвестицій для розвитку сільського зеленого туризму в умовах гострого фінансового дефіциту не можна залишати без уваги. Обсяг їх сьогодні через відсутність міцної правової основи та реальних гарантій незначний. Прямі іноземні інвестиції є важливим джерелом формування фінансово-кредитних ресурсів регіону, напрямків стимулювання розвитку сільського зеленого туризму та усунення диспропорцій зазначених процесів, але при цьому слід враховувати специфічні особливості залучення іноземного капіталу у сільські туристичні регіони, зважаючи на рівень наявності в них відповідних ресурсів сільського зеленого туризму.

Прямі іноземні інвестиції, в першу чергу, слід спрямовувати на розвиток сільського зеленого туризму в тих регіонах, що мають високий експортний потенціал у сфері туризму. До таких регіонів належать Закарпатська, Івано-Франківська, Львівська області.

Проте, іноземні інвестори працюють задля окупності та отримання прибутку. Причому, у довгостроковому контексті відтік ресурсів, зокрема прибутку, перевищує величину первинних вкладів. Цілі іноземного інвестора можуть не збігатися з національними інтересами. На практиці, як правило, не вдається уникнути зіткнення національних інтересів приймаючої сторони та інтересів

іноземних інвесторів. Поруч із цим, як показує практика, іноземні інвестори можуть вступати в змову з діючою на місцевому ринку олігополією (або ще гірше – монополією), що спричиняє згубний вплив на об'єкти сільського зеленого туризму та економіку регіону, а також можуть справляти стримуючий вплив на національне підприємництво, поглинаючи фінансові накопичення у місцевій та іноземній валюті. Це призведе до зниження рівня впливу внутрішніх важелів розвитку сільського зеленого туризму.

Слід відмітити, що розробка комплексних регіональних програм розвитку сільського туризму з залученням інвестицій в Україну повинна здійснюватися з урахуванням світових тенденцій, які нині демонструють структурні зрушення в системі залучення інвестицій у бік саме сервісних галузей економіки [81].

Однак, незважаючи на вищевикладене, інвестиції необхідно залучати у всі туристичні регіони держави, обсяг та спрямування можуть бути різними, залежно від рівня їх туристичного та природно-ресурсного потенціалу

Для регіонів із низьким рівнем розвитку сільського зеленого туризму інвестиції повинні бути спрямовані на структурну перебудову економіки регіону, що дозволить стабілізувати фінансово-економічний потенціал. Для регіонів із середнім рівнем розвитку досліджуваного туризму інвестиції слід спрямовувати в реконструкцію та розвиток тих типів елементів, які дозволять у найкоротший термін створити ефективний туристичний продукт та забезпечити його стійкість до зовнішніх та внутрішніх деструктивних впливів. Для регіонів із високим рівнем розвитку сільського зеленого туризму, інвестиції слід спрямувати на експортноорієнтовані туристичні ресурси задля одержання конкурентних переваг на світових ринках.

Важливою умовою інвестування розвитку сільського зеленого туризму регіону є застосування інструментів, тобто сукупність дій та важелів, за допомогою яких здійснюється вплив суб'єкта управління на об'єкт управління з метою досягнення поставленої мети.

На основі аналітичних досліджень, запропоновано наступна класифікація інструментів інвестування підприємництва у сфері сільського зеленого туризму (рис. 3.12).

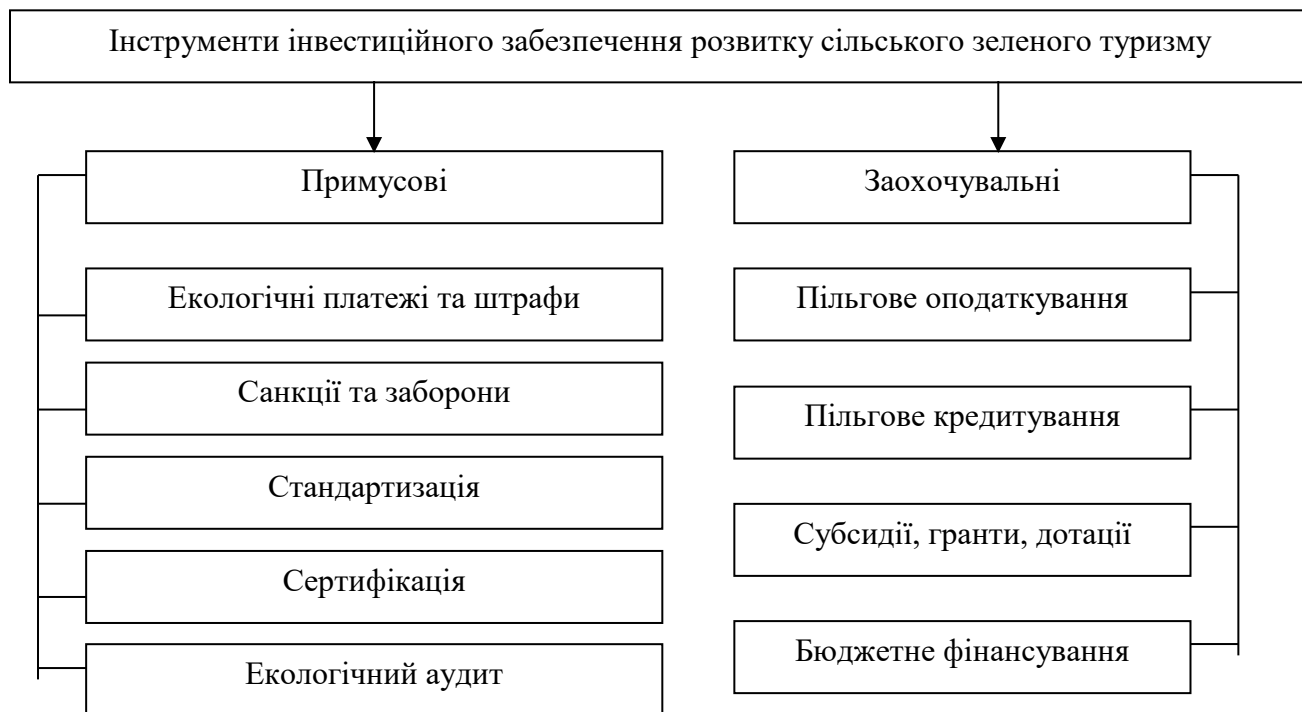

Рис 3.12. Інструменти інвестиційного забезпечення розвитку сільського зеленого туризму регіону

Варто зазначити, що в залежності від ступеня й напрямку впливу на рівень стимулювання підприємництва та розвитку сільського зеленого туризму в регіоні, необхідно обирати економічні інструменти, які повинні обмежувати негативний вплив та виконувати стимулюючу функцію у сфері сільського зеленого туризму.

До основних економічних інструментів забезпечення інвестиційної діяльності розвитку сільського зеленого туризму відносяться податкові важелі, штрафні санкції за порушення екологічного законодавства. Ресурсні платежі, які надходять до бюджету, є одними із дохідних його статей. Так як охоронна діяльність ніколи не відносилась до пріоритетних, то її фінансування, як правило, проводиться за остаточним принципом, що призводить до погіршення екологічного стану територій сільського зеленого туризму. Таким чином, ресурсні

платежі не враховують і не задовольняють економічні інтереси, а ні селянські господарства сільського зеленого туризму, а ні державного бюджету.

Вважаємо, під час планування інвестиційного забезпечення розвитку сільського зеленого туризму, варто враховувати, з одного боку, прийоми податкового захисту, а з іншого, систему штрафів у випадку понадлімітного впливу на туристичні об'єкти.

Отже, пріоритетними інструментами інвестування розвитку сільського зеленого туризму регіонів держави, виступають пільгове кредитування та оподаткування суб'єктів господарювання, що в своїй діяльності використовують сільські туристичні ресурси.

Так, стримуючими чинниками залучення інвестицій у розвиток сільського зеленого туризму на рівні регіону є відсутність прозорого ринку землі на селі, нерозвиненість логістичної та виробничої інфраструктури, низький рівень професійної кваліфікації власників садиб сільського зеленого туризму, брак привабливих інвестиційних проектів тощо.

Результати дослідження вказують на те, що в сучасних умовах інвестиційне забезпечення розвитку сільського зеленого туризму знаходиться на низькому рівні: спостерігається розбалансованість розвитку інвестиційної сфери та задоволення нагальних потреб сільського зеленого туризму, що додатково супроводжується мінімальним рівнем фінансування таких заходів.

Вирішення проблемних питань економічного стимулювання інвестиційної діяльності розвитку сільського зеленого туризму має відбуватися на основі послідовного розроблення та запровадження нових інструментів, у першу чергу, позитивної мотивації, з урахуванням регіональних особливостей розвитку сільського зеленого туризму, основною метою яких повинне бути заохочення суб'єктів туристичного господарювання спрямовувати свою діяльність у напрямку соціо-еколого-економічної ефективності розвитку туристичних регіонів України.

Висновки до розділу 3

У третьому розділі даного дослідження отримано такі висновки:

1. Доведено, що організаційно-економічний механізм стимулювання підприємництва у сфері сільського зеленого туризму на рівні регіону є органічною складовою загально-національного економічного механізму та перебуває у взаємодії з іншими економічними механізмами, що регулюють процеси розвитку як регіону, так і сільського зеленого туризму. Окреслено сутність поняття «організаційно-економічний механізм стимулювання і підтримки підприємництва сільського зеленого туризму на рівні регіону», зокрема, зазначений механізм пропонується розглядати як систему функцій, інструментів, форм та принципів ефективного розвитку сільського зеленого туризму на засадах сталості.

2. Визначено функції механізму до яких віднесено: планування діяльності у сфері сільського зеленого туризму, формування стимулів розвитку досліджуваного виду туризму в регіоні, регулювання та контроль взаємовідносин між суб'єктами та об'єктами туристичної діяльності, моніторинг, облік, стандартизація, сертифікація, ліцензування та аудит сільського зеленого туризму.

3. Розроблено структурну модель функціонування організаційно-економічного механізму стимулювання підтримки суб'єктів сільського зеленого туризму на рівні регіону, що базується на визначених критеріях ефективного розвитку сільського зеленого туризму в регіоні, функціях та принципах формування механізму, дієвих його інструментів та передбачає вигоду як для власника садиби, так і для туриста та найголовніше для регіону в цілому.

4. Визначено принципи побудови ефективного організаційно-економічного механізму стимулювання і підтримки підприємництва у сфері сільського зеленого туризму на рівні регіону. Ключовим аспектом виділено засади сталого територіального розвитку сільського зеленого туризму та економіку знань, в основу якої покладено організаційні й економічні методи екологізації освітньої і

просвітницької діяльності суб'єктів сільського зеленого туризму та запровадження інноваційних методів ведення господарства на селі. Встановлено, що досліджуваний механізм, як цілісна система покликаний узгоджувати соціо-еколого-економічні інтереси суб'єктів та об'єктів сільського зеленого туризму і забезпечувати рух виникаючих суперечностей у бік їх вирішення.

5. Розроблено організаційно-економічний механізм стимулювання і підтримки підприємницької діяльності в сфері сільського зеленого туризму. Дієве функціонування зазначеного механізму забезпечується єдністю його цільової функції, спільністю критеріїв ефективного розвитку сільського зеленого туризму регіону як базисної основи усіх елементів механізму та налагодження функціональних взаємозв'язків між об'єктами та суб'єктами сільського зеленого туризму. Застосування механізму передбачає визначення об'єктів, методів, форм, засобів та інструментів стимулювання.

6. Удосконалено структурну модель інституційної інфраструктури стимулювання і підтримки підприємницької діяльності в сфері сільського зеленого туризму на рівні регіону, яка складається з загальних, спеціалізованих, інформаційних та регламентуючих інституцій. Такий підхід дає можливість визначити вплив кожної з таких інституцій на підприємницьку діяльність в сфері сільського зеленого туризму регіону та вплив такої діяльності на кожну з зазначених інституцій.

7. Запропоновано механізм інвестиційного забезпечення розвитку сільського зеленого туризму регіонів, елементами якого є вибір туристичних об'єктів та територій сільського зеленого туризму для інвестування залежно від рівня їх розвитку та забезпеченості природно-ресурсним потенціалом. Такий підхід дозволить оптимізувати інвестиційні потоки, спрямовані як на розвиток сільського зеленого туризму в регіоні, так і на підтримку підприємництва у сфері сільського зеленого туризму.

Результати досліджень за третім розділом дисертації опубліковані у наукових роботах здобувача [187; 188; 192; 194; 195; 197].

ВИСНОВКИ

За результатами проведеного дослідження обґрунтовано і поглиблено теоретико-методичні засади та розроблено практичні рекомендації щодо формування дієвого організаційно-економічного механізму стимулювання підприємництва у сфері сільського зеленого туризму. Отримані результати дають можливість сформулювати висновки, що мають теоретичне і практичне значення та свідчать про досягнення мети дослідження й виконання поставлених завдань.

1. Розвиток туристичних регіонів та збереження їх природно-ресурсного потенціалу великою мірою залежить від діяльності підприємств сільського зеленого туризму. В умовах перехідної економіки пріоритетним є вирішення соціально-економічних проблем села, що передбачає зниження рівня безробіття, відтворення трудового потенціалу, уповільнення міграційних процесів, підвищення рівня інфраструктурного забезпечення регіону тощо. У зв'язку з цим передумовою сталого розвитку сільських територій є стимулювання і підтримка підприємництва у сфері сільського зеленого туризму на рівні регіону.

2. Систематизація теоретичних напрацювань щодо категорії «сільський зелений туризм» дозволила виокремити підходи до його трактування та ідентифікувати як специфічний вид туристичної діяльності, що акумулює різні форми організації туризму, які реалізуються на базі села, що своїм наслідком здійснює соціо-еколого-економічний вплив на розвиток сільських територій регіону шляхом раціонального використання наявного природно-ресурсного та людського потенціалу. Здійснено типологію суб'єктів сільського зеленого туризму за рахунок виокремлення його специфічних особливостей, які виокремлюють його в самостійний сегмент туристичних послуг. До них віднесено: нездатність до збереження сформованої туристичної послуги; схильність до сезонного коливання попиту; значна статичність, нерозривність виробництва і споживання; неможливість попередньої оцінки у зв'язку з локалізацією на базі приватного підприємства; залежність якості туристичних послуг від природних та кліматичних умов сільського регіону; унікальність, що

пов'язано з неповторністю природно-ресурсного потенціалу сільських дестинацій та самодіяльність, так як послуги переважно надаються непрофесіоналами.

3. Сформовано методичний інструментарій дослідження розвитку сільського зеленого туризму в регіоні, який базується на основі побудованої матриці методів дослідження регіонального розвитку даного виду туризму. Встановлено, що підґрунтям формування дієвих регіональних механізмів стимулювання підприємництва у сфері сільського зеленого туризму є теоретико-методологічні та організаційно-економічні аспекти. За допомогою зазначеного методичного інструментарію дослідження можна визначати пріоритетні регіони розвитку сільського зеленого туризму та напрями вдосконалення організаційно-економічного механізму стимулювання і підтримки підприємництва у цій галузі на рівні регіону.

4. Запропоновано концептуальні підходи до здійснення процесу стимулювання і підтримки підприємництва у сфері сільського зеленого туризму шляхом формування дієвих регіональних механізмів в основу яких покладено організаційні та економічні методи стимулювання сільських підприємців, що створить передумови ефективного їх функціонування та підвищить конкурентоспроможність регіону. Доведено, що розвиток досліджуваного виду туризму в регіонах України на умовах розвитку підприємництва залежить від взаємоузгодженості підприємців (які забезпечують реалізацію їх потреб) та інтересів туристів (які створюють попит у даній сфері).

5. Обґрунтовано напрями та системно-структурні аспекти формування та реалізації організаційно-економічного механізму стимулювання і підтримки підприємництва у сфері сільського зеленого туризму, які передбачають створення сприятливого середовища для підвищення рівня результативності функціонування підприємств сільського зеленого туризму та дозволяють врегулювати зазначені процеси на рівні регіону.

6. Методичні підходи до оцінки природно-ресурсного потенціалу розвитку сільського зеленого туризму регіонів, які базуються на визначених методах дослідження та враховують оцінку як природних ресурсів, так і природних умов

регіону, що слугує основою для розробки організаційно-економічних заходів гарантування безпеки та результативності відтворення і збереження природно-ресурсного потенціалу регіону. Подальший перспективний розвиток сільського зеленого туризму за ознакою забезпеченості природними ресурсами та умовами мають такі області як: Закарпатська, Івано-Франківська, Львівська, Чернівецька та Вінницька. Середній рівень забезпеченості природно-ресурсним потенціалом характерний для Волинської, Тернопільської, Хмельницької та Черкаської областей.

7. Ефективне функціонування регіонального механізму стимулювання і підтримки підприємництва досягається завдяки єдності його цільової функції, спільністю критеріїв ефективного розвитку сільського зеленого туризму регіону як базисної основи усіх елементів механізму та налагодження функціональних взаємозв'язків між об'єктами та суб'єктами сільського зеленого туризму, гармонізацією їх інтересів. Компонентну будову механізму формують об'єкти, суб'єкти, методи, форми, засоби та інструменти стимулювання адаптовані до умов функціонування сільського зеленого туризму.

8. Інституційна інфраструктура стимулювання і підтримки підприємницької діяльності в сфері сільського зеленого туризму на рівні регіону, складається з загальних, спеціалізованих, інформаційних та регламентуючих підсистем. Такий підхід дає можливість визначити вплив кожної з таких підсистем на підприємницьку діяльність в сфері сільського зеленого туризму регіону.

9. Механізм інвестиційного забезпечення розвитку сільського зеленого туризму регіонів, елементами якого є вибір туристичних об'єктів та територій сільського зеленого туризму для інвестування залежно від рівня їх розвитку та забезпеченості природно-ресурсним потенціалом. Дозволяє оптимізувати інвестиційні потоки, спрямовані як на розвиток сільського зеленого туризму в регіоні, так і на підтримку підприємництва у сфері сільського зеленого туризму.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Академічний тлумачний словник української мови (1970–1980). Електронний ресурс. Режим доступу: <http://www.sum.in.ua/s/rozvytok>
2. Аналітична доповідь до Щорічного Послання Президента України до Верховної Ради України «Про внутрішнє та зовнішнє становище України в 2016 році». К.: НІСД, 2016. 688 с.
3. Андрєєва Н., Нездоймінов С., Дишловий І. Сучасна організація аграрного туризму в Україні як перспективний напрямок розвитку сільських територій. Економіст. 2011. №7 (297). С. 25–28.
4. Асоціація готельних об'єднань та готелів міст України. Електронний ресурс. Режим доступу: <http://mydim.ua/information/union/hotelinua/>
5. Асоціація індустрії гостинності. Електронний ресурс. Режим доступу: <http://aigu.org.ua/vnz.html>
6. Бабина Е. Н. Экономические аспекты рационального природопользования в структуре комплексного управления экологической сферой. Региональная экономика: теория и практика. 2008. №23 (80). С. 56–67.
7. Бабкин А. В. Специальные виды туризма. Електронний ресурс. Режим доступу: http://tourlib.net/books_tourism/babkin08.htm
8. Базилевич В., Мазур І. Методичні аспекти оцінки масштабів тіньової економіки. Економіка України. 2004. №8. С. 36–44.
9. Баталов А. М. Эволюция методологических основ исследования регионального экономического пространства. Пространство экономики. 2012. №4–3. С. 209–213.
10. Бейдик О. О. Рекреаційно-туристські ресурси України: методологія та методика аналізу, термінологія, районування: монографія. К.: ВПЦ «Київський університет», 2001. 395 с.
11. Биркович В. І. Сільський зелений туризм – пріоритет розвитку туристичної галузі України. Стратегічні пріоритети. Науково-аналітичний

щоквартальний збірник наукового інституту стратегічних досліджень. 2008. №1(6). С. 138–143.

12. Биркович В. І. Сільський зелений туризм – пріоритет розвитку туристичної галузі України. Стратегічні пріоритети. Науково-аналітичний щоквартальний збірник. 2011. №1(6). С. 138–143.

13. Бобилев С. К., Ходжаев А. Ш. Экономика природопользования. М.: ТЕИС, 1997. 272 с.

14. Бобух І. М. Пропозиції та перспективи формування національного багатства України: монографія. К.: НАН України. Інститут економіки та прогнозування, 2010. 372 с.

15. Борушак М. Проблеми формування стратегії розвитку туристичних регіонів: монографія. Львів: ІРД НАН України, 2006. 288 с.

16. Борушак М. Стратегія розвитку туристичних регіонів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора екон. наук. Львів. 2008. Електронний ресурс. Режим доступу: http://tourlib.net/aref_tourism/boruschak.htm.

17. Брич В. Я., Мазур В. С. Управління якістю туристичних послуг в сучасних умовах господарювання. Стратегія економічного розвитку України. 2014. №35. С. 161–172.

18. Бухаріна Л. М. Нормативно-правове регулювання діяльності у сфері туризму. Держава та регіони. 2008. №4. С. 58–63.

19. В МинАП хотят привлечь доноров к поддержке семейного агробизнеса Agro times, 2015. Электронный ресурс. Режим доступа: <http://www.agrotimes.net/agrarnayapolitika/v-minap-hotyat-privlech-donorov-k-podderzhkesemejnogo-agrobiznesa>

20. Вахович І., Малімон В. Регіональні ринки медичного туризму: особливості формування та розвитку в Україні: монографія. Луцьк: Волиньполіграф, 2013. 255 с.

21. Вахович І. М. Фінансова політика сталого розвитку регіону: методологія формування та механізми реалізації: монографія. Луцьк: Надстир'я, 2007. 496 с.

22. Веклич О. О. Економічний механізм природокористування: аналіз дієвості. Вісник НАН України, 2002. Вип. 8. С. 35–42.

23. Великий тлумачний словник української мови. Укл. В. Т. Бусель. К.: ВТФ «Перун», 2001. 1440 с.

24. Волощенко С. С. Агротуризм як форма підприємництва в сільській місцевості регіону. Науковий вісник Ужгородського університету. 2011. Серія Економіка. Спецвипуск 33. Частина 3. С. 29–35.

25. Волошин І. М., Матвійчук Л. Ю., Ненько К. В. Туристичні ресурси України з атласом туристичних мандрівок : довідкове видання. Львів: ЛДУФК, 2015. 437 с.

26. Галушкіна Т. П., Грановська Л. М. Еколого-збалансовані пріоритети розвитку територій: концептуальні засади та організаційний механізм: монографія. Херсон: В-во ХДУ, 2009. 372 с.

27. Гловацька В. В. Розвиток підприємництва в системі становлення сільського (зеленого) туризму. Дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук.: спец. 08.00.04 / Гловацька Валентина Василівна. Івано-Франківськ, 2008. 188 с.

28. Герасимчук З. В., Циганюк Н. Є. Логістична рекреаційна система регіонів України: основи формування та розвитку: монографія. Луцьк, 2014. 225 с. С. 14.

29. Герасимчук З. В., Коленда Н. В., Черчик Л. М. Регіональна політика розвитку рекреаційного природокористування: механізми формування та реалізації: монографія. Луцьк: Надстир'я, 2007. 172 с.

30. Герасимчук З. В., Глядіна М. В. Регіональна політика розвитку рекреаційної сфери: механізм формування та реалізації: монографія. Луцьк: Надстир'я, 2006. 161 с.

31. Гоблик В. В. Європейський досвід державного регулювання сільського зеленого туризму. International Scientific Journal. Електронний ресурс. Режим доступу: <http://www.inter-nauka.com/>

32. Гоблик В. В. Формування транскордонних туристичних кластерів як пріоритетний напрям розвитку прикордонних регіонів України. Економічний форум. Наук. ж-л. Луцьк: РВВ ЛНТУ, 2015. №3. 346 с. С. 117–123.

33. Гоблик-Маркович Н. М. Сучасні просторові форми як засіб активізації туристичної діяльності у прикордонному регіоні. Сталий розвиток економіки. Наук.-виробн. ж-л. Хмельницький, 2013. №1(18). 365 с. С. 109–126.

34. Горіна Г. О. Концепція формування та управління розвитком ринку туристичних послуг в умовах просторової поляризації. Інвестиції: практика та досвід. 2017. №2. С. 16–21.

35. Горіна Г. О. Ринок туристичних послуг: управління розвитком в умовах просторової поляризації: монографія. Кривий Ріг: Чернявський Д.О., 2016. 305 с.

36. Горіна Г. О. Характеристика інфраструктурної складової дослідження середовища формування стратегії розвитку ринку туристичних послуг. Вісник Донецького національного університету економіки і торгівлі ім. Михайла Туган-Барановського. Серія: Економічні науки: наук. ж-л. Донец. нац. ун-т екон. і торгівлі ім. М. Туган-Барановського. Кривий Ріг, 2016. №2(63). С. 121–127.

37. Готелі та інші місця для тимчасового проживання. Статистичний збірник 2011 року. Державна служба статистики України. Київ, 2012. 207 с.

38. Гоцелюк А. Ю. Сільський зелений туризм – пріоритетний напрям диверсифікації економіки сільських територій Миколаївської області. Економічні науки. Вісник Хмельницького національного університету, 2014. №2. Т. 2. С. 174–177.

39. Грабовенська С. П. Аналіз і структура ринку туристичних послуг в Україні. Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі, 2013. №1 (56). С. 226–234.

40. Громадська спілка «Асоціація сприяння розвитку винного та гастрономічного туризму в Україні». Електронний ресурс. Режим доступу: <http://awgt.nuft.edu.ua/page/view/protocol>

41. Гулич О. І. Екологічно-збалансований розвиток курортно-оздоровчих територій: питання теорії і практики: монографія. Львів: ІРД НАН України, 2007. 208 с.

42. Гурбик Ю. Ю. Державне регулювання рекреаційно-туристичної сфери України: теоретичний аспект. Економіка та держава. 2010. №10. С. 87–89.

43. Данилишин Б. М., Хвесик М. А., Голян В. А. Економіка природокористування: підручник. К.: Кондор, 2009. 465 с.
44. Державне управління в умовах інтеграції України в Європейський союз: за заг. ред. В. І. Лугового, В. М. Князева. К.: Вид-во УАДУ, 2002. 392 с.
45. Діяльність суб'єктів господарювання. Статистичний збірник 2010 року. Державна служба статистики України. Київ, 2011. 431 с.
46. Діяльність суб'єктів господарювання. Статистичний збірник 2011 року. Державна служба статистики України. Київ, 2012. 444 с.
47. Діяльність суб'єктів господарювання. Статистичний збірник 2015 року. Державна служба статистики України. Київ, 2016. 445 с.
48. Дорогунцов С. І., Борщевський П. П., Данилишин Б. М. Удосконалення управління природокористуванням в АПК. К.: Урожай, 1992. 128 с.
49. Дудчик О. Ю. Пашикян І. С., Соловйова А. Г. Інвестиційна привабливість України. Економіка і суспільство. Електронне наукове фахове видання. Мукачеве: Мукачівський державний університет, 2016. С. 541–548. Режим доступу: http://www.economyandsociety.in.ua/journal/2_ukr/96.pdf
50. Егоров О. И. Зарубежный опыт региональной науки, региональной политики и территориального развития. Регион: экономика и социология. 2006. №1. С. 155–162.
51. Економіка регіонів у 2015 році: нові реалії і можливості в умовах започаткованих реформ. К.: НІСД, 2015. 92 с.
52. Економічна активність населення України. Статистичний збірник 2015 року. Державна служба статистики України. Київ, 2016. 201 с.
53. Економічна активність населення України. Статистичний збірник 2013 року. Державна служба статистики України. Київ, 2014. 197 с.
54. Економічна активність населення України. Статистичний збірник 2011 року. Державна служба статистики України. Київ, 2012. 203 с.
55. Економічна оцінка природного багатства України: монографія; за заг. ред. акад. НАН України, д.е.н., проф. Пирожкова С. І.; акад. НААН України, д.е.н., проф. М. А. Хвесика. К.: ДУ ІЕПСР НАН України, 2015. 396 с.

56. Енджейчик И. Современный туристский бизнес. Экстратегии в управлении фирмой. М.: Финансы и статистика, 2003. 320 с.

57. Жулавський А. Ю., Гордієнко В. П. Природно-ресурсний потенціал регіону в системі економічних відносин. Ефективна економіка. 2013. №8
Електронний ресурс. Режим доступу: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=2238>

58. Забалдіна Ю. Б. Економічна діагностика та прогнозування розвитку регіонального ринку туристичних послуг: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня к. геогр. н.; К., 2006. Електронний ресурс. Режим доступу: http://tourlib.net/aref_tourism/zabaldina.htm.

59. Зайцева В. М. Актуальні проблеми та перспективи розвитку туристичного і готельно-ресторанного бізнесу в Запорізькому регіоні: монографія: за заг. ред. проф. В. М. Зайцевої. Запоріжжя: ТОВ «ЛПКС» ЛТД, 2012. 400 с.

60. Закон України «Про основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 року». №2818 – VI від 21.01.10 р. Офіційний вісник України, 2011. №3. Ст. 158.

61. Закон України «Про особисте селянське господарство». №742-IV від 15 травня 2003 р. Відомості Верховної Ради України. 2003. №29. Ст. 232.

62. Закон України «Про стандартизацію». №1315-VII від 05.06.2014 р. Електронний ресурс. Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1315-18>.

63. Закон України «Про туризм». №324/95-ВР від 15 вересня 1995 р. Офіційний веб-портал Верховної Ради України. Електронний ресурс. Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/324/95-%D0%B2%D1%80>

64. Захарова С. Г. Роль органів місцевого самоврядування в розвитку індустрії туризму. Держава та регіони. 2008. №4. С. 119–125.

65. Зіновчук Н. В. Екологічна політика в АПК: економічний аспект: монографія. Львів: ЛДАУ, 2007. 392 с.

66. Зінько Ю.В. Організаційно-господарські аспекти розвитку сільського туризму в Карпатському регіоні. Аграрний екологічний туризм в країнах

Центральної та Східної Європи: Матеріали I міжнар. наук.-практ. семінару. Стрий, 2004. С. 38–43.

67. Знась І. Львові створили Українсько-Польський університет транскордонного співробітництва. Zaxid.net. Електронний ресурс. Режим доступу: http://zaxid.net/news/showNews.do?u_lvovi_stvorili_ukrayinskopolskiy_universitet_transkordonnogo_spivrobitnitstva&objectId=1321447

68. Зорин І. В., Квартальнов В. А. Енциклопедія туризму. М.: Финансы и статистика, 2003. 368 с.

69. Иванов А. С. Развитие регионального экономического пространства как сегмента пространства глобальной экономики. Вестник ВолГУ. Серия 3: Экономика. Экология. 2010. №2. С. 58–63.

70. Иванова В. Г. «Сільський туризм» як категорія науки адміністративного права та законодавства України. Право і суспільство. 2010. №3. С. 119–125.

71. Ігнатенко Н. Г., Руденко В. П. Природно-ресурсний потенціал. Географічний аналіз та синтез. Львів: Вища школа, 1986. 164 с.

72. Ляшенко А. Х. Державна політика у сфері туристичних послуг. Держава та регіони. 2010. №2. С. 93–99.

73. Інвестиції зовнішньоекономічної діяльності України. Статистичні бюлетені 2011–2015 рр. Державна служба статистики України. Електронний ресурс. Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>

74. Кабушкин Н. І. Організація туризму: навч. посібн. М.: Нове знання, 2003. 632 с.

75. Капітальні інвестиції в Україні. Статистичні бюлетені 2010–2015 років. Державна служба статистики України. Електронний ресурс. Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>

76. Кашенко О. Л. Фінанси природокористування. Суми: Університетська книга, 1999. 421 с.

77. Кифяк В. Ф. Організація туризму: навчальний посібник. Чернівці: Книги – XXI, 2008. 344 с.

78. Кифяк В. Ф. Організація туристичної діяльності в Україні: навчальний посібник. Чернівці: Книги–XXI, 2003. 300 с.

79. Кифяк В. Ф. Стратегія розвитку територіально-рекреаційної системи: теорія, методологія, практика: монографія. К.: Чернівці: Книги – XXI, 2010. 432 с.

80. Клочков В. А. Определение природно-ресурсного потенциала территории как элемент оптимизации природопользования. Территориальная организация общества и управления в регионах. Воронеж, 1986. С. 107–109.

81. Ковальська Л. Л. Оцінка конкурентоспроможності регіону та механізми її підвищення: монографія. Луцьк.: ЛДТУ, 2007. 385 с.

82. Кожухівська Р. Б. Туризм в Україні: стан, фактори та перспектива розвитку. Всеукраїнський науково-виробничий ж-л. «Інноваційна економіка». Серія «Стратегія інноваційного розвитку економіки». Тернопіль, 2012. Вип. 3(29). С. 43–50.

83. Колективні засоби розміщування в Україні. Статистичний бюлетень 2015 року. Державна служба статистики України. Київ, 2016. 200 с.

84. Колективні засоби розміщування в Україні. Статистичний бюлетень 2011 року. Державна служба статистики України. Київ, 2012. 190 с.

85. Комплексні статистичні публікації Державної служби статистики України. Електронний ресурс. Режим доступу: https://ukrstat.org/uk/druk/publicat/kat_u/publ1_u.htm

86. Коробка С. В. Зелений туризм як фактор підвищення конкурентоспроможності сільської місцевості. Економіка. Управління. Інновації. 2012. №1 (7). Режим доступу: http://tourlib.net/statti_ukr/korobka.htm

87. Костриця М. М. Сільський туризм: теорія, методологія, практика: монографія / за наук. керівництвом і ред. проф. Є. І. Ходаківського, проф. Ю. С. Цал-Цалка. Житомир: ЖДТУ, 2006. 196 с.

88. Красавцева Л. Ю. Геопросторові структури туристичного ринку як результат територіальної диференціації туристичного процесу. Інвестиції: практика та досвід. 2014. №15. С. 145–148.

89. Криховецький І. З. Методичні засади маркетингових досліджень у сфері туризму. Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького, 2014. №9. С. 245–250.

90. Кудла Н. Є. Багатофункціональний розвиток сільських територій від базових ідей до активізації місцевого підприємництва. Економіка України. 2008. №1. С. 62–71.

91. Кудла Н. Є. Управління якістю в туризмі: підручник. К.: Центр учбової літератури, 2015. 328 с.

92. Кузик С. П. Географія туризму: навчальний посібник. К.: Знання, 2011. 271 с.

93. Кулчар Т. Ф. Теоретичні основи діяльності єврорегіонів. Науковий вісник Ужгородського університету. Серія «Історія». Вип. (32). Ужгород, 2014. С. 102–107.

94. Литвак А. И. Интегральная оценка туристско-рекреационного потенциала региона (на примере Кимеровской области): автореф. дис. к.э.н. Кемерово, 2010. 26 с.

95. Литвин І. В., Нек М. О. Проблеми та перспективи розвитку сільського зеленого туризму в регіоні. Регіональна економіка. 2013. №2 (68). С. 81–88.

96. Лужанська Т. Ю. Махлинець С. С., Тебляшкіна Л. І. Сільський туризм: історія, сьогодення та перспективи: навчальний посібник; за редакцією д. г. н., професора Волошина І. М. К.: Кондор, 2008. 385 с.

97. Лученок С. Экоагротуризм в системе многофункционального регулирования сельского хозяйства ВТО. Журнал европейской экономики. 2007. № 6. С. 246–258.

98. Львів зустрічає Малопольщу! Львівська торгово-промислова палата. Електронний ресурс. Режим доступу: <http://lcci.com.ua/lviv-zustrichaye-malopolshhu/>

99. Любіцева О. О. Ринок туристичних послуг (геопросторові аспекти). К.: Альтпрес, 2002. 436 с.

100. Любіцева О. О., Панкова Є. В., Стафійчук В. І. Туристичні ресурси України. К.: Альтерпрес. 2007. 369 с.

101. Лютак О. М. Оцінка розвитку сільського туризму транскордонних регіонів на західному кордоні України. Зб. наук. пр. «Економічні науки». Серія «Економічна теорія та економічна історія». Вип. 9 (36). 2012. С. 199–209.

102. Лютак О. М., Романчук Д. Л. Туристичний продукт як основний елемент забезпечення конкурентоспроможності туристично-рекреаційного кластера. Зб. наук. пр. «Економічні науки». Серія «Облік і фінанси». Вип. 10(2). Луцьк: РВВ Луцького НТУ, 2013. С. 141–150.

103. Мазаракі А. А., Мельниченко С. В. Теоретико-методологічні засади формування цільових програм розвитку інформаційних технологій в туристичній сфері. Науковий вісник Ужгородського університету. Серія «Економіка». Ужгород, 2008. №25. С. 124–130.

104. Майорова Т., Урванцева С., Шуплат О. Стан фінансового забезпечення інвестиційної діяльності підприємств сфери туризму в Україні. Економіст. Вип. 7. 2016. Електронний ресурс. Режим доступу: <file:///C:/Users/user/Desktop/%D0%86%D0%BD%D0%B2%D0%B5%D1%81%D1%82%D0%B8%D1%86%D1%96%D1%97/30593.pdf>

105. Макара О. В. Стан та перспективи розвитку туристичних послуг у контексті світових тенденцій. Вісник Львівського університету. Серія економічна. 2014. Вип. 51. С. 573–578.

106. Максимова Т. С. Регіональний розвиток (аналіз і прогнозування): монографія. Луганськ: Вид-во СНУ ім. В. Даля, 2003. 304 с.

107. Малієнко А. М., Мазуренко А. В. Альтернативний погляд на формування аграрної політики. Агроінком, 2007. №5–6. С. 22–25.

108. Мальська М., Пандяк І. Готельний бізнес: теорія та практика. К.: Центр учбової літератури, 2012. 472 с.

109. Мальська М. П., Антонюк Н. В., Ганич Н. М. Міжнароджний туризм і сфера послуг: підручник. К.: Знання, 2008. 661 с.

110. Матвійчук Л. Ю., Матвійчук Л. Ю. Організаційно-економічний механізм використання та охорони туристичних ресурсів: дис....д.е.н.: 08.00.06 / Матвійчук Людмила Юріївна. Луцьк: РВВ Луцького НТУ, 2012. 440 с.

111. Матвійчук Л. Ю. Раціоналізація використання та охорони туристичних ресурсів: діагностика та механізм забезпечення: монографія. Луцьк: Волиньполіграф, 2011. 340 с.

112. Матвійчук Л. Ю., Тищук І. В. Сільський зелений туризм як фактор регіонального розвитку: методологічний аспект та практичний досвід: монографія. Луцьк: РВВ Луцького НТУ, 2017. 260 с.

113. Махсма М. Б. Неформальна зайнятість селян України. БІЗНЕСІНФОРМ, 2013. №7. С. 175–180.

114. Мельник Л. Г. Екологічна економіка: підручник. 2-ге вид., випр. і доп. Суми: ВДТ Університетська книга, 2003. 348 с.

115. Мельниченко О. А. Теоретико-методологічні основи державного регулювання туризму. Електронний ресурс. Режим доступу: <http://ifs.kbuapa.kharkov.ua/e-book/db/2010-2/doc/2/11.pdf>

116. Методика розрахунку обсягів туристичної діяльності. Електронний ресурс. Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/metod_polog/metod_doc/sp/sp_03.pdf

117. Методологічні підходи до комплексної оцінки господарської освоєності водно-ресурсного потенціалу / С. І. Дорогунцов, М. А. Хвесик, І. Л. Головинський. К., 2000. 56 с.

118. Мілашовська О. І., Гоблик-Маркович Н. М. Методичний підхід до оцінки впливу умов на формування попиту і пропозиції на регіональному ринку туристичних послуг. Науковий вісник Ужгородського університету. Серія Економіка. Ужгород, 2012. Вип. 35. Ч. 2. С. 213–219.

119. Мілашовська О. І., Гоблик-Маркович Н. М. Перспективні напрями активізації розвитку туризму в Закарпатській області. Науковий вісник НЛТУ України. 2013. Вип. 23.3. С. 121–127. Режим доступу: http://tourlib.net/statti_ukr/milashovska2.htm

120. Міщенко В. С. Економічні пріоритети розвитку й освоєння мінерально-сировинної бази України. К.: Наукова думка, 2007. 358 с.

121. Могильник Л. П. Правове регулювання сільського зеленого туризму в Україні та досвід зарубіжних країн. Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування. Київ, 2011. Вип. 163. Ч. 1. С. 86–89.

122. Мокляк А. В. Туристські ресурси для потреб іноземного туризму в Україні (у контексті українсько-польських туристичних зв'язків): автореф. дис. к.г.н. К., 2014. 17 с.

123. Мордвінов О. Управління аграрним природокористуванням в умовах ринкової трансформації. К.: Вид-во УАДО, 2000. 344 с.

124. Мочерний С. В. Методологія економічного дослідження: монографія. Львів: Світ, 2001. 416 с.

125. Науково-методичні засади управління розвитком економіки курортно-рекреаційних підприємств, ринків, територій: монографія; за ред. проф. М. В. Гудзь. Бердянськ: БДПУ, 2014. С. 200–201.

126. Нездоймінов С. Г. До визначення сучасних проблем регіонального розвитку сільського зеленого туризму в економіці природокористування. Науковий вісник. Одеський державний економічний університет. Всеукраїнська асоціація молодих науковців. Науки: економіка, політологія, історія. 2009. №4(82). С. 43–50.

127. Нездоймінов С. Г. Туризм як фактор регіонального розвитку: методологічний аспект та практичний досвід: монографія. Одеса: Астропринт, 2009. 304 с.

128. Ніколаєв К. Д. Екологізація та розвиток сільського зеленого туризму в Україні: монографія. К.: Видавництво НПУ імені М. П. Драгоманова, 2016. 153 с.

129. Норт Д. Інституції, інституційна зміна та функціонування економіки. К.: Основи, 2000. 198 с.

130. Ожегов С. И., Шведова Н. Ю. Толковый словарь русского языка: 80000 слов и фразеологических выражений. Российская академия наук. Институт русского языка им. В. В. Виноградова. Изд. 4-е, доп. М.: Азбуковник, 1999. 944 с.

131. Онегіна В. Зміна аграрної парадигми та державна аграрна політика у розвинутих країнах. Економіка України. 2005. №11. С. 62–72.
132. Осипов Ю. М. Основы теории хозяйственного механизма. М.: Изд-во МГУ, 1994. 368 с.
133. Офіційний веб-портал Верховної ради України. Електронний ресурс. Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>
134. Офіційний веб-сайт Міністерства економічного розвитку і торгівлі України. Електронний ресурс. Режим доступу: <http://www.me.gov.ua>
135. Офіційний сайт Всесвітньої туристичної організації. Електронний ресурс. Режим доступу: www.unwto.org
136. Офіційний сайт Державної служби статистики України. Електронний ресурс. Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
137. Офіційний сайт Департаменту інфраструктури та туризму Волинської облдержадміністрації. Електронний ресурс. Режим доступу: <http://volynrada.gov.ua/news/yak-rozvivali-turizm-na-volini-v-ramkakh-regionalnoyi-programi>
138. Паламарчук В. О., Коренюк П. І. Економіка природокористування: навчальний посібник. Запоріжжя: Дике Поле, 2003. 408 с.
139. Панасюк О. Ю. Міжнародний досвід розвитку сільських територій в умовах децентралізації влади. Інвестиції: практика та досвід № 23/2015. С. 120–125. Режим доступу: http://www.investplan.com.ua/pdf/23_2015/25.pdf.
140. Панюк Т., Лукомська О. Аналіз туристичної галузі України в контексті розвитку сільського зеленого туризму. Вісник Приазовського державного технічного університету, 2016. №2(31). С. 78–85.
141. Панюк Т. П., Лукомська О. І. Диверсифікація як основа структурної модернізації економічної діяльності аграрних підприємств. Економічний форум. Наук. ж-л. Луцьк: РВВ ЛНТУ, 2016. №1. 362 с. С. 189–197.
142. Папп В. В., Бошота Н. В. Туризм як пріоритетний напрям розвитку економіки регіону (на прикладі Закарпатської області). Соціально-економічні

проблеми сучасного періоду України. 2014. Вип. 3. С. 528–537. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/sepspu_2014_3_56

143. Папп В. В. Сільський зелений туризм як пріоритетний напрям розвитку сільських територій України. *Агросвіт* №18. 2015. С. 17–22. Електронний ресурс. Режим доступу: http://www.agrosvit.info/pdf/18_2015/4.pdf

144. Пітюлич М. М., Михайлюк І. І. Особливості функціонування сільського туризму в Україні та досвід європейських країн. *Науковий вісник Ужгородського нац. Університету. Серія Економіка*. 2011. Спецвип. 33. Ч. 3. С. 154–158.

145. Пінчук Т.А. Розвиток та ефективність туристичних послуг аграрних підприємств регіону. Дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук.: спец. 08.00.04 / Пінчук Тетяна Анатоліївна. Херсон, 2007. 217 с.

146. Природно-ресурсний потенціал сталого розвитку України / Б. М. Данилишин, С. І. Дорогунцов, В. С. Міщенко та ін. К.: РВПС України, 1999. 716 с.

147. Про внесення змін до Закону України «Про туризм». № 1282-IV від 18 листопада 2003 р. Електронний ресурс. Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>

148. Про інвестиційну діяльність. Закон України №1560-XII від 18 вересня 1991 року (в редакції від 09 листопада 2013 року на підставі документу 639-19). Електронний ресурс. Режим доступу: https://ukrstat.org/uk/druk/publicat/kat_u/publ1_u.htm.

149. Про сільський та сільський зелений туризм. Постанова Верховної Ради України про прийняття за основу проекту Закону України. Електронний ресурс. Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2179-15>.

150. Проблеми розвитку туризму і готельного господарства: регіональний аспект: монографія; за заг. ред. І. М. Писаревського; Харк. нац. акад. міськ. госп-ва. Х.: ХНАМГ, 2009. 276 с.

151. Проект Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про особисте селянське господарство» №4368 від 15.04.2009 р. Електронний ресурс. Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/JF3DC00I.html.

152. Проект Закону України «Про Концепцію переходу України до сталого розвитку». Електронний ресурс. Режим доступу: rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc34?id=&pf3511=1860

153. Проскура В. Ф., Назаренко С. А. Формування програмно-цільового підходу розвитку кластера. Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України. Зб. наук. праць. Державний вищий навчальний заклад «Українська академія банківської справи Національного банку України». Суми: ДВНЗ «УАБС НБУ», 2012. Вип. 35. С. 157–177.

154. Проскура В. Ф. Науковий підхід до економічної безпеки з позицій стійкого розвитку регіону. Науковий вісник Мукачівського державного університету. Серія Економіка. Вип. 1. Мукачево, 2014. С. 75–81. Електронний ресурс. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvmdue_2014_1_16

155. Проскура В. Ф. Система управління ресурсним забезпеченням регіону: принципи, методи та інструментарій. Науковий вісник Мукачівського державного університету. Серія Економіка. Вип. 2. Мукачево, 2014. 210 с. С. 52–61. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvmdue_2014_2_12.

156. Проскура В. Ф., Проць В. М. Значення міжнародних спільних підприємств у активізації інноваційних та інвестиційних процесів. Науковий вісник НЛТУ України. Вип. 22.4. Львів, 2012. С. 284–290. – Електронний ресурс. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvnltu_2012_22.

157. Просторова організація туристично-рекреаційної сфери регіону: монографія; за заг. ред. В. В. Папп. Мукачівський державний університет, 2016. 268 с.

158. Пуцентейло П. Р. Економіка і організація туристично-готельного підприємства: навчальний посібник. К.: Центр учбової літератури, 2007. 344 с.

159. Реймерс Н. Ф. Природопользовани: словарь-справочник. М.: Мысль, 1990. 639 с.

160. Реутов В. Є. Згладжування розбіжностей у міжбюджетних відносинах як механізм регіональної конвергенції економічного розвитку. Економіка та держава. 2010. № 8. С. 16–22.

161. Ринки туристичних послуг: стан і тенденції розвитку: монографія; за заг. ред. професора В. Г. Герасименко. Одеса: Астропринт, 2013. 334 с.

162. Розвиток туристичної індустрії як інструмент економічного розвитку та інвестиційної привабливості України «Інформаційно-аналітичні матеріали до парламентських слухань». Електронний ресурс. Режим доступу: <http://komsport.rada.gov.ua/uploads/documents/30566.pdf>

163. Розміщення продуктивних сил України: навч-метод. посібн. для самост. вивч. дисц. за заг. ред. С. І. Дорогунцов, Ю. І. Пітюренко, Я. Б. Олійник та ін. К.: КНЕУ, 2000. 364 с.

164. Руденко В. П. Географія природо-ресурсного потенціалу України. У 3-х частинах. Підручник. К.: Академія – Чернівці: Зелена Буковина, 1999. 568 с.

165. Рутинський М. Й., Зінько Ю. В. Сільський туризм. К.: Знання. 2006. 271 с.

166. Сагалакова Н. О. Характеристика туристичного продукту як специфічного об'єкта ціноутворення. Інвестиції: практика та досвід. 2015. №17. С. 27–33.

167. Самко О. О. Оцінка туристичного потенціалу регіону та рівня його використання. Зб. наук. пр «Економічні науки». Серія «Регіональна економіка». Вип.7(27). Ч. 4. Луцьк, 2010. С. 129–134.

168. Святохо Н. В. Концептуальные основы исследования туристского потенциала региона. Экономика и управление. 2007. №2. С. 30–36.

169. Сільський зелений туризм або відпочинок у селі: поради початківцям. Спілка сприяння розвитку сільського зеленого туризму в Україні. Вип. №2. К.: Дім, сад, город, 2006. 64 с.

170. Сільський зелений туризм в деталях. Електронний ресурс. Режим доступу:file:///C:/Users/user/Desktop/%D0%9C%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D1%80%D0%B0%D1%84%D1%96%D1%97/zelenijturizm_v_detaljakh.pdf

171. Смаль І. В. Туризм як форма господарського освоєння депресивних регіонів. Географія. Економіка. Екологія. Туризм: Регіональні студії. Зб. наук. праць. Ніжин: Аспект-Поліграф, 2007. С. 277–285.

172. Смирнов І. Г. Логістичний менеджмент рекреаційно-туристичних ресурсів. Гуманітарний вісник ДВНЗ Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Г. Сковороди. Спец. Випуск, 2010. С. 270–274.

173. Сокол Т. Г. Основи туризмознавства: навчальний посібник. К.: Слов'янський дім, 2006. 76 с.

174. Соколова Н. В. Природно-ресурсний потенціал території: содержание понятия, методы оценки. Вестник Ленинградского университета. Вып. 3. 1988. С. 125–130.

175. Сонько С. П., Новікова Т. П. Про змістовне насичення терміна «зелений туризм». Збірник тез III Міжвузівської наукової конференції «Екологія – шляхи гармонізації відносин природи та суспільства»; ред. Непочатенко О. О. Ред-вид. центр УНУС. Умань, 2012. С. 104–106.

176. Соціально-економічний потенціал сталого розвитку України та її регіонів: вектори реального поступу: національна доповідь; за ред. акад. НАН України Е.М. Лібанової, акад. НААН України М.А. Хвесика. К.: ДУ ІЕПСР НАН України, 2017. 864 с.

177. Спілка сприяння розвитку сільському зеленому туризму. Електронний ресурс. Режим доступу: <http://www.greentour.com.ua>

178. Сталий розвиток та екологічна безпека суспільства в економічних трансформаціях / Андреева Н. М., Бараннік В. О., Белашов Є. В. та ін.; за науковою редакцією д.е.н., проф. Хлобистова Є. В. РВПС України, ППРЕЕД НАН України, СумДУ, ЛНТУ, НДІ СРП. Сімферополь: Фенікс, 2010. 582 с.

179. Степаненко С. В. Інвестиційна привабливість регіонів та інноваційна політика в контексті сталого економічного зростання. Електронний ресурс. Режим доступу : <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/db/.../10.pdf>

180. Стратегії розвитку регіонів: шляхи забезпечення дієвості. Аналітична доповідь. К.: НІСД, 2010. 24 с.

181. Стратегія регіонального розвитку Івано-Франківської області на період до 2020 року. Електронний ресурс. Режим доступу: <http://www.if.gov.ua/?q=page&id=23216/>

182. Стратегія розвитку Волинської області до 2020 року. Електронний ресурс. Режим доступу: <http://voladm.gov.ua/proekt-strategi%D1%97-rozvitku-volinsko%D1%97-oblasti-na-period-do-2020-roku/>

183. Стратегія розвитку туризму та курортів на період до 2026 року. Розпорядження Кабінету Міністрів України. № 168-р від 16 березня 2017 р. Електронний ресурс. Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/168-2017-p>

184. Сучасний стан та перспективи розвитку туризму в Україні. Верховна Рада України. Офіційний веб-портал. Електронний ресурс. Режим доступу: <http://rada.gov.ua/news/Novyny/102327.html>

185. Тимофій О., Чорна Л. Підготовка майбутніх фахівців з організації сільського зеленого туризму в Україні. Обрії. Науково-педагогічний журнал. 2012. №2 (35). С. 83–84.

186. Тищук І. В. Зелений туризм: сутність та визначення поняття. Перспективи розвитку туризму в Україні та світі: управління, технології, моделі: колективна монографія; за наук. ред. проф. Волошина І. М. Луцьк: РВВ Луцького НТУ, 2016. 392 с. С. 114–125.

187. Тищук І. В., Матвійчук Л. Ю. Інвестиційні основи розвитку зеленого туризму в Україні. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Економічні науки». 2015. Вип. 13. 158 с. С. 98–102.

188. Тищук І. В., Матвійчук Л. Ю. Інституціональне середовище розвитку зеленого туризму в Україні. Перспективи розвитку туризму в Україні та світі: управління, технології, моделі: колективна монографія; за наук. ред. проф. Волошина І. М. Луцьк: РВВ Луцького НТУ, 2015. 328 с. С. 105–117.

189. Тищук І. В. Концептуальні засади формування розвитку зеленого туризму в регіоні. Економічний форум: науковий ж-л. Луцьк: РВВ Луцький НТУ, 2015. №2. 293 с. С. 146–155.

190. Тищук І. В. Методика оцінки стану та перспективності розвитку сільського зеленого туризму в регіонах України. Перспективи розвитку туризму в

Україні та світі: управління, технології, моделі: колективна монографія; за наук. ред. проф. Волошина І. М. Луцьк: РВВ Луцького НТУ, 2017. 390 с. С. 105–117.

191. Талалай К. О. Інституційні механізми соціально-економічного розвитку сільських територій. Дис. на здобуття наук. ступеня канд. Екон.наук.: спец. 08.00.05 / Ксенія Олександрівна Талалай. Херсон, 2012. 170с.

192. Тищук І., Лужанська Т., Гобрей М. Організаційно-економічний механізм використання ресурсного потенціалу сільського зеленого туризму в регіоні. Економічний форум: науковий ж-л. Луцьк: РВВ Луцький НТУ, 2017. №3. 293 с. С. 117–122.

193. Тищук І. В., Матвійчук Л. Ю. Організаційно-економічний механізм сталого розвитку зеленого туризму в Україні. Сталий розвиток – ХХІ століття: управління, технології, моделі. Дискусії 2015: колективна монографія; за наук. ред. проф. Хлобистова Є. В. Черкаси, 2015. 538 с. С. 328–336.

194. Тищук І. В. Особливості розвитку зеленого туризму в розвинених країнах світу. Електронне фахове видання «Глобальні та національні проблеми економіки». 2016. №9. С. 571–576. Електронний ресурс. Режим доступу: <http://global-national.in.ua/issue-9-2016>

195. Тищук І. В., Матвійчук Л. Ю. Регіональні особливості поширення зеленого туризму в Україні. Зб. наук. праць «Економічні науки. Серія «Регіональна економіка. Вип. 11(43). Луцьк: ЛНТУ, 2014. С. 149–158.

196. Тищук І. В., Жук О. М. Туристичний маршрут історичним Луцьком ХІХ століття. Економічний форум: науковий ж-л. Луцьк: РВВ Луцький НТУ, 2016. №3. 371 с. С. 138–143.

197. Тищук І. В. Чинники впливу на стан та розвиток зеленого туризму в Україні. Перспективи розвитку туризму в Україні та світі: управління, технології, моделі: колективна монографія; за наук. ред. проф. Волошина І. М. Луцьк: РВВ Луцького НТУ, 2015. 328 с. С. 225–241.

198. Тищук І. В., Матвійчук Л. Ю. Економіко-екологічні засади раціонального використання туристичних ресурсів. Науковий вісник Одеського

національного університету. Серія «Економіка». 2016. Том 21. Вип. 1. 224 с. С. 129–132.

199. Ткаченко Т. І. Конкурентоспроможність в туризмі як провідний напрям сталого розвитку. Науково-інформаційний вісник Академії наук вищої освіти України, 2012. № 2(79). С. 96–104.

200. Ткаченко Т. І. Сталий розвиток туризму: теорія, методологія, реалії бізнесу: монографія. К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2006. 537 с. С. 203–205.

201. Ткаченко Т. І. Сталий розвиток туризму: теорія, методологія, реалії бізнесу: монографія. 2-ге вид., випр. та доповн. К.: КНТЕУ, 2009. 463 с.

202. Товт М. Сільський туризм. Як регулюється він. Віче. 2003. №3. С. 68–75.

203. Транскордонний кластер інновацій створено! Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки. Електронний ресурс. Режим доступу: <http://eenu.edu.ua/uk/articles/transkordonniiy-klaster-innovaciy-stvoreno>.

204. Транспорт і зв'язок України. Статистичний збірник 2010 року. Державна служба статистики України. Київ, 2011. 267 с.

205. Транспорт і зв'язок України. Статистичний збірник 2012 року. Державна служба статистики України. Київ, 2013. 269 с.

206. Транспорт і зв'язок України. Статистичний збірник 2014 року. Державна служба статистики України. Київ, 2015. 204 с.

207. Туристична асоціація України. Електронний ресурс. Режим доступу: <http://www.tau.org.ua>

208. Туристична галузь України: руїна чи низький старт? Електронний ресурс. Режим доступу: http://novosti turbiznesa.info/article/turistichna_galuz_ukraini_ruina_chi_nizkij_start.html

209. Туристична діяльність в Україні. Статистичний бюлетень 2011 року. Державна служба статистики України. Київ, 2012. 76 с.

210. Туристична діяльність в Україні. Статистичний бюлетень 2013 року. Державна служба статистики України. Київ, 2014. 272 с.

211. Туристична діяльність в Україні. Статистичний бюлетень 2015 року. Державна служба статистики України. Київ, 2016. 76 с.

212. Указ Президента України «Про заходи щодо вдосконалення інвестиційної діяльності в Україні». № 912/2009 від 10 листопада 2009 року: Комплексні статистичні публікації Державної служби статистики України Електронний ресурс. Режим доступу: https://ukrstat.org/uk/druk/publicat/kat_u/publ1_u.htm.

213. Украина в мире: обзор международных индексов 2013. Електронний ресурс. Режим доступу: http://feg.org.ua/uploadШes/ckfmdr/Шes/m_world/2013/ukraine_inthe_world_2013_rus_web.pdf

214. Українська асоціація активного та екологічного туризму Електронний ресурс. Режим доступу: <http://uaeta.org>

215. Управління регіональним розвитком туризму. За заг. ред. Семенов В. Ф., Герасименко В. Г., Горбань Г. П., Богадьорова Л. М. Електронний ресурс. Режим доступу: http://tourlib.net/books_ukr/semenov84.htm.

216. Фалько Є. А. Розвиток інформатизації міжнародного туристичного бізнесу в умовах глобалізації: Дис. канд. екон. наук: спец. 08.00.02 НАН України. Рада по вивченню продуктивних сил України. Д., 2014. 238 с.

217. Федорченко В.К., Фоменко Н.А., Скрипник М.І., Цехмістрова Г.С. Педагогіка туризму. К.: Видавничий дім «Слово», 2004. 296 с.

218. Федчак О. М. Збори за забруднення довкілля як основне джерело фінансування природоохоронних заходів. Вісник Національного університету водного господарства та природокористування, 2007. №4. С. 342–353.

219. Дишко О. Л. Формування готовності бакалаврів з туризму до професійної взаємодії зі споживачами туристичних послуг: дис. канд. пед. наук: спец. 13.00.04 НАН України. Рада по вивченню теорії і методики професійної освіти України. Рівне, 2016. 260 с.

220. Храмцова Т. Г. Методология исследования социально-экономического потенциала потребительской кооперации: дис. д. экон. наук. Новосибирск: Центросоюз РФ; СибУПК, 2002. 374 с.

221. Царик Л. П. Еколого-географічний аналіз і оцінювання території: теорія та практика (на матеріалах Тернопільської області). Тернопіль: Навчальна книга-Богдан, 2006. 256 с.
222. Череп О. Г. Дослідження поточного стану агротуризму у чотирьох регіонах України (у тому числі у Запорізькій області), згідно з грантовим Проектом ЄС «Система сертифікації якості в агротуристичному комплексі SerTour». Запоріжжя: Запорізький національний університет, 2013. 64 с.
223. Черниш І. В. Роль туристичної галузі у розвитку національної економіки. Економічний аналіз. 2013. Т. 14(1). С. 159–166.
224. Черчик Л. М., Міщенко О. В., Єрко І. В. Туристсько-рекреаційний комплекс Волинської області: передумови розвитку: монографія. Ч. 1. Луцьк: Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки, 2014. 128 с.
225. Шаблій О., Сохацька Г. Категорії центральності і периферійності у загальній та описовій суспільній географії. Історія української географії. Всеукраїнський науково-теоретичний часопис. Тернопіль, 2012. Вип. 26. С. 7–15.
226. Шевчук В. Я., Рогожин П. С. Основи інвестиційного менеджменту. К.: Генеза, 1997. 352 с.
227. Школа І. М., Ореховська Т. М. Розвиток туристичного бізнесу регіону: монографія. Чернівці: Книга – XXI, 2007. 292 с.
228. Шмагіна В. В. Механізми мобілізації природно-ресурсного потенціалу розвитку рекреації та туризму (на прикладі Українського Причорномор'я). Автореф. дис... канд. екон. наук. Одеса, 2001. 21 с.
229. Шубалий О. М., Книш В. А. Особливості розвитку туристичної сфери в Західному регіоні України. Економічний форум: наук. ж-л. 2012. №3. Луцьк: Луцький нац. техн. ун-т, 2012. С. 242–251.
230. Шуплат О. М. Фінансування інвестиційної діяльності підприємств сфери туризму: теоретичний аспект. Інвестиції: практика та досвід. 2016. №15. 356 с. С. 28–33.
231. Шуплат О. М. Фінансове забезпечення інвестиційної діяльності підприємств сфери туризму. Електронний ресурс. Режим доступу:

file:///C:/Users/user/Desktop/%D0%86%D0%BD%D0%B2%D0%B5%D1%81%D1%82%D0%B8%D1%86%D1%96%D1%97/30593.pdf

232. Юрчишин В. В. Село і селяни України в системі історично і суспільно зумовлених вітчизняних національних цінностей. Економіка АПК. 2011. №2. С. 87–99.

233. Якимчук А. Ю., Черній А. Л. Економіка природокористування: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Нац. ун-т водного госп-ва та природокористування. Рівне: РВВ НУВГП, 2010. 274 с.

234. Яркіна Н. М. Управління підприємством як економічна категорія (теоретичні аспекти). Держава та регіони. Серія «Економіка та підприємництво». 2014. №1. С. 130–136.

235. Gospodarka turystyczna / Milewski D. Oraz in., pod red. A. Panasiuka. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 2008. S. 123.

236. Global hospitality insights: Top 10 thoughts for 2016. Електронний ресурс. Режим доступу: [http://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/EY-global-hospitality-insights/\\$FILE/EY-global-hospitality-insights-2016.pdf](http://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/EY-global-hospitality-insights/$FILE/EY-global-hospitality-insights-2016.pdf)

237. Towards quality rural tourism: Integrated Quality Management (IQM) of rural tourism destination. European Commission. Luxembourg, 1999. 75 p.

238. Tourism Satellite Account: Recommended Methodological Framework 2008. United Nations Publication Sales No. E.08.XVII.27–2010. Електронний ресурс. Режим доступу: http://unstats.un.org/unsd/publication/Seriesf/SeriesF_80rev1e.pdf.

239. The Travel & Tourism Competitiveness Report 2015. Електронний ресурс. Режим доступу: http://www3.weforum.org/docs/TT15/WEF_Global_Travel&Tourism_Report_2015.

240. Travel & Tourism Economic Impact 2016 Annual Update Summary. Електронний ресурс. Режим доступу: http://www.wttc.org/-/media/files/reports/economic%20impact%20research/2016%20documents/economic%20impact%20summary%202016_a4%204pp.pdf

241. Polsko-ukraińska strategia współpracy transgranicznej na lata 2007–2015. Lublin, 2008. S. 324.

242. Hagerstrand T. Innovation diffusion as a spatial process. T.Hagerstrand. Chicago, University of Chicago Press, 1967.

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А

Список публікацій за темою дисертації

1. Тищук І. В. Механізми створення геоінформаційної системи туристичних ресурсів: колективна монографія; за науковою редакцією д.е.н., професора Матвійчук Л. Ю. Луцьк: РВВ Луцького НТУ, 2016. 208 с.

2. Тищук І. В. Сільський зелений туризм як фактор регіонального розвитку: методологічний аспект та практичний досвід: монографія; за науковою редакцією д.е.н., професора Матвійчук Л. Ю. Луцьк: РВВ Луцького НТУ, 2017. 260 с.

3. Тищук І. В. Організаційно-економічний механізм сталого розвитку зеленого туризму в Україні. Сталий розвиток – ХХІ століття: управління, технології, моделі. Дискусії 2015: колективна монографія; за науковою редакцією проф. Хлобистова Є. В. Черкаси, 2015. С. 328–336.

4. Тищук І. В. Чинники впливу на стан та розвиток зеленого туризму в Україні. Перспективи розвитку туризму в Україні та світі: управління, технології, моделі: колективна монографія; за науковою редакцією проф. Волошина І. М. Луцьк: РВВ Луцького НТУ, 2015. С. 225–241

5. Тищук І. В., Матвійчук Л. Ю. Інституціональне середовище розвитку зеленого туризму в Україні. Перспективи розвитку туризму в Україні та світі: управління, технології, моделі: колективна монографія; за науковою редакцією проф. Волошина І. М. Луцьк: РВВ Луцького НТУ, 2015. С. 105–117.

6. Тищук І. В. Зелений туризм: сутність та визначення поняття. Перспективи розвитку туризму в Україні та світі: управління, технології, моделі: колективна монографія; за науковою редакцією проф. Волошина І. М. Луцьк: РВВ Луцького НТУ, 2016. С. 114–125.

7. Тищук І. В. Методика оцінки стану та перспективності розвитку сільського зеленого туризму в регіонах України. Перспективи розвитку туризму в Україні та світі: управління, технології, моделі: колективна монографія; за науковою редакцією проф. Матвійчук Л. Ю. Луцьк: РВВ Луцького НТУ, 2017. С. 105–117.

8. Тищук І. В., Матвійчук Л. Ю. Регіональні особливості поширення зеленого туризму в Україні. Зб. наук. праць «Економічні науки. Серія «Регіональна економіка. Вип. 11 (43). Луцьк: ЛНТУ, 2014. С. 149–158.

9. Тищук І. В. Концептуальні засади формування розвитку зеленого туризму в регіоні. Науковий журнал «Економічний форум», Луцьк: РВВ ЛНТУ, 2015. №2. 346 с. С. 146–155. (*Міжнародні наукометричні бази: Index Copernicus, Ulrich's Periodicals Directory, PИИЦ*).

10. Тищук І. В., Матвійчук Л. Ю. Інвестиційні основи розвитку зеленого туризму в Україні. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Економічні науки». 2015. Вип. 13. С. 98–102.

11. Тищук І. В. Особливості розвитку зеленого туризму в розвинених країнах світу. Електронне фахове видання «Глобальні та національні проблеми економіки». 2016. №9 С. 571–576. Електронний ресурс. Режим доступу: <http://global-national.in.ua/issue-9-2016>

12. Тищук І. В., Матвійчук Л. Ю. Економіко-екологічні засади раціонального використання туристичних ресурсів. Науковий вісник Одеського національного університету. Серія «Економіка». 2016. Том 21. Вип. 1. С. 129–132.

13. Тищук І. В., Жук О. М. Туристичний маршрут історичним Луцьком ХІХ століття. Науковий журнал «Економічний форум», Луцьк: РВВ Луцький НТУ, 2016. № 3. С. 138–143. (*Міжнародні наукометричні бази: Index Copernicus, Ulrich's Periodicals Directory, PИИЦ*).

14. Тищук І., Лужанська Т., Гобрей М. Організаційно-економічний механізм використання ресурсного потенціалу сільського зеленого туризму в регіоні. Науковий журнал «Економічний форум», Луцьк: РВВ Луцький НТУ, 2017. №3. С. 117–122. (*Міжнародні наукометричні бази: Index Copernicus, Ulrich's Periodicals Directory, PИИЦ*).

15. Тыщук И. В. Анализ современного состояния развития сельского зеленого туризма в Украине. Современные технологии и инновации в туризме и гостеприимстве – Туризм и гостеприимство. Беларусь, Пинск, 2016. №2. С. 42–48.

16. Тищук І. В., Матвійчук Л. Ю., Лепкий М. І. Основні пріоритети побудови організаційно-економічного механізму використання і охорони туристичних ресурсів. International scientific conference «Modern transformation of economics and management in the era of globalization. Klaipedia: Baltija Publishing», 2016. С. 216–219.

17. Тищук І. В., Матвійчук Л. Ю. Перспективи розвитку зеленого туризму в Україні. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції «Стратегічні перспективи туристичної та готельно-ресторанної індустрії в Україні: теорія, практика та інновації розвитку». Умань, 2014. С. 109–111.

18. Тищук І. В., Матвійчук Л. Ю. Актуальні проблеми розвитку зеленого туризму в Україні. Зб. тез наук. робіт учасників Міжнародної науково-практичної конференції «Нова економічна політика на світовому, державному та регіональному рівнях». Одеса, 2014 р. Ч. 2. С. 103–106.

19. Тищук І. В. Регіональні особливості формування кластеру зеленого туризму. Зб. тез наук. робіт учасників Міжнародної науково-практичної конференції «Проблеми сталого розвитку економіки України в умовах інтеграційних процесів». Ужгород, 2014 р. С. 173–175.

20. Тищук І. В. Перспективи розвитку зеленого туризму в умовах польсько-українського транскордонного співробітництва. Матеріали I Міжнародної науково-практичної конференції «Перспективи розвитку туризму в Україні та світі». Луцьк–Світязь, 21–23 травня 2015. С. 104–107.

21. Тищук І. В., Матвійчук Л. Ю. Впровадження інноваційних технологій у сфері зеленого туризму. Матеріали VI Міжнародної ювілейної науково-практичної конференції «Туристичний та готельно-ресторанний бізнес в Україні до 55-річчя ЧДТУ». Черкаси, 2015. С. 146–150.

22. Тищук І. В. Зелений туризм як інструмент національно-патріотичного виховання молоді. Зб. матеріалів міжвузівської науково-методичної конференції «Актуальні проблеми іншомовної комунікації: лінгвістичні, методичні та соціально-психологічні аспекти». Луцьк: РВВ Луцького НТУ, 2015. С. 117–118.

23. Тищук І. В. Розвиток зеленого туризму в умовах транскордонного польсько-українського співробітництва. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Розвиток національної економіки: теорія і практика». Івано-Франківськ 3 – 4 квітня 2015 р. Тернопіль: Крок, 2015. Ч. 2. С. 380–382.

24. Тищук І. В. Перспективи розвитку туристично-рекреаційної сфери транскордонних регіонів. Тези V Міжнародного науково-практичного семінару «Транскордонне співробітництво як форма розвитку міжнародної інтеграції». Луцьк: Редакційно-видавничий відділ Луцького НТУ, 2015. С. 78–81.

25. Тищук І. В., Матвійчук Л. Ю. Розвиток рекреації на територіях природно-заповідного фонду. Матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції «Енергетична безпека навколишнього середовища». Луцьк, 2015. С. 108–112.

26. Тищук І. В., Матвійчук Л. Ю. Зелений туризм – основа розвитку туристичної індустрії Волинської області. Матеріали VII Міжнародної науково-практичної конференції «Туристичний та готельно-ресторанний бізнес в Україні: проблеми розвитку та регулювання». Черкаси, 2016. С. 197–201.

27. Тищук І. В., Лепкий М. І. Базові інститути в інституціональному середовищі розвитку зеленого туризму. Зб. тез Міжнародної науково-практичної конференції «Регіональні проблеми розвитку територіальних систем: теорія, практика, перспективи». Ужгород, 2016. С. 80–83.

28. Тищук І. В. Едьюкемент як складова розвитку зеленого туризму. Зб. тез Міжнародної науково-практичної конференції «Туристичний, готельний і ресторанний бізнес: інновації та тренди». Київ, 2016. С. 332–339.

29. Тищук І. В. Пріоритетні напрями розвитку зеленого туризму на Волині. Зб. тез доповідей III науково-практичного семінару «Географічні особливості рекреаційно-туристичних ресурсів Полісся». Луцький інститут розвитку людини Університету «Україна». Луцьк, 2016. 74 с.

30. Тищук І. В. Проблеми визначення змісту раціонального використання туристичних ресурсів. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції «Актуальні проблеми та перспективи сталого розвитку підприємств та регіонів України». Дніпропетровськ, 2016. С. 34–36.

31. Тищук І. В. Система платежів як спосіб забезпечення раціонального використання туристичних ресурсів. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції «Актуальні проблеми та перспективи сталого розвитку підприємств та регіонів України». Дніпропетровськ, 2016. С. 114–116.

32. Тищук І. В. До питання проблеми категоризації у зеленому туризмі (в Україні). Зб. тез доповідей Міжнародної науково-практичної конференції «Перспективи розвитку сільського та екологічного туризму в Україні». Березне, 2016. С. 86–87.

33. Тищук І. В., Картава О. Ф. Безпека як одна з головних складових розвитку зеленого туризму. Зб. тез доповідей I Міжнародної науково-практичної конференції «Забезпечення промислової та цивільної безпеки в Україні та світі». Луцьк: РВВ Луцького НТУ, 2016. С. 25–28.

34. Тищук І. В. Основні способи забезпечення раціонального використання туристичних ресурсів. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Стратегічні імперативи розвитку туризму та економіки в умовах глобалізації». Том 1. Запоріжжя, 30–31 березня 2017. С. 367–369.

35. Тищук І. В. Визначальні теорії розвитку сільського зеленого туризму. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Стратегічні імперативи розвитку туризму та економіки в умовах глобалізації». Том 2. Запоріжжя, 30–31 березня 2017. С. 575–577.

36. Тищук І. В. Динаміка та тенденції розвитку сільського зеленого туризму в регіонах України. Матеріали VIII Міжнародної науково-практичної конференції «Туристичний та готельно-ресторанний бізнес в Україні: проблеми розвитку та регулювання». Черкаси, 23–24 березня. 2017. С. 197–201.

37. Тищук І. В. Ринок туристичних послуг в Україні: аналіз та структура. Матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції «Перспективи розвитку туризму в Україні та світі». Луцьк–Світязь, 17–18 травня 2017. С. 123–128.

38. Тищук І. В. Фінансове забезпечення розвитку сільського зеленого туризму в Україні. Матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції

«Перспективи розвитку туризму в Україні та світі». Луцьк–Світязь, 17–18 травня 2017. С. 208–211.

Відомості про апробацію результатів дисертації

1. Всеукраїнська науково-практична інтернет-конференція «Стратегічні перспективи туристичної та готельно-ресторанної індустрії в Україні: теорія, практика та інновації розвитку». Умань, 2014.

2. Міжнародна науково-практична конференція «Нова економічна політика на світовому, державному та регіональному рівнях». Одеса, 2014 р.

3. Міжнародна науково-практична конференція «Проблеми сталого розвитку економіки України в умовах інтеграційних процесів». Ужгород, 2014 р.

4. Міжнародна науково-практична конференція «Перспективи розвитку туризму в Україні та світі». Луцьк-Світязь, 21–23 травня 2015 р.

5. Міжнародна ювілейна до 55-річчя ЧДТУ науково-практична конференція «Туристичний та готельно-ресторанний бізнес в Україні». Черкаси, 2015 р.

6. Міжвузівська науково-методична конференція «Актуальні проблеми іншомовної комунікації: лінгвістичні, методичні та соціально-психологічні аспекти» Луцьк. 2015 р.

7. Міжнародна науково-практична конференція «Розвиток національної економіки: теорія і практика». м. Івано-Франківськ 3–4 квітня 2015 р. Тернопіль.

8. Міжнародний науково-практичний семінар «Транскордонне співробітництво як форма розвитку міжнародної інтеграції». Луцьк. 2015 р.

9. Міжнародна науково-практична конференція «Енергетична безпека навколишнього середовища». Луцьк, 2015 р.

10. Міжнародна науково-практична конференція «Туристичний та готельно-ресторанний бізнес в Україні: проблеми розвитку та регулювання». Черкаси, 2016 р.

11. Міжнародна науково-практична конференція «Регіональні проблеми розвитку територіальних систем: теорія, практика, перспективи». Ужгород, 2016 р.

12. Міжнародна науково-практична конференція «Туристичний, готельний і ресторанний бізнес: інновації та тренди» Київ, 2016 р.

13. Науково-практичний семінар «Географічні особливості рекреаційно-туристичних ресурсів Полісся». Луцький інститут розвитку людини Університету «Україна». Луцьк, 2016 р.

14. Всеукраїнська науково-практична конференція «Актуальні проблеми та перспективи сталого розвитку підприємств та регіонів України». Дніпропетровськ, 2016 р.

15. Всеукраїнська науково-практична конференція «Актуальні проблеми та перспективи сталого розвитку підприємств та регіонів України». Дніпропетровськ, 2016 р.

16. Міжнародна науково-практична конференція «Перспективи розвитку сільського та екологічного туризму в Україні». Березне, 2016 р.

17. Міжнародна науково-практичної конференції «Забезпечення промислової та цивільної безпеки в Україні та світі». Луцьк. 2016 р.

18. Міжнародна науково-практична конференція «Стратегічні імперативи розвитку туризму та економіки в умовах глобалізації» Запоріжжя, 30–31 березня 2017 р.

19. Міжнародна науково-практична конференції «Туристичний та готельно-ресторанний бізнес в Україні: проблеми розвитку та регулювання». Черкаси, 23–24 березня 2017 р.

20. Міжнародна науково-практична конференція «Перспективи розвитку туризму в Україні та світі». Луцьк-Світязь, 17–18 травня 2017 р.

21. Міжкафедральний семінар кафедр підприємництва, торгівлі та біржової діяльності та туризму та цивільної безпеки Луцького національного технічного університету (м. Луцьк, 02.09.2017 р., протокол № 2).

Рейтинг забезпеченості природно-ресурсним потенціалом регіонів України

Регіони	Площа території			Площа вкритих лісовою рослинністю лісових ділянок			Поверхнє вий стік		Підземний стік		Питомі середні місцеві ресурси річкового стоку, тис м ³	
	тис. км ²	питома вага, %	Рейтинг	тис. га	лісистість (%) від площі	Рейтинг	км ³	Рейтинг	км ³	Рейтинг	на 1 км ²	на 1 особу
Україна	603,6	100%		9573,9	16,5%		39,4		13		86,8	1,04
АРК	26 081	4,32%	13	278,7	11,7	14	0,57	22	0,34	14	33,7	0,36
Вінницька	26 513	4,39%	12	346,5	13,3	11	2,20	7	0,25	18	93,2	1,34
Волинська	20 144	3,34%	20	624,6	31,7	5	1,58	10	0,60	9	107,9	2,04
Дніпропетровська	31 974	5,30%	2	179,2	5,9	21	0,71	20	0,16	20	27,3	0,23
Донецька	26 517	4,39%	11	184,1	7,1	20	1,01	16	0,24	19	38,5	0,20
Житомирська	29 832	4,94%	5	1001,6	34,1	1	2,50	6	0,67	7	105,4	2,17
Закарпатська	12 777	2,12%	24	656,7	52,2	4	6,39	1	1,53	2	618,7	6,13
Запорізька	27 180	4,50%	9	101,0	4,0	24	0,48	24	0,15	21	22,8	0,30
Івано-Франківська	13 928	2,31%	22	571,0	41,7	8	3,33	2	1,26	3	330,2	3,14
Київська	28 131	4,66%	8	624,1	23,7	6	1,45	12	0,59	10	70,6	0,45
Кіровоградська	24 588	4,07%	15	164,5	6,9	22	0,80	19	0,15	22	11,0	0,22
Луганська	26 684	4,42%	10	292,4	11,1	13	1,21	15	0,25	17	54,7	0,54
Львівська	21 833	3,62%	17	621,2	29,0	7	3,27	4	1,65	1	225,7	1,80
Миколаївська	24 598	4,08%	14	98,2	4,2	25	0,52	23	0,06	24	23,2	0,43
Одеська	33 310	5,52%	1	203,9	6,5	18	0,27	25	0,08	23	10,5	0,14
Полтавська	28 748	4,76%	6	247,4	9,1	16	1,44	13	0,50	12	67,4	1,14
Рівненська	20 047	3,32%	21	729,3	37,2	2	1,56	11	0,77	6	115,9	1,96
Сумська	23 834	3,95%	16	425,0	18,1	9	1,79	8	0,66	8	102,9	1,88
Тернопільська	13 823	2,29%	23	183,2	13,4	19	1,01	17	0,80	4	131,2	1,55
Харківська	31 415	5,20%	4	378,3	12,3	10	1,28	14	0,38	13	52,9	0,55
Херсонська	28 461	4,71%	7	116,3	4,8	23	0,11	26	0,04	25	4,9	0,11
Хмельницька	20 645	3,42%	19	265,1	13,1	15	1,58	9	0,56	11	103,9	1,44
Черкаська	20 900	3,46%	18	315,1	16,1	12	0,72	21	0,29	16	48,3	0,68
Чернівецька	8 097	1,34%	25	236,7	29,9	17	0,93	18	0,30	15	151,8	1,31
Чернігівська	31 865	5,28%	3	665,7	21,3	3	2,73	5	0,78	5	108,2	2,61
м. Київ	839	0,14%	27	31,3	40,7	27	-	-	-	-	-	-
м. Севастополь	864	0,14%	26	32,8	38,4	26	-	-	-	-	-	-

Джерело: [112]

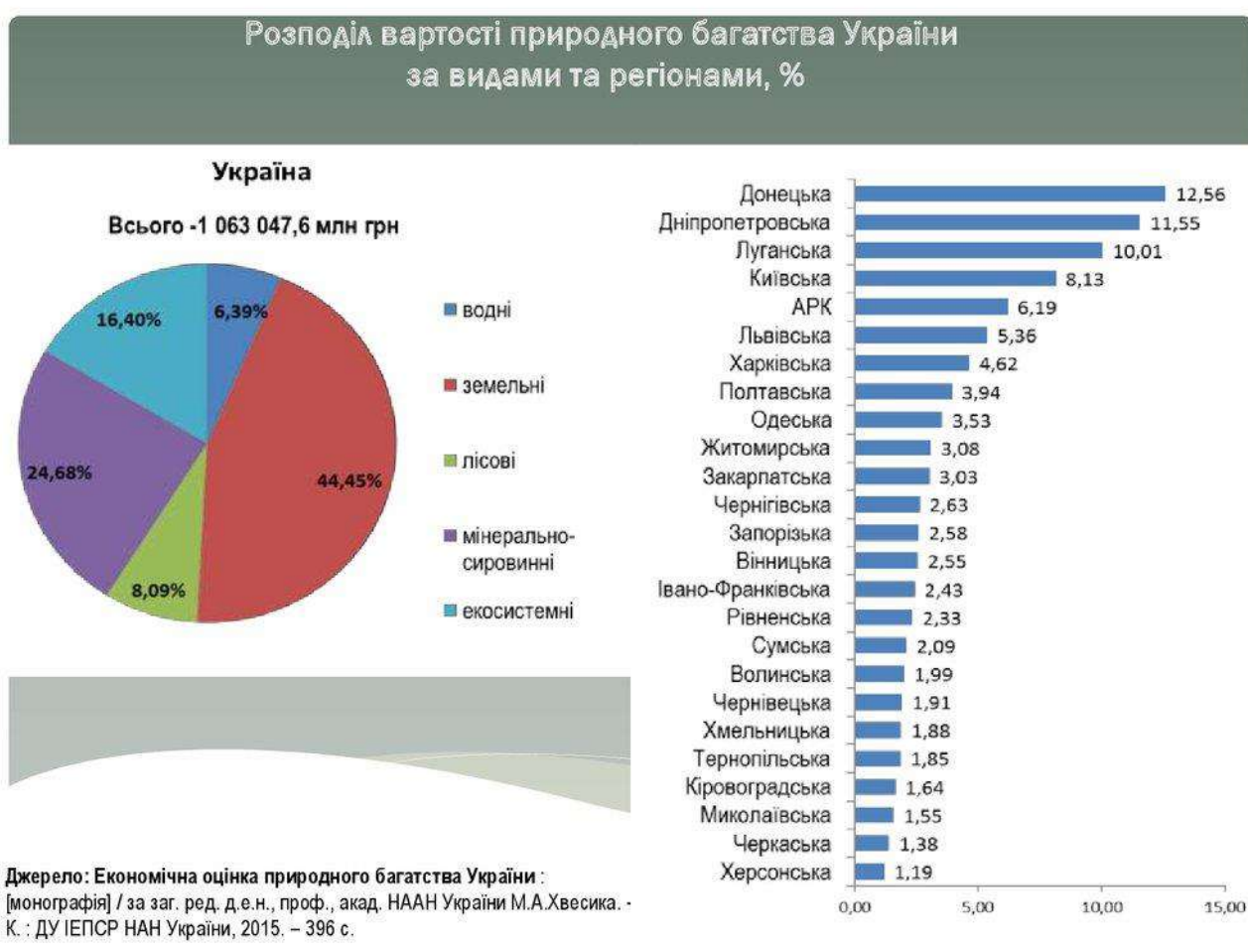

Рис. А.2. Розподіл вартості природного багатства України за видами та регіонами, %

Джерело: [55]

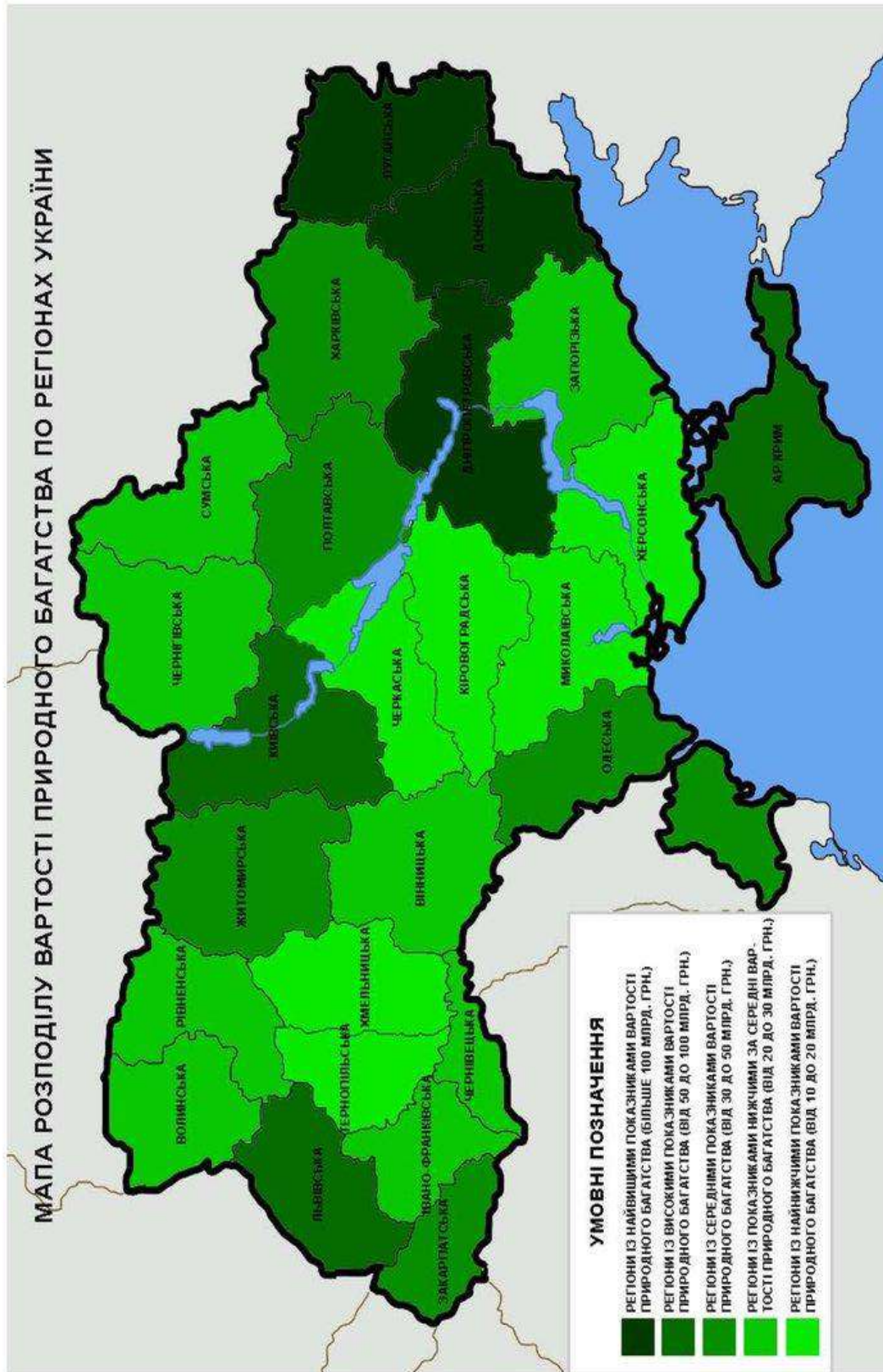

Рис. А.3. Мапа розподілу вартості природного багатства по регіонах України

Джерело: [55]

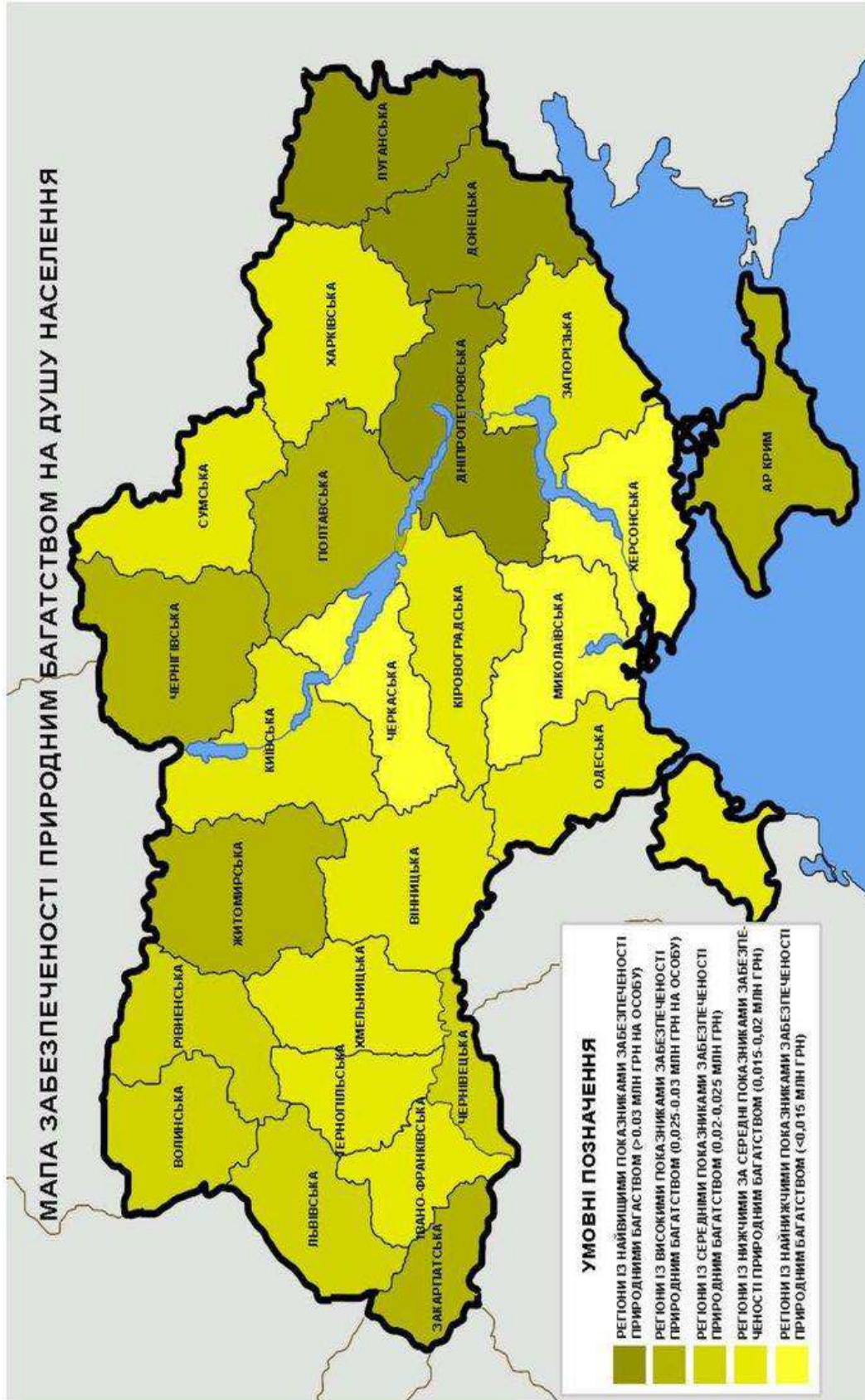
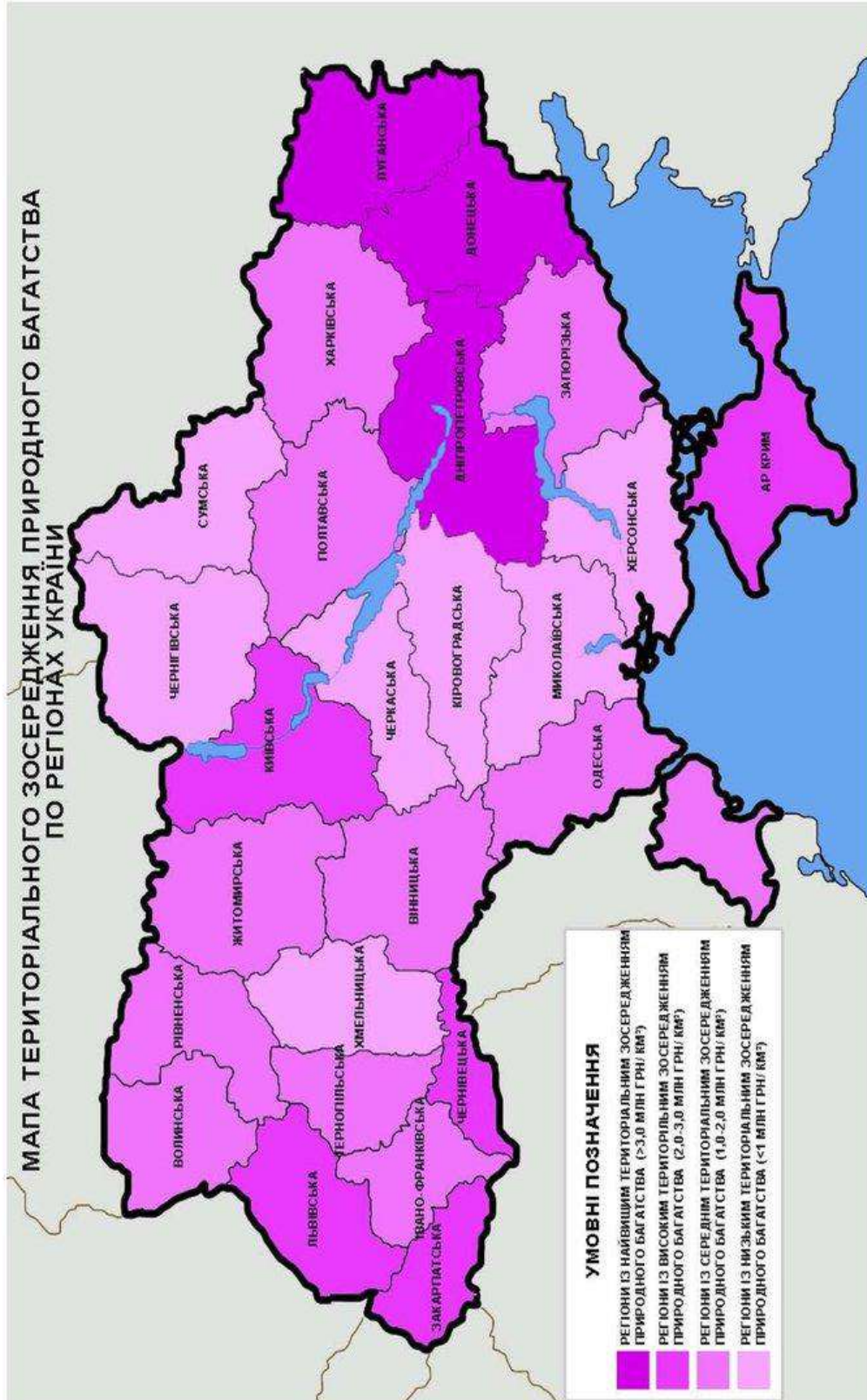

Рис. А.4. Мапа забезпеченості природним багатством на душу населення
Джерело: [55]

Джерело: Економічна оцінка природного багатства України: [монографія] / за заг. ред. д.е.н., проф., акад. НААН України М.А.Хвесика. – К.: ДУ ІЕПСР НАН України, 2015. – 396 с.

Рис. А.5. Мапа територіального зосередження природного багатства по регіонах України

Джерело: [55]

Рис. А.6. Рівень розораності території

Джерело: [55]

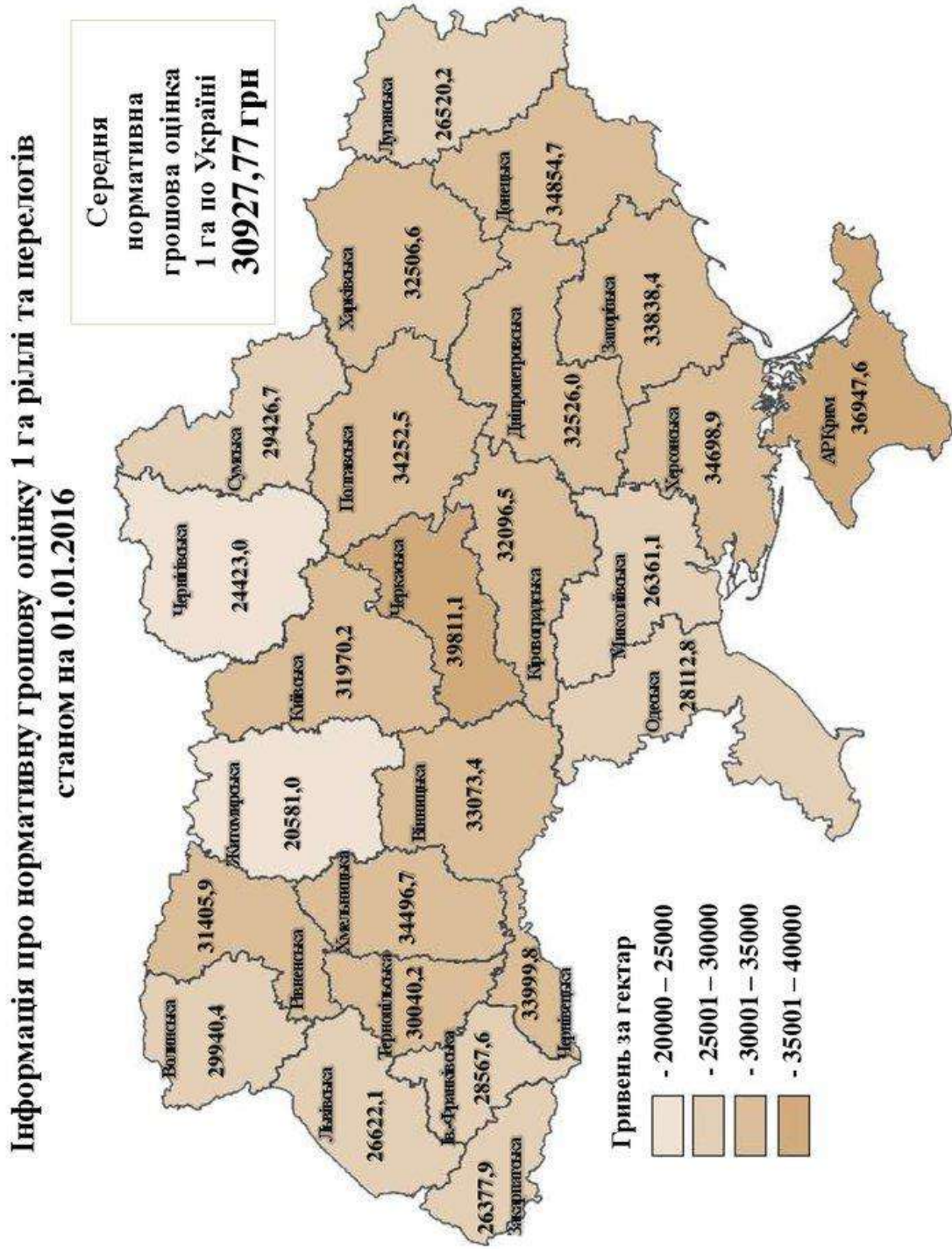

Рис. А.7. Мапа нормативної грошової оцінки 1 га ріллі та перелогів станом на 01.01.2016. р. Джерело: [55]

Інформація про нормативну грошову оцінку 1 га багаторічних насаджень станом на 01.01.2016

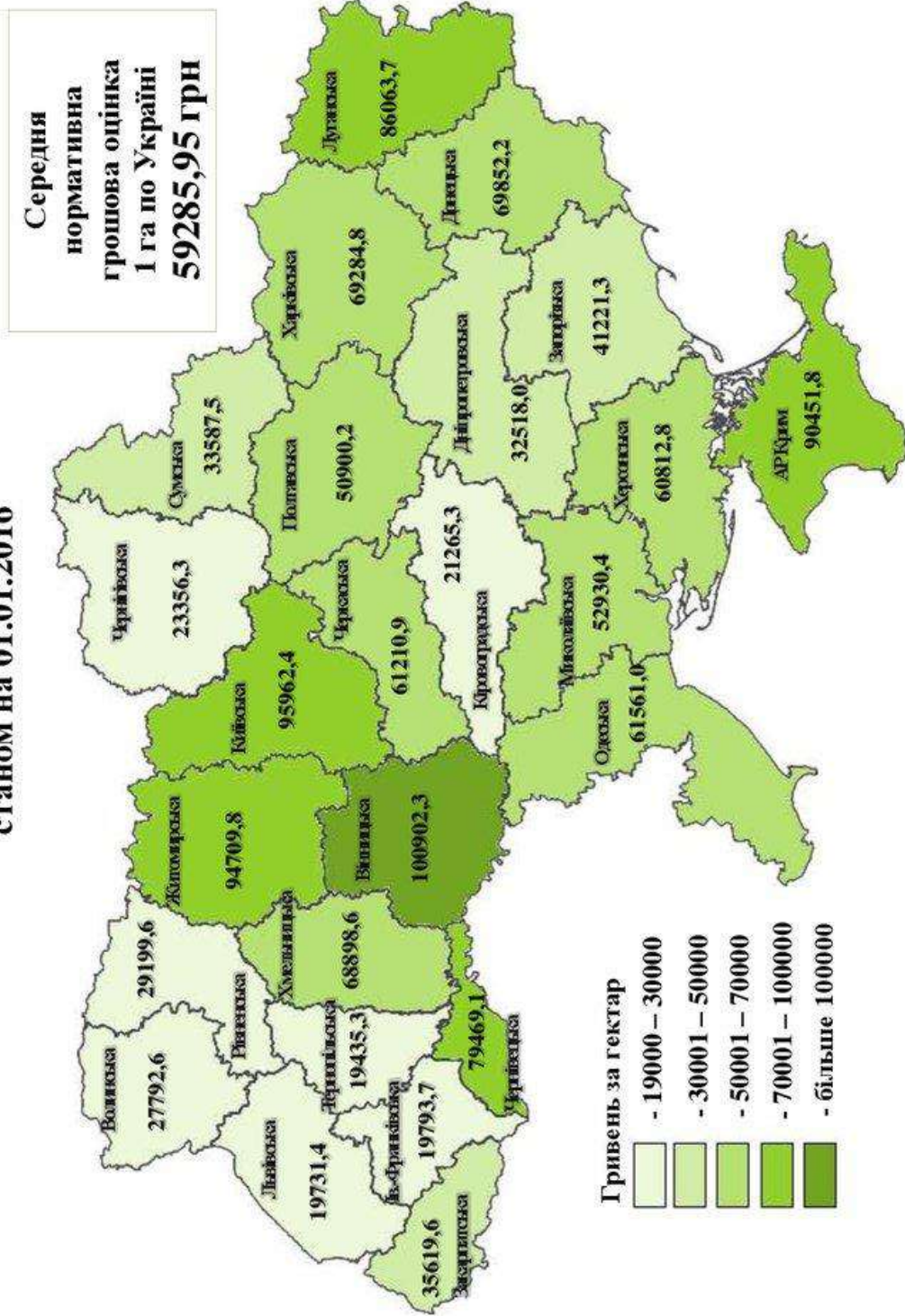

Рис. А.8. Мапа нормативної грошової оцінки 1 га багаторічних насаджень ів станом на 01.01.2016. р.
Джерело: [55]

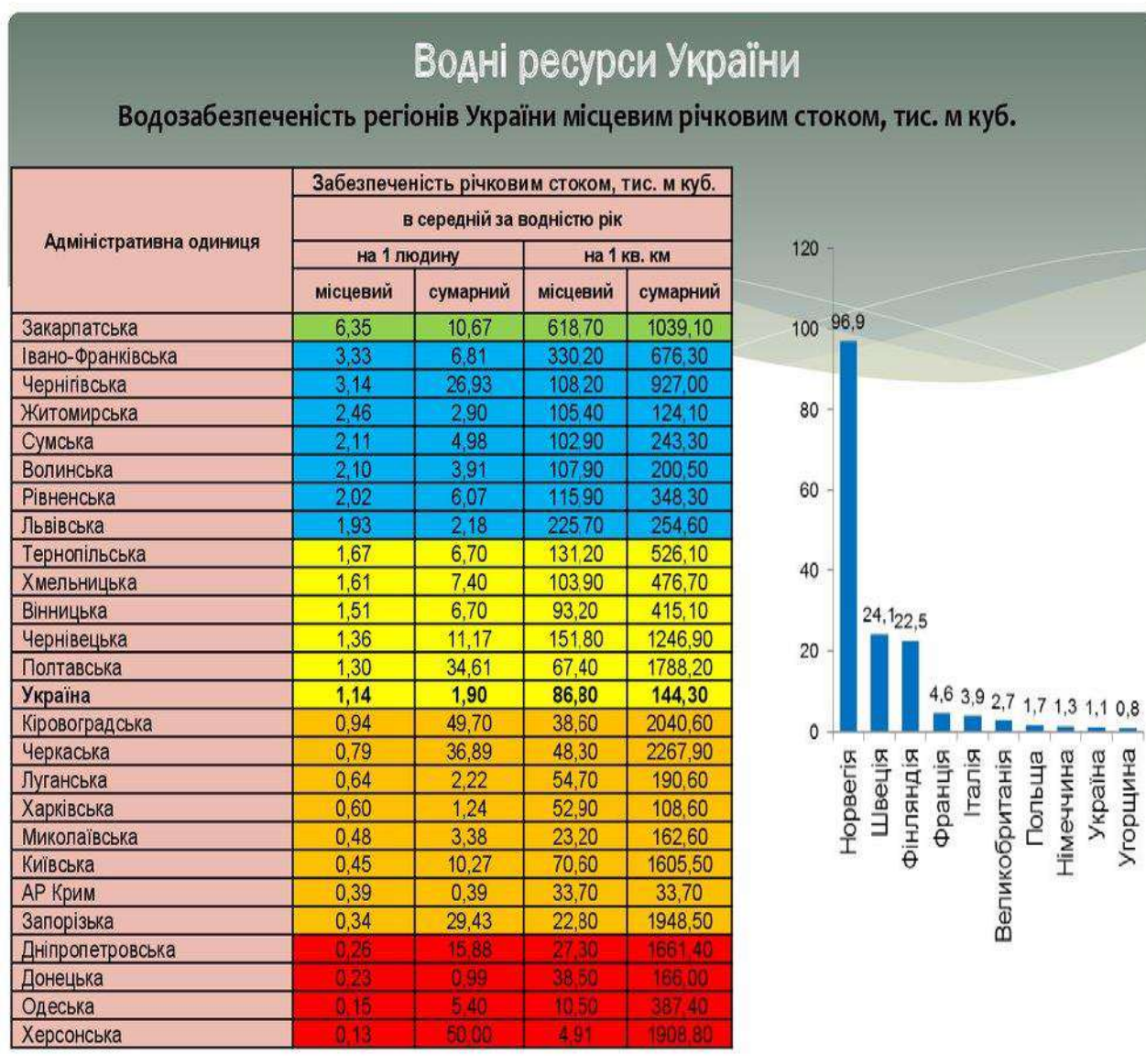

Рис. А.9. Водні ресурси України

Джерело: [55]

Додаток Б
Таблиця Б.1

Туристичні потоки України у 2000–2016 рр.

	Кількість громадян України, які виїжджали за кордон - усього ²	Кількість іноземних громадян, які відвідали Україну - усього ²	Кількість туристів, обслугованих суб'єктами туристичної діяльності України – усього ³	Із загальної кількості туристів: ³			Кількість екскурсантів ³
				іноземні туристи	туристи-громадяни України, які виїжджали за кордон	внутрішні туристи	
2000	13422320	6430940	2013998	377871	285353	1350774	1643955
2001	14849033	9174166	2175090	416186	271281	1487623	1874233
2002	14729444	10516665	2265317	417729	302632	1544956	1991688
2003	14794932	12513883	2856983	590641	344 332	1922010	2690810
2004	15487571	15629213	1890370	436311	441798	1012261	1502031
2005	16453704	17630760	1825649	326389	566942	932318	1704562
2006	16875256	18935775	2206498	299125	868228	1039145	1768790
2007	17334653	23122157	2863820	372455	336049	2155316	2393064
2008	15498567	25449078	3041655	372752	1282023	1386880	2405809
2009	15333949	20798342	2290097	282287	913640	1094170	1909360
2010	17180034	21203327	2280757	335835	1295623	649299	1953497
2011	19773143	21415296	2199977	234271	1250068	715638	823000
2012	21432836	23012823	3000696	270064	1956662	773970	865028
2013	23761287	24671227	3454316	232311	2519390	702615	657924
2014 ¹	22437671	12711507	2425089	17070	2085273	322746	1174702
2015 ¹	23141646	12428286	2019576	15159	1647390	357027	125471
2016 ¹	24668233	13333096	2549606	35071	2060974	453561	

¹ Без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини зони проведення антитерористичної операції

² Включно з одноденними відвідувачами (за даними Адміністрації Держприкордонслужби України)

³ 2000-2010 за даними Міністерства інфраструктури України, починаючи з 2011 року за даними Держстату

Джерело: [136]

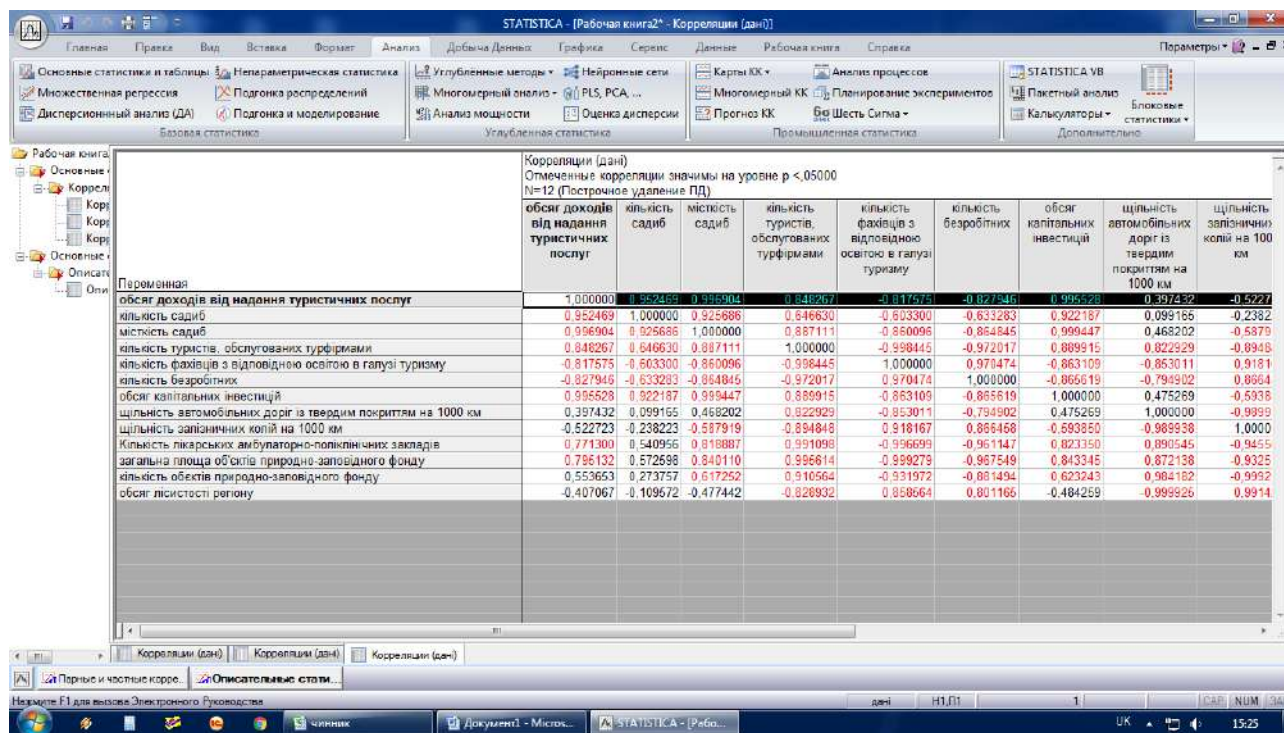

Рис. Б.1. Розрахункові значення нормованих даних для проведення аналізу сили впливу чинників на стан та розвиток сільського зеленого туризму у Волинському регіоні у програмі STATISTICA 10, 2016 р. (розраховано автором)

Таблиця Б.2

Надходження від сплати туристичного збору до місцевих бюджетів протягом 2011–2016 рр.

Назва платежу	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Туристичний збір, млн. грн.	27,7	38,4	41,7	24,8	37,1	54,1

Джерело: [162]

ВЫВОД ИТОГОВ	
<i>Регрессионная статистика</i>	
Множественный R	0,9887
R-квадрат	0,9988
Нормированный R-квадрат	-0,4
Стандартная ошибка	1,384E-12
Наблюдения	11

Дисперсионный анализ					
	<i>df</i>	<i>SS</i>	<i>MS</i>	<i>F</i>	<i>Значимость F</i>
Регрессия	12	1760049184	146670765,3	1,84E+32	
Остаток	5	9,57729E-24	1,91546E-24		
Итого	17	1760049184			

	<i>Коэффициенты</i>	<i>Стандартная ошибка</i>	<i>t-статистика</i>	<i>P-Значение</i>	<i>Нижние 95%</i>	<i>Верхние 95%</i>	<i>Нижние 95,0%</i>	<i>Верхние 95,0%</i>
Y-пересечение	-47821,15504	28857,02358	-1,65717559	0,158384	-122000	26358,19	-122000	26358,19
Переменная X 1	100,5576543	60,04335352	1,674750799	0,154836	-53,7887	254,904	-53,7887	254,904
Переменная X 2	0	0	65535		0	0	0	0
Переменная X 3	2,366724258	0,559990148	4,226367669	0,008277	0,927224	3,806225	0,927224	3,806225
Переменная X 4	107,1059641	37,80585216	2,833052503	0,036543	9,922927	204,289	9,922927	204,289
Переменная X 5	0	0	65535		0	0	0	0
Переменная X 6	0,024416307	0,052659437	0,463664403	0,662373	-0,11095	0,159782	-0,11095	0,159782
Переменная X 7	0	0	65535		0	0	0	0
Переменная X 8	0	0	65535		0	0	0	0
Переменная X 9	42,44332986	120,5760612	0,352004614	0,739185	-267,507	352,394	-267,507	352,394
Переменная X 10	0	0	65535		0	0	0	0
Переменная X 11	0	0	65535		0	0	0	0
Переменная X 12	0	0	65535		0	0	0	0

Рис. Б.2. Розрахункові коефіцієнти багатфакторного рівняння регресії щодо розвитку сільського зеленого туризму у Волинському регіоні у програмі EXCEL 2010, 2016 р. (розраховано автором)

Надходження туристичного збору в місцеві бюджети регіонів України
в 2014–2016 рр. (тис. грн.)

Назва області	2014	2015	2016	Частка, %	Приріст 2016/2015
АР Крим	482,6	0	-	-	-
Вінницька	181,1	209,6	310,4	0,6	+48,1%
Волинська	200,7	324,2	373,4	0,7	+15,2%
Дніпропетровська	877,4	1289,4	1749,9	3,2	+35,7%
Донецька	846,1	669,1	914,3	1,7	+36,6%
Житомирська	169,0	225,3	349,4	0,6	+55,1%
Закарпатська	930,4	1527,2	2199,1	4,1	+44,0%
Запорізька	1410,8	1565,3	2070,8	3,8	+32,3%
Івано-Франківська	946,8	1578,5	2292,8	4,2	+45,3%
Київська	682,4	862,5	1247,9	2,3	+44,7%
Кіровоградська	65,7	92,3	167,9	0,3	+1,8 рази
Луганська	109,4	47,7	102,7	0,2	+2,1 рази
Львівська	3569,8	5915,0	8418,5	15,6	+42,3%
Миколаївська	457,5	753,1	1155,3	2,1	+53,4%
Одеська	2725,3	4865,2	7336,3	13,6	+50,8%
Полтавська	313,4	449,2	717,1	1,3	+59,7%
Рівненська	127,2	170,2	266,5	0,5	+56,6%
Сумська	130,5	161,6	227,6	0,4	+40,8%
Тернопільська	128,7	161,4	240,0	0,4	+48,7%
Харківська	887,8	1081,5	1780,5	3,3	+64,6%
Херсонська	793,2	1074,7	1888,4	3,5	+75,7%
Хмельницька	207,8	303,1	465,7	0,9	+53,7%
Черкаська	271,1	310,9	409,5	0,8	+31,7%
Чернівецька	228,2	244,1	318,6	0,6	+30,5%
Чернігівська	154,8	207,8	311,9	0,6	+50,1%
м. Київ	5788,0	9779,0	14706,6	27,2	+50,4%
м. Севастополь	58,5	0	-	-	-
Центральний офіс ДФС	2022,6	3257,9	4073,6	7,5	+25,0%
Разом	24766,7	37126,1	54094,8	100,0	+45,7%

Джерело: [136]

Таблиця Б4

Кількість діючих агросадіб у Волинській області станом на 2016 рік

	Рівень поширення	Назва району	Кількість агросадіб
1	Найбільше поширений сільський зелений туризм	Шацький район	26
		Ковельський район	13
		Маневицький район	7
		Ратнівський район	7
		Любомльський район	6
2	Середньо-поширений сільський зелений туризм	Турійський район	6
		Любешівський район	6
		Ківерцівський район	5
		Старовижівський район	3
		Рожищенський район	2
3	Мало поширений сільський зелений туризм	Горохівський район	1
		Луцький район	1
		Володимир Волинський район	1
		Іваничівський район	1
Разом			85

Таблиця Б.5

Чинники впливу на стан та розвиток сільського зеленого туризму
у Волинській області

показники	шифр	одиниці виміру	значення
<i>Туристична складова:</i>			
кількість садиб	X_1	од.	85
місткість садиб	X_2	місце	1275
загальна площа садиб	X_3	кв. м	44710
житлова площа садиб	X_4	кв. м	9052
середня місткість 1 садиби	X_5	місце	15
загальна площа 1 садиби у середньому	X_6	кв. м	193
житлова площа 1 садиби у середньому	X_7	кв. м	107
кількість розміщених у садибах	X_8	осіб	96008
кількість ночівель у садибах	X_9	од.	129012
середня кількість розміщених у 1 садибі	X_{10}	осіб	203
середня кількість ночівель у 1 садибі	X_{11}	од.	672
середня тривалість перебування у садибі	X_{12}	дів	2
кількість туроператорів	X_{13}	од.	7
кількість туристів, обслугованих турфірмами	X_{14}	осіб	16525
<i>Соціально-економічна складова:</i>			
кількість штатних працівників суб'єктів туристичної діяльності	X_{15}	осіб	48
кількість фахівців з відповідною освітою в галузі туризму	X_{16}	осіб	31
кількість навчальних закладів з спеціальністю туризм	X_{17}	од.	8
кількість безробітних	X_{18}	тис. ос.	49,7
рівень безробіття	X_{19}	%	11,5
обсяг доходів від надання туристичних послуг	X_{20}	тис. грн.	12395,4
операційні витрати туристичних фірм	X_{21}	тис. грн.	6139,9
кількість реалізованих туроператорами туристичних пугівок	X_{22}	од.	13929
фактичні витрати на один ліжко-день (людино-день)	X_{23}	грн.	225,8
обсяги продукції лісового господарства	X_{24}	млн. грн	795,7
обсяг капітальних інвестицій	X_{25}	млн. грн	6384,2
<i>Інфраструктурна та безпекова складова</i>			
протяжність автомобільних шляхів з твердим покриттям	X_{26}	км.	
щільність автомобільних доріг із твердим покриттям на 1000 км ²	X_{27}	км.	284,6
щільність залізничних колій на 1000 км ²	X_{28}	км.	29,5
кількість сільських населених пунктів	X_{29}	од.	1054
кількість об'єднаних територіальних громад	X_{30}	од.	7
кількість державних музеїв	X_{31}	од.	17
кількість театрів	X_{32}	од.	2
кількість клубних закладів	X_{33}	од.	674
кількість аеропортів	X_{34}	од.	1
кількість лікарських амбулаторно-поліклінічних закладів	X_{35}	од.	214
кількість лікарів на 10 тис. осіб	X_{36}	осіб	37,9
кількість надзвичайних ситуацій	X_{37}	од.	6
обсяг утворених відходів	X_{38}	тис. тонн	684,0
<i>Природно-ресурсна складова</i>			
загальна площа об'єктів природно-заповідного фонду	X_{39}	тис. га	247
кількість об'єктів природно-заповідного фонду під охороною	X_{40}	од.	388
кількість об'єктів природно-заповідного фонду які мають статус загальнодержавного значення	X_{41}	од.	26
обсяг лісистості регіону	X_{42}	од.	34,8

Анкета для власників господарств сільського зеленого туризму

1. У якій формі Ви надаєте послуги сільського зеленого туризму?

- а) особисте селянське господарство,
- б) суб'єкта підприємницької діяльності,
- в) інший варіант.

2. До якого туристичного виду відноситься Ваша садиба?

- а) садиба сільського зеленого туризму,
- б) гостьовий будинок,
- в) ферма,
- г) сімейний готель.

3. Скільки спальних місць містить Ваша садиба?

- а) менше 10 спальних місць,
- б) більше 10 спальних місць.

4. Чи використовуєте Ви найману працю?

- а) так,
- б) ні.

5. Ви маєте вищу освіту?

- а) так,
- б) ні.

6. Ви маєте туристичну освіту?

- а) так,
- б) ні.

7. Яка частина співробітників Вашої садиби має туристичну освіту?

- а) всі,
- б) значна частина,
- в) незначна частина,
- г) ніхто.

8. Ви знаєте іноземні мови?

- а) так / вказати /:
- б) ні.

9. Яка частина Вашого персоналу знає іноземні мови?

- а) всі знають 1 іноземну мову / більше 1 іноземної мови,
- б) значна частина знає, як мінімум, 1 іноземну мову / більше 1 іноземної мови,
- в) незначна частина знає, як мінімум, 1 іноземну мову / більше 1 іноземної мови,
- г) ніхто не знає іноземних мов.

10. Чи плануєте Ви використовувати у своєму бізнесі інновації?

- а) економічні (криптовалюта тощо),
- б) інфраструктурні (стінові панелі для внутрішньої обробки тощо),
- в) технологічні (електронні системи бронювання тощо),
- г) соціальні (безкоштовне харчування персоналу тощо),
- д) екологічні (упаковки яких швидко розкладаються в землі тощо),
- е) не планую.

11. Чи використовуєте Ви програмне забезпечення для управління Вашою садибою?

- а) для бронювання,
- б) для управління веб-сторінкою,

- в) для промоції,
- г) ні.

12. Ви рекламуєте своє туристичне підприємство?

- а) інтернет,
- б) брошури,
- в) каталоги,
- г) візитки,
- д) телебачення,
- е) радіо,
- є) туристичні ярмарки,
- ж) веб-сайт,
- з) не рекламую.

13. Чи користуєтеся Ви послугами туристичного агентства?

- а) так,
- б) ні.

14. Чи маєте Ви сертифікат якості?

- а) так,
- б) ні.

15. Чи використовуєте Ви стандарти якості?

- а) так,
- б) ні.

16. Ви член асоціації гостинності України?

- а) так,
- б) ні.

17. Ви брали участь у будь-яких професійних курсах підвищення управлінської культури підприємців в галузі сільського туризму?

- а) так,
- б) ні.

18. Чи здійснювався контроль якості Вашого бізнесу, якщо так, то яким методом?

- а) так,
- б) ні.

19. Які додаткові послуги Ви пропонуєте своїм гостям?

- а) екскурсії,
- б) веслування,
- в) верхова їзда,
- г) велоспорт,
- д) пікніки,
- е) сільськогосподарська діяльність.

20. Які проблеми заважають процвітанню Вашого бізнесу?

- а) нерозвиненість інфраструктури в регіоні,
- б) погана дорожня інфраструктура,
- в) відсутність управлінської культури в туристичній сфері,
- г) велика бюрократія адміністративних процедур започаткування та ведення туристичного бізнесу

Результати опитування власників господарств сільського зеленого туризму

Питання та варіанти відповіді	результати
1. У якій формі Ви надаєте послуги сільського зеленого туризму?	%
а) особисте селянське господарство	5
б) суб'єкта підприємницької діяльності	95
в) інший варіант	0
2. До якого туристичного виду відноситься Ваша садиба?	
а) садиба сільського зеленого туризму	83
б) гостьовий будинок	12
в) ферма	0
г) сімейний готель	5
3. Скільки спальних місць містить Ваша садиба?	
а) менше 10 спальних місць	66
б) більше 10 спальних місць	34
4. Чи використовуєте Ви найману працю?	
а) так	36
б) ні	64
5. Ви маєте вищу освіту?	
а) так	96
б) ні	4
6. Ви маєте туристичну освіту?	
а) так	12
б) ні	88
7. Яка частина співробітників Вашої садиби має туристичну освіту?	
а) всі	0
б) значна частина	0
в) незначна частина	15
г) ніхто	85
8. Ви знаєте іноземні мови?	
а) так / вказати /:	46
б) ні	54
9. Яка частина Вашого персоналу знає іноземні мови?	
а) всі знають 1 іноземну мову / більше 1 іноземної мови	0
б) значна частина знає, як мінімум, 1 іноземну мову / більше 1 іноземної мови	0
в) незначна частина знає, як мінімум, 1 іноземну мову / більше 1 іноземної мови	62
г) ніхто не знає іноземних мов	38
10. Чи плануєте Ви використовувати у своєму бізнесі інновації?	
а) економічні (криптовалюта тощо)	2
б) інфраструктурні (стінові панелі для внутрішньої обробки тощо)	14
в) технологічні(електронні системи бронювання тощо)	12
г) соціальні (безкоштовне харчування персоналу тощо)	28
д) екологічні (упаковки яких швидко розкладаються в землі тощо)	36
е) не планую	8
11. Чи використовуєте Ви програмне забезпечення для управління Вашою садибою?	
а) для бронювання	28%

б) для управління веб-сторінкою	4%
в) для промоції	46%
г) ні	22%
12. Ви рекламуєте своє туристичне підприємство?	
а) інтернет	22%
б) брошури	12%
в) каталоги	9%
г) візитки	28%
д) телебачення	6%
е) радіо	4%
є) туристичні ярмарки	10%
ж) веб-сайт	6%
з) не рекламую	4%
13. Чи користуєтеся Ви послугами туристичного агентства?	
а) так	54%
б) ні	46%
14. Чи маєте Ви сертифікат якості?	
а) так	12%
б) ні	88%
15. Чи використовуєте Ви стандарти якості?	
а) так	64%
б) ні	36%
16. Ви член асоціації гостинності України?	
а) так	56%
б) ні	46%
17. Ви брали участь у будь-яких професійних курсах підвищення управлінської культури підприємців в галузі сільського туризму?	
а) так	64%
б) ні	36%
18. Чи здійснювався контроль якості Вашого бізнесу, якщо так, то яким методом?	
а) так	36%
б) ні	64%
19. Які додаткові послуги Ви пропонуєте своїм гостям?	
а) екскурсії	28%
б) веслування	12%
в) верхова їзда	8%
г) велоспорт	12%
д) пікніки	36%
е) сільськогосподарська діяльність	4%
20. Які проблеми заважають процвітанню Вашого бізнесу?	
а) нерозвиненість інфраструктури в регіоні	28%
б) погана дорожня інфраструктура	24%
в) відсутність управлінської культури в туристичній сфері	12%
г) велика бюрократія адміністративних процедур започаткування та ведення туристичного бізнесу	36%

Зміна чисельності мешканців в сільській місцевості
в Україні в 2012–2016 рр. за регіонами (тис. чол.)

Регіони	Райони	Об'єднані	Міста		Райони в містах	Селища міського типу	Сільські населені пункти
			всього	у тому числі спеціального статусу, республіканського та обласного значення			
Україна	490	216	460	189	111	885	28377
Автономна Республіка Крим	14	-	16	11	3	56	947
<i>регіони</i>							
Вінницька	27	3	18	6	-	29	1 457
Волинська	16	7	11	4	-	22	1 054
Дніпропетровська	22	34	20	13	18	46	1 435
Донецька	18	3	52	28	21	131	1 115
Житомирська	23	10	12	5	2	43	1 613
Закарпатська	13	2	11	5	-	19	578
Запорізька	20	7	14	5	7	22	914
Івано-Франківська	14	4	15	6	-	24	765
Київська	25	2	26	13	-	30	1 126
Кіровоградська	21	5	12	4	2	27	991
Луганська	18	2	37	14	4	109	780
Львівська	20	15	44	9	6	34	1 850
Миколаївська	19	1	9	5	4	17	885
Одеська	26	8	19	9	4	33	1 124
Полтавська	25	12	15	6	5	21	1 805
Рівненська	16	14	11	4	-	16	999
Сумська	18	15	15	7	2	20	1 455
Тернопільська	17	26	18	4	-	17	1 023
Харківська	27	2	17	7	9	61	1 673
Херсонська	18	1	9	4	3	31	658
Хмельницька	20	22	13	6	-	24	1 414
Черкаська	20	6	16	6	2	15	824
Чернівецька	11	10	11	2	3	8	398
Чернігівська	22	5	16	4	2	29	1 465
<i>міста</i>							
Київ	-	-	1	1	10	-	-
Севастополь	-	-	2	1	4	1	29

Джерело: [133]

Зміна чисельності мешканців в сільській місцевості
в Україні в 2012–2016 рр. за регіонами (тис. чол.)

Регіони	2012	2013	2014	2015	2016
Україна	14214826	14 089 626	13 294 118	13 216 981	13 175 564
Вінницька	814689	802 993	799 404	792 296	788 776
Волинська	498993	497 649	497 554	497 287	497 115
Дніпропетровська	546362	540 643	538 646	534 715	532 782
Донецька	413553	406 150	403 889	399 434	395 030
Житомирська	531523	522 793	520 552	516 096	513 882
Закарпатська	786740	789 988	791 142	792 253	792 210
Запорізька	410954	406 797	405 190	401 726	399 869
Івано-Франківська	782320	781 323	780 617	778 877	777 843
Київська	658855	655 257	654 646	654 129	654 224
Кіровоградська	377089	369 702	367 598	363 489	361 483
Луганська	299300	294 159	293 020	290 547	289 213
Львівська	995332	992 574	991 683	990 052	989 312
Миколаївська	378733	374 610	373 029	369 510	367 573
Одеська	793178	792 701	793 018	793 140	792 943
Полтавська	569254	559 133	556 177	550 222	547 224
Рівненська	602885	605 214	606 089	607 897	608 831
Сумська	370313	360 966	358 012	352 354	349 650
Тернопільська	603801	598 182	596 160	592 306	590 473
Харківська	542392	534 768	532 704	528 393	526 145
Херсонська	419840	416 345	415 340	413 109	411 882
Хмельницька	588456	577 519	574 230	567 759	564 578
Черкаська	556228	547 504	544 605	539 234	536 760
Чернівецька	521867	520 293	520 003	518 898	518 083
Чернігівська	397090	384 788	380 810	373 258	369 683

Джерело: [136]

Підходи до визначення поняття «механізм»

Автор	Вид механізму	Тлумачення поняття
1	2	3
Блок М.	Загальне поняття	Сукупність штучних і рухомо з'єднаних ланок, які здійснюють заданий рух, причому кожному положенню однієї ланки відповідає визначене положення інших ланок механізму
Економічна енциклопедія	Загальне поняття	Система, спосіб, що визначають порядок певного виду діяльності; систему певних ланок та елементів, що приводить їх у дію
Економічний енциклопедичний словник	Економічний	Система прямих і опосередкованих взаємозв'язків між економічними явищами і процесами, насамперед між їх протилежними сторонами, а також й підсистемами й елементами економічних систем
Страхова О.П.	Організаційно-економічний	Система методів, способів та прийомів формування і регулювання відносин об'єктів із внутрішнім та зовнішнім середовищем
Веклич О. О.	Економічний	Сукупність економічних інструментів, які спонукають природокористувачів до ресурсозбереження і збереження якісного стану навколишнього природного середовища
Кульман А.	Економічний	Система взаємозв'язків економічних явищ, що виникають у певних умовах під впливом початкового імпульсу
Чухно А.	Господарський	Багатоскладова система в ролі функціональної частини виробничих відносин, що виражає взаємодію останніх з продуктивними силами і надбудовою
Худо В.	Економічний	Сукупність підсистеми державного сприяння, підсистеми інфраструктури сприяння розвитку підприємництва, підсистеми регіональної політики і підсистеми саморозвитку підприємницьких структур
Новицький В.	Економічний	Комплекс інструментів тарифної, цінової політики, технологічних нормативів, а також інституціональних структур та заходів, який засобами фінансово-економічного та організаційного сприяння стимулює поліпшення екологічних умов господарської діяльності
Фомичова О.	Економічний	Система методів, способів і прийомів вилучення державою плати з суб'єктів господарювання, які використовують у своїй діяльності природні ресурси, і розподіл усієї сукупності отриманих коштів на природоохоронні та природовідновлювальні заходи
Брюховецька Н.Ю.	Економічний	Система взаємозв'язків економічних явищ, що виникають в результаті дії об'єктивних економічних законів
Дерев'яно О. Г.	Господарський	Спосіб функціонування господарської системи (незалежно від її розміру), в основі якого лежить визначена сукупність виробничих відносин

1	2	3
Царенко О. М.	Еколого-економічний	Система впливів, яка призначена для перетворення керуючих імпульсів у потрібний рух керованої системи
Ядчук С. В.	Господарський	Сукупність способів, методів, форм і прийомів ведення господарства, використання економічних законів, налагодження господарських зв'язків, залучення людей у процесі виробництва до переборювання протиріч, застосування юридичних законів
Абалкін Л.	Організаційно-економічний	Організаційно-економічні відносини, які виникають при організації суспільної праці, відносинах з обміну діяльністю та відносинах з управління
Мельник А. Ф.	Організаційно-економічний	Сукупність форм та методів, через які здійснюється організація суспільного виробництва і узгоджена економічно доцільна діяльність його як єдиного цілого
Мельник М. І.	Господарський	Форми організації суспільного виробництва; форми господарських зв'язків; структура, форми і методи планування та господарського управління; сукупність економічних важелів і стимулів впливу на виробництво й учасників господарської діяльності
Пахомова Н. В., Ріхтер К. К.	Управлінський	Цілісна сукупність методів та інструментів управління, за допомогою яких організуються, регулюються та координуються процеси природокористування в сукупності з виробничими та соціально-економічними процесами
Лисенко Ю., Єюров П.	Організаційно-економічний	Система формування цілей і стимулів, які дозволяють перетворити у процесі трудової діяльності рух (динаміку) матеріальних і духовних потреб членів суспільства на рух засобів виробництва і його кінцевих результатів, спрямованих на задоволення платоспроможного попиту споживачів
Кендюхов О.	Управлінський	Система елементів (цілей, функцій, методів, організаційної структури і суб'єктів) та об'єктів управління, в якій відбувається цілеспрямоване перетворення впливу елементів управління на необхідний стан або реакцію об'єктів управління, що має результуючу реакцію
Сівак В. К., Солодкий В. Д.	Еколого-економічний	Визначена діяльність спеціально уповноважених органів виконавчої влади та громадських організацій, впровадження системи державно-правових, організаційних, науково-технічних, економічних та інших заходів, що забезпечують регулювання екологічно небезпечної діяльності і режим використання ресурсів, охорону безпечного для життя і здоров'я людей довкілля, запобігання погіршенню екологічної обстановки, реагування на надзвичайні ситуації природного і техногенного походження
Лук'янчиков М., Потравний І., Гірусов Е., Бобильов С., Новосьолов А., Чепурних М.	Економічний	Система, що включає такі елементи: платність природокористування; систему економічного стимулювання природоохоронної діяльності; плату за забруднення навколишнього природного середовища; створення ринку природних ресурсів, удосконалення ціноутворення з урахуванням екологічного фактора; екологічні фонди; екологічні програми; продаж прав на забруднення; систему «застава – повернення»; екологічне страхування

1	2	3
Мішенін Е. В., Ришняк І. М., Тархов П. В.		Сукупність (система) окремих механізмів; сукупність окремих елементів (організаційно-економічних форм); комплексна категорія управління – сукупність ряду основних категорій управління
Макарова Н. С., Гармідер Л. Д., Михальчук Л.В.	Економічний	Комплекс різних фінансово вартісних важелів, які тісно пов'язані між собою і стимулюють підприємства і галузі з метою проведення природоохоронних заходів
Скрипчук П. М.	Економічний	Інноваційно-інвестиційна діяльність; екологічні платежі та податки; фінансування та кредитування; ціноутворення із врахуванням екологічних факторів; стимулювання раціонального природокористування; екологічна відповідальність за економічну безпеку (відшкодування збитків, санкції, ліцензії, ліміти); матеріальне заохочення екологічно безпечного господарювання та ін.
Мочерний С. В	Господарський	Система управління народним господарством за допомогою основних форм, методів і важелів використання економічних законів, розв'язання суперечностей суспільного способу виробництва, реалізації власності, а також всебічного розвитку людини й узгодження економічних інтересів основних класів, соціальних груп
Шалабін Г. В.	Господарський	Спосіб організації і планового управління сферою природокористування, що забезпечує досягнення кінцевої мети в цій сфері – задоволення потреб в сировині, матеріалах, в чистоті і різноманітності навколишнього середовища з мінімальними витратами праці – на основі пізнання і свідомого використання природних і соціально-економічних закономірностей формування і розвитку єдиної еколого-економічної системи району
Веклич О. О.	Економічний	Система спонукальних інструментів (підойм), що керують економічною поведінкою суб'єктів господарювання., свідоме регулювання процесу розв'язання еколого-економічних суперечностей шляхом застосування певних соціально-економічних заходів, методів, інструментів, насамперед шляхом посилення одних та послаблення других сторін наявних протилежностей або їх поєднання
Кабушкін М.	Управлінський	Шляхи впливу на важливі для туристичної індустрії особливості

– складено автором на основі [22; 25; 31; 74; 98; 111; 112; 114; 124; 213; 217]

Капітальні інвестиції за регіонами

Регіони	Освоєно (використано) капітальних інвестицій у січні–грудні 2016			Довідково: січень–грудень 2015 у % до січня–грудня 2014
	млн.грн	у % до		
		загального обсягу	січня–грудня 2015	
Україна	326163,7	100,0	118,0	98,3
Вінницька	7781,6	2,4	102,5	102,5
Волинська	5985,7	1,8	97,5	137,7
Дніпропетровська	30806,4	9,4	115,5	98,2
Донецька	10774,8	3,3	145,1	41,1
Житомирська	5176,1	1,6	127,5	110,5
Закарпатська	3721,4	1,1	93,9	114,1
Запорізька	10193,4	3,1	131,3	84,9
Івано-Франківська	6563,5	2,0	65,3	110,2
Київська	31057,7	9,5	124,8	99,0
Кіровоградська	6150,6	1,9	147,0	101,6
Луганська	2910,4	0,9	146,4	26,1
Львівська	16970,8	5,2	130,7	106,5
Миколаївська	9143,2	2,8	147,6	126,1
Одеська	14987,8	4,6	163,4	79,6
Полтавська	10998,6	3,4	132,2	70,0
Рівненська	4086,7	1,3	91,2	126,9
Сумська	5188,5	1,6	135,4	103,2
Тернопільська	4499,1	1,4	117,2	115,2
Харківська	15700,3	4,8	135,9	109,6
Херсонська	4336,4	1,3	135,8	119,4
Хмельницька	8770,0	2,7	123,4	136,5
Черкаська	6126,0	1,9	135,0	111,1
Чернівецька	2444,9	0,7	85,9	132,4
Чернігівська	4979,1	1,6	132,5	112,0
м.Київ	96810,7	29,7	107,5	108,8

Джерело: [136]

УКРАЇНА
ВОЛИНЬСЬКА ОБЛАСНА ДЕРЖАВНА АДМІНІСТРАЦІЯ
ДЕПАРТАМЕНТ ІНФРАСТРУКТУРИ ТА ТУРИЗМУ

м-н Київський, 9, м. Луцьк, 43027, факс (0332) 729 242, e-mail: post@gupri.voladm.gov.ua, код ЄДРПОУ 13362615

30.08.17 № 1105/188/2-12
 на № _____ від _____

ДОВІДКА

про провадження результатів дисертаційного дослідження
 Тищук Інни Володимирівни на тему «Регіональні механізми стимулювання
 підприємництва у сфері сільського зеленого туризму»
 на здобуття наукового ступеня
 кандидата економічних наук за спеціальністю
 08.00.05 – розвиток продуктивних сил і регіональна економіка

Департамент інфраструктури та туризму Волинської облдержадміністрації, розглянув матеріали та практичні рекомендації представлені здобувачем наукового ступеня кандидата економічних наук Тищук Інною Володимирівною, на тему «Регіональні механізми стимулювання підприємництва у сфері сільського зеленого туризму».

Результати наукових досліджень обґрунтовані, мають практичне значення та використовуються у роботі структурними підрозділами Департаменту інфраструктури та туризму Волинської облдержадміністрації, а також об'єктами сільського зеленого туризму у Волинській області для їх подальшого успішного функціонування.

Зокрема, мова йде про модель вдосконалення регіональних механізмів стимулювання і підтримки сільського зеленого туризму у Волинській області.

Представлені матеріали Тищук І. В. включенні в додаток «Стратегічні цілі, операційні цілі, завдання та заходи щодо розвитку Волинської області на період до 2020 року».

Директор

Мирка І. І.

УКРАЇНА
КІВЕРЦІВСЬКА РАЙОННА ДЕРЖАВНА АДМІНІСТРАЦІЯ
ВОЛИНСЬКОЇ ОБЛАСТІ
ВІДДІЛ КУЛЬТУРИ ТА ТУРИЗМУ

вул. Шевченка, 25, м. Ківерці, 45200, тел./факс (265) 21556, e-mail: cult@kivadm.gov.ua код ЄДРПОУ 02226910

18.10.2017 № 151/01-15/2-17
на № _____ від _____

ДОВІДКА

про впровадження основних результатів дисертаційного дослідження
Тищук Інни Володимирівни на тему «Регіональні механізми стимулювання
підприємництва у сфері сільського зеленого туризму» на здобуття наукового
ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю
08.00.05 – розвиток продуктивних сил і регіональна економіка

Відділ культури та туризму Ківерцівської районної державної адміністрації Волинської області засвідчує, що наукові розробки щодо функціонування та розвитку підприємництва в сфері сільського зеленого туризму Волинської області, зокрема Ківерцівського району, розглянуті і схвалені до запровадження.

На підставі проведених автором досліджень на рівні регіону обґрунтовано доцільність реалізації організаційно-економічного механізму стимулювання підприємництва у сфері сільського зеленого туризму, що дає можливість вдосконалити умови розвитку, ефективність використання туристично-рекреаційних ресурсів, а також підвищити конкурентоспроможність підприємництва у сфері сільського зеленого туризму.

Наукові розробки, пропозиції і рекомендації автора використовуються в практичній діяльності сільських зелених садиб Ківерцівського району Волинської області.

Вважаємо, що дані наукових розробок автора можна успішно використати і для садиб в інших перспективних регіонах України.

Довідка видана для подання у спеціалізовану Вчену раду за місцем захисту кандидатської дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук.

Начальник

Є.Левчук

УКРАЇНА
ЖИДИЧИНСЬКА СІЛЬСЬКА РАДА
КІВЕРЦІВСЬКОГО РАЙОНУ ВОЛИНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

вул. Данила Галицького, 12, с. Жидичин, Ківерцівський район, Волинська область, 45240
 тел: (03365) 9-89-31, факс: (03365) 4-07-11, e-mail: silska-rada@ukr.net
 код ЄДРПОУ 04333715

Від 31.08.2014 № 4565
 На № _____ від _____

ДОВІДКА

про провадження результатів дисертаційного дослідження
 Тишук Інни Володимирівни на тему
 «Регіональні механізми стимулювання підприємництва у сфері сільського
 зеленого туризму» на здобуття наукового ступеня
 кандидата економічних наук за спеціальністю
 08.00.05 – розвиток продуктивних сил і регіональна економіка

Науково-методичні розробки, матеріали та практичні рекомендації представлені здобувачем наукового ступеня кандидата економічних наук Тишук Інною Володимирівною в дисертаційному дослідженні на тему «Регіональні механізми стимулювання підприємництва у сфері сільського зеленого туризму» розглянуто і впроваджено у практику управлінської і господарської діяльності Жидичинської сільської ради, с. Жидичин, Ківерцівського району, Волинської області.

Запропоновані методичні підходи дослідження сільського зеленого туризму, як специфічного сегменту ринку туристичних послуг та пріоритетні напрямки залучення інвестицій в розвиток сільського зеленого туризму в регіоні, дозволяють запровадити ефективні механізми підвищення рівня результативності та конкурентоспроможності в сфері сільського зеленого туризму Жидичинської сільської ради.

Розробка практичних механізмів удосконалення стимулювання і підтримки сільського зеленого туризму в регіоні є ефективним засобом для підвищення оперативності та якості прийняття рішень у сфері управління туристичною діяльністю Жидичинської сільської ради.

Результати дослідження є обґрунтованими з науково-прикладних і методичних позицій, мають практичне значення для забезпечення підтримки та розвитку об'єктів сільського зеленого туризму.

Голова Жидичинської сільської ради

Дащук Ю. Є.

УКРАЇНА

КНЯГИНИНІВСЬКА СІЛЬСЬКА РАДА

вул. Соборна, 77, с. Книгининок, Луцький район, Волинська область, 45630 тел.(0332) 791 669, тел./факс 244 360, e-mail: majakku@gmail.com, код ЄДРПОУ 04332294

19.10.2017р. № 1424 /02.14

ДОВІДКА

про провадження результатів дисертаційного дослідження Тищук Інни Володимирівни на тему «Регіональні механізми стимулювання підприємництва у сфері сільського зеленого туризму» на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.05 – розвиток продуктивних сил і регіональна економіка

В результаті проведення досліджень умов господарювання на території с. Книгининок, Луцького району, Волинської області автором обґрунтована необхідність створення та удосконалення механізму функціонування підприємництва в сфері сільського зеленого туризму.

На основі дисертаційних розробок запропонована механізм стимулювання розвитку підприємницької діяльності в сфері сільського зеленого туризму на рівні регіону.

Наукові розробки, пропозиції і рекомендації автора використовуються в практичній діяльності Луцького району центру зайнятості та агроосель, що функціонують на території с. Книгининок.

Вважаємо, що результати наукових досліджень автора можна використати і для садіб в інших перспективних районах області та України.

Довідка видана для подання у спеціалізовану Вчену раду за місцем захисту кандидатської дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук.

Сільський голова

Твердохліб О. О.

УКРАЇНА

**ОЗЕРЦІВСЬКА СІЛЬСЬКА РАДА КІВЕРЦІВСЬКОГО
РАЙОНУ ВОЛИНСЬКОЇ ОБЛАСТІ**

45242, с. Озерце, вул. Дачна, 6, тел. 964 22, ozerctse.sr@gmail.com код ЄДРПОУ 04333780

ДОВІДКА

про провадження результатів дисертаційного дослідження
Тищук Інни Володимирівни на тему «Регіональні механізми стимулювання
підприємництва у сфері сільського зеленого туризму» на здобуття наукового
ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю
08.00.05 – розвиток продуктивних сил і регіональна економіка

Озерцівська сільська рада засвідчує, що наукові розробки стимулювання підприємництва у сфері сільського зеленого туризму, Волинської області, зокрема Ківерцівського району розглянуті та схвалені.

Результати наукових досліджень впроваджуються у господарській діяльності агроосель. Зокрема запропонована автором схема інвестиційного забезпечення розвитку сільського зеленого туризму в регіоні, дає змогу обирати необхідні економічні інструменти, які обмежують негативний вплив та виконують стимулюючу функцію у сфері сільського зеленого туризму.

Вказані пропозиції і рекомендації автора використовуються в практичній діяльності суб'єктів господарської діяльності в сфері сільського зеленого туризму на території с. Озерце.

Довідка видана для подання у спеціалізовану Вчену раду за місцем захисту кандидатської дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук.

Сільський голова

Терпельок С. М.

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ
УКРАЇНИ

MINISTRY OF EDUCATION AND SCIENCE
OF UKRAINE

ЛУЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ

Україна, 43018, м. Луцьк, вул. Львівська, 75
тел.: +38(0332)74-61-03
факс: +38(0332)77-48-40
e-mail: rector@lutsk-ntu.com.ua
www.lutsk-ntu.com.ua

LUTSK NATIONAL TECHNICAL
UNIVERSITY

Ukraine, 43018, Lutsk, 75, Lvivska st.
tel.: +38(0332)74-61-03
fax: +38(0332)77-48-40
e-mail: rector@lutsk-ntu.com.ua
www.lutsk-ntu.com.ua

1091-19-33 № 28.08 2017р.

на № _____ від _____

ДОВІДКА

про впровадження в науково-дослідну роботу та навчальний процес результатів дисертаційного дослідження асистента кафедри туризму та цивільної безпеки Луцького національного технічного університету Тищук Інни Володимирівни на тему «Регіональні механізми стимулювання підприємництва у сфері сільського зеленого туризму»

Результати дисертаційного дослідження асистента кафедри туризму та цивільної безпеки Луцького національного технічного університету Тищук Інни Володимирівни, мають теоретичне, методологічне та практичне значення і використовуються в початковому процесі при викладанні студентам I-IV курсів спеціальності «Туризм» навчальних дисциплін: «Сільський туризм», «Організація туризму», «Планування і організація туристичного бізнесу».

Дисертаційне дослідження є складовою частиною науково-дослідних держбюджетних тем кафедри туризму та цивільної безпеки Луцького національного технічного університету, зокрема: «Методологія створення геоінформаційної системи туристично-рекреаційних ресурсів», (номер державної реєстрації 0112U000291) та прикладного дослідження «Розробка геоінформаційної системи туристичних об'єктів Жидичинської сільської ради», (Договір № 47/12-2016).

Довідка видана для подання у спеціалізовану Вчену раду за місцем захисту кандидатської дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук.

Ректор

Савчук П. П.